

T.C.

**NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI**

BİR BEYAN DELİLİ OLARAK İKRAR

Meryem Büşra Nur AKHAN GÖRGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Dr. Öğr. Üyesi M. Onursal CİN**

KONYA-2022

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Meryem Büşra Nur AKHAN GÖRGÜN		
	Numarası	18812301036		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku / Kamu Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Bir Beyan Delili Olarak İkrar			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Meryem Büşra Nur AKHAN GÖRGÜN		
	Numarası	18812301036		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku / Kamu Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi M. Onursal CİN		
Tezin Adı	Bir Beyan Delili Olarak İkrar			

Bu tez çalışmasında, ceza muhakemesinde ispata, kabul edilen ilkelere ve delillere ilişkin genel bir açıklama yapılmıştır. Geçmişten bugüne tartışılan bir beyan delili olan sanığın ikrarı, delil değeri açısından incelenmiştir. İkrarın güvenilirliğinin araştırılması için belirlenen kriterler açıklanmış ve tartışılmıştır. Suçsuzluk karinesi gereğince sanığın ispat külfeti olmamasına rağmen ikrar ederek yargılamaya sunduğu katkının sonuçları değerlendirilmiştir. Bu sebeple ilk bölümde ispata ve delillere yer verilmiş, ikinci bölümde ise kapsamlı olarak ikrar delili açıklanmıştır. Çalışmanın amacı ikrarın güvenilirliğinin sağlanması ve delil değerinin tespit edilmesi için yetkili makamların uygulamadaki çözümlerine yer vererek, naçizane görüşler ve öneriler sunmaktır.

Anahtar Kavramlar: İspat, Delil, Beyan, İkrar, Delil Değeri.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Meryem Büşra Nur AKHAN GÖRGÜN		
	Student Number	18812301036		
	Department	Public Law / Public Law		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Assistant Professor M. Onursal CİN		
Title of the Thesis/Dissertation	Confessions As a Statement of Evidence			

In this thesis, a general explanation of proof, accepted principles and evidence in criminal procedure has been made. The confession of the accused, which is a statement and evidence that has been discussed from the past to the present, has been examined in terms of evidential value. Despite the fact that the accused does not have the burden of proof in accordance with the presumption of innocence, the results of his contribution to the trial by confessing are evaluated. For this reason, in the first part, proof and evidence are included and in the second part, the proof of confession is explained comprehensively. The aim of the thesis is to provide humble opinions and suggestions by including the solutions of the competent authorities in order to ensure the reliability of the confession and to determine the evidential value.

Key Concepts: Proof, Evidence, Declaration, Confession, Evidentiary Value.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM CEZA MUHAKEMESİNDE İSPAT VE DELİL

I. Ceza Muhakemesinde İspatın Gerekliliği	4
II. Ceza Muhakemesinde İspat Sistemi	6
A. İspata İlişkin Temel İlkeler	9
1. Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi	9
2. Vicdani İspat Sistemi	12
3. Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi	14
4. Re'sen Araştırma İlkesi	19
5. Delillerin Doğrudanlığı İlkesi	20
B. İspat Açısından Sanığın Durumu	23
1. Suçsuzluk Karinesi İlkesi	24
2. Nemo Tenatur Se ipsum Accusare İlkesi ve Susma Hakkı	25
3. Sanığın İsnadı Öğrenme Hakkı	28
4. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi	30
C. İspatın Konusu	33
D. Serbest İspat ve Sıkı İspat	33
E. İspat Yükümlülüğü	34
III. Delil Kavramı ve Delil Sistemleri	37
A. Delillerin Özellikleri	41
1. Gerçeklik	42
2. Akla Uygunluk	42
3. Sağlamlık (Güvenilirlik)	43
4. Erişilebilirlik (Mevcut)	43
5. Temsil Edilebilirlik	44
6. Kolektiflik	44
7. Hukuka Uygunluk	46
B. Delil Değeri	47
C. Delillerin Sınıflandırılması	48
1. Beyan Delili Olarak Şüpheli/Sanık Açıklamaları	52
2. Belge Delili Niteliğindeki Şüpheli/Sanık Açıklamaları	54

İKİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİNDE İKRAR DELİLİ

I. İkrar Kavramı	57
II. İkrarın Tarihçesi	59
III. İkrarın Niteliği	61
IV. İkrarın Önemi	63
V. İkrarın Çeşitleri	64
VI. İkrarın Delil Değeri	66
A. İkrarın Diğer Deliller Arasındaki Delil Değeri	67
B. İkrarın Türlerine Göre Delil Değeri	68
C. Delil Değeri Kriterleri	70
1. İkrar Ehliyetine Sahip Olmak	74
2. İkrarın Özgür İradeye Dayalı ve Hukuka Uygun Olması	79
a. İfade Alma ve Sorgu Usulü	81
i. İfade Alma ve Sorguda Yasak Usuller	85
ii. Yasak Usulle Elde Edilen Delillerin Hukuki Sonucu	89
3. İkrarın Hayatın Olağan Akışına Uygun Olması	92
4. İkrardan Dönme Beyanının Bulunmaması	93
5. İkrarın Gerçekleştiği Aşama	96
a. Soruşturma Evresi Başlamadan Önce İkrar	98
b. Soruşturma Evresinde İkrar	101
i. Adli Kolluk Tarafından Alınan İfade Sırasında İkrar	104
ii. Cumhuriyet Savcısı Tarafından Alınan İfade Sırasında İkrar	108
iii. Sulh Ceza Hakiminin Yaptığı İstisnai Soruşturmada İkrar	110
iv. Sulh Ceza Hakiminin Sorgusu Sırasında İkrar	111
v. Yer Gösterme İşlemi Esnasında İkrar	112
c. İddianamenin Kabulü (Ara Muhakeme) Evresinde İkrar	114
i. İade Nedeni Olarak Düzenlenen Uygulamalarda Şüphelinin İkrar Beyanı	116
1. Önödeme Uygulaması Açısından İkrarın Değerlendirilmesi	116
2. Uzlaştırma Uygulaması Açısından İkrarın Değerlendirilmesi	118
3. Seri Muhakeme Usulü Uygulaması Açısından İkrarın Değerlendirilmesi	121
ii. Cezayı Kaldıran Şahsi Sebep Olarak Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Uygulanması Açısından İkrarın Değerlendirilmesi	126
d. Kovuşturma Evresinde İkrar	129
i. Duruşma Hazırlığında İkrar	130
ii. Duruşmada Hakimin Sorgusu Sırasında İkrar	133
iii. Özel Yargılama Usulü Olarak Basit Yargılama Uygulaması Açısından İkrarın Değerlendirilmesi	141
iv. Bölge Adliye Mahkemesi'nde İstinaf İncelemesi Kapsamında Duruşmada İkrar	143

v. Yargıtay'da Temyiz Aşamasında Duruşmada İkrar	144
e. Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi Olarak Sanığın İkrarı	145
f. Diğer Yargı Makamlarında İkrar Niteliğindeki Beyanların Durumu	148
g. Sanığın Kendiliğinden Yaptığı Açıklamalarda İkrarın Değerlendirilmesi	151
6. İkrarın Başka Delil veya Emarelerle Desteklenmesi Kriterinin Değerlendirilmesi	153
VII. İkrarın Sonuçları	157
A. İkrar ile İşlemediği bir Suçu Kabullenme Durumu (TCK 270)	157
B. İkrar ile Başkasını Suçlama Durumu	160
C. Yalan Beyanda Bulunan Sanığın Durumu	160
D. Suçun Sübuta Ermesi	162
E. İkrarın Cezada İndirim Sebebi Olması	162
SONUÇ	169
KAYNAKÇA	175

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt	: Aktaran
Any.	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
ASBÜ	: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bknz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CHD	: Ceza Hukuku Dergisi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev.	: Çeviren
D.E.Ü.	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
E.	: Esas
ERÜHFD	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.T.	: Erişim Tarihi
HfSA	: Hukuk Felsefesi Sosyolojisi Arşivi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: Madde
MÜHFAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Dergisi
PVSK	: Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu
parag.	: Paragraf
R. G.	: Resmi Gazete

s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
S.	: Sayı
SYOK.	: Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı
T.	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türk Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
vd.	: ve devamı
Y.	: Yıl

GİRİŞ

Ceza muhakemesini başlatan toplum düzenini bozan insan davranışıdır. Suç olarak adlandırılan bu davranışın tespit edilmesi ve failinin kim olduğunun belirlenmesi sürecinde, maddi gerçeğe ulaşılmasını ispat faaliyeti sağlar. İspat faaliyetini aydınlatan unsurlar da delillerdir. Ancak maddi gerçek, ulaşılması her zaman kolay ve mümkün olan bir amaç değildir. Tarihsel süreç içerisinde ispata ilişkin ilkeler kabul edilmiş, bu ilkeler aracılığıyla dengelerin oluşturulduğu bir ceza muhakemesi sistemi var edilmiştir. Maddi gerçeğe ulaşmak, kabul edilen bu ilkelerin yokluğunda imkansız bir amaca, adeta bir hayale dönüşmektedir.

Vicdani ispat sistemi gereğince hakim uyuşmazlığın çözümüne vicdani kanaatiyle karar verir. Bu sistemde devletin egemenlik gücünü temsilen cezalandırma yetkisi, re'sen araştırma ve delil serbestisi ilkesi ile kullanılmakta, belli özelliklere sahip olan tüm deliller hakimde vicdani kanaatin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Maddi delillerle yada birden fazla delille ispatlanan hususlar hakimde oluşan kanaati güçlendirir. Ancak suçun niteliği ve sanığın suç işlerken kullandığı araç ve yöntemler gereğince maddi gerçeğe ulaşmak süjelerin beyanlarına bağlı olabilmekte, bu beyanlar dışında vakıayı aydınlatacak bir delile rastlanmamaktadır. Bu durumda ihtiyaç duyulan delil, muhakeme aşamasını fiilleriyle başlatan şüphelinin/sanığın beyanları olmaktadır. Şüphelinin/sanığın kendi aleyhine beyanda bulunması “*ikrar*” olarak adlandırılmaktadır.

Tarihi serüvende ikrara verilen değer ve önem, kabul edilen hukuk sistemine ve ilkelere göre değişiklik arz etmiştir. İkrar delili, tehlikeli bir delil olup; bu delile fazla önem verilmesi sakıncalı olmuş, bu sebeple ikrarın delil değeri daima tartışılmıştır.

Günümüzde ceza muhakemesinin amacına ulaşmada sınır; insan haklarına uygunluk olarak kabul edildiğinden, ikrar delilinin elde edilmesinde hukuka aykırı yollarla şüphelinin/sanığın ifadesine başvurulması yasak delil kapsamındadır. Fakat özgür iradeye dayalı ikrar geçerli bir delildir. Hâkimin delilleri serbestçe değerlendirmesi ilkesinin bir görünümü olan her şeyin delil olabileceği ilkesinin kabulünde; ikrarın maddi olgularla desteklenmesi gerekmemekte iken, ilkenin diğer

görünümü olan hâkimin delilleri serbestçe değerlendirmesi ilkesinde hakim yalnızca ikrar delili ile hüküm kurmayabilir. Şüphelinin/sanığın beyanı, cezadan kurtulmaya yönelik yada suç üstlenme şeklinde olabileceğinden ikrarın delil değeri açısından belirlenen kriterler hakim tarafından incelenmeli ve ikrarın güvenilirliği bu kapsamda değerlendirilmelidir. Muhakemenin her aşamasında şüphelinin/sanığın ikrarda bulunması muhtemel bir durum olup, aşamalardaki ikrarın hukuki sonuçları farklılık arz etmektedir. En temel farklılık, şüphelinin ikrarı soruşturma aşamasının başlaması, iddianamenin düzenlenmesi ve yeterli şüphenin oluşması için etkin bir delil olarak kabul edilirken; kovuşturma sürecinde sanığın ikrarının ayrıca maddi olgularla desteklenmesi ve hâkim tarafından değerlendirilmesi gerektiği, yalnızca ikrarın mahkumiyet için yeterli delil olmadığı kabul edilmesidir.

Hükme esas delil olarak kabul edilmesi dahi tartışmalı olan ikrarın delil değerinin inceleneceği tezimizin ilk bölümünde ispat sistemine, kabul edilen ilkelere, ispat yükümlülüğüne ve delil kavramı ile delillerin özelliklerine ve sınıflandırılmasına yer verilecektir. İkrara kapsamlıca değinilecek olan ikinci bölümde; Yargıtay kararları ışığında ikrarın delil değeri kriterleri ayrıntılı olarak açıklanacak, bu bağlamda muhakemenin farklı evrelerinde ikrarın gerçekleşmesi halinde ikrarın hukuki sonuçları değerlendirilecektir. Maddi gerçeğe her aşamada ulaşmak amaç edinildiği için kesin hükümlerin dahi yeni bir ikrar elde edilmesi durumunda yargılamanın yenilenmesi yoluyla inceleneceği, bu aşamada da ikrarın delil değerinin yeni bir yargılama ile değerlendirilmesinin mümkün olduğuna değinilecektir. Bu bağlamda ikrar ile bağlantılı olarak değinilen konular, çalışmanın kapsamını genişletmemesi için ikrar delili açısından gerekli olduğu kadarıyla sınırlı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Yargılamaya alternatif olarak son dönemde CMK’de yapılan değişiklikler ile getirilen yeni uygulamaların ikrar ile ilişkisi tartışılacak, bu uygulamalarda ikrarın delil değeri olup olmadığı değerlendirilecektir. Sonuç bölümünde ise incelememiz boyunca konuya ilişkin olarak ifade ettiğimiz görüşler kapsamında yaptığımız değerlendirme ve kanaatlerimiz özetlenecektir. Bu tez kapsamında, ceza muhakemesinde ikrar delili hususunda incelenmesi gereken konular ve mevcut düzenlemelerde yapılması gereken değişiklikler tespit edilerek,

yazılı ve basılı eserin sayıca az olduğu ikrar konusunda bir inceleme sunarak, delil ve ispat hukukuna katkı yapmak amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİNDE İSPAT VE DELİL

I. Ceza Muhakemesinde İspatın Gerekliği

Ceza muhakemesi hukukundan söz edebilmek için, yasaya aykırı gerçekleştirilen “suç” olarak tanımlanan eylemin varlığı şarttır.¹ Suç, kanunun belirlediği ve toplumun zaruri nitelikteki emir ve yasaklarına aykırı eylemlerdir.² Bunlar toplumsal yaşamın dengesini bozan, haksızlık teşkil eden insan davranışlarıdır.³ Bu davranışın parçalara ayrılması ve bu parçalara ilişkin kanıtlarla olayın tamamının yani davranışın aydınlatılması gerekir.⁴

Suçun varlığına; hangi fiilin suç olduğunu ve hangi cezayla yaptırım altına alındığına ilişkin değerlendirme maddi ceza hukukunun konusu iken; suçun kim tarafından, nasıl işlendiğinin araştırılıp kamu davasının açılmasına ve sonuçlandırılmasına ilişkin değerlendirme ceza muhakemesi hukukunun konusudur.⁵ Bu değerlendirme sonucunda amaçlanan; insan haklarına saygılı biçimde maddi gerçeğe ulaşarak adaleti sağlamak, bozulan kamu düzenini sağlamak,⁶ sosyal düzenin⁷ ve hukuki barışın toplumda hakim olmasıdır.⁸

Ceza muhakemesi, bozulan kamu düzenini onarmak ve toplumda barışı hakim kılmak için bir araçtır. Sanığın bireysel cezalandırılması yada yalnızca mağdurun veya suçtan zarar görenin içinin rahatlatılması amaçlanmaz; suçluya

¹ ERYILMAZ, M. Bedri, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 1. Baskı, 2012, s. 62.

² ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAKSIZ, Pınar/TEPE, İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, 2017, s. 38.

³ ÖZGENÇ, İzzet/ÜZÜLMEZ, İlhan, Ceza Genel Hukuku, 3. Baskı, 2020, s. 18.

⁴ ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAKSIZ, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 13. Baskı, 2020, s. 615.

⁵ YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, 2020, s. 77.

⁶ SOYASLAN, Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Ankara 2014, s. 53.

⁷ BIÇAK, Vahit, Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 4. Bası, 2018, s. 87.

⁸ CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 19. Baskı, İstanbul 2020, s. 6; CİN, M. Onursal, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, 1. Baskı, 2012, s. 14; “Ceza Muhakemesinin amacı sanık hakkında maddi gerçeğe ve muhakeme usulüne uygun olarak verilmiş hukuki barışı yaratan bir hükmün verilmesidir.” ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 42; GÖKTÜRK, Neslihan/ŞAHİN, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, 11. Baskı, 2020, s. 34; ÖZTÜRK, Bahri/ TEZCAN, Durmuş/ERDEM, M. Ruhan/GEZER, Ö. Sırma/KIRIT, Yasemin F. S/ AKCAN, E. Alan/TÜTÜNCÜ, E. Erden/ÖZAYDIN, Özlem/VILLEMIN, A. Derya/TOK, M. Can, Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku (Ders Kitabı), Güncellenmiş 7. Baskı, 2020, s. 26; YURTCAN, Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, 16. Bası, 2019, s. 63.

cezası verilir ve suçlunun ıslah edilmesi sağlanır. Bu sebeple soyut bir yargılama yapılamaz, ceza verilirken failin kişiliği ve somut özellikleri dikkate alınır.⁹ Muhakeme işlemi, kamusal bir faaliyet olup, toplumdaki barışın sağlanması için suçluya etkin bir ceza verilmelidir. Fakat ceza muhakemesi bu faaliyet esnasında denge esasını benimsemelidir. Toplum düzeni sağlanırken, suçlunun kişiliğinden kaynaklanan hakları ve özgürlükleri göz ardı edilmemelidir, zira ceza adaleti bunu gerektirmektedir.¹⁰

Zaman içerisinde ceza muhakemesinin toplum düzenini koruyan kimliğinin baskın tutulduğu dönemlerin ardından suçlunun da korunmaya değer hakları olduğu düşüncesi kabul edilmiştir.¹¹ Maddi gerçeğe ulaşma amacı da bu süreçte gelinen son aşamadır. Zira bu amacın dönüşümünde üç dönemden söz edilir.¹² Sanığın suçluluğunun ön kabul olduğu, ceza muhakemesinin ancak suçlunun cezalandırılması için araç olarak kullanıldığı ilk dönemi, aydınlanma dönemi yani liberalizmin ve felsefenin etkisiyle bireye değer verilen ikinci dönem izler.¹³ İlk dönemde sanığın suçlu olmama ihtimali düşüncesi, ceza muhakemesinin amacına aykırı kabul edilmiştir.¹⁴ Sanığın mutlaka cezalandırılması gerektiği düşüncesiyle ceza muhakemesi ilkeleri sanığa ceza vermek için kullanılmıştır.¹⁵

Ceza muhakemesi ile sanığın zarar görmesinin engellendiği ve korunmasının amaçlandığı,¹⁶ hakimlerin keyfiliğine karşı “*masumiyet karinesi*”nin ortaya çıktığı,¹⁷

⁹ SOYASLAN, s. 55.

¹⁰ SOYASLAN, s. 56.

¹¹ “*Ceza Usul Hukuku’nun tarihi, toplum veya kişinin korunması endişesi arasında gidiş gelişlerin tarihidir.*” SOYASLAN, s. 57.

¹² KUNTER, Nurullah, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenileştirilmiş ve Geliştirilmiş 9. Baskı, İstanbul 1989, s. 23 (No.12); YENİSEY/NUHOĞLU, s. 77; YILDIZ, Ali Kemal, “Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi (Ceza Muhakemesinde İspat)”, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2002, s. 88; Bu üç dönem isimlendirme olarak, sanığın cezalandırılması, sanığın korunması ile gerçeğin araştırılması olarak belirtilmiştir. CENTEL/ZAFER, s. 6-7; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 78-80; KARAKEHYA, Hakan, “Ceza Muhakemesinin Amacı”, İÜHFİM, C. LXV, S. 2, Y. 2007, s.124-125.

¹³ TOROSLU, Nevzat/FEYZİOĞLU, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, 17. Baskı, Ankara 2017, s. 6; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 78; CENTEL/ZAFER, s. 6; YILDIZ, s. 88-89.

¹⁴ KUNTER, s. 23 (No.12).

¹⁵ TOSUN, Öztekin, Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, İstanbul 1971, s. 28- 29.

¹⁶ TOSUN, s. 29.

¹⁷ KUNTER, s. 24 (No.13); CENTEL/ZAFER, s. 6-7; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 78; YILDIZ, s. 89.

“*hukuki vesayet*” olarak da adlandırılan ikinci dönem¹⁸ ceza muhakemesi anlamında büyük gelişme olarak sayılabilecek bir dönemdir. Bu dönemde, “*Ceza kanunları kötülerin, muhakeme kanunları iyilerin*” şeklinde ayrıma gidilmiştir.¹⁹

İlk iki dönemde gözetilen amaç; ya tamamen toplumun yüceltilip sanığın haklarını yok saydığı için; ya da tamamen sanığı koruyup toplumun menfaatini ikinci planda tuttuğu için günümüze ulaşmamıştır.²⁰ Bu dönemlerin sonunda, muhakemenin amacının suçluluğun araştırılması ve kesin kanaate ulaşılması olduğu kanısına varılmış, muhakemede her süjenin görevleri olduğu düşüncesi yerleşmiştir.²¹

Sanığın haklarının korunmasının ve suçluların cezalandırılmasının kamunun yararı için gerekliliği hususunda dengenin sağlandığı son dönemde ise amaç, maddi gerçeğe ulaşılrken bu dengeyi gözetmek, suçsuz olan bireylerin cezalandırılmasının önüne geçilerek, toplumun düzeni için suçlu olanların cezasız kalmamasını sağlamak²² ve özellikle sanığın haklarına hukuk kuralları kapsamında riayet etmektir.²³ Türk ceza muhakemesi hukuku da bu amaç gerçekleştirilirken temel hak ve özgürlüklere riayet edilmesi üzerine temellendirilmiştir.²⁴

II. Ceza Muhakemesinde İspat Sistemi

İspat kavramı, Arapça kökenli olup; “*bir şeyi açıklığa kavuşturma, delil getirme, bir hak veya olgunun gerçekliğini delille ortaya koyma*” anlamına gelmektedir.²⁵ Hâkimin suç konusu olaya ilişkin delilleri değerlendirerek bir kanaate

¹⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 78.

¹⁹ TOSUN, s. 29.

²⁰ TOROSLU/FEYZİOĞLU, s. 6.

²¹ TOSUN, s. 30.

²² TOROSLU/FEYZİOĞLU, s. 6-7

²³ CENTEL/ZAFER, s. 6; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 90- 91; Ortaçağın ikinci yarısından itibaren maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasının amaçlandığı, Alman hukuku kaynaklarında belirtilmektedir. YILDIZ, s. 93.

²⁴ Yargıtay’ın pek çok kararında amaç şu şekilde belirtilmektedir: “*Sosyal düzenin korunması ile kişilerin hak ve özgürlüklerine saygı arasında bir denge kurulması suretiyle hukuken geçerli kanıtlarla hiçbir duraksamaya yer vermeden maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır.*” 19. Ceza Dairesinin 17.03.2021 tarihli 2019/33699 E.- 2021/3198 K., Ceza Genel Kurulu’nun 05.11.2019 tarihli, 2016/610 E.- 2019/634 K., 19. Ceza Dairesi’nin 22.02.2017 tarihli 2016/14479 E.- 2017/148 K., 20. Ceza Dairesi’nin 12.01.2016 tarihli, 2016/7 E.- 2016/53 K., 19. Ceza Dairesi’nin 08.09.2015 tarihli 2015/6933 E.- 2015/3973 K. İçin bkz. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E. T. 25.05.2021).

²⁵ İspat kelimesi yargılama hukukunda özel bir anlam taşır ve mahkemede ileri sürülen ve hukuki sonuçları bulunan bir iddianın gerçekliği konusunda kesin bilgi ya da galip zan oluşturacak şekilde delil getirmeyi ifade eder. BARDAKOĞLU, Ali, “İspat”, DİA, C. 22, Ankara 2000, s. 492.

ulaşması²⁶ yada suç konusu olayın gerçekleşmiş olduğuna kanaat edilebilmesi için gereken faaliyet olarak tanımlanır.²⁷ Yargıtay'ın tanımına göre ise ispat; “*Ceza muhakemesinde fiilin işlenip işlenmediği, işlenmişse fail tarafından işlenip işlenmediği hususunda hukuka uygun araçlarla, yargılama makamının tam bir vicdani kanaate ulaşma faaliyeti ve süreci*” dir.²⁸

İspat, adaleti temsilen görevli hakimlerin iknası ve ceza muhakemesinin amacına giden yolda zorunlu geçittir. Vicdani kanaat oluşması için hakimın ikna edilmesi ve maddi gerçeğe ulaşılma amacı üzere ispat faaliyetinin iki boyutu olduğunu kabul etmek mümkündür. Bu sebeple amaç ve faaliyet arasında yakın bir ilişki söz konusudur.²⁹ Bu ilişkinin yanı sıra, ceza muhakemesinde delillere ulaşmak hayli zordur. Zira medeni hukukun aksine ispata yarayacak deliller ceza muhakemesinde muhafaza edilmez, dahası bu delillerin gizlenmesine ve ortadan kaldırılmasına rastlanır.³⁰ Bu durum ispat faaliyetini zorlaştırdığı gibi, maddi gerçeğe ulaşma amacının gerçekleşmesini de imkansızlaştırır.

Uyuşmazlık konusu fiilin, fail tarafından işlenip işlenmediğinin, fail tarafından işlenmişse fiilin suç olup olmadığının tespit edilmesi ve işlenen fiilin suç olması halinde cezalandırılması için birtakım ispat faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi gerekir. Bu sebeple, ceza muhakemesinde uyuşmazlık maddi ve hukuki olmak üzere iki yönden değerlendirilir.³¹ Muhakemenin işleyişi açısından, maddi gerçeğe ulaşmanın ilk aşaması uyuşmazlığın maddi yönünü ispat etmektir, bir diğer deyişle öncelikle suç konusu olaya ilişkin maddi sorun çözülmeli; suçun unsurlarından biri olan fiilin gerçekleşip gerçekleşmediği netleştirilmeli ve fiilin fail tarafından işlendiği tespit edilmelidir.³² Bir diğer deyişle uyuşmazlıkta ispat edilmesi gereken

²⁶ **CENTEL/ZAFER**, s. 829.

²⁷ **GEDİK**, Doğan/**TOPALOĞLU**, Mahir, Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması, 1. Baskı, Ankara 2014, s. 2.

²⁸ Tanım için bkz: Ceza Genel Kurulu'nun 26.11.2019 tarihli, 2017/1173 E.- 2019/674 K. sayılı ve 2017/1174 E.-2019/673 K. sayılı kararı. Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E. T: 05.06.2021).

²⁹ **GEDİK**, s. 917.

³⁰ **CENTEL/ZAFER**, s. 829.

³¹ **CİN**, s. 96; **TOROSLU/FEYZİOĞLU**, s. 172; **CENTEL/ZAFER**, s. 828; **GEDİK/TOPALOĞLU**, s. 2.

³² **GEDİK/TOPALOĞLU**, s. 2; **CİN**, s. 96; **TOROSLU/FEYZİOĞLU**, s. 172; **BIÇAK**, s. 458-459; “Uyuşmazlığın maddi bölümü, fiilin fail tarafından meydana getirilip getirilmediği ile ilgili bir

fiil ile faildir ve bu aşama ispat faaliyetinin konusudur.³³ Uyuşmazlığın maddi yönü duruşmada çözüleceğinden, deliller özellikle bu aşamada önem arz eder.³⁴

Suçun fail tarafından işlendiği yada işlenmediği tespit edildiğinde, hakim suçu “*sabit görür veya sabit göremez*” ve “*suç sübuta ermiş veya ermemiş*” kabul edilir.³⁵ Taraflar açısından ise, olay ispat edilmiş yada edilememiş kabul edilir.³⁶ Bu aşamada, hakimde kesin bir vicdani kanaat oluşması gerekir, hakim zihnindeki şüphelerin yerini kesin kanaatin alması gerekir; aksi halde şüphe sanık lehine yorumlanacaktır.³⁷ Bu sebeple, ispat faaliyetinin tam olarak gerçekleşmesi, sanığın suçu işlediğinin sabit olması ilk aşamanın tamamlanması için elzemdir.

İkinci aşamada ise, uyuşmazlığın hukuki yönü incelenir, uygulanacak olan hükümler tespit edilir,³⁸ sanık tarafından işlendiği sabit görülen suçun cezalandırılmasına ilişkin değerlendirme yapılır.³⁹ Ancak suçun sanık tarafından işlendiği hususunda kesin kanaat oluşmazsa; bu aşamaya geçilmez ve sanık hakkında beraat kararı verilir.

Muhakemenin köşe taşı niteliğinde olan ispat faaliyeti, geçmişte yaşanan bir olayın suç olduğu hususundaki belirsizliğin giderilmesini ve gerçeğin açığa çıkarılmasını sağlar. Bu anlamda ispat faaliyetini başlatan şüphedir, belirsizliktir. Şüphenin bertaraf edilmesi ile gerçeğe kavuşulması mümkündür. Şüphe muhakemeyi başlatan anahtardır. Şüphenin dağılması ile fiilin yasada tanımlanan suç olmadığı yahut suç teşkil etse dahi fail tarafından işlenmediği tespit edildiğinde gerçek ortaya

meseledir. Fiilin, isnat edilen kişi tarafından işlenip işlenmediği sonucuna varabilmek ancak bunun ispatı ile mümkündür. İspat ise bu alandaki delillerin varlığı ile gerçekleşir. Maddi bölüm, sanık aleyhine ispatlandığında hukuki bölüme geçilip fiilin nitelendirilmesi yapılır, ceza tayin edilir.” bknz: Ceza Genel Kurulu'nun 26.11.2019 tarihli, 2017/1173 E. - 2019/674 K. sayılı ve 2017/1174 E. - 2019/673 K. sayılı kararı. Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E. T: 05.06.2021).

³³ **CENTEL/ZAFER**, s. 829; **CİN**, s. 96.

³⁴ **KUNTER**, s. 758 (No. 410).

³⁵ **KUNTER**, s. 584 (No. 321); **FEYZİOĞLU**, Metin, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Ankara 2002, s. 139 vd.; **YENİSEY**, Feridun, “Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Kabul Edilmiş Delil)”, CHD, C. 2, S. 4, Y. 2007, s. 10; Suçun sübuta ermesi, *belliliğe ulaşmak* olarak da ifade edilmiştir. **GÖKCEN**, Ahmet/**BALCI**, Murat/**ALŞAHİN**, M. Emin/**ÇAKIR**, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3.Baskı, 2018, s. 263.

³⁶ **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 507.

³⁷ **YILDIZ**, s. 104.

³⁸ **BIÇAK**, s. 459.

³⁹ **CİN**, s. 96.

çıkar ve muhakeme faaliyeti suçun oluşmadığı, suçun kovuşturulmasına yer olmadığı yönünde karar ile sona erer. Şüphenin haklılığı ve doğruluğu ile sonuçlanan muhakeme, kovuşturma sürecini başlatır ve maddi gerçeğin açığa çıkmasında ise ispat vasıtaları olan deliller kullanılır. Muhakemede toplanan deliller şüphelinin, suçu işlediği hususunda şüpheye yer bırakmamalı, tüm deliller kolektif olarak şüphelinin suçluluğunu işaret etmelidir.⁴⁰ Aksi halde, delillerle ispat edilemeyen olaylar, hakimdeki şüphenin silinmesine engel olur ve maddi gerçeğe ulaşmak imkansızlaşır.

Öyleyse ceza muhakemesinde ispat, hakimi vakıanın varlığına *ikna etmektir*.⁴¹ Bu nedenle, bir fiilin cezalandırılabilirliğinin tespiti ispat faaliyeti ile mümkündür.⁴² Kanaatimizce ispat; olayın maddi gerçekliğinin suç tanımına uyup uymadığını, hukuka uygun delillerle karar vermeye yetkili makama kanıtlamaktır.

A. İspata İlişkin Temel İlkeler

Ceza muhakemesinde kabul edilen delil sistemi ve bu sisteme ilişkin ilkeler kanunda açıkça belirtilmemiş ancak CMK'nin 217. maddesinde toplanmış vaziyettedir. Bu hüküm detaylıca irdelendiğinde, hâkimin hükmüne esas olacak dayanak noktalarının yalnızca duruşmada doğrudan gördüğü, incelediği ve tartıştığı deliller olabileceği; vicdani kanaatine yön veren delilleri serbestçe takdir edebileceği, hukuka uygun elde edilen her türlü delilin suçun ispatında kullanılabileceği düzenlenmiştir. Bu ilkeler kovuşturma evresine dair ilkeler olarak da sınıflandırılmıştır.⁴³ Hâkimin muhakeme sürecinde dikkate aldığı temel argümanlar bu ilkeler olacaktır.

1. Maddi Gerçeğin Araştırılması İlkesi

Ceza muhakemesinin muhakemenin amacına göre kabul edilen ispat sistemi de değişiklik göstermiştir.⁴⁴ Maddi gerçek, hukuk muhakemesinde ulaşılması

⁴⁰ ERYILMAZ, s. 32.

⁴¹ ROXIN, Claus, "İspat Hukukunun Esasları", (Çev: Yener Ünver), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 4, S. 8, 2005/2, s. 266.

⁴² CİN, s. 96.

⁴³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 84.

⁴⁴ YILDIZ, s. 256.

amaçlanan şekli gerçeklik değildir;⁴⁵ ceza muhakemesinde delillerin serbestliği ilkesi gereğince, hakim tarafından re'sen araştırılarak ulaşılan *gerçeğin ta kendisidir*.⁴⁶ Yani ceza muhakemesi şekli değil; maddeyi⁴⁷, maddi olan gerçekliği⁴⁸ araştırır. Hakimden beklenen olayın maddesini açığa çıkarmak, özüne ulaşmaktır.⁴⁹ Bu amacın gerçekleşmesi mantıksal yöntemlerle, akla uygun biçimlendirme ve gerçekçi delillerle ispatlanma ile mümkün olur.⁵⁰ Bu ispat yöntemleriyle ve nihayetinde hakimin vicdani kanaatiyle ulaşılan maddi gerçeklik, muhakemenin başlangıcında var olan yoğun şüphenin giderilmiş, azaltılmış halidir.⁵¹ CMK'nin 225. maddesi iddianamede unsurlarına yer verilen suçun fiiline ve failine bağlı muhakeme yapılacağı hükmü ise; maddi gerçeğe ulaşma amacının sınırı sayılır.⁵² *Bugüne dayanılarak dünün öğrenilmesi*⁵³ olarak da zikredilen maddi gerçeği; hâkim tarafından, delillerle aydınlanan geçmişin bugünün bakışıyla anlaşılması olarak tanımlamak mümkündür.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda bu amaç ayrıca zikredilmiş değildir. Ancak CMK'nin 160/2. maddesinde "*maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın*

⁴⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 80; Medeni hukukta şekli gerçeklik, ispat araçları ve yöntemi sebebiyle amaçlanan değil yetinilendir. ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. Baskı, Ankara 2021, s.51; Şüpheli suçlu sayılması halinde cezalandırılacağından, kişi özgürlüğüyle yakından ilgili olan ceza muhakemesinde gerçeğin kendisi olan maddi gerçek aranır. ÜNVER/HAKERİ, s.51; YURTCAN, s. 63; ERYILMAZ, s. 61; Medeni usul hukukunda hakim, tarafların delilleri ve vakıaları ile bağlı olduğundan ancak bunların sonucunda ulaşılan gerçeği ortaya çıkarır; ceza muhakemesinde ise hakim yalnızca tarafların delillerine bağlı olmaksızın maddi gerçeği ortaya çıkarmalıdır. TOROSLU/FEYZİOĞLU, s. 7; Hukuk muhakemesinde taraf menfaatinin, ceza muhakemesinde ise kamu menfaatinin öne gelmesi bu farklılığın ana sebebidir. ARSLAN, Ramazan/YILMAZ, Ejder/AYVAZ, Sema T., Medeni Usul Hukuku, 1. Baskı, 2016, s. 52.

⁴⁶ *Şüphesiz en iyi ceza muhakemesi, gerçeği %100 aksettiren bir hakikati araştırandır.* KUNTER, s. 27 (No. 14); YENİSEY/NUHOĞLU, s. 80; Maddi gerçeği, dün hakkındaki şüphenin yerine alan kanaat olarak nitelendiren görüşler vardır. GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 33; Ceza muhakemesi sürecinin sonucunda suçun nasıl işlendiğinin ortaya çıkarılması ve failin kimliğinin belirlenmesine "*maddi gerçek*" denileceği yönünde görüş de vardır. ERYILMAZ, s. 31. Ancak kanaatimizce bu görüş, salt maddi gerçeğe ilişkin bir tanım olmayıp, ceza muhakemesinin amacını tanımlamaktadır.

⁴⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 80.

⁴⁸ "*Somut, duyulara hitap eden*" anlamını içeren "*maddi*" sözcüğü "*gerçek*" ifadesinin sıfatı olarak kullanılmış ve böyle bir terim oluşturulmuştur. KARAKEHYA, Hakan, "Dolaylı Maddi Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddi Gerçeğe Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine", TAAD, Yıl:7, Sayı:27, (Temmuz 2016), s. 68.

⁴⁹ *Bunun içindir ki ceza hakimi, tarafların ileri sürdüğü delillerle yetinmediği gibi delil diye ileri sürülenlerin hakikaten delil değeri olup olmadığını da araştırır.* YENİSEY/NUHOĞLU, s. 80;

⁵⁰ PARLAR, Ali/HATİPOĞLU, Muzaffer/YÜKSEL, Erol Güngör, Deliller Çapraz Sorğu ve İspat, Ankara 2008, s.3.

⁵¹ YAYLA, Mehmet, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe, 1. Bası, 2016, s. 60.

⁵² BIÇAK, s. 402.

⁵³ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 33.

yapılabilmesi için” Cumhuriyet savcısının ve emrindeki kolluk görevlilerinin delillerin toplanmasında ve muhafazasında görevli olduğu açıkça belirtildiğinden soruşturma aşamasında etkili olan bir ilkedir. Re’sen delil araştırma ilkesi ile yakından ilişkili olan maddi gerçeğin araştırılması prensibi kovuşturma aşamasında ise delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi ile bu amaca ulaşmaya çalışılır.⁵⁴

Ulaşılmaya çalışılan maddi gerçeklik ile tarafların öne sürdüğü gerçeklik farklı olabilir, zira *gerçek, aynı zamanda bir bakış açısı sorunudur.*⁵⁵ Bu nedenle duruşmada tarafların öne sürdüğü gerçeklerin tartışılması gerekir. Tarafların iddia ve savunmaları geçmişte yaşanıp son bulan olaylara ilişkindir ve ancak deliller aracılığıyla ortaya çıkarılırsa maddi gerçeğe ulaşılmış olur.⁵⁶ Ancak maddi gerçeğe ulaşmak, hukuka uygun yöntemlerle gerçekleştirilmelidir.⁵⁷ Şüphelinin ve sanığın yaşamı, vücut bütünlüğü, insan onuru korunmalı, adil yargılanma hakkına uygun olarak delillerle ortaya koyulan gerçekliğe ulaşılmalıdır.⁵⁸ Şüpheli ve sanık dışında muhakemeye katılan bireylerin hakları korunmalı ve uyuşmazlık çözümlenmelidir.⁵⁹ Bu nedenle günümüz ceza muhakemesinin amacı kanaatimizce, insanlık onuru ve hukuk ilkelerine saygı gösterilerek maddi gerçeğe ulaşmak olarak belirtilebilir.

⁵⁴ CMK'nin 177/1. ve 207. madde hükümlerinin de bu amaçtan dolayı olarak bahsettiği düşünülmektedir. **ÖZEN**, Mustafa, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 2. Baskı, Ankara 2017, s. 66.

⁵⁵ **GÖKTÜRK/ŞAHİN**, s. 111.

⁵⁶ **CENTEL/ZAFER**, s. 6; Ancak göz ardı edilmemesi gereken bir husus; maddi gerçeğin mutlak gerçek olmadığıdır. Zira bir olay hakkında şüpheye yer bırakmayacak, aksi düşünülemez kesin bilgiye ulaşılması, mutlak gerçektir. Her uyuşmazlıkta şüpheye yer bırakmayacak kesinliğe ulaşmak mümkün olmadığından amaçlanan mutlak değil, maddi gerçekliktir. **KARAKEHYA**, “Dolaylı Maddi Gerçek”, s. 68; Maddi imkansızlık ile *uyuşmazlıkları kesip atma zorunluluğu* mutlak gerçeklikten uzaklaşılmasını ve *nispi bellilikle* yetinilmesini mecbur kılar. **KUNTER**, s. 27 (No. 14); **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 80; “*Delillerin gösterdiği objektif bakımdan bir ihtimaldir. Buna rağmen, imkan belli dereceye varınca ihtimal olduğu gibi, ihtimal de belli bir dereceye gelince kanaat (kanı) olur. Yani şüphe yenilir ve yerini kanaate bırakır.*” **KUNTER**, s. 592 (No. 326); Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 09.06.2020 tarihli 2018/3774 E.- 2020/2130 K. sayılı kararında ve bu dairenin pek çok kararında şüphelinin yani ihtimalin yerini kanaate bırakmasının deliller ile mümkün olduğu yinelenmiştir. Karar metni için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E.T. 01.06.2021).

⁵⁷ **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 77-80; **TOROSLU/FEYZİOĞLU**, s. 8; **ÜNVER/HAKERİ**, s.53.

⁵⁸ **CENTEL/ZAFER**, s. 7; Bu amaç; *maddi gerçeğin araştırılması, insanlık onuru ve hukuk devleti ilkelerine saygı gösterilmesi, masumların cezalandırılması riskinin azaltılması* olarak da belirtilmektedir. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 80.

⁵⁹ **KARAKEHYA**, “Dolaylı Maddi Gerçek”, s. 138.

2. Vicdani İspat Sistemi⁶⁰

Anayasanın 138. maddesinde açıkça ifade edildiği üzere hakimler vicdani kanaatine göre karar verirler; ancak kararları anayasaya, kanuna ve hukuka aykırı olmaması gerekir. Türk ceza muhakemesinde ispata ilişkin kabul edilen sistem, vicdani delil sistemidir.⁶¹ Delillerin serbestçe değerlendirilmesine imkan veren bu sistem, tarihsel geçmişte kanunun emredici hükümlerine sıkışıp kalan kanuni ispat sisteminin ardılı ve karşıtıdır.⁶² Bu sistemde karar vermeye yetkili merciinin vicdani kanaati etkin rol oynar.⁶³ Anayasanın 138/1. Maddesinde hakimlerin vicdani kanaati ile karar verecekleri, CMK'nin 217/1-2. cümlesinde ise, delillerin hakim vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edileceği düzenlenmiştir.⁶⁴

“Vicdani kanaat” kavramı hem anayasal hem de yasal bir terim olsa da, soyut bir kavramdır.⁶⁵ CMK'nin 217. maddesinin gerekçesinde; delillerin serbestliği ilkesinin, hukuk sistemince kabul edildiğine,⁶⁶ İtalyan kanununun 189. maddesinde hakime tanınan takdir yetkisinin, kanunun belirlemediği bir delile dahi

⁶⁰ Kavramsal olarak “vicdani delil sistemi” yaygın kullanımının yerine “vicdani ispat sistemi” kavramını kullanmayı tercih ettik.

⁶¹ **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 118; **ÜNVER/HAKERİ**, s.54; **GEDİK/TOPALOĞLU**, s. 4.

⁶² İlkel yaşamlarda ceza hukukunun ölç alma prensibi olarak var olduğu dönemde delil ve ispatın kurala tabi olmadığı ilkel dönemin ardından, delillerin değerinin kanunda düzenlendiği ve hakim takdir hakkının bulunmadığı kanuni ispat sistemi kabul edilmiştir. **YILDIZ**, s. 11- 12; **SOYASLAN**, s. 65; İkinci dönem olarak dini delil safhası bir diğer değişle tanrıların suçlu ve suçsuz ayıracağı inancıyla suçlu olduğu düşünülen kişiye çeşitli eylemler yaptırılmıştır. **BOGA**, Bekir, “Ceza Muhakemesinde Delillerin Tartışılması”, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, s. 5; İspat sistemleriyle ilgili detaylı açıklamalar için bkz: **YILDIZ**, s. 125- 130; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 508; **TOSUN**, s. 478- 486.

⁶³ **GEDİK**, Doğan, “Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi Üzerine Bir İnceleme”, C. 30, S. 3, Y. 2004, s. 300.

⁶⁴ 1412 sayılı CMUK döneminde, bu kavramın yalnızca “kanaat” olarak belirtilmesi, 5271 sayılı CMK'nin bir yeniliği olarak da ifade edilmiştir. **ÖZBEK**, Veli Özer, “Ceza Muhakemesinde Hakim Vicdani Kanaati”, HFSA, 16. Kitap, İstanbul 2007, s. 283; Yargıtay, sözgelimi Ceza Genel Kurulu'nun 26.11.2019 tarihli 2017/1173 E.- 2019/674 K. sayılı kararında olduğu gibi birçok kararında CMK'nin ilgili maddesinin vicdani delil sistemine işaret ettiğine değinmiştir. Karar için bkz: Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E. T: 05.06.2021).

⁶⁵ *Delillerin bugünkü akılcı anlayışına göre hakim “kanaati”, ispat edilmesi istenen olayların tahlili bir tetkiki ile lehte ve aleyhte bütün şartların tenkidi bir değerlendirilmesinin mahsulü olması gerekir.* **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 508.

⁶⁶ Kanaatimizce kabul edilen sistem, vicdani delil sistemi olup; buna bağlı ilkelerden biri ise delillerin serbestliği ilkesidir. Kavramsal olarak hatalı değerlendirme yapıldığını düşünmekteyiz. Aynı anlama geldiği, birbiri yerine kullanılan kavramlar olduğu görüşü için bkz: **ÖZBEK**, s. 283- 284; **GÖKTÜRK/ŞAHİN**, s. 32- 33.

başvurulabileceğinin düzenlendiğine ayrıca *vicdani kanaat* kavramının Fransız ve Portekiz Kanunu'nda kabul edilen terimsel anlamına yer verilmiştir: “*Fransız Kanununun 353’üncü maddesi vicdanî kanaati “akla dayalı izlenim” olarak tanımlamaktadır. Portekiz Kanunu vicdanî kanaati “tecrübe kurallarına göre bir takdir” deyimi ile ifade etmektedir.*”⁶⁷

*Kanaat, hakimin objektif gerçeklikten çıkan sübjektif bilgisi, anlayışıdır.*⁶⁸ Beccaria'nın “*manevi kesinlik*” olarak ifade ettiği vicdani kanaat, yalnızca *bir olasılıktır* ve yazar vicdani kanaati *insanın yazgısını belirleyen işlem* olarak görür.⁶⁹ Kanaat kişisel bir kavram olup, hakimlerin hem akıl ve mantık algılayışı, hem tecrübeleri hem de ahlak duyguları ile bağlantılıdır. Hakimin akıl rehberliğinde, hukukun koyduğu kurallar çerçevesinde olayın oluş biçimine ilişkin kendi açısından şüphe kalmadan ulaştığı sonuçtur.⁷⁰ Ceza muhakemesinde maddi gerçeğin objektiflik boyutuna, sübjektiflik katan hakimin vicdani kanaatidir.⁷¹ Bu sebeple hüküm, aklın ve ahlakın bütünleştiği bir sonuçtur.

Ceza muhakemesinin en fazla tartışılan konularından biri olan *ispatın nispileği* bu ilke ile bağlantılı olarak ortaya çıkar.⁷² Vicdani kanaat ile ispatın nispileği ilkesi yakından ilgilidir.⁷³ Ceza yargılamasını oldukça sübjektif hale getiren bu durum, hakimlerin nitelikleri ile ilgili düzenlemeleri gerekli kılmaktadır.⁷⁴ Hakimin vicdani kanaati doğrultusunda verdiği hüküm, yalnızca kanunda yazılı cezayı tayin etmek değildir; hakimin vicdanıyla, aklıyla ve tüm ahlaki değerleriyle birlikte vardığı sonuçtur.⁷⁵ Tüm bu değerlendirmeler neticesinde; vicdani kanaat kavramını, hakimin

⁶⁷ Gerekçe için bkznz: <http://www.turkhukuk sitesi.com/serh.php?did=1696>, (E.T: 01.06.2021).

⁶⁸ ÖZBEK, s. 285.

⁶⁹ BECCARIA, Cesare, Suçlar ve Cezalar Hakkında (Çev. Sami Selçuk), 7. Baskı, 2018, s. 76.

⁷⁰ BIÇAK, S. 553.

⁷¹ SELÇUK, s. 50.

⁷² CENTEL/ZAFER, s. 831.

⁷³ *Muhakeme hukukunda bellilik; sübut konusunda kanaatten başka bir şey değildir.* KUNTER, s. 592 (No. 326)

⁷⁴ CENTEL/ZAFER, s. 831.

⁷⁵ SELÇUK, Sami, “Kanıtların Toplanması Yasallık, Dürüstlük Ve Total Ceza Adaleti”, Yargıtay Dergisi, C. 3, S. 2, Y. 1977, s. 50.

aklı ve tecrübeleri ile uyumsuzluk hakkında, ahlak duygusuna göre iyiye ve kötüye karar vermesi olarak tanımlamak mümkündür.⁷⁶

Vicdani ispat sistemi hükmü hakimın kanaatine bırakırken tamamen serbest değerlendirmeyi kabul etmiş değildir. Bazı suçların yalnızca belli delillerle ispatlanabileceğini kabul etmemiş ama bazı hususlarda hakimi sınırlandırıcı kurallar koymuştur.⁷⁷ Kanuni ispat sisteminde belirli suçlar belirli delillerle ispatlanırken sonuca ve karara bakılmazken, vicdani ispat sisteminde hakimın kararının insan haklarına ve adil yargılanma hakkına uygun, akıl ve mantık kurallarıyla çelişmeyen kararlar olması gerektiği kabul edilmiştir.⁷⁸

3. Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 217/1. maddesinde açıkça "*deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir.*" ve 225/2. Maddesinde "*hakimin fiili nitelendirmede iddia ve savunmalara bağlı olmadığı*" şeklinde düzenlenen bu ilke vicdani ispat sisteminin doğrudan sonucudur.⁷⁹ Maddi gerçeğe ulaşmak ancak delillerin serbestliği ilkesinin varlığında mümkündür.⁸⁰ Bu amaç için çalışan yargılama makamının muhakeme sonucunda vereceği kararın sorumluluğu için, delillerin serbestçe değerlendirmesi zorunludur.⁸¹ İlke yalnızca kovuşturma sürecinde hakim açısından geçerli olan bir ilke değildir; soruşturma aşamasında savcının da delilleri serbestçe değerlendirmesi ve buna uygun kamu davası açma yada açmama şeklinde karar vermesi gerekir.⁸²

Yargıtay da pek çok kararında, vicdani delil sistemine ilişkin açıklamalarda delillerin serbestçe değerlendirilmesine ancak bu değerlendirmenin *bağımsız, tarafsız*

⁷⁶ Vicdani kanaat kavramı delil değildir; delillerin takdirinde *hakimin elinde olan araçtır*. CMK'nin 217. Maddesi de; vicdani kanaatin hakimın delilleri değerlendirmesinde esas olduğunu belirtmektedir. **ÖZBEK**, s. 284.

⁷⁷ **YILDIZ**, s. 254.

⁷⁸ **YILDIZ**, s. 254- 255.

⁷⁹ **YILDIZ**, s. 10.

⁸⁰ **TOSUN**, s. 487.

⁸¹ **GEDİK**, s. 917.

⁸² **KOCA**, Mahmut, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller", Ceza Hukuku Dergisi, C. 1, S. 2, Y. 2006, s. 222; **BİRTEK**, Fatih, "Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi", Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, MÜHFHAD, C.19, S.2, 2013, s. 955; Ancak hakim dışındaki diğer sùjelerin delil değerlendirmesinin, yalnızca göreviyle ilgili ve bununla sınırlı olduğu görüşünde olanlar da vardır. **YILDIZ**, s. 143.

ve tam bir vicdani sorumluluk içinde yapılması gerektiğine, kanuna uygun olması halinde her şeyin delil olabileceğine değinmiştir; bu kuralın somut gerçek için zorunlu olduğu, aksinin hak ve adalet duygularına karşı olduğu açıklanmıştır.⁸³ Doktrinde de maddi gerçeğin araştırıldığı ve vicdani kanaatin kabul edildiği sistemde, delillerin sınırlandırılmayacağı haklı bir çıkarım olarak öne sürülmektedir.⁸⁴

Ceza muhakemesi sistemimizde de hakim maddi gerçeğe ulaşması için her şeyin delil olabileceği kabul edilmiştir; ancak bu delillerin hukuka uygun elde edilmiş olması gerekir.⁸⁵ Bu sistemin iki görünümü vardır: İlki delillerin sınırlı sayıda olmaması, ikincisi de deliller arasında astlık- üstlük gibi derecelendirmesinin olmamasıdır.⁸⁶ Bir diğer değişle, vicdani delil sisteminde hakime tanınan takdir hakkı; hem deliller açısından sınırlılık olmadığını, her şeyin delil olabilmesini hem de delillerin serbestçe değerlendirmesini kapsamaktadır.⁸⁷ “Her şey delil olabilir” söyleminden anlaşılması gereken, her şeyin delil kaynağı olabileceğidir.⁸⁸ Hâkim tarafların getirdiği delillerle bağlı olmaksızın delil toplayabilir ve tüm delilleri serbestçe takdir edebilir. Ancak bu ilke maddi gerçeğe ulaşmak için, elde edilen tüm delillerin serbestçe araştırılması değil serbestçe değerlendirilmesi anlamına gelir; zira delillerin araştırılması hukuk devleti ilkesi gereğince hukuka uygun yöntemlerle; delillerin değerlendirilmesi ise vicdani ispat sistemi gereğince yapılır.⁸⁹

⁸³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 12.02.2013 tarihli, 2012/974 E.- 2013/49 K. Sayılı kararı, Ceza Genel Kurulu'nun 17.12.2013 tarihli 2013/380 E.- 2013/618 K. Sayılı kararı, Ceza Genel Kurulu'nun 15.11.2018 tarihli 2015/100 E. - 2018/541 K. sayılı kararı bu kararlardan yalnızca birkaçıdır. Hatta hukuk mahkemelerince verilen kesinleşmiş kararlar dahi bu ilke doğrultusunda incelenmesi gerekir: Ceza Genel Kurulu'nun 30.01.2020 tarihli 2016/73E.- 2020/40 K. sayılı kararı. Kararlar için bkz: Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E. T: 05.06.2021).

⁸⁴ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 33; YILDIZ, s. 9; Ancak Tanık Koruma Kanunu'nun gizli tanıklığa ilişkin 9/8. madde hükmü gereğince tanıkların beyanlarının tek başına hükme esas teşkil etmesi mümkün değildir. CENTEL/ZAFER, s. 830.

⁸⁵ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ, s. 79; ÜNVER/HAKERİ, s.54; YILDIZ, s. 134.

⁸⁶ YILDIZ, s. 9; ÖZEN, s. 84.

⁸⁷ GEDİK, Doğan, “Ceza Muhakemesinde Hakim Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217)”, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, C. 21, Özel S, Y. 2019, s. 916; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 508; CİN, s. 25; ÜNVER/HAKERİ, s. 100.

⁸⁸ YILDIZ, s. 255.

⁸⁹ TOSUN, s. 487.

Ceza muhakemesinde deliller medeni usul hukukundan farklılık arz eder. Medeni usul hukukunda var olan kesin ve takdiri delil ayrımı ceza muhakemesinde yoktur. Sözelimi ikrar ve yemin hukuk muhakemesinin kesin delillerinden olup hâkimi bağlar.⁹⁰ Ancak ikrar ve yemin ceza muhakemesinde hâkimi bağlamaz.⁹¹ Hâkim tüm delilleri ispat kurallarına tabi olmaksızın serbestçe takdir eder, ikrara bağlı olarak karar vermek zorunda olmaz.⁹² Bu sebeple sanığın ikrarının, her uyumsuzlukta suç konusu olayı tek başına ispatlama gücü de yoktur; ancak aynı zamanda sanığın ikrarı istikrarlı ve samimi olursa hâkim vicdani kanaatini buna göre belirleyebilir ve kararını ikrar deliline dayandırabilir.

Delillerin hâkimin vicdani kanaatine göre serbestçe değerlendirilmesi ilkesinin istisnası; CMK'nin 222. maddesinde duruşmanın nasıl yapıldığının duruşma tutanağıyla ispatlanabileceği ve buna karşı yalnızca sahtecilik iddiasının hasıl olmasıdır.⁹³ Diğer istisna ise delil yasakları olarak belirtilmiştir.⁹⁴

Delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi, kovuşturma aşamasına ilişkin olup, birçok anayasal ve yasal sınırı bulunmaktadır.⁹⁵ Bu sınırlar hakimin keyfi karar vermesinin de önüne geçmektedir, zira serbestlik keyfilik değildir.⁹⁶ Hâkimin kararının akla ve mantığa uygun gerekçeli olması aksi halde bozma sebebi sayılması ve duruşmaya getirilmiş ve tartışılmış delillerin değerlendirilmesi şeklindeki CMK'den doğan sınırlar hakimin keyfi kararlar vermesinin de önüne geçmektedir.⁹⁷ Hâkimin gerekçeli kararında vicdani kanaatini oluşturan delillerin açıkça belirtilmesi, vicdani kanaatin oluşmasında delil dışında farklı sebeplerin olmasını önlemektedir.⁹⁸

⁹⁰ **ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ**, s. 387; taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu davalarda kural mahkeme içi ikrarın hakimi bağlamasıdır. Ancak re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda ve kanundan doğan istisnai durumlarda ikrar takdiri delil kabul edilir ve hakimi bağlamaz. **ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ**, s. 391. Sözelimi TMK'nin 184/3. maddesi gereğince boşanma davalarında ikrar hakimi bağlamaz.

⁹¹ **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 30; **BIÇAK**, s. 133; aynı zamanda yemin ve ikrar tek başına delil değildir. **KOCA**, s. 211.

⁹² **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 84.

⁹³ **ÜNVER/HAKERİ**, s. 104; **CİN**, s. 26; **ÖZEN**, s. 86.

⁹⁴ **ÖZEN**, s. 86.

⁹⁵ Bu ilke huzurda tartışılma ve hukuka uygun delil elde edilme olarak iki şekilde sınırlandırılmıştır. **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 264.

⁹⁶ **YILDIZ**, s. 254.

⁹⁷ **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 510; **YILDIZ**, s. 255.

⁹⁸ **BIÇAK**, s. 459.

Zira hakimin gerekçesi, hem delilleri değerlendirmesinin hem de vicdani kanaatinin savunmasıdır.⁹⁹

Doktrinde hakimin delilleri değerlemesinde sınırlarının ve istisnalarının bulunduğu değerlendirilmiş; duruşmada ortaya konulan delillerin tüketilmesi, akıl, mantık ve tecrübe kurallarına uygun karar oluşturma zorunluluğu hakimin delil değerlendirmesinin sınırlarını oluştururken; delil yasakları, ispat kuralları, sanığın susma hakkı yada tanığın tanıklıktan çekinme hakkı gibi hususlar istisnalarını oluşturduğu kabul edilmiştir.¹⁰⁰

Öncelikle, delillerin hükme esas alınabilmesi için, delillerin müşterekliğinin sağlanması, mahkemeye getirilmiş ve huzurda tartışılmış olması gerekir.¹⁰¹ (CMK 217/1-1.cümle) Huzurda tartışılan bu delillerin hangisinin hükme esas alındığı, akla ve mantığa uygun gerekçe ile açıklanmalıdır.¹⁰² Bu anayasal (Anayasa 141/3. Madde) ve yasal (CMK 34/1. madde) bir zorunluluktur. Ayrıca muhakeme sonucunda mahkumiyet hükmü verilecek ise; CMK'nin 230/1-b. maddesi gereğince hakim muhakeme sonucunda verdiği karara dair hükmün gerekçesinde, *delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi* hususunu, hangi delillerin hükme esas alındığını hangilerinin reddedildiğini ve *varsa hukuka aykırı yöntemle elde edilen delilleri* belirtmesi gerekir.

Hakimin keyfi karar vermesini önleyen bir durum da delil elde etme yasağı olarak değerlendirilir.¹⁰³ Hukuk devleti ilkesi çatısı altında olmazsa olmaz nitelikteki bu özellik gereğince, cezalandırma yetkisini elinde tutan devletin, hukuka uygun yöntemlerle delil elde etmesi, devletin yargı görevlilerinin ise hukuka uygun delilleri

⁹⁹ YILDIZ, s. 259.

¹⁰⁰ YILDIZ, s. 255.

¹⁰¹ Delilin duruşmada ortaya konulabilmesi için; delili ortaya koyma yasağının (CMK 148/3-4, 206/2, 209/2, 210) bulunmaması gerekir. DEMİRAĞ, Fahrettin, Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu, 1. Baskı, 2007, s. 388- 389;

¹⁰² CENTEL/ZAFER, s. 830; GEDİK, s. 921; ÜNVER/HAKERİ, s. 101; ÖZEN, s. 311; Gereçlendirilme; *vicdani kanaatin rasyonelleştirilmesi* olarak da adlandırılır. YILDIZ, s. 140; Bu ilkenin sınırlandığı hallerden birisi de; sözgelimi bilirkişi raporunun hükme esas alınmaması için sağlam bir olgunun yada delilin varlığı gerekir. Bu durum hakim tarafından gerekçe ile ispatlanmalıdır. CİN, s. 25; CENTEL/ZAFER, s. 830; Hakimi vicdani kanaate ulaştıran delillerin gereçlendirilmesi, farklı etkenlerin vicdani kanaatin oluşumunda etkili olmasını da engellemeye yöneliktir. BIÇAK, s. 458.

¹⁰³ Bilimsel delillerin keyfiliği sınırlayıcı etkisine dair bkz: GEDİK, s. 952- 954; Doktrinde, bilimsel delillerin vicdani delil sistemini zayıflatacağı, hakimin bu bilimsel delilleri reddetmesinin zorlaşacağı haklı görüşleri de vardır. CENTEL/ZAFER, s. 830.

hükme esas alması gerekir. Geçmiş dönemlerde yaşanan olumsuz tecrübeler hukuka ve insan haklarına olan gerekliliği açıkça göstermiştir. Bu sebeple, anayasanın 38/6. maddesinde kanuna aykırı elde edilen bulguların delil olarak hakim tarafından kabul edilemeyeceği hükme bağlanmıştır. CMK'nin 217/2. maddede delillerin hukuka uygun yollarla elde edilmiş olması gerektiği ve CMK'nin 206/2-a maddesi de kanuna aykırı elde edilen delilin hakim tarafından reddedileceği düzenlenmiştir.¹⁰⁴ Bu anayasal ilke, hukuk devleti ilkesi gereğince zorunlu olup, *delil yasakları* olarak da ifade edilir.

Delil yasakları farklı boyutlarda ele alınmıştır.¹⁰⁵ Bunlardan ilki; delil elde edilmesi için kullanılan aracın yasağı, *delilin konusu yasağı* ve CMK'nin 148. maddesinde şüphelinin yada sanığın ifadesi alınırken özgür iradesini sakatlayan *yasak usuller ve delil elde etme yöntemi yasağı* olarak yapılan sınıflandırmadır.¹⁰⁶ Delil değerlendirme yasağı ise, ortaya konulma, değerlendirme ve hükme esas sayılma aşamalarındaki yasakları ifade eder,¹⁰⁷ bu sebeple aslında hakime yönelik yasaklardır.¹⁰⁸ CMK'nin 217/2. Maddesi *genel delil değerlendirme yasağıdır*, açıkça kanunda *özel değerlendirme* yasakları da düzenlenmiş olup bunlar; CMK'nin 148/3

¹⁰⁴ Anayasada ve CMK 206. maddede kanuna aykırı delilin sonucu; CMK 217/2. maddede ise hukuka aykırı delilin sonucunu belirtilmiştir. Kanuna aykırılık ve hukuka aykırılık kavramlarının farklı kullanımı açıklamayı gerekli kılar. Hukuka aykırılık yalnızca kanuna değil hukukun diğer düzenlemelerine ve genel ilkelerine de aykırı olmamayı kapsar. Bir diğer açıdan, hukuka aykırı delil; kanuna aykırı elde edilen delilin yasak olmasının yanı sıra kanuni düzenlemenin de hukuka aykırı olmamasını ifade eder. **ÜNVER/HAKERİ**, s. 637; CMK'nin 206. Maddesinde “*kanuna aykırı delil*” kavramı kullanılmış olsa da diğer madde lafızları “*hukuka aykırı delil*” olduğundan, düzeltici yorum yöntemi uygulanarak 206. Maddeden “*hukuka aykırı delil*” kavramının anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 540; CMK'nin 288. Maddesi “*ancak hükmün hukuka aykırı*” olması halinde temyiz edilir hükmü gereğince; kanuna aykırı delil aynı zamanda hukuka aykırı delil olacaktır. **KOCA**, s. 224; “*Kanuna aykırı*” ifadesinin kullanılmasının geriye dönüş olduğunu, “*hukuka aykırı delil*” kavramının kullanılması gerektiği görüşü için bkz: **ÜNVER/HAKERİ**, s. 601; 28.03.2017 tarihli Ceza Genel Kurulu'nun 2016/176 E.- 2017/187 K. Sayılı kararına göre; *Hukuka aykırılık bir hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanmasıdır. Kanuna aykırılıktan daha geniş bir içeriğe sahip olan hukuka aykırılık kavramının çerçevesi ve kapsamı belirlenirken gerek pozitif hukuk kurallarına gerekse temel hak ve hürriyetlere ilişkin evrensel hukuk ilkelerine aykırılık bulunup bulunmadığı gözetilmeli ve aykırılığın varlığı halinde hukuka aykırılığın mevcudiyeti kabul edilmelidir.*

¹⁰⁵ Sınıflandırmalardan biri, “*konusu bakımından*”, “*temel hakları korumak amacıyla yasaklanan*” ve “*elde edilirken kullanılan metot nedeniyle yasaklanan delillerdir.*” **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 550.

¹⁰⁶ **YENİDÜNYA**, A. Caner, “Ceza Muhakemesinde Delillerin Değerlendirilmesi, Delil Yasakları ve Hukuka Aykırı Delillerin Ceza Yargılamasında Vaziyeti”, <https://caneryenidunya.medium.com/ceza-muhakemesinde-delillerin-de% C4% 9Ferlendirilmesi-delil-yasaklar% C4% B1-ve-hukuka-ayk% C4% B1r% C4% B1-delillerin-ceza-bff814552eb4>, (E.T: 20.06.2021).

¹⁰⁷ **GÖKTÜRK/ŞAHİN**, s. 97.

¹⁰⁸ **CENTEL/ZAFER**, s. 839

ve 148/4 hükmü özel yasaklardandır.¹⁰⁹ Delil elde etme yasağına rağmen ortaya konulan delilin değerlendirilmesi de yasaktır; ancak delil değerlendirme yasağının varlığı, delilin elde edilme usulünün yasak olduğunu göstermez.¹¹⁰

Usulen hukuka uygun elde edilmeyen delilin, hükmün esasına etki etmesi de mümkün değildir. Ancak dosyada hukuka aykırı usullerle elde edilen delil varsa, bunun ayrıca ve açıkça hüküm gerekçesinde gösterilmesi gerekir. (CMK m. 230/1-b) Ayrıca, hüküm hukuka uygunluk ilkesine riayet edilmeden elde edilen delile dayanmakta ise, temyiz nedeni olarak hukuka kesin aykırılık sayılacağı, açıkça düzenlenmiştir. (CMK m. 289/1-i) Bu yasak, vicdani delil sisteminde keyfiliğin yanı sıra hukuki çerçeveyi de çizmektedir.

İspata ilişkin kuralların denetimi, kanun yolu denetimi ile sağlanmaktadır.¹¹¹ Maddi hukuka ilişkin ispat faaliyetinin, hakimin dayandığı delillerin ve bu delillerin değerlendirilmesinin, itiraz ve istinaf kanun yollarında yeniden incelenmesi; hakimin vicdani delil sisteminde keyfi karar vermesini önleyen bir durum olarak değerlendirilmiştir.¹¹²

4. Re'sen Araştırma İlkesi

Re'sen araştırma ilkesi gereğince, hakim ulaştığı her delilin, maddi gerçeğe ulaşmadaki etkisini re'sen değerlendirir.¹¹³ Zira, ikrar delilinin hakim açısından bağlayıcı olmaması da bu ilkenin doğal sonucudur.¹¹⁴ Re'sen araştırma ilkesi, hakimin maddi gerçeğe ulaşırken hem delil toplaması hem de delil değerlendirmesi açısından kabul edilmiştir.

Re'sen araştırma ilkesi, ceza muhakemesini ispat yükümlülüğü konusunda hukuk muhakemesinden farklı kılar. Hakim tarafından bizzat delillerin toplanması ve bunların muhakemede değerlendirilmesi olarak ifade edilen bu ilke,¹¹⁵ tarafların

¹⁰⁹ KOCA, s. 225.

¹¹⁰ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 97.

¹¹¹ Hâkimin kanaatinin değil, kanaati oluşturma sürecinin denetlenebileceğine dair bknz: ÖZBEK, s. 287.

¹¹² BİRTEK, Fatih, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara 2017, s. 572.

¹¹³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 84.

¹¹⁴ ÜNVER/HAKERİ, s. 96.

¹¹⁵ CİN, s. 24.

getirdiği delillere bağlı olmadan ve taraflara böyle bir yükümlülük yüklenmeden hâkimin delilleri re'sen araştırmasıdır. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısına CMK'nin 160. maddesi gereğince, sanığın lehe ve aleyhe delillerini toplama yetkisi verilmiş; ayrıca CMK'nin 163. maddesi gereğince kanunda sayılı ve sınırlı hallerde bu görev Sulh Ceza Hakimi'ne bırakılmıştır.

Kovuşturma evresinde ise Mülga CMUK 237/son fıkrasında hakimin kendiliğinden delil toplayacağı ve 214. Maddesi gereğince hakimin kovuşturma sürecinde tanıkları ve bilirkişileri duruşmaya çağırabileceği düzenlenmişken, CMK'de kovuşturma sürecinde hakime delillerin kendiliğinden toplanmasına ilişkin yetki verilmemiş ve re'sen araştırma ilkesi açıkça ifade edilmemiştir.¹¹⁶ Maddi gerçeğe ulaşmada vicdani delil sistemi gereğince de hâkimin re'sen araştırma yetkisi olduğu görüşüne¹¹⁷ katılmaktayız. Nitekim salt delilin geç bildirilmiş olması sebebiyle reddedilemeyeceğine ilişkin CMK'nin 207. maddesi yada mahkemenin iddianamedeki hukuki nitelendirilmeye bağlı olmayacağına ilişkin CMK'nin 225/2. maddesi, bu ilkenin halen geçerli olduğunu göstermektedir.¹¹⁸

5. Delillerin Doğrudanlığı İlkesi

Delillerin doğrudan incelenmesi tarafları ilgilendiren ve tarafların haklarının uygulanması için gerekli olan bir ilkedir. İlkenin süjeler açısından ve deliller açısından incelenmesi mümkündür. Duruşmada hazır bulunması gereken; CMK'nin 188. ve 189. Maddesinde görevli hakim, Cumhuriyet savcısı, müdafii olarak yargı görevlileri ile 190. Maddesinde sanık, tanık veya bilirkişi olarak taraflar sayılmıştır. Deliller açısından CMK'nin 209 ila 214. Maddede okunacak, dinlenecek yada maddi delil niteliğindeki belge ve raporların duruşmada ortaya konulması gerektiği düzenlenmiştir. Hâkim ancak duruşmaya getirilmiş ve tartışılmış delillere dayanarak karar verir. (CMK 217/1) Bu nedenle ispat faaliyetinde ancak deliller ile dolaylı olarak maddi gerçeğe ulaşır.¹¹⁹ Maddi gerçeğe ulaşmak olayı en iyi temsil eden

¹¹⁶ KOCA, s. 210.

¹¹⁷ DOĞAN, s. 163; BIÇAK, s. 460; ÜNVER/HAKERİ, s. 96.

¹¹⁸ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 68; DOĞAN, s. 164.

¹¹⁹ KARAKEHYA, "Dolaylı Maddi Gerçek", s. 61; Hakimlerin ceza muhakemesinde maddi gerçeğe dolaylı şekilde ulaşmalarının zorunluluğu için bkz: KARAKEHYA, "Dolaylı Maddi Gerçek", s. 73 vd.; CENTEL/ZAFER, s. 260.

vasıtalardan ve delilin kaynağından kısacası en dolaysız şekilde mümkün olabilir.¹²⁰ Doğrudanlık ilkesi gereğince, hakim serbestçe topladığı delilleri doğrudan doğruya, vasıta olmaksızın inceler ve bu delillere temas kurarak maddi gerçeğe ulaşır.¹²¹ Vasıta olması halinde hakimde oluşan kanaat *dolaylı* olur.¹²²

Doğrudanlıktan anlaşılması gereken, delilin doğrudan olması dolaylı olmaması değil,¹²³ doğrudan vasıtasız temas kurulmasıdır.¹²⁴ Aksi halde dolaylı delillerin doğrudanlık ilkesi kapsamında değerlendirilmediği sorunu ortaya çıkacaktır.

Doğrudanlık ilkesi, delillerin ileri sürülmesiyle ve özellikle delillerin ortaya konulduğu kovuşturma aşamasıyla ilgilidir.¹²⁵ Beyanına dayanılacak olan sanığın, suç ortağının yada tanığın duruşmada dinlenmesi ve onun hareketlerinin, tavırlarının gözlemlenmesi doğrudanlık ilkesi için gereklidir.¹²⁶ Duyularla doğrudan desteklenen deliller, maddi gerçeğe ulaşılmasında ve hakimnin kanaatinin oluşmasında etkilidir.¹²⁷ Bu noktada delillerin toplanmasını talep etme hakkı taraflara ait olup, mahkemece bu talebin yerine getirilmesi için uygun koşulların sağlanması ve ilkenin hayata geçirilmesi gerekir.¹²⁸

Bu ilkenin sùjeler açısından görünümü; yargı görevlileri özelinde hakimnin duruşmalarda hazır olması gerektiği şeklinde de değerlendirilmektedir.¹²⁹ Duruşmada hakimnin hükme katılımının zorunlu olması (CMK 188), duruşmalara ara vermeksizin devam edilmesi (CMK 190) de bu ilke kapsamındadır.¹³⁰ İdari yargılamanın aksine ceza muhakemesinde bu ilke gereğince duruşma açılarak karar verilmesi gerekir.¹³¹

¹²⁰ PARLAR/ HATİPOĞLU/YÜKSEL, s. 3.

¹²¹ CİN, s. 24.; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 128.

¹²² GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 128.

¹²³ Doğrudan ve dolaylı delil ayırımına, delillerin sınıflandırılması başlığında değinilecektir.

¹²⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 84; BIÇAK, s. 401.

¹²⁵ ŞAHİN, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi), Yetkin Yayınları, Ankara 2001, s. 25; Sözgelimi, kanundaki düzenlemeye göre otopsiye hakimnin katılmaması doğrudanlık ilkesine aykırılık oluşturur. ÜNVER/HAKERİ, s. 97.

¹²⁶ ŞAHİN, s. 26.

¹²⁷ ŞAHİN, s. 52.

¹²⁸ ÜNVER/HAKERİ, s. 598.

¹²⁹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 77.

¹³⁰ ÜNVER/HAKERİ, s. 97; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 77.

¹³¹ ÜNVER/HAKERİ, s. 97.

Bu sebeplerle doğrudanlık ilkesinin, hakimi ilgilendiren bir ilke olduğu da söylenebilir.¹³²

Doğrudan delil ilkesinin istisnaları bulunmaktadır. Bunların ilki; istinabe¹³³ ve naip hakim düzenlemesidir.¹³⁴ (CMK 83, CMK 180, CMK 196) Yargılamayı yürütmekte olan hakim, delilin bulunduğu mahal mahkemesi hakiminden delili doğrudan incelemesini talep edebilir, bu görev *istinabe* olarak adlandırılır. İstinabe, yargı mercileri arasında yardımlaşmanın bir sonucudur. Heyet halinde görev yapan mahkemelerde, delillerin doğrudan incelenmesi için görevlendirilen naip hakim mahkeme heyeti adına doğrudan delillerle temas kurar. Ancak CMK'nin 209. maddesi gereğince, istinabe yada naip hakim tarafından toplanan tutanaklar ve belgeler duruşmada anlatılmalıdır. Bu hüküm doğrudanlık ilkesinin bir sonucudur; zira bu ilke duruşmayı yöneten, kararı verecek olan hâkimin delillere doğrudan teması ve deliller ile muhatap olması anlamındadır. Kararda bu şekilde etkisi olmayan hâkimin işlemlerinin duruşmada okunması gerekir, aksi halde doğrudanlık ilkesi uygulanmamış olur.

Doğrudanlık ilkesi gereğince, CMK'nin 210. maddesinde düzenlendiği şekilde suç konusu olay hakkında bilgi sahibi olan tek tanığın daha önce alınan ifadelerinin okunması yeterli değildir, duruşmada hâkim tarafından bizzat dinlenmesi gerekir. Ancak CMK'nin 211. maddesinde tanık veya suç ortaklarından elde edilecek delillerin elde edilme olanağının olmaması halinde yeniden dinlenmeyeceği, okunmasıyla yetinilebileceği düzenlenmiştir. Bu hüküm de doğrudanlık ilkesinin istisnası olup, kanunun düzenlediği zorunlu bir haldir.¹³⁵

SEGBİS sistemi olarak adlandırılan, CMK 180/5. maddesinde düzenlenen tanık veya bilirkişinin ifadesinin alınmasında sesli ve görüntülü sistemin kullanılması da bu ilkenin istisnasını oluşturmaktadır.¹³⁶

¹³² ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 79.

¹³³ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 78; BIÇAK, s. 401; ÜNVER/HAKERİ, s. 98; ÖZEN, s. 80.

¹³⁴ CİN, s. 24; BIÇAK, s. 401; ÜNVER/HAKERİ, s. 98; ÖZEN, s. 80.

¹³⁵ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 129; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 78; BIÇAK, s. 401; ÜNVER/HAKERİ, s. 98.

¹³⁶ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 78.

Vicdani delil sistemi, delillerin re'sen araştırılması ve serbestçe takdir edilmesi ilkeleri doğrultusunda hakime geniş takdir alanı tanıyan bir sistemdir. Suç konusu olaya ilişkin delil kabiliyet olan tüm olgular, taraflar getirmese dahi hakim tarafından araştırılabileceğinden ve bulunan her bulgu delil olabileceğinden bunun sınırlandırılması gerekmiş; yasal ve anayasal sınırlandırmalar bunu sağlamak için var edilmiştir. Ancak bu sınırlandırmaların üstünde var olan süzgeç; hakimin vicdani kanaatidir. Toplanan her olgu, bu süzgeçten geçerek delil niteliğini kazanmakta, yargılamada taraflarca tartışılarak hükme esas olmaktadır. Öyleyse asıl değişkenlik arz eden husus deliller değil, vicdani kanaattir ve vicdani kanaatin oluşmasında etkili olan hususlardır. İkrar delili de tıpkı diğer deliller gibi, delil niteliğini haiz olup vicdani kanaat süzgecinden geçerek hükme esas olabilir. Öyleyse ikrarın hakimin vicdani kanaat süzgecinden nasıl geçtiğinin ve sonuçlarının tartışılması gerekmektedir.

B. İspat Açısından Sanığın Durumu

Ceza yaptırımına sebep olan suçu işleyen sanık, suça konu olayı doğrudan yaşayan kişidir. Sanık bu anlamda ispat vasıtası olarak kabul edilebilir ise de, sanığın haklarına dokunulamaz.¹³⁷ Hukuk devletinde, ceza muhakemesi ile amaçlanan maddi gerçeğe her ne vasıta ile olursa olsun ulaşmak değil, hukuka uygun yöntemlerle, insan haklarına riayet ederek ulaşmaktır.¹³⁸ Bu nedenle muhakeme boyunca sanığın onuru korunmalı, muhakeme sonucunda insan onuruyla bağdaşır nitelikte ceza verilmelidir.¹³⁹ Bu kabul doğrultusunda, muhakeme işlemleri sanığın hakları gözetilerek yürütülmelidir. Anayasanın *Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar* başlıklı 38. maddesi, bu ilke ve haklara anayasal nitelik kazandırmaktadır. Hukuk devleti ilkesi başta olmak üzere bu hükümde düzenlenen ilkeler ile korunması amaçlanan sanığın haklarının yanı sıra işkence (m. 94), iftira (m. 267), suç uydurma (m. 268) gibi fiiller sanığın ispat fonksiyonunun sınırları olarak TCK'de düzenlenmiştir.¹⁴⁰ Bu başlıkta,

¹³⁷ CİHAN, Erol, "50. Yılda Ceza Muhakemesi Süjesi Olarak Sanığın Sorgusu", s. 143.

¹³⁸ ÜZÜLMEZ, İlhan, "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", TBB Dergisi, S. 58, Y. 2005, s. 41.

¹³⁹ CİHAN, "50. Yılda", s. 144.

¹⁴⁰ DEMİRBAŞ, Timur, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, Güncellenmiş 5. Baskı, 2018, s. 72- 73.

ispat açısından sanığın haklarına ve hakların teminini sağlayan ilkelere ana hatları ile değinmeye çalışacağız.

1. Suçsuzluk Karinesi İlkesi¹⁴¹

İlk olarak 1789 Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi'nin 9. maddesinde yer almıştır.¹⁴² AİHS'nin 6. Maddesinde adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak sayılmış ve “*Bir suç ile itham edilen her şahıs suçluluğu kanunen sabit oluncaya kadar masum sayılır.*” şeklinde tanımlanmıştır. Anayasa 38/4. maddesinde ise “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*” şeklinde tanımlanan ilke; suçlu kabul edilmeyi, hükmen suçluluğun sabit olması şartına bağlamıştır. İki ana hüküm arasındaki fark; suçsuzluğunun *hükmen* yada *kanunen* sabit olmasıdır. CMK'de ise açıkça düzenlenmemiş olan, 223. maddede suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olması yada olmaması halinde verilecek hükümler doğrultusunda bu ilkenin benimsendiği yorumu yapılmıştır.¹⁴³

Türk ceza muhakemesi hukukunda muhakeme sürecini ilgilendiren bu ilke gereğince; kişinin suçlu olduğuna dair kesin hüküm olmadıkça; kişi suçsuz kabul edilir. Bu kabul edilme hali, suçsuzluk karinesi ilkesi gereğince, suç işlendiğine

¹⁴¹ İlkenin suçsuzluk karinesi olarak mı yahut masumiyet karinesi olarak mı adlandırılması gerektiği hususu tartışmalıdır. Bu kavramsal tartışma psikolojik ve normatif yaklaşım üzerine kurulu olup; bu yaklaşımlara göre karinenin muhakemenin yalnızca soruşturma aşamasında yada tüm aşamalarda geçerli olacağı değerlendirilmektedir. DOĞAN, Koray, Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, 2. Baskı, 2018, s. 144-145; Tartışma, soruşturma evresinde uygulanan koruma tedbirlerinden tutuklamanın suçluluğu hakkında kuvvetli şüphe bulunan kişilere uygulanacağı bu haliyle kişinin suçlu sayılmayacağı ancak masum da kabul edilemediği üzerinde toplanmaktadır. Masumiyet karinesi isimlendirilmesinin kullanımı, masum kabul edilen kişiye tutuklama koruma tedbirinin uygulanması halinde bu kişinin haklarının anlamsız kalacağı düşüncesidir. FEYZİOĞLU, Metin, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, AÜHFD, C. 48, Y. 1999/1-4, s. 137- 138; Bu görüşe katılmakta ve biz de suçsuzluk karinesi kavramını kullanmayı tercih etmekteyiz. Bu kavramı kullanan ve koruma tedbirlerinin masumiyet karinesi ilkesiyle ne derece bağdaştığının tartışmalı olduğunu düşünen yazarların görüşü için bkz: ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 57; “Masumiyet İlkesi” olarak ifade eden yazarlar da vardır. GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 131; Bir diğer tartışma, bu ilkenin karine değil varsayım olduğudur zira; karinenin bilinen olgulardan yola çıkılarak bilinmeyen olgulara ulaştırılması şeklindeki tanımı; masum yada suçsuz olduğu kabul edilen sanık açısından geçerli değildir. DOĞAN, s. 146; Bu tartışmalara karşı her halükarda geçerli olan husus; yukarıda açıklandığı üzere, bu ilkenin kabulünün ceza muhakemesinde önemli bir dönüm noktası olduğudur. Zira, sanığın haklarının üstün tutulduğu ve korunduğu döneme ancak bu ilke kabul edildikten sonra geçilmiştir.

¹⁴² ARSLAN, Abdullah, “Fransız Devrimi ve 1789 Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/belgeler/144.pdf>, (E.T. 04.12.2021).

¹⁴³ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 58.

ilişkin basit şüphe (başlangıç şüphesi) ile suçu araştırmaya başlayan savcı ve akabinde başlayan kovuşturma sürecinde mahkeme, suçun sanık tarafından işlendiği sabit olana kadar devam etmeli, tüm bu aşamalarda sanık masum kabul edilmelidir.¹⁴⁴ Şüphenin giderilmemesi halinde, şüpheden sanık yararlanır ilkesi uygulanmalı ve kişi beraat etmelidir.

Devletin suç isnadı, ortaya bir ispat yükümlülüğü sorunu çıkarmaktadır.¹⁴⁵ Ancak ceza muhakemesi işlemleri başladığında, suçsuzluk karinesi gereğince, suçluluğu ispat etme yükü sanığa ait olmayacak¹⁴⁶ ancak sanık suç ithamı karşısında susma hakkını kullanabileceği gibi, lehine olan hususları açıklama ve savunma hakkına da sahip olacaktır.¹⁴⁷ Bu sebeplerle suçsuzluk karinesi ilkesi, sanığın saygınlığının ifadesi olarak kabul edilmiştir.¹⁴⁸ Kaldı ki bu ilke ile amaçlanan, sanığın lekelenmemesidir.¹⁴⁹ Lekelenmeme hakkı ifade özgürlüğünün sınırını oluşturur ve suçsuzluk karinesinin ifade özgürlüğüne de sirayeti vardır.¹⁵⁰

Suçsuzluk karinesi ilkesinin uygulanabilirliği, sanığa tanınan susma hakkı ile mümkündür.¹⁵¹ Bu karinenin geçerliliği ise, şüpheden sanığın yararlanacağı ilkesine bağlıdır.

2. Nemo Tenatur Se Ipsum Accusare İlkesi ve Susma Hakkı¹⁵²

Sanığın kendisinin ve yakınlarının aleyhine delil göstermeye zorlanamaması olarak da ifade edilen Nemo Tenatur ilkesi; sanığın susma hakkını, bu hakkını

¹⁴⁴ Bu ilkenin muhakemenin tüm aşamalarında değil, yalnızca hüküm aşamasında uygulanabilirliği hususunda bkz: ÜZÜLMEZ, s. 48; Bazı yazarlar, bu ilkenin savcının kamu davasını açmasından sonraki aşamada uygulanacağı görüşüne sahip oldukları halde soruşturma aşaması için de geçerli olacağını kabul etmişlerdir. ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 58; Tüm muhakeme aşamalarında bu ilkenin etkili olduğunu düşünmekteyiz.

¹⁴⁵ CENTEL/ZAFER, s. 194.

¹⁴⁶ ÜZÜLMEZ, s. 55- 56.

¹⁴⁷ FEYZİOĞLU, s. 140.

¹⁴⁸ CİHAN, “50. Yılda”, s. 143.

¹⁴⁹ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 131.

¹⁵⁰ DOĞAN, s. 156.

¹⁵¹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 58; Susma hakkının, suçsuzluk karinesinin sonucu olup olmadığı hususundaki tartışmalar için bkz: ÜZÜLMEZ, s. 59- 60.

¹⁵² Türk hukukunda susmanın hak olarak değerlendirilmesi hususu tartışmalıdır. Konunun sınırları gereğince, tartışmaya yer vermeyi uygun bulmadık. Ancak bu husustaki görüşler hakkında bkz: İŞİTGEN, Rezzan, “Kişinin Kendini Suçlamaya Zorlanamaması İlkesi (NemoTenatur İlkesi)”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, s. 26-32.

kullanan sanığın suçu işlediğinin zımni kabul olarak anlaşılmasını ve sanığın yargılama makamına yardım etmesinin gerekli olmadığını kapsamaktadır.¹⁵³ Bu ilke susma hakkıyla özdeşleşmiştir. Zira sanığın suçluluğu sabit oluncaya dek, sanık susma hakkına sahiptir.¹⁵⁴ Bir diğer deyişle, sanık suçsuzluğunu ispatlamak zorunda değildir. Bu zorunda olmama hali, sanığın aktif olarak kendisinin suçlanmasına yardımcı olmamayı ifade eder.¹⁵⁵ Susma hakkı şüpheli/sanık açısından “aleyhe beyanda bulunmama” şeklinde düzenlenmiş olsa da Türk hukukunda kapsamı geniş olarak değerlendirilmektedir.¹⁵⁶

Susma hakkının şüpheli açısından kendisi hakkında beyanda bulunmama, tanıklar ve bilirkişiler açısından ise kendileri ve yakınları hakkında aleyhe beyanda bulunmama şeklinde iki görünümü vardır. Anayasal bir hak olan susma hakkı 38/5. maddede bu iki görünümü de kapsar şekilde “*Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.*” şeklinde tanımlanmıştır. CMK’de ise susma hakkı açıkça düzenlenmemiş, şüphelinin susma hakkı 147/1-e maddesinde susma hakkı “*yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmaması*” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁵⁷ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 23/f maddesinde aynı kavramlarla susma hakkına değinilmiştir. Susma hakkı gereğince, sanık kendisine yönelik bir suç ithamı karşısında aleyhine delil vermeye zorlanamaz kaldı ki öyle bir sorumluluğu da söz konusu olamaz.¹⁵⁸ Susma hakkı CMK düzenlemesinde de görüldüğü üzere; ifade, sorgu ve bu aşamada ikrarda bulunma halinde önem arz eder.¹⁵⁹ Bu hakkın temeli, beyanını almak için şüpheli/sanığa kötü muamelede bulunulmamasıdır.¹⁶⁰

Susma hakkının kabul edildiği hukuk sistemlerinde suça konu olaya dair sanıktan bilgi almak ancak hukuka uygun yöntemlerle yapılmalıdır. Zira sanığın

¹⁵³ İŞİTGEN, s. 3.

¹⁵⁴ Sanığın susma hakkına sahip olup olmadığı hususu tartışılmıştır. Sanık beyanı delil olduğundan ve deliller cebri olarak da elde edilebileceğinden susma hakkı yoktur. Sanığın susma hakkı olduğunu düşünenler ise, sorgunun sanığın savunması için uygulanan bir aşama olduğunu kabul etmektedir. KUNTER, s. 458- 459 (No. 250).

¹⁵⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 83.

¹⁵⁶ İŞİTGEN, s. 74.

¹⁵⁷ CMK’de ayrıca düzenlenmesinin yerinde olacağı görüşüne katılmaktayız. ÖZEN, s. 68.

¹⁵⁸ BİRTEK, Fatih, Ceza Muhakemesinde İkrar, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 185.

¹⁵⁹ İŞİTGEN, s. 76.

¹⁶⁰ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 221.

susma hakkının temini ancak bu şekilde mümkündür. Yasak ifade ve sorgu yöntemlerine başvurulması, sanığa kendisini suçlayıcı beyanda bulunmama hakkının hatırlatılmaması hak ihlali oluşturur. Zira geçmiş dönemlerde sanıktan işkence ile ikrar beyanının alınmasının önüne geçilmesi için susma hakkı kabul edilmiştir.¹⁶¹ Bu acı tecrübelerin etkisinin devam etmemesi için alt başlıklarda değinileceği üzere CMK'nin 148/3. madde hükmü gereğince hukuka aykırı elde edilen ifadelerin delil olarak kabul edilemeyeceği ve TCK'nin 94. maddesinde işkence suçu ile cezalandırılacağı düzenlenmiştir.¹⁶²

Sanık susma hakkına sahiptir, susma hakkını kullanan sanığın bu hakkı ikrar olarak yorumlanamaz; zira susma bir hak, aleyhe delil değildir.¹⁶³ Şüphelinin soruşturma evresinde ifade vermesine rağmen kovuşturma evresinde susma hakkını kullanması çelişki olarak da değerlendirilemez.¹⁶⁴ Daha ileri bir görüş olarak, susma hakkı vicdani kanaatin oluşmasında ve cezanın belirlenmesinde aleyhe yorumlanamaz.¹⁶⁵

Ceza muhakemesinde susma hakkına sahip olan şüphelinin/sanığın hukuken doğru söyleme yükümlülüğü altında olmadığı kabul edilmiş, TCK'de yalan tanıklığa ilişkin ceza hükmü, sanığın yalan beyanda bulunması halinde düzenlenmemiştir. Bu nedenle, tanıklara ilişkin doğru söylemeye ve yemin etmeye ilişkin hükümler sanıklar hakkında uygulanmaz.¹⁶⁶

Susma hakkı, bir anlamda sanığın inkar etmesine ve yalan söylemesine de izin veren bir mekanizmadır.¹⁶⁷ Zira geçmiş dönemlerde sanık doğru söylemeye mecbur bırakıldığında, işkence gibi yöntemlerle ikrar elde edilmeye çalışılmıştır.¹⁶⁸

¹⁶¹ İŞİTGEN, s. 207; ÖZEN, s. 214.

¹⁶² ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 172.

¹⁶³ EREM, Faruk, "Susma Hakkı", Yargıtay Dergisi, C.18, S. 3, Y. 1992, s. 298; GEDİK/TOPALOĞLU, s. 40; CENTEL/ZAFER, s. 190; "Sükut ikrardan gelmez." ÖZEN, s. 63.

¹⁶⁴ CENTEL/ZAFER, s. 269.

¹⁶⁵ ÖZEN, s. 68.

¹⁶⁶ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 268; AKSÜT, Ertekin/ ŞEN, Ersan/ MAVİŞ, Mert/BERKÜN, Beyza Başer/YILDIZ, Ali Kemal/DUYMAZ, Erkan/ŞAHİN, Buğra/ERVAN, Mehmet Vedat/ERDEM, Erkam, Ceza Avukatının Başvuru Kitabı, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2022, s. 164.

¹⁶⁷ ZAFER, Hamide, "Savunma Hakkı ve Sınırları (Savunma Hakkı)", Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 19, S. 2, Y. 2013, s. 530; DEMİRBAŞ, s. 71.

¹⁶⁸ KUNTER, s. 463 (No. 251)

Tarihin kötü izlerinin silinmesi için de bu hakkın varlığı şarttır. İnkâr etmek yada vaktiye ilişkin sorulara gerçeğe aykırı beyanda bulunmak şüphelinin/sanığın yalan beyanı olarak değerlendirilebilir.¹⁶⁹ Fakat bu ilkenin istisnası olarak kabul edilebilecek ve aynı zamanda susma hakkının tartışmalı olduğu durum, kimlik bilgileridir.¹⁷⁰ CMK'nin 147/1-a. maddesine göre kimlik tespitinde sanık, soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür. Aksi halde hakkında Kabahatler Kanunu'nun 40. Maddesi uyarınca idari para cezasına hükmedilir.¹⁷¹ CMK'nin 191/3-a maddesine göre açık kimliğinin tespitinde ve sosyal ekonomik durumu hakkında susma hakkına sahip değildir. Bunun yanı sıra iletişimin dinlenmesi, gizli soruşturmacı ve teknik araçla izlenme koruma tedbirlerinin susma hakkının ihlali olup olmadığı hususu da tartışmalıdır.¹⁷²

Bu ilkenin diğer görünümü de; aleyhine beyanda bulunmama veya delil göstermeme hakkını tanıklar açısından da uygulanmasıdır. CMK'nin 48 maddesinde “*Tanık, kendisini veya 45 inci maddenin birinci fıkrasında gösterilen kişileri ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte olan sorulara cevap vermekten çekinebilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Tanığa hem kendisi hem de yakınları için susma hakkının tanındığının hatırlatılması gerekir. Tanığın susma hakkı olduğu hatırlatılmaksızın beyanda bulunması ve bir sonraki aşamada sanık olduğunun anlaşılması halinde susma hakkı ihlal edilmiş olacağından, bu beyanlar hukuki sonuç doğurmaz ve aleyhe delil olarak kullanılmaz.¹⁷³

3. Sanığın İsnadı Öğrenme Hakkı

Anayasanın 19/4. Maddesinde “...*Yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddiaların her halde yazılı ve hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirileceği...*” şeklinde düzenlenen bu hak kişi güvenliği kapsamında değerlendirilir. Ayrıca hukuk devleti ilkesi gereğince, sanığın itham altında olduğu

¹⁶⁹ DEMİRBAŞ, s. 215.

¹⁷⁰ İŞİTGEN, s. 141- 148; ÖZEN'e göre bir diğer istisna; *Şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması* başlıklı CMK'nin 75. madde hükmüdür. ÖZEN, s. 214.

¹⁷¹ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 268.

¹⁷² İŞİTGEN, s. 148- 154; Ancak konunun sınırları gereğince yalnızca tartışmaya değinmeyi yeterli buluyoruz.

¹⁷³ ROXIN, s. 283.

suçlama kendisine bildirilmelidir. CMK’de de soruşturma evresinde yapılan usuli işlemler (CMK 90/4, 147/1) başta olmak üzere birçok hükümde bu hakka yer verilmiştir.

Suç hakkında haber alan Cumhuriyet savcısının başlattığı araştırmada; kolluk yada Cumhuriyet savcısı tarafından ifade alma işleminde, şüphelinin yakalanması, gözaltına alınması yada tutuklanması gerekli görüldüğünde; şüpheliye bu tedbirlerin konusu ve nedeni anlatılırken suçun niteliği ve konusu da anlatılır. Şüphelinin Sulh Ceza Hakimliği’nde sorgusunda yada hakkında kamu davası açılan sanığın mahkemedeki sorgusunda suç isnadı anlatılır. Sanığın işlediği suçtan dolayı cezai sorumluluğunun doğması için; muhakeme aşamasında işlediği suç isnadının sanığa bildirilmesi gerekir. İsnadın bildirilmesi hakkı, susma hakkıyla bir arada değerlendirilmesi gerekir. İsnadın bildirilmesinin ardından şüphelinin/sanığın susma hakkını kullanabileceği, bu beyanının kabul anlamına gelmeyeceği açıkça anlatılmalıdır. Bu uygulama adil yargılanma hakkının güvencesini oluşturur.

İsnadın bildirilmesi, sanığa eylemine ilişkindir. Bu eylemin yeri ve zamanı, nasıl gerçekleştiği yada eylemin suç niteliğinde olup olmadığı, sanığın eyleminin hangi hükmü ihlal ettiği hususunda yapılan açıklamalardır.¹⁷⁴ İsnadın sebebinin ve niteliğinin bilinmesi gerekir.¹⁷⁵ Sanığın bu isnada karşı sahip olduğu savunma hakkını kullanabilmesi sağlanmalıdır, zira isnadı öğrenen sanık savunma hakkını bu isnada göre kullanır. İsnat bildirilmeden yapılan savunma, amacına hizmet etmeyeceği gibi tahmine dayalı, hukuki sonuç doğurmayan beyanlar içerecektir. Öyleyse savunma hakkının öncülü isnadı öğrenme hakkıdır. AYM isnadı bilmeyen sanığın savunma yapmasının mümkün olmadığını, bu şekilde isnadın bildirilmemesinin adil yargılanma hakkının ihlali olduğunu kabul etmiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 181.

¹⁷⁵ Anayasa Mahkemesi, B. No: 2014/875, 43. Parag, Karar metni için bkz: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/875>, (E.T. 08.10.2021).

¹⁷⁶ Anayasa Mahkemesi, B. No: 2014/875, 42. Parag, Karar metni için bkz: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/875>, (E.T. 08.10.2021).

4. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi

Suçun işlendiği hususundaki tereddüt hali olan şüphe, hüküm konusunda yanılma ihtimalini her zaman muhafaza eder.¹⁷⁷ Suça ilişkin basit bir izlenimin varlığı, soruşturmayı başlatır.¹⁷⁸ Basit şüphe ile başlayan muhakeme, sanığın araştırılması ve suçluluğu hususunda kesin kanaate ulaşılması ile sonuçlanır. Bu sebeple muhakeme; şüphe ile kesin kanaat arasındaki dönem olarak adlandırılabilir.¹⁷⁹

Sanığın suçsuzluk karinesi ile yakından ilintili olan bu ilke¹⁸⁰ hem kusur ilkesine hem de hukuk devleti ilkesine işaret eder; kusurlu olduğu sabit olan sanık yalnızca suç hakkında hüküm vermeye yetkili kurumlarca hukuka uygun şekilde yargılanarak cezalandırılabilir.¹⁸¹ Ancak sanığın suçluluğunun ispat edilememesi, şüphenin giderilmemesi anlamına gelir ki bu durumda da kesin kanaate ulaşılamadığından, kişi şüpheden yararlanır, CMK'nin 223/2-e hükmü gereğince hakkında beraat kararı verilir ve suçlu kabul edilemez.

Şüpheden sanığın yararlanması ilkesinin uygulama alanı uyuşmazlığın maddi boyutu olup; hukuki boyutunda bu ilke uygulanmaz.¹⁸² Uyuşmazlığın hukuki boyutunda bir yanlışlık olduğu düşünülürse, bu durum yorum teknikleri kullanılarak düzeltilir, şüpheden sanığın yararlanacağı yorumu yapılmaz.¹⁸³ Bir diğer deyişle yalnızca sanığın eylemi ispat edilirken bu ilke uygulanır.¹⁸⁴

Suçun maddi ve manevi unsurları ile hukuka uygunluk sebepleri bakımından; fiilin nasıl gerçekleştiği yada fiilin sanık tarafından gerçekleştirildiği, sanığın fiili ile netice arasındaki nedensellik bağı, sanığın kastı hususunda yada sanığın meşru

¹⁷⁷ CENTEL/ZAFER, s. 98.

¹⁷⁸ CENTEL/ZAFER, s. 99.

¹⁷⁹ Muhakeme işlemi, suç şüphesini bertaraf etme süreci olarak ifade edilir. CİN, s. 26.

¹⁸⁰ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 120.

¹⁸¹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ, s. 79; DOĞAN, s. 168.

¹⁸² BIÇAK, s. 554; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 84.

¹⁸³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 84.

¹⁸⁴ CİN, s. 26.

müdafaa gibi hukuka uygunluk nedenleri hususunda şüphe ortadan kaldırılamazsa, hakim sanık hakkında ceza vermeyecektir.¹⁸⁵

Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin uygulanacağı aşamalar da önemlidir. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının yeterli şüpheyeye ulaşamadığı durumda iddianame düzenlemeyerek takipsizlik kararı vermesi bu ilkenin gereğidir.¹⁸⁶ Kovuşturma aşamasında ise hâkimde şüphenin giderilememesi, suçun sanık tarafından işlendiği hususunda vicdani kanaat oluşmaması halinde beraat kararının verilmesi de bu ilke sebebiyledir.¹⁸⁷

Delillerin değerlendirilmesi aşamasından sonra önem az eden bu ilke;¹⁸⁸ delil serbestisi ilkesinin sağladığı kolaylık ile delilleri serbestçe toplayan ve değerlendiren hâkimde kanaat oluşmaması; şüpheden sanığın yararlanacağı ilkesinin yokluğunda bir boşluk oluşturacaktır.¹⁸⁹ Zira hâkim olayı aydınlatacak tüm delillere rağmen suçu yada suçluyu tespit edememiş olabilir. Elinde değerlendirecek delili de kalmayan hâkimin, yargılamayı sonuçlandırırken kişinin suçlu olduğuna karar vermesi maddi gerçeği arayan sistemde çelişki oluşturur. Zira ceza muhakemesi temel haklara saygı ve hukuk devleti ilkesi çerçevesinde faaliyetini gerçekleştirmeyi amaç edinir. Kişinin suçlu olduğu kesin kanaatine ulaşamadığında, kişinin durumunu ağırlaştıracak bir sonuca varılmaması gerekir.¹⁹⁰

Ceza yargılamasında hâkimden beklenen, zihninde bir anlık da olsa soru işareti kalmadan maddi gerçeğin kanuni sonucu olan cezayı tayin etmektir.¹⁹¹ Hâkimin vicdanında ve aklında ispat edilmemiş hiçbir husus ve belirsizlik bulutunun

¹⁸⁵ **CENTEL/ZAFER**, s. 836- 837; Yazarlar cezasızlık ve cezayı ortadan kaldıran hallerde de şüpheden sanığın yararlanacağı ilkesinin uygulandığını savunmaktadır. s. 838.

¹⁸⁶ **ÖZEN**, s. 64.

¹⁸⁷ Uygulamada delil yetersizliğinden beraat olarak nitelendirilmekte ise de; beraat kararı verilmesinin nedeni şüphenin toplanan deliller vasıtasıyla yenilememiş olmasıdır. **ÖZEN**, s. 65.

¹⁸⁸ **ÜNVER/HAKERİ**, s. 105.

¹⁸⁹ **DOĞAN**, s. 161.

¹⁹⁰ **DOĞAN**, s. 168.

¹⁹¹ Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi 3. Ceza Dairesi 14.04.2022 tarihli 2022/599 E.- 2022/545 K. sayılı kararında “ceza yargılamasında ana kuralın mahkumiyet hükmü verilmesi için, sanığın yüklenen suçu işlediğinin, her türlü şüpheden uzak somut delillerle ortaya konması gerektiği şeklinde olduğu, ne kadar kuvvetli olursa olsun suçu işlediğine dair şüphenin sanığın cezalandırılması için yeterli olmadığı” şeklinde karar verilmiştir. Karar metni için bkz: uyap.gov.tr, (E.T. 20.05.2022).

kalmamış olması gerekir.¹⁹² Ancak bu açıklığa kavuşamayan suça konu olayda şüpheden sanık yararlanır ilkesi, hakim vicdani değerlendirmesinden sonra,¹⁹³ delillerin takdir edilmesi sürecinde uygulanır.¹⁹⁴ Yargıtay'ın pek çok kararında da yinelediği üzere; şüpheden sanık yararlanır ilkesinin doğru anlaşılması ve uygulanması adaletin tesisinde oldukça etkilidir.¹⁹⁵

Ceza muhakemesinde ispata ilişkin ilkeler sanık özelinde değerlendirildiğinde, sanığın masum kabul edildiği ve bunu ispat etmesine dahi gerek olmadığı sonucuna varılmaktadır. Sanık kendisini ve yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmama hakkına da sahip olduğundan, yalnızca suçun oluşmasından etkin rol oynadığı; ancak muhakeme aşamasında lehine hakların özgülendiği ve sanıktan etkin rol almasının beklenmediği görülür.

¹⁹² *“Ceza mahkumiyeti, yargılama sürecinde toplanan kanıtların bir kısmına dayanılarak ve diğer bir kısmı gözardı edilerek ulaşılan olası kaniye değil, kesin ve açık bir ispata dayanmalıdır. Bu ispat, hiçbir kuşku ve başka türlü bir oluşa olanak vermeyecek açıklıkta olmalıdır. Yüksek de olsa bir olasılığa dayanılarak sanığı cezalandırmak, ceza yargılamasının en önemli amacı olan gerçeğe ulaşmadan, varsayıma dayalı olarak hüküm vermek anlamına gelir. O halde ceza yargılamasında mahkumiyet, büyük veya küçük bir olasılığa değil, her türlü kuşkudan uzak bir kesinliğe dayanmalıdır. Adli hataların önüne geçilebilmesinin başka bir yolu da bulunmamaktadır. Ceza Genel Kurulu'nun 09.07.2020 tarihli 2017/36 E.- 2020/357 K. Sayılı kararı. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E.T: 01.06.2021).”*

¹⁹³ **CENTEL/ZAFER**, s. 836.

¹⁹⁴ Eski devirlerin aksine Çağdaş Hukuk, mahkumiyete yeter delilin bulunmaması halinde beraat kararı verilmesi gerektiği görüşünü benimsemiştir. Bu da şüpheden sanığın yararlanacağı anlamına gelmektedir. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 510.

¹⁹⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 18.02.2021 tarihli 2019/412 E.- 2021/44 K. sayılı kararı: *“Ceza yargılamalarında amaç, gerçeğin hiçbir şüpheye yer bırakılmaksızın ortaya çıkarılmasıdır; şüphenin bulunması halinde, mahkûmiyet kararı verilmesi ceza yargılaması hukukunun genel ilkelerine aykırıdır; şüpheden sanığın yararlanacağı evrensel bir ceza yargılaması hukuku ilkesidir ve varsayımlara dayanılarak mahkûmiyet hükmü kurulamaz. Şüpheden sanık yararlanır ilkesi; özenle yapılmış bir hazırlık soruşturmasına, her türlü araştırma soruşturma sonucu toplanmış ve değerlendirilmiş bütün delillere rağmen sanığın suçluluğu veya aleyhe durum konusunda var olan makul şüphenin giderilmemesi halinde uygulanmalıdır. Bu durumun aksi, bu kez de mağdur tarafın, adaletin ve toplumun zarar görmesine sebep olacaktır. Uygulama alanı çok geniş ve hukukumuzda da vazgeçilmez bir yere sahip olan şüpheden sanık yararlanır ilkesi doğru uygulandığı ve doğru anlaşıldığı takdirde adalet sistemine ve hukuka hizmet edebilir.”*
Yargıtay Karar Arama,
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E.T. 25.06.2021).

C. İspatın Konusu

Uyuşmazlığın açıklığa kavuşması için gerekli ve önemli olaylar¹⁹⁶ ile suçun maddi ve manevi unsurları; ispatına ihtiyaç duyulan, ispatın konusunu oluşturan durumlardır.¹⁹⁷ Aşikâr olmayan, şüpheli olan olayların ispatı gerekir. Şüpheli olmayan, tarafların hemfikir olduğu,¹⁹⁸ bilimsel verilere dayalı bir olayda ispatı gerekmez.¹⁹⁹ Bir diğer deyişle, hâkime tanınan takdir hakkı aşikâr olmayan olaylardır.²⁰⁰ Sanığın savunmasının da ispatı gerekmez ancak bunun istisnası; sanık aleyhine kanuni karinenin varlığıdır ve beraat için bu karinenin de çürütülmesi gerekir.²⁰¹

Doğa olaylarının ve herkes tarafından bilinen yada kolayca öğrenilebilecek olayların ve olguların²⁰² hakimin hukuku re'sen uygulaması ilkesi gereğince hukuki sorunların,²⁰³ hakimin olaya dair şahsi bilgileri²⁰⁴ yada daha önceden ispat edilmiş olayların ispatı gerekmez. Ancak bu hukuk yada idare mahkemelerince ispat edilmişse bu kural geçerli olmayabilir, zira hukuk mahkemesinde şekli gerçeklik, maddi gerçekliği bulmayı amaçlayan ceza muhakemesinde tam olarak ispat edilmiş sayılmaz.²⁰⁵

İspatın kanundan doğan yasak halleri mevcuttur. Bu haller; delillerin hukuka aykırı yöntemlerle edilmesi ile tanıklıktan çekinme hakkını kullanan tanıktan elde edilen beyanların kullanılmamasıdır. (CMK m. 45-52)²⁰⁶

D. Serbest İspat ve Sıkı İspat

İspat konusu olayların nasıl ve hangi delillerle ispat edileceğine ilişkin kurallar serbest ve sıkı ispat kavramlarıyla açıklanmaktadır. Yalnızca kanunda

¹⁹⁶ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ, s. 616.

¹⁹⁷ ÜNVER/HAKERİ, s. 94; CENTEL/ZAFER, s. 832; BIÇAK, s. 458- 459.

¹⁹⁸ CENTEL/ZAFER, s. 835.

¹⁹⁹ CENTEL/ZAFER, s. 829.

²⁰⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 511.

²⁰¹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 511.

²⁰² CENTEL/ZAFER, s. 835.

²⁰³ GEDİK/TOPALOĞLU, s. 10.

²⁰⁴ Hakimin şahsi bilgisine dayanan olgular delil olmaz. Hakimin suçta konu olaya ilişkin şahsi bilgisi varsa ve muhakemede tanık olarak yer alacaksa, şahitliğin etkisi altında olduğundan hakimlikten çekinmesi gerekir. BIÇAK, s. 464; GEDİK/TOPALOĞLU, s. 9; TOSUN, s. 490; ÖZEN, s. 84.

²⁰⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 511.

²⁰⁶ TOSUN, s. 493.

belirtilen delillerle ve usullerle ispatlanacak olgular *sıkı ispat*, böyle bir sınırlamanın olmadığı durumlarda *serbest ispat* geçerlidir.²⁰⁷ Ceza muhakemesinde delil serbestliği ilkesi gereğince, kanunda bazı hususların bazı delillerle ispatlanacağı kabul edilmemiştir.²⁰⁸ Ancak sınırlı sayıda sıkı ispat kuralı mevcuttur. Sözgelimi, CMK'nin 225. Madde hükmü gereğince iddianamede belirtilen fiil ve faile ilişkin yargılama yapılması; delillerin ortaya konulmasında CMK'nin 206 ve devamı maddelerinde belirtilen usulün uygulanması sıkı ispattır.²⁰⁹

E. İspat Yükümlülüğü

Ceza muhakemesinde belli suçların belli delillerle ispatlanabileceğine dair sıkı kurallar ve delillerin farklı kanıt güçleri yoktur.²¹⁰ Ayrıca deliller arasında bir ayırım ve derecelendirme de bulunmamakta,²¹¹ sanık yada iddia makamı iddiasını ispat etmekle yükümlü tutulmamaktadır.²¹² Ancak ispat yükümlülüğü hususunda doktrinde tartışmalar vardır.

Ceza muhakemesinde aslolan; *savunmanın aksinin kanıtlanmasıdır*.²¹³ Bu sebeple de ispat yükümlülüğü savunma makamına ait olamaz. Yargıtay'ın doğruladığı, doktrinde ortak olan görüş ise; Anayasanın 38. maddesi gereğince masumiyet karinesi,²¹⁴ sanığın susma hakkına sahip olması ve suçsuzluğunu ispat etmesinin gerekmemesi²¹⁵ ceza muhakemesinde sanığın ispat yükümlülüğünden bahsedilemeyeceği görüşüdür.²¹⁶

Sanığın ispat yükümlülüğü olmadığına kabulü ile asıl tartışmanın savcının yada mahkemenin ispat yükü olup olmadığı görüşü tartışılmaktadır.²¹⁷ Öncelikle,

²⁰⁷ GEDİK/TOPALOĞLU, s. 11.

²⁰⁸ BIÇAK, S. 552.

²⁰⁹ CENTEL/ZAFER, s. 833-834.

²¹⁰ YILDIZ, s. 101; Delillerin kanıt gücünü muhakemede görevli hakim belirlemektedir. YILDIZ, s. 145.

²¹¹ YILDIZ, s. 145; CENTEL/ZAFER, s. 256.

²¹² BİRTEK, Fatih, "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri", Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, MÜHFHAD, C.19, S.2, 2013, s. 967; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 615; GEDİK/TOPALOĞLU, s. 15.

²¹³ PARLAR/HATİPOĞLU/YÜKSEL, s. 9.

²¹⁴ DOĞAN, s. 267.

²¹⁵ ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 31; ÖZEN, s. 63.

²¹⁶ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264.

²¹⁷ YILDIZ, s. 259; Ayrıntılı açıklamalar için bkz: DOĞAN, s. 267- 271.

ceza muhakemesinde re'sen araştırma ilkesi gereğince ispat yükü olmadığını düşünen yazarlar vardır.²¹⁸ Bu görüşler temelde, ya ispat yükünün mahkemeye ait olduğunu²¹⁹ yada sanığın ispat yükümlülüğü bulunmadığını ifade etmektedir.²²⁰

İspat yükünün varlığı kabul edildiğinde ise, sanığın suçlu olduğunun ispat yükü, devlete aittir.²²¹ Yalnızca kamusal iddia makamının²²² yada bireysel iddia makamı ile birlikte kamusal iddia makamının ortak yükümlülüğü olduğunu, katılanın olmadığı durumlarda bu yükün savcıya ait olduğunu yahut iddia makamının ve mahkemenin ortak yükümlülüğü olduğunu düşünen yazarlar da vardır.²²³ Yargıtay ise ispat yükünün kamusal iddia makamına ait olduğunu kabul etmektedir.²²⁴

Muhakeme evreleri bakımından soruşturma evresinde delil toplayan ve sunan Cumhuriyet Savcısı'nın "ağırlıkla", kovuşturma aşamasında ise re'sen araştırma çerçevesinde delillerin toplanması ve değerlendirilmesi açısından "kısmen" hâkimde olduğu; maddi gerçeğe ulaşma amacı ile bu iki makamın yasal olarak görevli olduğu ve ortak ispat yükümlülüğü bulunduğu düşünülmektedir.²²⁵

Bu görüşlere katılmakla birlikte, öncelikle mahkeme, re'sen araştırma kapsamında maddi gerçeğe ulaşma amacı için çalışmalıdır. CMK'nin 160/2. maddesi gereğince, Cumhuriyet Savcısı lehe ve aleyhe delilleri toplamalıdır. Mahkemenin hakiminin yada heyetinin ve kamusal iddia makamının görevlerinin ispat yükümlülüğü anlamına gelmediğini, lehe delilleri toplama ve sanık haklarını korumakla

²¹⁸ BİÇAK, s. 460; ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 207; KOCA, s. 210.

²¹⁹ TOSUN, s. 488- 489.

²²⁰ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 615; ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 207; GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 31.

²²¹ ÜNVER/HAKERİ, s. 72

²²² SELÇUK, s. 51; AKSÜT ve diğerleri, s. 165.

²²³ YAYLA, s. 85; ÖZEN, Mustafa, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 2. Baskı, Ankara 2017, s. 63; ÜNVER/HAKERİ, s. 109.

²²⁴ "...kişinin kendi suçsuzluğunu ispat etmek ya da kendisine sorulan sorulara cevap vermek zorunda olmamasını güvence altına alan, bu bağlamda ispat yükünü suçla itham edilen kişiye değil iddia makamına bırakan ve adil yargılanma ilkesinin bir unsuru olan masumiyet karinesine açıkça aykırı olması hususları birlikte değerlendirildiğinde..." Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 05.11.2020 tarihli 2017/980 E.- 2020/448 K. sayılı kararı için bknz: Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 01.10.2021); Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 10.12.2015 tarihli 2015/8069 E- 2015/13308 K. sayılı kararında "ispat yükünün kamu otoritesine ait olduğu" kabul edilmiştir. Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 01.10.2021).

²²⁵ BİRTEK, "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri", s. 969.

yükümlülük görevinin ispat yükü ile bağdaşmayacağını düşünmekteyiz.²²⁶ Bizim de katıldığımız görüş; ceza muhakemesinde ispat yükümlülüğünün sanığa yüklenemeyeceğidir. CMK gereğince, Cumhuriyet Savcısı suç haberini alır almaz araştırmaya başlar, suçun işlendiğine ilişkin yeterli şüphenin hasıl olması halinde iddianame düzenler ve kamu davasını açar. Kovuşturma evresinde ise, mahkeme Cumhuriyet savcısının iddialarına yönelik olarak ve sanığın savunması doğrultusunda kararını verir. Mahkemenin bu işlemlerde ispat yükümlülüğünün olmadığını, tarafsızlık ilkesi içerisinde yargılama yapacağını ve hükümden sorumlu olacağını düşünmekteyiz.

İspat yükünde diğer tartışma, suçun sanık tarafından işlendiği sabit olsa da sanığın suçu işlerken tahrik altında bulunduğu yada hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı halinde defiler yönünden ispat sorunudur, ki burada şüpheden sanık yararlanır ilkesinin uygulanması, defiler için de suçun sübutu için de sanık lehine yorum yapılması gerekir.²²⁷

Hüküm kesinleşinceye kadar masum olduğu karine olarak kabul edilen sanığın ispat yükümlülüğünün olduğunu kabul etmek, bu ilkenin doğasına aykırıdır. Sanık suçsuz olduğunun ispatını yalnızca savunma anlamında yapmalı, ancak ispat yükümlülüğü iddia edende kalmalıdır. Nitekim Yargıtay da “... genel anlamda suçun kanıtlanması yükümlülüğü iddia edende kaldığı sürece, savunmasını oluşturmak için ispat yükünü sanığa devreden kurallar ile hukuki veya fiili varsayımların olduğu durumlarda ispat yükünün yön değiştirmesi, masumiyet karinesine aykırılık taşımaz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de birçok kararında ispat külfetini tersine çeviren hukuki veya fiili karinelerin kabulünü Sözleşme'nin 6. maddesinin ikinci fıkrasına aykırı bulmamıştır.”²²⁸ şeklinde kararlar vermiştir. Ancak ispat yükümlülüğüne dair

²²⁶ İspat yükümlülüğü, tarafların sunduğu delillere bağlı olan hakim açısından söz konusu olabilir. Ceza muhakemesinde maddi gerçeği arayan hakim, bu kısıtlamaya bağlı olmadığından ve kendiliğinden delil araştırabildiğinden ispat yükümlülüğünden söz edilemez. KUNTER, s. 600 (No. 330); Kuralın istisnaları da olduğu düşünülmektedir. İstisnalar için bkz: YENİSEY/NUHOĞLU, s. 513; şüpheden sanık yararlanır ilkesinin, ispat yükümlülüğü olmamasının temeli olduğunu savunan görüşler de vardır; zira suçsuzluğunu ispat edemeyen sanık aleyhine bir durum oluşmayacak aksine şüpheden yararlanan sanık olacaktır. CENTEL/ZAFER, s. 838; SOYASLAN, s. 63.

²²⁷ TOSUN, s. 489-490.

²²⁸ Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 14.05.2015 tarihli 2015/2602 E.- 2015/1509 K. Sayılı ve 7. Ceza Dairesi'nin 09.12.2014 tarihli 2014/25333 E.- 2014/20808 K. Sayılı kararları için bkz: Yargıtay

kanundan doğan sınırlı sayıda zorunlu haller vardır; hâkimin, zabıt katibinin, bilirkişinin reddi ve eski hale getirme talebinde bulunan kişinin, sebeplerini ve bunu açıklayan delillerini bildirmesi zorunludur.²²⁹

III. Delil Kavramı ve Delil Sistemleri

Delil Arapça kökenli bir kelime olup, *meçhulü keşfetmekte ve malumun sıhhatini isbat etmekte vasıta ve alet ittihaz olunan husus* anlamına gelir.²³⁰ Ceza muhakemesinde ise delil, maddi gerçeğe ulaşmada kullanılan ispat aracıdır.²³¹ Bir diğer deyişle suçun işlenip işlenmediğinin tespiti delillerin olayı yansıtması ile mümkün olacaktır.²³² Nitekim, suç konusu olayları açığa çıkaracak olan; izler, emareler ve kanıtlardır. Geçmişte yaşanan bir olayda suç izlenimi hasıl olduğunda akla uygun, gerçekçi ve olayı yansıtan deliller kullanılarak taraflar iddialarını ve savunmalarını oluşturur, hâkimde kanaat oluşması sağlanır.²³³

Şüphe ile kesin kanaat arasındaki dönem olarak adlandırdığımız muhakemenin aydınlatıcısı ve zorunlu unsuru delillerdir. Zira muhakemeye ilişkin verilen her karar, mutlaka delile dayanmalıdır.²³⁴ Uyuşmazlığın maddi boyutunu çözebilmek ve ulaşılan sonucu hukuki boyutuyla değerlendirmek için maddi gerçeğe ulaşılmalıdır.²³⁵ Bu nedenle, ceza muhakemesinde görev alanlar, tıpkı tarihçiler gibi geçmişini araştırır.²³⁶ Bu araştırma sürecinde, hâkimin geçmişte yaşanan olayı,

Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 01.10.2021).

²²⁹ CENTEL/ZAFER, s. 836; BIÇAK, s. 460.

²³⁰ YEĞİN, Abdullah, Osmanlıca – Türkçe Yeni Lügat, İstanbul, s. 100.

²³¹ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 264; Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası Ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik'in 3. maddesinde; *meydana gelen bir suçun aydınlatılması ve suç sanıklarının tespitine yarayan her türlü ispat vasıtalarını; maddi delil ise itiraf ve şahadet dışında kalan suç veya suç sanıklarıyla ilgili maddi (fiziki) bir yapıya sahip, canlı veya cansız, dokunulabilen şeyleri* ifade eder.17/02/1983 tarihli, 17962 Sayılı Resmi Gazete, http://www.vertic.org/media/National%20Legislation/Turkey/TR_By-law_Police.pdf, (Erişim Tarihi: 06.06.2021).

²³² TOSUN, s. 496.

²³³ ERYILMAZ, s. 631.

²³⁴ BIÇAK, s. 457.

²³⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 507.

²³⁶ TOSUN, s. 475.

bugünmüş gibi yeniden yaşayarak; dönemin aydınlanması ve gerçeğe ulaşması için delillere ihtiyacı vardır.²³⁷

Delillerin serbestliği ilkesi gereğince her şey delil olabilir; muhakemenin süjelerinin beyanları, uyuşmazlık konusunu ispatlar nitelikteki belgeler, ses ve görüntü kayıtları, olay yerinde ele geçirilen her tür somut obje yada elektronik veriler²³⁸ delil olarak sayılabilir.

Yeterli delil kavramı ise, muhakemede kamu davasının açılması için kullanılan bir kavramdır. Zira her suç açısından yeterli delil farklılık gösterir. Yeterli delile ulaşılması ispat açısından zorunludur, yeterli delil olmadan hüküm verilmesi, şüpheden sanığın yararlanması gerektiği ilkesine aykırılık teşkil edeceği gibi eksik soruşturma sebebiyle kararın bozulmasına sebep olur.²³⁹

Deliller, hem soruşturma hem de kovuşturma sürecinde etkili olsa da doktrinde soruşturma evresinde delil kavramı yerine “*şüphe sebebi*” kavramı kullanılır. Zira soruşturmanın başlaması için gerekli olan şüphenin oluşması için de delillere ihtiyaç vardır.²⁴⁰ Kanun koyucu ise soruşturma evresi için sözgelimi 138. maddede *tesadüfen ede edilen deliller* başlığıyla “*delil*” kavramını bazen de sözgelimi *taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma başlıklı* 128. Maddede “*şüphe sebebi*” kavramını kullanmıştır. Doktrinde bu ayrım için, soruşturma evresinde şüphe ve şüpheli ile bağlantılı olarak şüphe sebebi kullanımının doğal olduğu düşünülmektedir.²⁴¹ Bu görüş doğrultusunda soruşturma sürecinde delilden yada belirtiden değil yalnızca şüphe sebebinden söz edilebilir.²⁴² Bir diğer görüş, soruşturma evresinde toplanan “*şüphe sebeplerinin*” mahkemede tartışılması halinde “*delil*” olarak değerlendirilebileceğidir.²⁴³ Bizim katıldığımız görüşe göre; kanun koyucunun her iki kavramı da birlikte kullandığı ve farklılık olmadığıdır.²⁴⁴ Şüphe sebepleri delil olarak değerlendirilmelidir, çünkü şüphe sebeplerinin varlığı halinde soruşturma başlar. Kaldı ki bu delillerin yeterli şüpheyi oluşturması halinde kamu

²³⁷ KUNTER, s. 758 (No. 410); YENİSEY/NUHOĞLU, s. 507.

²³⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 514.

²³⁹ BIÇAK, s. 458.

²⁴⁰ ERYILMAZ, s. 632.

²⁴¹ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 30.

²⁴² YENİSEY/NUHOĞLU, s. 507.

²⁴³ ERYILMAZ, s. 631.

²⁴⁴ CENTEL/ZAFER, s. 258.

davası açılacaktır. “Şüphe sebeplerinin” duruşmada değerlendirilmeden sonra “delil” olarak kabul edileceği görüşü bu sebeple kabul edilemez. Ancak her halükârda, iki kavram açısından da soruşturma evresinde kullanılan ispat araçları, delillerdir.²⁴⁵ Şüphe sebebi olarak ancak delil olarak kabul etmediğimiz takdirde, kovuşturma evresinde toplanan ispat araçları delil olarak değerlendirilemez ve hükümde yer alamaz.²⁴⁶

Delil kavramı, delilin kaynağı ve delilin içeriği ile karıştırılmamalıdır. Tanık, sanık yada suç ortakları delilin kaynağı iken, bu kişilerin beyanları delilin kendisi, beyanlarda geçen olaylar yada olgular ise delilin içeriğidir.²⁴⁷

Ceza muhakemesi hukuku, normu ihlal eden bireyler üzerinde devletin cezalandırma yetkisine ilişkin kuralları düzenlediğinden birey ve devletin konumu muhakemedeki sistemleri ve kuralları etkilemiştir; bu nedenle tarihsel süreç içerisinde delil sistemleri muhakemede yer alan sùjelerin ilişkilerine göre düzenlenmiştir.²⁴⁸ Sanığın veya devletin menfaatinin üstün yada denk olarak konumlanması; ilerleyen süreçlerde kabul edilen ilkelerle delillerin tartışılması gerekliliği, bu sistemlerin değişmesinde etkili olmuştur.²⁴⁹

Suçların bireylere karşı işlendiği ve yalnızca bireyleri ilgilendirdiğinin kabul edildiği ilk dönemde, ölç alma prensibi ile cezalandırma sistemi benimsenmiştir; toplumun idaresi güçlendikçe bireylerin birbirini cezalandırmasından vazgeçilerek aradaki uyuşmazlığın çözümü mahkemelere bırakılmıştır.²⁵⁰ *Muhakemesiz ceza verilemeyeceği ilkesi* kabul edilerek, mahkemelere başvuru zorunluluğu hasıl olmuş; böylece tarafların iddiaları ve savunmaları ile yürüyen ancak hakimin gözlemci ve hukuki tespitçi olarak görevli olduğu *itham sistemi* benimsenmiştir.²⁵¹

İtham isteminde; taraflar iddiasını ve savunmasını ileri sürer, iddia makamının topladığı deliller tartışılır ve yargılamada hukuki sorun jürilerce tespit

²⁴⁵ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 30.

²⁴⁶ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 30.

²⁴⁷ BIÇAK, s. 459

²⁴⁸ KUNTER, s. 62 (No. 34- 35); CENTEL/ZAFER, s. 124; YILDIZ, s. 169.

²⁴⁹ BOGA, s. 54.

²⁵⁰ KUNTER, s. 63 (No. 35).

²⁵¹ KUNTER, s. 63 (No. 35).

edilir.²⁵² Yargılama açık yapılır, hâkim pasif bir konumda olduğundan yalnızca taraflar açısından çelişme ilkesi vardır.²⁵³ Çapraz sorgu metodunun bu sistemle ortaya çıktığı düşüncesi öğretide tartışılmaktadır.²⁵⁴ Bu sistemde taraflardan birinin ithamı ile muhakeme başlatılır; itham eden delillerini toplamakla ve ispatla yükümlüdür. Mahkeme yalnızca tarafların getirdiği delillerle bağlı olup, hâkim re'sen araştırma yapmadan uyuşmazlığa hukuki tespit yapan pasif bir konumda yer alır.²⁵⁵

İtham sistemi devletin konumunun yalnızca mahkemenin varlığıyla belirlendiği; tarafların eşit ve aktif olarak yargılama sürecine katıldığı ancak hâkimin hukuki tespitten öteye geçemediği ve tarafların insafına bırakılan maddi gerçeğe ulaşma gayesini taşımadığı bir sistemdir; hasılı bireyi ön plana çıkaran liberal düzenin eseridir.²⁵⁶

Orta Çağ'da devletlerin otoriterleşmesi sonucu XIII.- XIX. Yüzyıllar arasında itham sisteminin yerini *engizisyon sistemi* olarak bilinen ve devletin etkin rol aldığı *tahkik sistemi* almıştır.²⁵⁷ İtham sisteminin aksine iddia makamının suç hakkında yada kişiler hakkında bir ithamda bulunması aranmamıştır. Taraflar pasif; devlet ise aktif konumda yer aldığından yargılama re'sen yapılır.²⁵⁸ Hakimin esas alındığı bu sistemde, delilleri toplayarak muhakemeyi başlatan, devam ettiren ve delillere dayanarak nihayete erdiren, re'sen harekete geçen üstün konumdaki yargı süjesi hakimdir.²⁵⁹ Hakim dışında savunma ve iddia makamları, deliller ile yargılamaya yön vermeye çalışır.²⁶⁰ Yargılama gizli yapılır ve fakat sanığın savunmasına önem verilmediğinden çelişme ilkesi uygulanmaz.²⁶¹

Mahkemenin hem iddia hem de hüküm anlamında karma bir görevi vardır bu da hakimin tarafsızlığına gölge düşürür.²⁶² Sanık savunmasız ve korumasız durumda

²⁵² CENTEL/ZAFER, s. 124; YAYLA, s. 81- 82.

²⁵³ KUNTER, s. 63 (No. 35).

²⁵⁴ BİRTEK, Delil ve İspat, s. 449.

²⁵⁵ KUNTER, s. 63 (No. 35).

²⁵⁶ KUNTER, s. 63 (No. 35).

²⁵⁷ KUNTER, s. 64 (No. 36).

²⁵⁸ ESMEİN, s.210.

²⁵⁹ BİRTEK, Delil ve İspat, s. 449; KUNTER, s. 64 (No. 36).

²⁶⁰ BİRTEK, Delil ve İspat, s. 454.

²⁶¹ KUNTER, s. 64 (No. 36).

²⁶² CENTEL/ZAFER, s. 124 .

olup mutlak suçlu olarak kabul edilir; bu yüzden işkence yoluyla da olsa ikrarda bulunmaya zorlanır. Serbestçe ve cebren delil toplandığından bu sistemde maddi gerçeğe ulaşılır ve sanıklar cezalandırılır.²⁶³ Ancak sanığın süje olarak savunma yapamaması ve haklarının göz ardı edilmesi hatalı kararlar verilmesine yol açabilir.²⁶⁴

İtham ve tahkik sisteminde devletin ve tarafların konumunun çok keskin olması diğer süjenin hakkının ihlali sonucunu doğurmuştur. Bu sebeple bireylerin, kamu adına iddia makamının ve mahkemenin konumlarının belirli ancak işbirliği içinde olduğu bir sistem belirlenmiştir.²⁶⁵ Türk ceza muhakemesinde de benimsenen bu sistem, tahkik sisteminin reforma uğrayarak dönüştüğü sistemdir.²⁶⁶ Tahkik sisteminin soruşturma evresindeki ithamda bulunma özellikleri iddia makamının bir suçun işlendiğini iddia etmesi ve dava açması ile itham sisteminin kovuşturma aşamasında delillerin tartışılması ve savunma yapılması özellikleri *işbirliği sistemini* oluşturur.²⁶⁷ Hakim ne itham sistemindeki gibi hukuki tespit ve karar vermekle yükümlüdür ne de tahkik sistemindeki gibi delilleri yalnız araştıracaktır.²⁶⁸ Soruşturma aşaması gizli ve yazılı, kovuşturma aşaması açık ve sözlü yapılacaktır.²⁶⁹ Sanık da delillerini öne sürerek yargılamaya katılacak, aleyhine olan hususlar hakkında savunma yapacaktır. Hakim tarafların getirdiği delillerle bağlı kalmaksızın hukuk kuralları çerçevesinde toplanan delilleri çelişme ilkesi bağlamında duruşmada tartışarak hüküm verecektir.

A. Delillerin Özellikleri

Re'sen araştırma ilkesi sonucunda hâkimin ulaştığı her olgunun delil olarak kabul edilmeyeceği aşikardır. Delillerin türleri, önemi ve ortaya konulma zamanı açısından bir sınırlandırma olmasa da; delil olarak kabul edilecek ve hakim

²⁶³ KUNTER, s. 65 (No. 37).

²⁶⁴ KUNTER, s. 65 (No. 37).

²⁶⁵ *İddianın ferdi ve toplumsal olması gibi müdafanın da ferdi ve toplumsal olması mümkündür.* KUNTER, s. 65 (No. 37).

²⁶⁶ BİRTEK, Delil ve İspat, s. 456.

²⁶⁷ CENTEL/ZAFER, s. 125.

²⁶⁸ KUNTER, s. 65 (No. 37).

²⁶⁹ KUNTER, s. 66 (No. 38).

tarafından takdir edilecek olanlar, belli özellikleri taşımalıdır.²⁷⁰ Bu özellikler kanunda açıkça sayılmış yada ayrı bir maddede düzenlenmiş değildir. Ancak ilgili yerlerde delillere, özellikleri ile birlikte yer verilmiştir. Deliller hem Yargıtay kararlarında hem de doktrinde kabul edilen ortak özelliklere sahip olmalıdır.²⁷¹ Bu özellikler, hem somut maddi gerçeğe ulaşmada etkin, hem de adalet duygusu için gereklidir. Delillerin ortak özellikleri doktrinde farklı sınıflandırmalarla sayılmıştır; biz de bu özelliklerden ortak olanlara değinmeye çalışacağız.

1. Gerçeklik:

Delil, gerçeğin bir parçası olmalı, insan zihninde canlanan değil beş duyuyula algılanabilen şeyler olmalıdır.²⁷² Gerçeklik, delilin içeriğinin doğruluğu olarak zihinde canlanmakta ancak yalnızca nesne olarak hayatta var olan şeyler olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle olayın yaşandığına ilişkin izler, kalıntılar, olayı doğrudan gören yada duyan tanıklar, kaydedilen elektronik veriler gerçeklik kavramı içinde var olan, farklı duyularla algılanabilen delilleri oluşturmaktadır.

2. Akla Uygunluk:

Delilin akıl yoluyla kavranabilen, bilimin kabul ettiği temellere uygun olmasıdır.²⁷³ Gerçek olan ancak akla uygun olmayan deliller, hakim tarafından takdir edilemez, hükme esas teşkil edemez. Bu sebeple ulaşılan delilin akla uygun ve rasyonel olması, bilim tarafından kabul edilmesi gerekir.²⁷⁴ Hukuk muhakemesinin

²⁷⁰ **GÖKTÜRK/ŞAHİN**, s. 33; **BOGA**, s. 17; Tosun, 1971'de kaleme aldığı eserinde, delillerin özelliklerini *suçla ilgili olma* ve *önemli olma* şeklinde belirtmiştir. **TOSUN**, s. 477.

²⁷¹ Zira delillerin bu özellikleri ve işlevi; Ceza Genel Kurulu'nun 12.02.2013 tarihli, 2012/974 E. - 2013/49 K.) Ceza Genel Kurulu'nun 17.12.2013 tarihli 2013/380 E.- 2013/618 K. Sayılı, Ceza Genel Kurulu'nun 15.11.2018 tarihli 2015/100 E. - 2018/541 K. sayılı kararlarında delillerin gerçekçi, akılcı, olayı temsil edici, kanıtlayıcı ve hukuka uygun olmaları gerekir. Bu belirleme ceza yargılamasında şekli duruma değil, somut gerçeğe itibar edileceğini ortaya koymaktadır. Aksinin kabulü hak ve adalet duygularını da yaralayacaktır." şeklinde ifade edilmiştir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (Erişim Tarihi: 01.06.2021).

²⁷² **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 514; **BIÇAK**, s. 463; **GÖKTÜRK/ŞAHİN**, s. 33.

²⁷³ **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 266.

²⁷⁴ **ÜNVER/HAKERİ**, s. 103; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 514; **ÖZBEK**, s. 284; **GÖKTÜRK/ŞAHİN**, s. 34; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 266; delil aynı zamanda duygusalıktan ve önyargılardan uzak olarak elde edilmelidir. **BIÇAK**, s. 463.

kesin delili olan yemin, delilin akılcı özelliği sebebiyle, ceza muhakemesinde delil olamaz.²⁷⁵

3. Sağlamlık (Güvenilirlik):

Delilin sağlamlığı, değiştirilmemiş bozulmamış yada uydurulmamış olmasıdır.²⁷⁶ Güvenilirliği ve sağlam olması da bu özellik kapsamındadır.²⁷⁷ Belge açısından sahtelik iddiası varsa, öncelikli olarak çözümlenmesi yada belgenin sureti yerine aslını hükme esas almak gerekir. Delilin sağlam ve güvenilirliğinin tespit edilmesi özellikle beyan delilleri için önem arz eder; tespiti kolay olmamakla birlikte hakim takdirine bırakılmaktadır. İkrar da bu özelliği sebebiyle uzak durulan ve tartışılan delildir.²⁷⁸ Delillerin sağlamlığı için, her delilin tek başına sağlamlığının değerlendirilmesinin ardından tüm delillerle birlikte değerlendirilmesi gerekir.²⁷⁹

4. Erişilebilirlik (Mevcut):

Delilin gerçekliği kapsamında delile erişilebilme hususu bir diğer değişle mevcut olması değerlendirilebilir.²⁸⁰ Muhakemede ancak duruşmaya getirilen delillere dayanılacağı CMK'nin 217. maddesinde düzenlenmiştir. Delilin ulaşılabilir ve mevcut olması bu açıdan önem arz eder. Delilin erişilebilir olması doktrinde bazı

²⁷⁵ KUNTER, s. 589 (No. 324); YENİSEY/NUHOĞLU, s. 514; Ancak doktrinde yeminin ceza muhakemesinde tanık dinleme usulünde uygulanmasını, delilin akılcı özelliği ile çelişmediğini görüşü de mevcuttur. BOGA, s. 19.

²⁷⁶ CENTEL/ZAFER, s. 259; Delillerin sağlamlığından anlaşılması gereken; olayın bütünü veya birkaç parçasını gerçekten temsil etmesidir. KUNTER, s. 603 (No. 332).

²⁷⁷ Delilin güvenilirliği taraflara soru sorarak denetlenebileceğinden delillere itiraz hakkı tanınmalıdır. GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 267. Bu hususta; Anayasa Mahkemesi'nin 2014/4704 Başvuru No.lu, 01/02/2018 Karar Tarihli Orhan Kılıç Başvurusunun §. 47.; "Hakkaniyete uygun bir yargılama, delillerin gerçekliği ve güvenilirliği konusundaki kuşkuların giderilmesini ve delillerin güvenilirliğine ve gerçekliğine etkili bir şekilde itiraz etme fırsatının tanınmış olmasını zorunlu kılmaktadır." şeklindedir. Ve aynı başvuruda §. 48'de "Anayasa Mahkemesi; delillere yönelik hukuka aykırılık iddialarıyla ilgili olarak başvuruçulara delillerin gerçekliğine itiraz etme ve kullanılmalarına karşı çıkma fırsatı verilip verilmediğini, bu konuda silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin gözetilip gözetilmediğini, savunmanın menfaatlerinin korunması için onlara yeterli güvenceler sağlanıp sağlanmadığını incelemektedir." şeklinde delillere itiraz hakkının denetiminin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacağı açıklanmıştır. R.G. Tarih ve Sayı: 10/4/2018-30387, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4704>, (Erişim Tarihi: 01.06.2021).

²⁷⁸ GEDİK/TOPALOĞLU, s. 40.

²⁷⁹ KUNTER, s. 603 (No. 332).

²⁸⁰ Ancak CMK'nin 211. maddesinde daha önce ifadelerine başvuru ancak muhakemede dinlenmesi mümkün olmayan tanıkların yada sanığın birlikte suç işlediği kişilerin ifadelerine ilişkin tutanakların duruşmada okunacağı düzenlenmiştir.

yazarlar tarafından ortak özellik olarak sayılmıştır.²⁸¹ Delilin mevcut olması ve duyularla algılanabilir olması her zaman erişilebilir olacağı anlamına gelmez.²⁸² Bu nedenle bu özelliğin de hükme esas alınan deliller açısından ortak özellik olarak kabul edilmesi gerektiği görüşüne katılmaktayız.²⁸³ Nitekim 1412 sayılı Mülga CMUK döneminde, delilin reddi sebepleri arasında sayılan delilin elde edilme imkanının olması erişilebilirlik özelliğiyle bağlantılı olup, CMK’de düzenlenmemiştir.

5. Temsil Edilebilirlik:

Delilin olayla ilgili olması ve onu yansıtması anlamındadır.²⁸⁴ Ulaşılan delilin, hâkim tarafından takdir edilmesi için delilin olayla bağlantılı olmasına yani olayı temsil etmesine bağlıdır.²⁸⁵ Olayı görmeyen tanıkların ifadeleri, olayı temsil etmeyen izler hâkim tarafından hükme esas alınmaz. Dahası, CMK’nin 206/2-b maddesi gereğince, *delil ile ispat edilmek istenilen olayın karara etkisi yoksa* bu delil hâkim tarafından reddedilebilir. CMK’nin 170/4. maddesinde iddianamede suç konusu olayın delillerle ilişkilendirilmesi hükmü ile CMK’nin 174/1-b maddesinde iddianamenin iadesi sebebi olarak sayılan, suçun oluştuğuna *doğrudan etki edecek delil* kavramı; delilin olayla bağlantılı olması özelliği ile bağlantılıdır.

6. Kolektiflik:

Muhakeme kolektif bir faaliyettir, toplanan deliller yargılama süreçleri ve makamları tarafından tartışılarak değerlendirilir.²⁸⁶ Bu şekilde mahkemeye getirilmiş delillerin süreçler tarafından tartışılması *delillerin kolektifliği* olarak tanımlanır ve

²⁸¹ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 265; GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 34; BİRTEK, Delil ve İspat, s. 44; Ancak bu özelliğin ispat araçlarının elde edilmesinde kullanılan bir yöntem olduğunu, özellik olarak sayılamayacağını belirten yazarlar da vardır. ÜNVER/HAKERİ, s. 582.

²⁸² Ancak doktrinde, erişilebilir ve mevcut olma özelliğini birlikte kabul eden ve CMK 211. Maddede soruşturma evresinde mevcut olan ancak kovuşturma evresinde ulaşılamayan delillerin kullanılması kanuni dayanak olarak gösterilmiştir. GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 267.

²⁸³ CMK 217. Maddede duruşmada tartışılmayan delillerin hükme esas alınmayacağı düzenlendiğinden erişilemeyen delilin hakim tarafından takdir edilemeyeceği görüşüne de katılmaktayız. BOGA, s. 18.

²⁸⁴ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 266.

²⁸⁵ ÜNVER/HAKERİ, s. 103; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 514- 515; Delilin sağlam ve güvenilirliği bu unsur içinde değerlendirilmektedir. GÖKTÜRK/ŞAHİN, s.34; Bu özellik ilgililik ve faydalılık olmak üzere iki ayrı özellik olarak ele alınmıştır. BIÇAK, s. 460.

²⁸⁶ YAYLA, s. 73.

kolektif olarak değerlendirilmeyen delil hükme esas alınmaz.²⁸⁷ Akla ve mantığa uygun, olayı temsil eder nitelikte olan ve duyularla algılanabilen, hukuka uygun, güvenilir delillerin kolektif olarak değerlendirilmesi; tarafların, hâkimin ve savcının da bulunduğu duruşmada tartışılması gereklidir.²⁸⁸ Delillerin kolektifliği ilkesi, tarafların hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında maddi delil ise görülmesi, yazılı ise okunması, beyana dayalı ise dinlenmesi şeklinde delillerden haberdar olunması şeklinde de ifade edilmiştir.²⁸⁹

Kolektiftik, doktrinde delillerin ortak özelliği olarak sayılmışsa da, muhakeme şartı olarak kabul etmek gerekir. Zira bu özellik, delillerin asli niteliklerinden biri olmayıp, toplanan delillerin tartışılması usulüne ilişkindir. Bu yüzden kolektiflik, yalnızca duruşmaya delillerin getirilmesi değildir, delillerin tartışılması da gerekir. Ortaya konulan delil hakkında, CMK'nin 216. maddesinde söz öncelikle katılana ardından sırasıyla kamu adına Cumhuriyet savcısına ve sanığa verilir, taraflar karşılıklı beyanlara cevap verebilir. Öncelikle delinin sağlam ve güvenilir oluşu, ardından ispat gücü tartışılır.²⁹⁰ Hâkim de duruşmada tartışılan bu deliller neticesinde vicdani kanaatine ulaşacaktır. (CMK 217) Hâkimin kendi bilgisi dahilindeki hususların delil olarak hükme esas kabul edilmemesi de bu özelliğin gereğidir.²⁹¹

“Çelişmeli yargılama ilkesi” olarak da AİHS’de temelini bulan bu ilke, adil yargılanma ilkesi başlığı altında değerlendirilen silahların eşitliği ile de bağlantılı olarak ifade edilir.²⁹² Yalnızca hakime değil yargılamadaki tüm taraflara, deliller hakkında bilgi sahibi olma ve beyanda bulunma imkanı sağlar.²⁹³

²⁸⁷ ÇEVİK, Yasin, “Ceza Muhakemesi Hukukumuzda İspatın Mahiyeti”, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış) Doktora Tezi, 2017, s. 48.

²⁸⁸ ÜNVER/HAKERİ, s. 103; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 515; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 266; BIÇAK, s. 463- 464; GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 34; ÜNVER/HAKERİ, s. 93.

²⁸⁹ TOSUN, s. 162- 164.

²⁹⁰ ÜNVER/HAKERİ, s. 94

²⁹¹ ÖZEN, s. 84.

²⁹² HAKERİ/ÜNVER, s. 598

²⁹³ 12/03/2015 tarihli, 2013/2454 Başvuru No.lu, Taylan Özgür Tor kararının 40. §’da şu şekilde açıklanmıştır: “Çelişmeli yargılama ilkesi ise taraflara dava malzemesi hakkında bilgi sahibi olma ve yorum yapma hakkının tanınmasını ve bu nedenle tarafların yargılamanın bütününe aktif olarak katılmasını gerektirmektedir. Bu anlamda, mahkemece tarafların dinlenilmemesi, delillere karşı çıkma

7. Hukuka Uygunluk:

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 217/2. maddesi delillerin serbestliği ilkesini düzenlemektedir. Ancak hukuka uygun olmayan delil değerlendirilmeyeceğinden, bu ilkenin sınırını da oluşturur.²⁹⁴ Bu hüküm gereğince suça konu olayın, hukuka uygun olarak elde edilen her türlü delille ispatı mümkündür. Hukuka uygunluk özelliği ortak özellik olarak zikredilse de aslında delillerin toplanması ve değerlendirilmesi usulüdür.²⁹⁵ Maddi gerçeğe ulaşma, hukuk devleti ilkesi gereğince öncelikle hukuka uygun delillerle sağlanmalıdır.

Delillerin ortak özellikleri belirttiğimiz şekilde olup, kanunda delil çeşitleri ve delilin ileri sürüleceği zaman açısından sınırlılık bulunmamaktadır.²⁹⁶ Delilleri sunmanın bir zamanla sınırlı olmaması CMK'nin 207. Maddesinde düzenlenen delil ortaya konulması istemi veya ispatı istenen olay geç bildirildiği için reddedilemeyeceği hükmü ile doğrudan ilgilidir. Kaldı ki, bu sınırlamalar şekli gerçeğin tesisinde etkili iken, maddi gerçeğe ulaşma amacı bu sınırlamalardan ve yükümlülüklerden uzaktır.

Mahkemeye sunulan delilin; doktrinde kabul edilen delillerin ortak özelliklere sahip olmamasının hukuki sonucu, delilin reddedilmesi başlıklı CMK'nin 206/2. Madde hükmüdür. Hüküm; a) *Delil, kanuna aykırı olarak elde edilmişse.* b) *Delil ile ispat edilmek istenilen olayın karara etkisi yoksa.* c) *İstem, sadece davayı uzatmak maksadıyla yapılmışsa* delillerin reddedileceği düzenlenmiştir.²⁹⁷ Bu hükümde hukuka uygunluk ve olayla bağlantılı delil özelliğinden açıkça bahsedilmiştir. Üçüncü bent ise adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilebilecektir. Delillerin ortak özelliklerinden olan hukuka uygunluk özelliğinde değindiğimiz

imkanı verilmemesi, yargılama faaliyetinin hakkaniyete aykırı hale gelmesine neden olabilecektir." Karar metni için bknz: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2454>, (E.T. 24.11.2021).

²⁹⁴ KOCA, s. 223

²⁹⁵ ÜNVER/HAKERİ, s. 103; GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 35.

²⁹⁶ BOGA, s. 12.

²⁹⁷ Mülga 1412 sayılı CMUK döneminde, delilin reddi daha açık olarak düzenlenmiştir. Hükümde sayılan red sebepleri; a) *Delil ikamesi kanun hükümleri mucibince caiz değilse,* b) *Delilin belli açık bir hususa teallüku itibariyle ikamesi lüzumsuz ise,* c) *Delil ile ispat edilmek istenilen vakianın karara tesiri yoksa veya sanık lehine evvelce sabit olmuş bir duruma ilişkin olursa,* d) *Delil hiçbir suretle maksada elverişli değilse,* e) *Delilin elde edilmesi imkanı yoksa,* f) *Delil ikamesi talebi işi uzatmak maksadıyla yapılmış ise,* g) *Sanığın beraatini ispat edecek önemli bir iddia ileri sürülüp de bu iddiada bildirilen vaka, gerçek olarak kabul edilebilecek mahiyette ise* şeklindedir.

üzere; delilin kanuna aykırı olması halinde geçerliliği olmayacağından bir diğer değişle hükme esas alınmayacağından hakim tarafından reddedilebilir. Olayla bağlantılı delilin yani olayı yansıtan delilin karara etki etmesi gerekir. Bu özelliğe sahip olmayan delil de hakim tarafından reddedilebilir. Adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilen makul zamanı uzatmak, tarafların haklarını sekteye uğratmak amacıyla öne sürülen deliller de hakim tarafından dikkate alınmayarak reddedilebilir. Dosya kapsamı itibariyle hakim delilin davaya uzatma maksatlı olduğunu anlayacaktır.

B. Delil Değeri

Delil kuvveti ile aynı anlamda olan delil değeri kavramı; delilin ispat konusu olayla bağlantılı olması ve delilin güvenilirliği ile de ilgilidir.²⁹⁸ Sağlam ve güvenilir olan her şeyin delil olması, her delilin eşit delil değeri olması sebebiyledir.²⁹⁹ Zira hukuka uygun yollarla elde edilmiş olan, akla ve mantığa uygun, olayı temsil eden, mevcut ve erişilebilir deliller mahkemede taraflar ile tartışılarak hâkim tarafından serbestçe değerlendirilir.³⁰⁰

Ceza muhakemesine konu her uyuşmazlığa her delilin yapacağı etkinin ve ispatın farklı olması sebebiyle, delil değeri ancak uyuşmazlık konusu olayda hâkimin vicdanına göre belirlenir, bu sebeple yasa koyucunun bunu soyut olarak belirlememiş olması isabetlidir.³⁰¹ Hakimin her olay açısından bir delili diğer delile göre üstün görebileceği *özel derecelendirme* anlamına gelir ki, ceza muhakemesinde olmayan *genel derecelendirme*dir.³⁰²

Kanunda delillerin değeri açısından açık bir hüküm bulunmamaktadır; ancak tanınan istisnalar ve öncelikler delil değeri açısından bir üstünlük oluşturmaktadır.³⁰³ Öncelik olarak değerlendirdiğimiz delillerin doğrudanlığı ilkesi kapsamında tanık beyanının aynı beyana ilişkin belge delilinden öncelikli olduğuna ilişkin CMK'nin 210. maddesidir. Kanunda tanına istisnalar ise duruşma tutanaklarının duruşma anını

²⁹⁸ DOĞAN, s. 276.

²⁹⁹ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 33.

³⁰⁰ GEDİK, s. 919.

³⁰¹ ÜNVER/HAKERİ, s.54.

³⁰² ÖZEN, s. 311.

³⁰³ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 33.

ispat eden tek delil kabul edilmesi anlamında CMK'nin 222. madde hükmüdür. CMK'nin 148 ve 217/2. Madde hükümlerinde belirtilen delil yasakları kapsamında elde edilen deliller kabul edilemez. Kanun koyucunun bu ilke kapsamında şahsi delillere hatta duruşmada ortaya koyulan delillere de üstünlük tanıdığı haklı yorumu yapılmıştır.³⁰⁴

C. Delillerin Sınıflandırılması

Doktrinde deliller farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalar, delillerin serbestçe takdir edilmesi ilkesi gereğince, hâkimin takdirinde yahut delil değerinde farklılık oluşturmaz ancak ortak hükümler açısından sınıflandırmak gereklidir.

En eski sınıflandırma *genel* ve *özel* nitelikli *delil* sınıflandırmasıdır. Suçun maddi unsurlarının varlığını işaret eden deliller *genel*; suçun nasıl ve kim tarafından işlendiğini işaret eden deliller *özel delillerdir*.³⁰⁵

Beccaria delilleri *yetkin* ve *yetersiz* olarak sınıflandırmıştır. Kişinin *suçsuz bulunması olasılığını dışlayanları yetkin, bu olasılığı dışlamayanları yetersiz* delil olarak adlandırmıştır.³⁰⁶ Bu sınıflandırmaya göre; suçluluk için yalnızca bir yetkin delil yeterli iken, bir araya gelmiş sayıca fazla yetersiz delil suçluluk ihtimalini yükseltir.³⁰⁷

Delil değerleri bakımından *doğrudan ve dolaylı delil* ayrımı vardır; asıl olayı doğrudan tek başına ispat edebilecek delil *doğrudan*; asıl olaya bağlı tali olayları ispatlayacaksa *dolaylı delil* yada *emare* denir.³⁰⁸ Olayı bizzat gören tanık yada kaza tespit tutanağı bir diğer değişle belge ve beyan delilleri doğrudan delil kabul edilmektedir. Doğrudan delil söz konusu ise; diğer delillere ihtiyaç kalmaz, bu

³⁰⁴ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 38.

³⁰⁵ TOROSLU/FEYZİOĞLU, s. 178.

³⁰⁶ BECCARIA, s. 76- 77.

³⁰⁷ BECCARIA, s. 77.

³⁰⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 518; CENTEL/ZAFER, s. 260; ÜNVER/HAKERİ, s. 582; Hakimin vasıta ile yada vasıtasız olarak delili elde etmesine göre doğrudan yada dolaylı olarak sınıflandırıldığı görüşü de vardır. TOROSLU/FEYZİOĞLU, s. 178; ancak bu görüşe doğrudan deliller açısından doğrudanlık ilkesinin geçerli olduğu aksi takdirde dolaylı delillerde bu ilkenin uygulanmayacağı anlaşılacağından bu görüşe katılmıyoruz. Dolaylı delillere örnek olarak suç konusu olaya ilişkin planlar; sanığın bilgi, görgü ve deneyimleri yada kişinin suç işlemeye yönelik imkanları da sayılmıştır. BIÇAK, s. 465.

sebeple doğrudan ispat faaliyeti olarak adlandırılır.³⁰⁹ Dolaylı deliller genel nitelikte olup, belirti delili yada yan delili olarak kabul edilir, suç konusu olaya ilişkin uyumsuzluğun yanı sıra diğer konuları ispata yarar; bu sebeple sağlam olup olmadıkları araştırılmalıdır.³¹⁰ Ancak bu ayırım, hakimin vicdani kanaatinin derecelendirmesi manasında değildir.³¹¹ Buna benzer bir sınıflandırma *tamamlayıcıya ihtiyaç duyan* ve *duymayan delil* olarak yapılmıştır.³¹² Bizim de katıldığımız görüşe göre, her somut olay açısından doğrudan ve dolaylı delil farklılık arz edeceğinden, dolaylı delillerin de doğrudan ispatı sağlayabileceği durumların olduğu göz ardı edilmemelidir.³¹³

Olay meydana geldiğinde orada bulunan ve olay hakkında yapılan açıklamalar *tarihsel delil*; olayın bulunduğu yerde var olan ancak olay esnasında mı olduğu hususunda açıklık bulunmayan deliller *eleştirel delil* olarak adlandırılmıştır; eleştirel delilin başka delille ispatı mümkün kılacağı düşünülmüştür.³¹⁴

Delil kaynağına göre; belge ve belirtileri *maddi deliller*; şahıslardan elde edilen delilleri ise *şahsi deliller* olarak belirtmek mümkündür.³¹⁵

ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ'a göre delilin sınıflandırılmasındaki ölçüt, delilleri farklı kılan husus delilin olayı temsil ediciliğidir; beyan ve belge delilleri olayı doğrudan temsil ederken, belirti delili ispat edilen hususla birlikte diğer hususları da temsil ettiğinden araştırılması gerekir.³¹⁶ Bu nedenle deliller; şüpheli/sanık açıklamaları ve ikrar, tanık açıklamaları, yazılı belgeler, görüntü ve ses kaydeden araçlarla yapılmış olan kayıtlar ve belirtiler olarak sınıflandırılabilir.³¹⁷

³⁰⁹ CENTEL/ZAFER, s. 832.

³¹⁰ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 36.

³¹¹ CENTEL/ZAFER, s. 261.

³¹² BIÇAK, s. 466- 467.

³¹³ CENTEL/ZAFER, s. 833

³¹⁴ TOSUN, s. 496- 497.

³¹⁵ TOROSLU/FEYZİOĞLU, s. 178- 179; Yazarlar, belge ve belirti delilini “*kaynağı nesne olan deliller*” olarak tanımlar. CENTEL/ZAFER, s. 261; Delil kaynağının bireyin açıklamaları olmadığı “*dilsiz*” delillere *nesnel delil* olarak adlandırılmıştır. TOSUN, s. 497

³¹⁶ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 616.

³¹⁷ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ss. 616- 647.

Benzer sınıflandırma GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR tarafından; sanık açıklamaları ve ikrar, tanık açıklamaları, yazılı açıklamalar (belgeler), görüntü ve ses kaydeden araçlarla açıklamalar ve belirti delilleri şeklinde yapılmıştır.³¹⁸

YENİSEY/NUHOĞLU ise, delilleri ispat edilecek hususların temsil edilip edilmemesine göre sınıflandırır; temsil bakımından ise, *somut olaya münhasır* ve *genel mahiyette temsili deliller* olarak; geçmişteki olayı en iyi ortaya çıkaracak olan temsil gücü gören fazla olan beyan ve belge delilini, *somut olaya münhasır deliller* arasında inceler.³¹⁹ Genel mahiyette temsili deliller ise yalnızca olayı ispat edecek hususu değil, kapsamlı şekilde olayın tamamını diğer birçok hususları da ispat eder, bu nedenle güvenilirliklerinin araştırılması gerekir, belirti delilleri bu tür delillerdendir.³²⁰

CENTEL/ZAFER'e göre; tüm deliller, ispat vasıtasıdır; beyan belge ve belirti delili olarak sınıflandırılmalıdır.³²¹

HAKERİ/ÜNVER de Türk doktrininde delillerin beyan, belge ve belirti şeklinde sınıflandırıldığını belirtmiştir.³²²

ÖZEN'e göre daha sistematik ve anlaşılması kolay olan sınıflandırma; beyan, belge, belirti ile ses ve görüntü tespit eden delildir.³²³

Belirti delili olarak bilimsel deliller yoluyla; *delilden sanığa gidilir*.³²⁴ Bilimsel deliller, parmak izi, yüz tanıma, silahların incelenmesi için balistik rapor gibi bilimin katkılarıyla ulaşılan kanıtlardır. Kriminalistik incelemelerde yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde doğrudan şüphelinin tespiti sağlanabilmektedir. Ancak bilimsel delillerin varlığı, serbestçe değerlendirilme ilkesinin sınırlarını zorlamakta ve bu nedenle vicdani delil sisteminin ardılının bilimsel delil sistemi olduğu düşünülmektedir, ancak bu durumda objektif olarak ortaya konulan bilimsel delil hakkında hiçbir tereddüt olmaması gerekmektedir.³²⁵ Sözelimi ateşli silahlarla

³¹⁸ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 268- 294.

³¹⁹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 517.

³²⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 517.

³²¹ CENTEL/ZAFER, s. 261; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 519.

³²² HAKERİ/ÜNVER, s. 583.

³²³ ÖZEN, s. 312.

³²⁴ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 36.

³²⁵ KOCA, s. 209.

yapılan atışlarda, atış artıklarına dair incelemede hassas ölçümler yapan cihazların şüpheli yada sanık dışında olay yerinde bulunan şahısların üzerinden çıkma ihtimalini de barındırdığından beyan delilinin ve özellikle ikrarın gerekliliği ve geçerliliği hala hayati önemini korumaktadır. Bir diğer deyişle, bilimsel delillerde hassas ölçüm oranı yükseldikçe şüpheli dışındaki şahısların da şüpheli konumunda olma ihtimali yani hata payı da fazla olduğundan beyan deliline olan ihtiyaç sürmektedir.

Günümüzde ise teknolojinin yaygınlaşması ile elektronik delil kavramı tüm bu delillerden ayrı bir sınıflandırmayı gerektirmektedir. Sanal ortamda oluşturulan, kaydedilen, silinen, değiştirilen veriler “*elektronik delil*” olarak adlandırılır.³²⁶ Kişilerin beyanları, suça ilişkin belgeler, açıklamalar ve belirtiler bilişim ortamında delil vasfını kazandığında elektronik delil olarak sayılacaktır. Ancak klasik sınıflandırmadaki delillere nazaran tartışmalı olduğu pek çok husus vardır. Bilişim ortamının sağladığı kolaylık ve işlevsellik gereğince, delil niteliğindeki tüm veriler kolaylıkla kaydedilmekte, değiştirilmekte ve silinebilmekte olduğundan delilin güvenilirliği açısından tartışmalıdır.³²⁷ Aynı şekilde kanaatimizce elektronik delillerin kolaylıkla değiştirilebilmesi erişilebilir özelliği açısından, silinmesi ve geri dönüşünün mümkün olmaması delilin gerçekliği özelliği açısından düşündürücüdür.

Görüldüğü üzere, deliller farklı sınıflandırmalara tabidir. Biz de doktrindeki genel görüşe katılarak delilleri belge, beyan ve belirti delili olarak; bir diğer deyişle delilleri ispat vasıtalarına göre sınıflandırıyoruz. Bu sınıflandırmaya ek olarak elektronik delilleri de ayrı bir delil türü olarak değerlendiriyoruz.

Konunun sınırları gereği bu bölümde sanık açıklamalarının beyan delili olarak ve belge delili olarak görünümünü açıklamayı, ikinci bölümde ise ayrıntılı olarak bu iki kavrama değinmeyi yeterli buluyoruz.

³²⁶ *Elektronik delil, analog cihazlarda bulunan analog delilleri ve sayısal delilleri kapsayan üst bir kavramdır.* CENTEL/ZAFER, s. 261; DOĞAN, s. 291.

³²⁷ CENTEL/ZAFER, s. 262; DOĞAN, s. 292; HAKERİ/ÜNVER, s. 597.

A. Beyan Delili Olarak Şüpheli/Sanık Açıklamaları

Beyan kavramının sözlük anlamı “*ortaya çıkmak, açık seçik olmak; açıklamak, anlaşılır hale getirmek*” tir.³²⁸ İfade yada açıklamalar şeklinde kullanılır. Muhakemeye konu olaya dair bilgisi olan kişilerin; sanık, mağdur, suçtan zarar gören, tanık yada vekillerin yazılı yada şifahi açıklamaları beyan delilini oluşturur.³²⁹

Suç konusu olayı aktaran bir kişi ise beyan delilinden söz edilir.³³⁰ Kişiler delil kaynağını oluşturur, kişilerin beyanları delil; yaptığı açıklamalar ise delilin muhtevasıdır.³³¹ Bu açıklamaların özgür iradenin ürünü olması zorunludur, keza hukuka aykırı yöntemlerle alınan ifadeler hukuka aykırı delil değerlendirmesine tabi olmaktadır.³³²

Beyan delilleri, kaynaklarının taraflar yada tanıklar olması sebebiyle sübjektif nitelik taşır; beyan delillerinin kişilerin psikolojisinden, sağlık durumundan ve beyanın alındığı zaman ile mekandan bile etkilenir; bu durum sebebiyle beyan delillerin doğruluğu ve güvenilirliği diğer delillere nazaran şüphelidir.³³³

Muhakemeye dair bilgisi ve görgüsü olan diğer kişilerin beyanları tanık beyanı, mağdur beyanı gibi isimlendirilmekte, her uyumsuzluk bakımından farklı önem arz etmektedir. Beyan delilinin en temeli ise sanığın olaya dair açıklamalarıdır. Zira, muhakeme konusu olaya ilişkin en detaylı bilgi şüpheliye/sanığa aittir; ancak bu açıklamaların doğru olması halinde olay aydınlanacaktır.³³⁴

Şüphelinin/sanığın açıklamaları ifade alma veya sorgu şeklinde olabilir. CMK'nin 2/1-g ve h maddesinde tanımlandığı üzere *ifade alma*; şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet Savcısı tarafından; *sorgu* ise şüpheli veya sanığın hakim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi anlamına gelir. İfade alma ve sorgunun amacı, genel olarak

³²⁸ HACİMÜFTÜOĞLU, Nasrullah, “beyan”, DİA, C. 6, İstanbul 1992, s. 22.

³²⁹ BIÇAK, s. 471.

³³⁰ CENTEL/ZAFER, s. 312.

³³¹ Delil kaynağında *statik ve bünyevi*; delilde ise *görevsel bir nitelik* vardır. KUNTER, s. 585 (No. 322- 323); BIÇAK, s. 472.

³³² BIÇAK, s. 471- 472.

³³³ BACAKSIZ, Pınar/BAYZİT, Tuğba, "Yargıtay'ın Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlarda İspata Yaklaşımı", D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, C.21, Özel S., Y. 2019, s. 387.

³³⁴ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 617.

şüpheliye/sanığa savunma hakkının tanınması, ortaya koyulan deliller hakkında açıklama yapması ve varsa lehine olan delillerini bildirmesini isteme olarak sayılabilir.³³⁵ Doktrinde bazı yazarlar, şüphelinin beyanının elde edilmesinde ifade alma ve sorgu işlemi dışında yer gösterme işlemi de değerlendirmişlerdir.³³⁶

İfade alma işlemi maddi gerçeği araştırma gayesine yönelik yapılan bir faaliyettir.³³⁷ Savunma hakkıyla da yakından ilgilidir;³³⁸ ancak ifade alma usulünün amacı maddi olayın tespiti olup, savunma oluşu talidir.³³⁹ Bir diğer açıdan ifade almanın amacının bilgi toplama yerine ikrar elde etme olması halinde; şüphenin yoğunluğunun fazla ancak suçluluğa işaret eden delilin çok az sayıda olduğunun şüpheli tarafından bilinmesi halinde bu işlemin şüphelinin meydan okuma, ifade alan yetkiliyi yanıltma ve maddi gerçekten saptırma eylemine dönüşebilir ki bu durum tehlikelidir.³⁴⁰ Kaldı ki, ikrar elde etme amacı ile ifade alınması halinde, soruşturmanın çabuk sonuçlanması için gerçeğe aykırı beyanlarla ve diğer aşamalarda ikrardan dönme beyanlarıyla karşılaşma riski ispatı zorlaştırmaktadır.³⁴¹ İfade alma işlemi, doktrinde kolluk, Cumhuriyet savcılığı, hakim gibi ifade almaya yetkili makamlar açısından “*kişisel*”, ifadenin *açıklayıcı* ve *doğrulatma ifadesi* mahiyetindeki niteliği açısından “*fonksiyonel*” olarak sınıflandırılmış; soruşturma evresinde ifade alma işlemi “*araştırma ifadesi*”, kovuşturma evresinde ise “*onay sorgusu*” olarak adlandırılmıştır.³⁴²

Sorgu ise hem soruşturma hem de kovuşturma evresinde sanığın açıklamalarını kapsar. Sorgu işleminde maksat; şüphelinin/sanığın savunma yapmasıdır.³⁴³ Ancak bu görüşün aksine isim farklılığının amaç farklılığına sebep olmadığı, ifade alma ve sorguda süjeler açısından amaçların maddi gerçeğe ulaşmak

³³⁵ AKSÜT ve diğerleri, s. 162.

³³⁶ AKSÜT ve diğerleri, s. 431.

³³⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 616.

³³⁸ BIÇAK, s. 681; İfade alma hem delil etme yöntemi hem de savunma aracıdır. AKSOY İPEKÇİOĞLU, Pervin, “Gözetiminde Alınan İfadenin Önemi ve Delil Değeri”, AÜHFD, C. 57, S. 3, 2008, s. 64.

³³⁹ BİRTEK, Delil ve İspat, s. 89- 90.

³⁴⁰ DEMİRBAŞ, s. 92.

³⁴¹ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 255-256.

³⁴² DEMİRBAŞ, sa. 47- 92; Yazar 4483 sayılı kanuna tabi kişilerin yargılanması için atanan soruşturmacıyı da kişisel bakımdan ifade alma çeşitleri arasında değerlendirmiştir. Tezimizin kapsamı itibarıyla yalnızca değinmeyi yeterli bulduk.

³⁴³ CENTEL/ZAFER, s. 262; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 616; BİRTEK, Delil ve İspat, s. 90.

için bilgi toplanması ve şüphelinin savunmasının alınması şeklinde olduğu savunulmaktadır.³⁴⁴

Şüphelinin/sanığın da suçla itham edilmiş olması sebebiyle gerçeği gizlemesi muhtemeldir.³⁴⁵ Ancak soruşturma evresinde olayın hemen ardından alınan şüpheli beyanının olayı daha aydınlatıcı olacağı da aşikardır. Bu sebeple ihtimalin yerini kaniya bırakması, sanık açıklamaları açısından daha zordur. Şüpheli/sanığın beyanları olayı kısmen yada tamamen doğrulayıcı yani itiraf edici olabileceği gibi, inkar edici yada başka bir kişiyi suçlayıcı olabilir.³⁴⁶

B. Belge Delili Niteliğindeki Şüpheli/Sanık Açıklamaları

Soruşturma evresinde şüphelinin, kovuşturma evresinde ise sanığın beyanları şahsi delil olarak nitelendirilebilir, ancak soruşturma evresindeki beyanların kovuşturma sürecinde okunması halinde artık maddi yani belge delilinden söz edilecektir.³⁴⁷ Bu sebeple sanık beyanının yalnızca beyan delili olmadığı haklı bir çıkarımdır.

Belge, “*bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb., vesika, doküman*” olarak tanımlanır.³⁴⁸ Ceza muhakemesinde belge kavramı, suç konusu olaya dair açıklamalar içeren yani olayı temsil eden, belirli kişiler tarafından düzenlenen her türlü yazı olarak anlam bulur.³⁴⁹ Zira belge delili suç konusu olayın bir nesne üzerine yazılması, aktarılması, temsil edilmesidir.³⁵⁰

Ceza muhakemesinde, suç konusu olayın aktarıcısı kişi değil de bir belge ise, yazılı bir delilden söz edilir.³⁵¹ Beyan delillerine nazaran daha sağlam ve güvenilir delillerdir; ancak belgenin sahte olmadığına da tespiti gerekir.³⁵² Olay hakkında delil olabilecek bilgiyi ve süjeye ilişkin iradeyi ortaya koyan belgeleri maddi gerçeği açığa çıkaran her şey delil sayılacağından belirli kişiler tarafından tanzim edilmiş olma

³⁴⁴ CENTEL/ZAFER, s. 263; DEMİRBAŞ, s. 75.

³⁴⁵ KUNTER, s. 646 (No. 349).

³⁴⁶ BIÇAK, s. 472.

³⁴⁷ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 38.

³⁴⁸ Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T. 01.09.2021).

³⁴⁹ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 61.

³⁵⁰ CENTEL/ZAFER, s. 312; GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 61.

³⁵¹ CENTEL/ZAFER, s. 312.

³⁵² GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 61.

şartı bulunmaz.³⁵³ Ancak resmi belgelerin düzenleyeni belli olduğundan, özel belgelerden daha güvenilir olduğu aşıkardır.³⁵⁴ Duruşma tutanağı da resmi bir belge olarak duruşma esnasında olanlara ilişkin belge delilidir. Duruşmada tarafların beyanlarının da yazılı olduğu bu belgenin yalnızca sahteliği ileri sürülebilir.

Belge delilinde ön plana çıkan belgenin görünüşü değil içeriğidir; zira görünüşü ön plana çıkmaktaysa görsel objeden hareketle yargılama yapılır.³⁵⁵ Bu durumda, kanaatimizce bu delili, düşünsel anlamda bir delil olarak değerlendirmek güçleşir, somut olaya göre belirti delili yahut obje olarak değerlendirilebilir.

Belge delili ile ispat; ifadeleri içeren yazıların duruşmada okunması ile mümkün olur.³⁵⁶ Sanığın açıklamalarının belgede yer alması halinde, bir diğer deyişle kaleme alınan sanık beyanları belge delili niteliği taşır, bu belgeler duruşmada okunmak suretiyle ortaya konulur.³⁵⁷ CMK'nin 209. Maddesinde açıkça duruşmada okunması zorunlu olan, CMK'nin 211. Maddesinde duruşmada okunulması yetinilecek olan ancak CMK'nin 210. Maddesinde duruşmada okunmayacak olan belgeler sayılmıştır. Bu ayırım, delile ulaşma durumuna göre yapılmıştır.

Soruşturma evresinde şüphelinin ifadeleri beyan delili niteliğinde olsa da, bu beyanların kovuşturma evresinde beyan delili mi yoksa belge delili mi olacağı tartışmalıdır. Bizim de katıldığımız görüşe göre; kovuşturma evresinde ifade tekrarlanırsa beyan delili olur ancak sınırlı hallerde soruşturma evresinde alınan ifadelerle ilişkin tutanaklar okunursa belge delili kabul edilmelidir.³⁵⁸ Zira şüpheli/sanık açıklamaları kural olarak delil vasıtasının kişi olması sebebiyle şahsi ve beyan delili niteliğindedir. Ancak kanunda sayılan hallerde ve beyanların yer aldığı belgelerin okunmasının şarta bağlandığı durumlarda tutanaklar duruşmada okunur. Bu hükme göre, kovuşturma evresinde alınan sanık ifadeleri beyan delili niteliğinde iken, soruşturma evresinde alınan ifadeler belge delili niteliğindedir.

³⁵³ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 289-291; HAKERİ/ÜNVER, s. 595.

³⁵⁴ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 62.

³⁵⁵ HAKERİ/ÜNVER, s. 595.

³⁵⁶ HAKERİ/ÜNVER, s. 595.

³⁵⁷ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 290-291.

³⁵⁸ CENTEL/ZAFER, s. 262.

Duruşmada okunan belgelerde sanık ikrar içeren bir beyanda bulunmuş ise, sanığın ikrarı beyan delili niteliği değil belge delili niteliğini taşıyacaktır. Zira, beyan yazıya geçirildiği takdirde belgeye dönüşmüş olacaktır. Ancak duruşmada yeniden beyanda bulunması beyan delili niteliği taşımaya devam edecektir. Her ne kadar beyan delilinin üstünlüğü kanun koyucu tarafından kabul edilmiş olsa da, uygulamada kolluk tarafından alınan sıcak ifadelerin hükme esas kabul edildiği; duruşma evresinde ifadelerin değiştirilme tehlikesi taşıdığı kabul edilmekte, teorik bir üstünlük olarak önemini korumaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİNDE İKRAR

I. İkrar Kavramı

İkrar, *kabul ve tasdik etmek, hakkı itiraf etmek* manasına gelir.³⁵⁹ Ceza muhakemesinde; suç konusu olayın kısmen yada tamamen, tek yada diğer suç ortaklarıyla birlikte gerçekleştiğinin kabul edilmesi ve bunun açıklanmasıdır.³⁶⁰ İkrar, sanığın itiraf ettiği gerçeğin benimsemesi, kabul etmesi ve gerçekle itirafın uyuşmasıdır.³⁶¹ Sanığın aleyhinde mahkumiyet hükmünü beyanıyla belirlemesidir.³⁶² Bir diğer deyişle, aleyhine hukuki sonuçlar doğuracak maddi veya hukuki vakıaların kabulüdür.³⁶³

Vakıalar, suç konusu olaya ilişkindir. İkrarda bulunan şahıslar; suç konusu olaya ilişkin en çok bilgiye sahip olan şüpheli, sanık yada suç ortaklarıdır. Bu şahısların aleyhe açıklamaları; suçluluğu kabul anlamına gelebileceği gibi yalnızca vakıanın doğruluğuna ilişkin bir kabul de olabilir. Vakıalar dış alemde meydana gelir; suç konusu olayda failin kusurluluğunun tespiti için olaylara ve durumlara ilişkin sanığın kabul beyanı, ikrarın konusunu oluşturur.³⁶⁴

Türk ceza hukukunda kanuni düzenlemeler içerisinde; ikrar kavramının tanımına yer verilmemiştir. CMK’de yalnızca 314. maddede yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak ikrar kavramı kullanılmıştır. Ancak kanunun gerekçesinde ikrar tanımına yer verilmemiştir. Yargıtay ise ikrarı, “*sanığın isnat bakımından*

³⁵⁹ YEĞİN, s. 262.

³⁶⁰ ÜNVER/HAKERİ, s. 590.

³⁶¹ SELÇUK, s. 57.

³⁶² BİRTEK, Delil ve İspat, s. 387.

³⁶³ Türk Hukuk Lügatı, Türk Hukuk Kurumu, Ankara 1991, 3. Baskı, s. 155, <https://bozbel.files.wordpress.com/2013/01/tc3bcrk-hukuk-lc3bcgatc4b1.pdf>, (E.T. 01.10.2021).

³⁶⁴ CİHAN, Erol, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İkrar”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 31, S. 1-4, Y.1965, s. 110-111.

önemli görülen olayları beyanıyla kabul etmesi”³⁶⁵ veya “aleyhe hukuksal sonuç doğuran bir olayı doğrulayan sanığın kabullenmesi”³⁶⁶ şeklinde tanımlamıştır.

Alman hukukunda, ikrar ile itiraf anlamında *geständnis* kavramı kullanılır; Alman Ceza Muhakemesi Kanunu Strafprozeßordnung (StPO)’da § 254’te ikrarın ve çelişkili ifadelerin okunması olarak tanımlanır.

İngiliz hukukunda ise ikrar anlamına gelen iki kelime vardır: *Admission*; kabul, izin, itiraf yada ikrar³⁶⁷ anlamındadır. Hukuki terim olarak ise; bazı belirli gerçeklerin genelde yargılamadan önce kabulü anlamına gelir. Ancak bu terim suçluluğun itirafı anlamında kullanılmaz, sınırlı bir kabulden söz edilir. Hukuk davalarında tarafların iddialarının doğru olup olmadığının kabul edilmesi anlamında kullanılır.³⁶⁸ *Confession* ise bir suçla itham edilen kişinin suçu işlediğine dair beyanı anlamına gelir.³⁶⁹ Kanuni düzenleme olarak 1984 tarihli Policeand Criminal EvidenceAct (PACE) 82. bölümünde *confession*; “kişinin yetkili bir makam önünde yada makam önünde olmaksızın kendisi aleyhine kısmen yada tamamen ifadede bulunması” şeklinde tanımlanmıştır.³⁷⁰ Kavramların terim anlamlarına bakıldığında; ceza hukuku açısından ikrarın *confession* terimine karşılık geldiği kabul edilmektedir.

İtiraf yada ikrar kavramı, terim olarak doktrinde tartışılmıştır. İtiraf; kelime anlamı olarak herkes tarafından bilinmesinin sakıncalı olduğu düşünülen gerçeği saklamaktan vazgeçmek, bildirmektir.³⁷¹ Hukuki kavram olarak ise; ikrar yerine kullanılan kelime olarak tanımlanmıştır.³⁷² İtirafın bilmek manasına gelen *irfan* kelimesinden; ikrarın ise *karar* kelimesinden türediği kabulünde, süreç olarak da

³⁶⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 29.11.2005 tarihli 2005/7-144 E.- 2005/150 K. sayılı kararında ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 2014/10-81E.- 2016/66 K. 16.02.2016 tarihli kararında ikrar tanımına yer verilmiştir. Kararlar için için bkz: Karar metni için bkz: uyap.gov.tr, (E.T. 01.10.2021).

³⁶⁶ Yargıtay 6. Ceza Dairesi’nin 17.02.2021 tarihli 2018/3792 E.- 2021/2659 K. sayılı kararı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021).

³⁶⁷ https://www.ab.gov.tr/ab-terimleri-sozlugu_110.html, (E.T. 01.10.2021).

³⁶⁸ https://www.ab.gov.tr/ab-terimleri-sozlugu_110.html, (E.T. 01.10.2021).

³⁶⁹ <https://dictionary.law.com/Default.aspx?typed=Confession%20&type=1>, (E.T. 01.10.2021).

³⁷⁰ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 26 dipnot 34.

³⁷¹ Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T. 01.10.2021).

³⁷² Türk Hukuk Lügati, Türk Hukuk Kurumu, Ankara 1991, 3. Baskı, s. 178, <https://bozbel.files.wordpress.com/2013/01/tc3bcrk-hukuk-lc3bcgatc4b1.pdf>, (E.T. 01.10.2021); “İkrar, itirafın «evet» tasarrufudur.” SELÇUK, s. 57.

anlam olarak da aynı anlama gelmedikleri aşikardır. Öyleyse itiraf suç konusu olaya ilişkin bilinen gerçeklerin açıklanması, ikrar ise bilinen ve açıklanan bu gerçeklerin kabul edilmesidir, yani zamansal olarak itiraf ikrardan öncedir.³⁷³ Doktrinde, kavramsal anlam açısından itirafın vakıalara ilişkin yani maddi hukuk terimi olduğu, ikrarın ise yargılama usulü terimi olduğu düşünülmektedir. Aynı görüş doğrultusunda, isnat yada ithamın varlığı ikrar için şartken, itiraf için şart değildir.³⁷⁴

Kanaatimizce, itiraf ile ikrarın ayırımına ancak ceza muhakemesi süreci ile bağlantı kurularak ulaşılabilir. Sözgelimi, kasten öldürme iddiasıyla dinlenen sanığın itirafı, öldürme olayına dair detaylı açıklamaları kapsar. Ancak, vakiyaya ilişkin bu açıklamaların sanığın ikrarı kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Zira diğer delillerle de desteklenen ve üzerinde tartışma olmayan durumların, suç konusu olayın sanık tarafından doğrulanması ikrar mahiyetinde bir delil değildir.³⁷⁵ Sanığın ifadeleri şahsına yani suçun failine yöneldiğinde ve itiraf edilen vakıaları gerçekleştiren şahsın kendisi olduğunu kabul ettiğinde ikrardan söz edilir. Öyleyse ikrar; zamansal olarak itiraftan sonra gelen ve itirafı da kapsayan üst bir kavramdır. Hukuki sonuç doğurma açısından ikrar delili, sanığın kusurluluğunun sabit olmasına yol açarken itiraf bilgi mahiyetinde kalabileceğinden bu sonuca sebep olmaz.

II. İkrarın Tarihçesi

İkrarın tarihçesi, ceza muhakemesi hukukunun tarihsel gelişimi ile paraleldir.³⁷⁶ Ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşma gayesi öncesindeki suçlunun cezalandırılması gayesi ile yargılama yapıldığı dönemde kanuni delil sistemi her halükârda sanığın cezalandırılmasını mümkün kılmamakta; kanuni delil sistemi, suçların kanunda belirtilen yazılı delillere ispatlanabileceğini kabul etmekteydi. İkrar delili bu katı sistemi *yumuşatmak* ve amaca ulaşmak için sıkça başvurulan bir delil halini almıştı.³⁷⁷ Sanığın cezalandırılmasının amaç olarak belirlendiği ilk dönemde, sanığın mahkûm olmasını sağlayacak deliller ön planda

³⁷³ SELÇUK, s. 57.

³⁷⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 28-29.

³⁷⁵ Ancak ispatı zaruri olan asıl vakıalara dair açıklamaların ikrar olabileceği görüşü için bkz: BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 29.

³⁷⁶ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 47.

³⁷⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 78.

tutulmuş, ceza muhakemesi delillerden ibaret olarak görülmüştür. Delillere göre ceza belirlenmiş, suça göre farklı deliller kabul edilmiştir. Belli suçların belli delillerle ispat edilmesi anlamına gelen kanuni delil sisteminin esnetilmesi için ikrar deliline büyük önem atfedilmiş, sanığa uygulanan işkenceye rağmen ikrar elde edilemezse sanığa ayrıca ceza verilmiştir.³⁷⁸

İkrar, geçmiş dönemlerde en kolay elde edilen delil olması sebebiyle kullanılan “*ilk delil türü*” olarak da belirtilmektedir.³⁷⁹ İkrar delilinin doğuşu itham sistemiyledir bu dönemin tek delili ikrardır; tahkik sisteminde ise, suçun ispatı için kullanılan işkence yönteminin *sebebi ve amacıdır*.³⁸⁰ İkrar delili cezalandırmada kullanılan bir araç iken, zamanla bu özelliğini yitirmiştir.

Roma hukukunda ikrar, delillerin kraliçesi³⁸¹ ve sanığın suçluluğunda kanuni delil³⁸² olarak kabul edilmiş; hem Cumhuriyet döneminde hem de imparatorluk döneminde, Kilise Hukukunda ilerleyen dönemlerde kilisenin ilahi olarak yargılama ve cezalandırma yetkisine sahip olması ile kesin olarak, Cermen hukukunda etkin olarak sanığın ikrar etmesi ile muhakemenin sonuçlandırılması ve sanığın cezalandırılması benimsenmiştir. Bu dönemler ikrar için işkenceye başvurulduğu dönemlerdir.³⁸³

İslam hukukunda, ikrar geçerli bir delil olarak sayılmış ve ikrarın delil olarak yalnız başına hakimi bağlayacağı kabul edilmiştir.³⁸⁴ Osmanlı hukuku da İslam hukukunun uygulamasına devam ederek ikrarı delil olarak kabul etmiştir. Mecelle’de ikrara ilişkin hükümler yer almakta ise de, özel hukuk mevzuatı olması sebebiyle ceza hukuku açısından değerlendirilemez.³⁸⁵

Tarihsel seyri içerisinde, ikrar eden sanığın doğrudan cezalandırılması yada ikrar etmeyen sanığın işkence yoluyla buna zorlanması ikrarı intihar olarak

³⁷⁸ KUNTER, s. 23 (No.12).

³⁷⁹ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 23.

³⁸⁰ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 47.

³⁸¹ “*confessio est regina probationum*”

³⁸² “*confessus pro judicate est qui quodammodo sua sententia damnatur*”

³⁸³ Dönemlere ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz: BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 51-57; YILDIZ, s. 14- 39; İşkence sanığın suçunu ikrar etmesi, suç ortaklarını ifşa etmesi, suçlanma tehlikesi olan ancak henüz suçlanmadığı suçların söylenmesi amacıyla kullanılmış hukuk dışı yöntemdir. BECCARİA, s. 85.

³⁸⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 57-58.

³⁸⁵ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 58-59.

nitelendiren haklı görüşlere sebep olmuştur.³⁸⁶ Beccaria da bu görüştedir; sanığın ikrarı ile mahkumiyet hükmü kurulması, günahların itirafıyla özdeş olarak nitelendirilmiştir.³⁸⁷

III. İkrarın Niteliği

İkrarın kaynağı sanıktır; sanık ikrar delili açısından *delil süjesidir*.³⁸⁸ Delile ulaşmayı sağlayan bir emare olarak değerlendirilemez, doğrudan delildir.³⁸⁹ Öyleyse ikrar, isnat ile müdafaa arasındaki uyumsuzluğu sonlandıran,³⁹⁰ suç konusu olayı ve olguları ortaya koyan delildir yani ispat aracıdır.³⁹¹

Delil olması hasebiyle, delillerin sahip olması gereken özelliklere sahip olmak şartıyla ispat aracı olarak kullanılabilir,³⁹² diğer tüm deliller gibi değerlendirilebilir ve tartışılabilir.³⁹³ Her ne kadar geçmiş dönemlerde sanığın ikrarı tüm delillerin üstünde, *baştacı* niteliğinde görülmüş ise de günümüzde diğer deliller gibi hakimin vicdani kanaatiyle, diğer delillerle eşit statü ve değerdedir, hakim vicdani kanaatiyle değerlendirecek ve ispat gücünü belirleyecektir.³⁹⁴

İkrarın delil olduğunun kabulü, bağlayıcılığına etki etmez. Delilleri re'sen ve serbestçe vicdani kanaatine göre takdir edecek olan hakimdir. İkrar da tıpkı diğer deliller gibi hakim tarafından takdir edilecek ve mahkumiyet yada beraat şeklinde hüküm kurulmasını sağlayacaktır.³⁹⁵

İkrarın bölünebilirliği meselesi hukuk muhakemesinde, ispat yükünün yer değiştirmesi ile ilgili olup; ikrarın türüne göre bölünebilir olduğu

³⁸⁶ CİHAN, s. 112.

³⁸⁷ BECCARİA, s. 88.

³⁸⁸ KUNTER, s. 439.

³⁸⁹ GEDİK/TOPALOĞLU, s. 41.

³⁹⁰ SELÇUK, s. 57.

³⁹¹ "İkrar, emareler kategorisinde sınıflandırılan bir delil elementi teşkil etmektedir." CİHAN, s. 113; ancak ikrarın bir emare olmadığını, delil olup doğrudan ispat aracı olduğunu kabul eden görüş de vardır. ÜNVER/HAKERİ, s. 590.

³⁹² GEDİK/TOPALOĞLU, s. 41.

³⁹³ ÜNVER/HAKERİ, s. 590.

³⁹⁴ ÜNVER/HAKERİ, s. 590- 591.

³⁹⁵ TOSUN, s. 507.

değerlendirilmektedir.³⁹⁶ Ceza muhakemesinde ise ikrarın bölünmesi konusunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur: Kısmen ikrar mümkün olduğundan³⁹⁷ yada ikrar kesin delil niteliği taşımadığından ve ispat yükünü ortadan kaldırmadığından³⁹⁸ ikrarın bölünebileceği düşünülürken; ikrarın hakim açısından bağlayıcı olmadığı gerekçesiyle ikrarın bölünemeyeceği de düşünülmektedir.³⁹⁹ Erem'e göre ise; sanığın en samimi ikrarı bile suç konusu olayın kendi lehine değiştirilmiş hali olacağından ikrarın bölünmesi mümkündür.⁴⁰⁰ Yargıtay "ikrarın bölünmezliği ilkesi"ni kabul etmekte, kararlarında bu ilkeye vurgu yapmaktadır.⁴⁰¹ İspat yükünün devlete yada cumhuriyet savcısına ait olduğu ancak sanığın ispat yükü olmadığı kabul edildiğinden ve re'sen araştırma ilkesi geçerli olduğundan ikrarın bölünebilir olup olmadığı kanaatimizce yerinde bir tartışma değildir. Ancak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için yeni bir vakıa ortaya çıkarsa, ikrar bölünerek yeni vakıaya ilişkin araştırma yapılmalıdır. Bu durumda ikrarın bölünerek değerlendirilmesi, yeni

³⁹⁶ Basit, vasıflı ikrarda; ikrar edilen vakıa ile bağlantılı yeni bir vakıanın bölünmezliği kabul edilirken, bağlantılı ve bağlantısız bileşik ikrarın bölünmesi tartışmalı olup genel görüş bölünebilir olması yönündedir. ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ, s. 391- 394.

³⁹⁷ SELÇUK, s. 57; ancak yazar hukuki sorunlar açısından ikrarın bölünemeyeceğini savunur. s. 58.

³⁹⁸ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 299.

³⁹⁹ SELÇUK, s. 57.

⁴⁰⁰ EREM, "İkrar ve İtiraf", <https://www.farukeremvakfi.org.tr/27/20.html>, (E.T. 04.12.2021).

⁴⁰¹ "...sanığın soruşturma aşamasındaki gerçek olmayan ikrarı dışında mahkumiyetine yeterli başkaca delil bulunmaması nedeniyle beraatine karar verilmesi gerektiğine, ikrarın bölünmezliği ilkesi gereğince sanık hakkında haksız tahrik indiriminin yapılmasına ve takdiri indirim sebeplerinin uygulanması gerektiğine.." Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 21.09.2021 tarihli 2021/7928 E.- 2021/12520 K. sayılı kararı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021); "Sanığın olay gecesi, tartıştığını ve annesine hakaret ettiğini ileri sürdüğü üvey babasını balta ile alın bölgesine vurmak suretiyle öldürdüğü ve cesedi çuvala koyarak traktörle götürüp sulama kanalına attığı, aradan yirmi sekiz gün geçtikten sonra pişmanlık duyduğu, önce annesi ile konuşarak suçunu itiraf ettiği, daha sonra dayısı ile birlikte gidip teslim olduğu ve cesedi koyduğu çuvalı atmış olduğu yeri görevlilere göstermesi üzerine maktule ait cesedin sulama kanalının içerisinden çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Sanık tüm aşamalarda ısrarla, duraksamaya yer vermeyecek ve birbiriyle uyumlu olacak şekilde, olay gecesi tartıştığı üvey babasının annesine küfrettiğini ve bıçakla üzerine yürüdüğünü, bu nedenle balta ile vurmak suretiyle kendisini öldürdüğünü beyan etmiş, hakkındaki beraat hükmü kesinleşen sanığın annesi S... D... İle dayısı Y... Z... de sanığın olayı kendilerine bu şekilde anlattığını belirtmişlerdir. Sanığın ikrarı ve yer göstermesi ile ortaya çıkan ve meydana geliş şekline yönelik olarak savunma dışında görgü tanığı veya başkaca bir delil elde edilemeyen olayda, maktulü öldürdüğüne ilişkin beyanlarına itibar edilip, üvey babası olan maktulün, aralarında meydana gelen tartışma esnasında annesine hakaret ettiğine, bu nedenle bir anlık öfkeyle kendisini öldürdüğüne yönelik savunmasına değer verilmemesinin, "ikrarın bölünmezliği" ilkesi ile yukarıda ayrıntısına yer verilen "kuşkudan sanık yararlanır" ilkesine aykırı olacağı açıktır." Ceza Genel Kurulu'nun 11.10.2011 tarihli 2011/175 E.- 2011/210 K. sayılı kararı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021).

vakıanın aydınlatılmaması halinde kabul edilmeyen kısma ilişkin açıklama yapılmalıdır.⁴⁰²

Sanığın ikrarı, uyuşmazlığın maddi boyutuna ilişkindir. Suçun maddi unsurları ve manevi unsuru konusunda kabul içeren beyanlar, suçun cezalandırılmasında etkili olsa da ikrarın delil olması nedeniyle salt maddi hukukun konusu olduğu düşünülmemektedir.⁴⁰³ Kanaatimize, ikrar içeriği itibariyle maddi hukukun konusu; ceza muhakemesinde işlevselliği itibariyle usul hukukunun konusudur.

IV. İkrarın Önemi

Sağlam ve güvenilir olmak kaydıyla mahkemede ortaya koyulan ikrar, delil niteliğini taşır.⁴⁰⁴ Bu sayede ikrar, hâkime yol gösterici bir niteliğe sahiptir. Diğer deliller gibi basit bir delil olmayıp, azımsamak da doğru değildir.⁴⁰⁵ Zira, suç konusu olayı doğrudan yaşayan şahısların beyanı olduğundan suçun soruşturma ve kovuşturma evresinde hâkimde kanaat oluşmasında faydalı olur. Ancak ikrarın alınması için cebri yöntemlere, hukuk dışı muamelelere, işkenceye maruz bırakılmak hukuka ve insan haklarına uygun şekilde maddi gerçeğe ulaşma amacına aykırılık teşkil eder.⁴⁰⁶

Yargıtay ikrarın öneminden dört şekilde bahseder, bunlar: suçun unsurlarından olan fiil hakkında en geniş bilgiye sahip olan kişinin beyanı olması, soruşturmayı kolaylaştırması, sanığın özgür iradesiyle ve hukuka uygun şekilde alınan ikrarın hâkimde vicdani kanaat oluşturması ve fiili inkâr etmenin karşıtı olması hasebiyle sanığın fiile karşı tutumunu göstermesidir.⁴⁰⁷

⁴⁰² Bu araştırmaya ilişkin ve ikrarın bölünebilirliği hususunun mahkemece gerekçelendirilmede sorunlara yol açtığı görüşü için bkz. **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 298- 304.

⁴⁰³ **CİHAN**, s. 113- 114.

⁴⁰⁴ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 45.

⁴⁰⁵ “İkrar, ne delillerin şahıdır, ne de çok az önemi olan basit bir emaredir; hâkimin serbest kanaati ile değerlendirebileceği bir delildir.” **CİHAN**, s. 114.

⁴⁰⁶ **CİHAN**, s. 112.

⁴⁰⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 29.11.2005 tarihli 2005/7-144 E.- 2005/150 K. sayılı kararı için bkz: <http://www.kazanci.com.tr/gunluk/cgk-2005-7-144.htm>, (E.T. 21.10.2021); aynı yönde Ceza Genel Kurulu’nun 21.06.2011 tarihli 2011/91 E.- 2011/132 K. sayılı kararı için bkz:<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 01.10.2021).

Diğer delil özelliklerini de haiz sanığın samimi ikrarı, yapılan araştırmalar sonucunda sanığın suç konusu olayı işlediği hususunda Cumhuriyet savcısında “yeterli şüphe”yi oluşturursa; savcı soruşturma başlatır.⁴⁰⁸ Kovuşturma sürecinde ise, sanık aynı şekilde samimi ikrarda bulunursa; mahkeme hükmünü, ikrar deliline tek başına veya diğer delillerle destekleyerek dayanabilir. Bir diğer deyişle hâkim, ikrara dayanarak suçun gerçekleştiğine dair “kesin şüphe”yi de oluşturabilir ve hakim vicdani kanaatine göre serbestçe değerlendirme yapabilir.

V. İkrarın Çeşitleri

İkrar, farklı sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. İkrarın türlerine göre delil değeri ve ikrarın hukuki sonuçları farklıdır. Bu başlıkta ikrar çeşitlerine değinecek, ikrarın delil değeri başlığında ikrar çeşitleri açısından delil değerlerini açıklayacağız.

Sanığın ikrarda bulunduğu makama, bulunma şekline, saikine, ikrarın hukuka uygun olup olmama durumuna, içeriğine göre farklı isimlendirilmiştir.⁴⁰⁹ İkrarda bulunulan makam açısından mahkemede yada mahkeme dışında ikrar; bulunduğu şekil açısından *açık* yada *zımni*; hukuka uygun elde edilen ikrar ile cebren elde edilen ikrar; içerik olarak *basit mevsuf ikrar ile gayri muayyen ve teferruatlı ikrar*; saikine göre *kendiliğinden* yada *kendiliğinden olmıyan ikrar* olarak sınıflandırılmıştır.⁴¹⁰

Doğrudan/dolaylı ikrar, tam/kısmi ikrar ve ikrarın elde edildiği zamana göre de farklı bir sınıflandırma yapılmıştır. *Doğrudan ikrar*; sanığın vakıaları iddia ve isnat olunduğu şekliyle kabul etmesi iken;⁴¹¹ *dolaylı ikrarda* sanık vakıaları, iddia ve isnat olunduğu şeklinden farklı şekilde kabul eder.⁴¹²

Doğrudan ve dolaylı ikrarın hukuk muhakemesindeki *basit ve nitelikli ikrar* olduğu düşünülmektedir.⁴¹³ Doktrindeki bu sınıflandırmaların *basit, nitelikli, bileşik ikrar* ayrımının ceza muhakemesinde de kabul edilmesi gerektiği görüş olarak öne

⁴⁰⁸ Common Law hukuk sisteminde, ikrar ceza davasının başlatılmasında yeterli değildir. Zira ikrar dışında delil olarak; maddi olguların da gösterilmesi gerekir. **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 45.

⁴⁰⁹ **CİHAN**, s. 115-116.

⁴¹⁰ **CİHAN**, s. 115-116.

⁴¹¹ **CİHAN**, s. 110.

⁴¹² **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 219.

⁴¹³ **CİHAN**, s. 116.

sürülmüştür.⁴¹⁴ Dolaylı ikrar yahut tevilli ikrar, sanığın itham olunan suçlamayı doğrudan kabul etmemesi, vakıalar *daraltılarak kabul edilmesi*⁴¹⁵ yada suç işlemlerini yeni bir vakiaya dayandırılmasıdır.⁴¹⁶ Tevilli ikrarda bulunan sanık suçu işlediğini kabul eder ancak haksız tahrik altında yada meşru müdafaa kapsamında savunma amacıyla işlediğini ifade eder.⁴¹⁷

Tam ikrar ile kısmi ikrar sınıflandırması medeni hukuk yargılamasında var olan bir sınıflandırmadır. Tam ikrar, vakıaların tamamının sanık tarafından kabulü; kısmi ikrar ise bazı vakıaların kabulüdür.⁴¹⁸ Tam ikrarın tüm ayrıntılarıyla kabulü, *mevsuf* ikrar olarak da adlandırılmıştır.⁴¹⁹ Bir olgunun sanık tarafından yapılmış yapılmadığı; bir sözün sanık tarafından söylendiğinin yada bir hareketin sanık tarafından yapıldığının kabulüne bağlıysa; *kapalı ikrarın* varlığı kabul edilir.⁴²⁰

Tüm bu sınıflandırmalar içerisinde, temel sınıflandırma mahkeme önünde yapılan ikrar ile mahkeme dışında yapılan ikrar sınıflandırmasıdır.⁴²¹ Mahkeme dışı ikrarın diğer kanıtlarla desteklenmesi gerektiği kabul edildiğinden, mahkeme önünde beyanda bulunulması bir diğer isimle adli ikrar; diğerlerine nazaran geçerliliği daha yüksek olan ikrar türüdür.⁴²² Mahkeme önünde yapılan ikrar kapsamına, sorgu yapan sulh ceza hakimlikleri, asliye ve ağır ceza mahkemeleri girer. Mahkeme dışında yapılan ikrar; kollukta, savcılıkta, diğer usuli işlemlerde yapılan kabul beyanı anlaşılmalıdır. 1412 sayılı CMUK'nin 247. maddesinde; adli ikrarın üstünlüğüne ve adli ikrarın ancak delil değeri olduğuna ilişkin düzenleme dahi yapılmıştır. 5271 sayılı CMK ile değişen sistemde 213. madde hükmünde, mahkeme dışında yapılan ikrar iki ayrı kısımda incelenmiş savcılık huzurunda alınan ifadelerin herhangi bir şart olmaksızın, müdafinin varlığında kollukta alınan ifadelerin ise duruşmada

⁴¹⁴ **ÖZYÜKSEL**, Özgün, “Beraat Sonrası İkrar (CMK m. 314/1-c)”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 1, Y. 2021, s. 21.

⁴¹⁵ **EREM**, Faruk, Ceza Usul Hukuku, 4. Bası, Ankara 1973, s. 404.

⁴¹⁶ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 220.

⁴¹⁷ **SOYASLAN**, s. 408.

⁴¹⁸ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 221.

⁴¹⁹ **CİHAN**, s. 115.

⁴²⁰ **SOYASLAN**, s. 408.

⁴²¹ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 217.

⁴²² Mahkeme dışında yapılan ikrar, diğer delillerle desteklemelidir. **SELÇUK**, s. 58; Mahkeme dışı ikrar delil değeri taşımadığından diğer delillerle suçlamanın kanıtlanması gerekeceğine dair Yargıtay CGK 10.02.1990 tarihli, 1990/6-257 E. - 1990/335 K. Sayılı kararı için bkz: **AKSÜT ve diğerleri**, s. 161 dipnot no. 48; Medeni muhakemede de mahkeme dışı ikrar, takdiri delillerden sayılır ve takdiri delillerle ispat edilebilen hususların ispatında geçerli olur. **ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ**, s. 390.

okunmak suretiyle -tabir yerinde ise mahkeme içi ikrara dönüştüğü- delil değeri kazandığı düzenlenmiştir. Bu sebeple adli ikrar kapsamına kollukta, Cumhuriyet savcılığında ve mahkemede alınan ikrar girmektedir. İkrarın delil değeri başlığında, muhakeme evrelerinde ikrara kapsamlıca değinilecektir.

VI. İkrarın Delil Değeri

İkrarın delil değerinde yahut ikrarın ispat işlevinde, susma hakkına sahip olan sanığın beyan delili olması sebebiyle güvenilirliği azdır. Kaldı ki geçmiş dönem olumsuz ikrar delili tecrübeleri de, ikrarın maddi delille desteklenme zorunluluğunu doğurmuştur. Bu nedenle ikrarın delil değeri açısından değerlendirilmesi gereken bazı özellikler vardır. İkrarın tarihteki ilk delillerden olması sebebiyle olacak ki, geçmişten bu yana delil değeri üzerine tartışmalar sürmektedir. İtalyan Ceza hukukçusu Carrara ikrarın geçerli sayılabilmesi için geçerli olan koşulları hakim huzurunda, suçun maddi unsuruna ait delillerden sonra, doğrudan doğruya, aldatma olmaksızın serbest iradenin ürünü olarak elde edilen, mümkün olan hususlara dair, yanlış ve farklı anlamlara mahal vermeyecek şekilde açık ve geri alınmamış olması gerektiği şeklinde belirtmiştir.⁴²³ Türk ceza hukuku doktrininde, ikrarın hükme esas alınması için özgür irade ürünü olarak elde edilmiş olması⁴²⁴ ve somut delillerle desteklenmesi gerektiği⁴²⁵ savunulmaktadır. Kanaatimizce kapsamlı olarak incelenmesi gereken bu konu, ikrarın diğer deliller arasındaki delil değeri ile ikrarın türlerine göre delil değeri ele alınmalıdır.

⁴²³ “İkrar maddi unsura ait delile muahhar, hakim huzurunda, dolayısıyla, tesadüfen değil, doğrudan doğruya, tahsisen olmalı, maddi veya manevi cebir ile elde edilmemiş, kendiliğinden yapılmış bulunmalı, mümkün hususlara taalluk etmeli, itibassız ifade edilmiş ve geri alınmamış bulunmalı, sadece mefruz olmamalı ve ikrar eden akli melekelerine sahip ve serbest bir kimse olmalıdır. İkrar “hile” ile de elde edilmemiş bulunmalıdır. Aksi takdirde adalet “ahlaksızlık”tan faydalanmış olur.” **EREM**, s. 359 akt: CARRARA, Francesco, Programma del Corso di Diritto Criminale, Parte Generale, 11. Edizione, Firenze 1924, parag. 930.

⁴²⁴ **AKSÜT ve diğerleri**, s. 162.

⁴²⁵ **DEMİRBAŞ**, s. 70; **SOYASLAN**, s. 408; **BACAKSIZ/BAYZİT**, s. 386; **KOCA**, s. 212; **DOĞAN**, s. 306; **AKSÜT ve diğerleri**, s. 163.

A. İkrarın Diğer Deliller Arasındaki Delil Değeri

Vicdani delil sisteminin ve serbest delil ilkesinin gereği olarak, *soyut olarak deliller eşdeğerdedir*.⁴²⁶ Ceza muhakemesinde deliller arasında bir astlık- üstlük ilişkisi bulunmadığından sanığın özgür iradesinin ürünü olan ikrar da diğer delillerle aynı değere ve ispat gücüne sahiptir.⁴²⁷ Ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşma amacının sonucu olarak hâkim ikrarla bağlı olmaz ve ikrara dayanarak mahkûmiyet kararı vermeyebilir.⁴²⁸ Diğer deliller gibi ikrarın da hakim tarafından değerlendirilmesi ve takdir edilmesi gerekecektir.⁴²⁹ Doktrinde, hâkimin diğer delillerle aynı yönde olmayan ve doğrulanmayan ikrara şüpheli bakması gerektiği kabul edilmektedir.⁴³⁰ Yargıtay içtihatlarında da serbest delil ilkesinin ikrar dahil hiçbir delilin tek başına hakimi bağlamayacağı yorumu nedeniyle bu görüş sürdürülmektedir.⁴³¹ Ancak Yargıtay'ın ikrar konusunda istikrar kazanmış kararları bulunmamaktadır.⁴³² Doktrinde de tartışmalı olan bu konuda ikrarın gerçekçi olması ve hukuka uygun olması hali kendi başına yeterli delil olduğunun kabul edilmesi

⁴²⁶ Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 17.02.2021 tarihli 2018/3792 E.- 2021/2659 K. sayılı kararı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021).

⁴²⁷ ÜNVER/HAKERİ, s. 591.

⁴²⁸ GEDİK/TOPALOĞLU, s. 19.

⁴²⁹ ÖZEN, s. 329.

⁴³⁰ SELÇUK, s. 58.

⁴³¹ Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 17.02.2021 tarihli 2018/3792 E.- 2021/2659 K. sayılı kararında “İkrar, tek başına kesin kanıt kabul edilemez. Çünkü bir kimsenin çeşitli nedenlerle ikrarda bulunması olanaklıdır. Yargıç önünde yapılan ikrarın dahi bağlayıcı olabilmesi için başka yan kanıtlarla doğrulanması gerekir.” Kararın devamı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021).

⁴³² Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.11.2005 tarih ve 2005/144 E.- 2005/150 K. sayılı kararında: “Usulüne göre alınmış bir arama kararı olmadan yapılan arama hukuka aykırı olduğundan, arama işleminde elde edilen maddi delilin hükme esas alınamayacağı belirtilmiş ancak, sanığın özgür iradesine dayalı, ihbarla uyumlu ikrarının varlığı karşısında, suçun sübuta erdiği kabul edilmiş” benzer yönde ikrarın suçun sübutuna etki edeceğine dair Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 12.02.2019 tarih ve 2016/74 E.- 2019/87 K. sayılı kararında “Böylelikle sanıkların istihbari bilgi ile uyumlu ve hayatın olağan akışına da uygun düşen özgür ve samimi ikrara yönelik mahkeme huzurundaki beyanları ve hükmün münhasıran arama sonucu elde edilen delile dayanmaması karşısında, suçun sübutuna ilişkin yerel mahkeme kararında bir isabetsizlik görülmemiştir.” Kararlarına karşın aksi yönde Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 11.02.2020 tarihli 2017/899 E.- 2020/70 K. sayılı kararında “Sanığın ikrar olarak nitelendirilebilecek ve tek başına mahkûmiyetine esas olabilecek savunması bulunmamakla birlikte, ikrarının olduğu kabul edilse bile, CGK'nın 25.11.2014 tarihli ve 2014/166-514 sayılı kararında belirtildiği gibi maddi delillerle desteklenmiş sayılmayacak, ikrar soyut nitelikte olup mahkûmiyete esas alınamayacağı...” şeklinde isabetli olmayan kararlar verilmiştir. Kararların devamı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021).

gerektiği görüşü vardır.⁴³³ Kanaatimizce, usulüne ve hukuka uygun elde edilen ikrarın tıpkı diğer deliller gibi tek başına suçun sübutuna etki edebilmesi, kovuşturma sürecini sonlandıran tek delil dahi olabilmesi, hâkimin vicdani kanaat merceğinden geçmesi halinde ceza muhakemesinde delil sistemi açısından yeterli delil olabileceği kabul edilmelidir. Bu görüşümüze rağmen belirtmek gerekir ki; ikrarın beyan delili olması nedeniyle, doğası gereği güvenilirliği kuşku uyandırır.⁴³⁴

Sanığın beyanının suçlu olmadığı halde kendisini suçlu görmesi yada başkasının suçunu üstlenmesi şeklinde olabileceği gibi, suçtan kurtulmak için doğruyu söylememek şeklinde de olması mümkündür. Bu nedenle ikrarı güvenilir bir delil olarak değerlendirmek zorlaşmaktadır. Sanığın zihinsel bir faaliyeti sonucunda ifade ettiği olaylar, diğer maddi deliller ışığında aydınlanmazsa yada hayatın olağan akışına aykırı olursa ikrarın gerçeği yansıtmadığı anlaşılacaktır. Kaldı ki uygulamada dosyada bilimsel bir delilin ikrar ile çürütülme ihtimali oldukça düşüktür. Bu nedenle, bilimsel ve maddi deliller ile çelişen ikrar delilinin hükme esas alınabilmesi için doktrindeki bazı yazarlara göre, hâkimin gerekçesinin açıklayıcı ve tatmin edici olması gerekir.⁴³⁵

B. İkrarın Türlerine Göre Delil Değeri

İkrarın türlerine göre delil değeri farklılık arz eder. Doğrudan ikrar, isnat edilen vakıaların sanık tarafından kabulü, ispatı zorunlu vakıaların aydınlanmasıdır, sanık doğrudan ikrarda bulunur ve bu ikrarın güvenilirliği hususunda olumlu kanaat hasıl olursa, ikrar duruşmada değerlendirilerek hükme esas alınabilir.⁴³⁶

Dolaylı yada tevilli ikrar durumunda; sanık vakıaların tümünü kabul etmez, yeni bir vakıa ortaya koyarak yada suçun işlenme sebebine yeni bir vakıa ekleyerek kabul beyanında bulunursa, ikrarın hükme esas alınabilmesi için ilişkilendirilen yada eklenen yeni vakıanın ispatı gerekir.⁴³⁷ Tevilli ikrar isnadı aydınlatmaz, aksine ispatı

⁴³³ ÜNVER/HAKERİ, s. 590- 591; BIÇAK, s. 467.

⁴³⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 296.

⁴³⁵ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 341; Ancak kanaatimizce bu görüş eksiktir, zira hakim eşdeğer deliller arasından hangi delile dayanırsa dayansın gerekçesinin açıklayıcı ve tatmin edici olması gerekir.

⁴³⁶ Örnekler ve benzer görüş için bkz: BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 324- 325.

⁴³⁷ Örnekler ve benzer görüş için bkz: BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 325- 328.

zorunlu yeni bir karanlık vakıa ortaya koyar. Bir diğer değişle, eklenen yada değiştirilen yeni vakıalar, tevsi-i tahkikata sebep olur.⁴³⁸

.Her ne kadar kısmi ikrar ile tevilli ikrar benzer hukuki sonuçlara sebep olsa da; kısmi ikrarda, vakıanın yalnızca bir kısmı kabul edilirken; tevilli ikrarda vakıa daraltılır, eklenir yada genişletilir.⁴³⁹ Bir diğer değişle sanığın isnat olunan vakıaya yeni bir vakıa eklemesi ve ilişkilendirmesi hususu açısından farklılık arz etmektedir. Tevilli ikrar hususunda kanaatimizce yanılığ vardır; zira, sanık tarafından kabul edilmeyen vakıaların sanık tarafından gerçekleştirilmiş olabileceği düşünülür ve mahkumiyete esas kabul edilir. Yargıtay uygulamasında tevilli ikrarın suçun sübutunda ve mahkûmiyet hükmünde geçerli olacağı kabul edilmektedir.⁴⁴⁰ Doktrinde ise tevilli ikrarın ceza muhakemesinde kabul edilmediği düşünölmektedir.⁴⁴¹ Kanaatimizce tevilli ikrarın hükme esas alınması, şüpheden sanık yararlanır ilkesine müdahaledir.

Doğrudan ikrarın, dolaylı ikrardan derece olarak daha üstün olduğu da izahtan varestedir. Sanık isnat edilen ve ispatı zorunlu vakıaların tümünü kabul beyanında bulunur ve bu şekilde tam ikrarın güvenilirliği tespit edilirse hükme esas alınması gerekirken; sanığın isnat olunan ve ispatı gereken vakıaların bir kısmını ikrar etmesi halinde, yalnızca ikrar edilen kısmının güvenilirliği değerlendirilerek hükme esas

⁴³⁸ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 328.

⁴³⁹ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 329.

⁴⁴⁰ Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 31.03.2021 tarihli 2021/1428 E.- 2021/5674 K. sayılı ilamında "...doktor raporu, sanığın soruşturma aşamasında ikrara yönelik savunması ile kovuşturma aşamasındaki "katlanı ittirdiğine" dair tevilli ikrarı birlikte değerlendirildiğinde, sanığın yüklenen suçu işlediği sabit olduğu";

Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 22.03.2021 tarihli 2020/12130 E.- 2021/10227 K. sayılı ilamında "Sanığın tevilli ikrarı ile suçun sübutuna" kararları için bknz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 04.10.2021); Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 16.02.2022 tarihli 2020/24097 E.- 2022/5106 K. Sayılı ilamında, "Sanığın 14/01/2016 tarihli duruşmada eşine ağzına ne geldiyse söylediği şeklindeki tevilli ikrar içeren savunması karşısında, yetersiz ve dosya içeriğine uymayan gerekçeyle beraat kararı verilmesi, kanuna aykırı ve o yer Cumhuriyet savcısının temyiz nedenleri yerinde görölmekle, tebliğnameye uygun olarak... hükmün bozulmasına", 09.03.2022 tarihli 2020/1189 E.- 2022/6956 K. Sayılı ilamında ise; "sanığın 17/12/2015 tarihli duruşmada olay sırasında çok sinirlendiği için eşine yönelik "senin ölümün benim elimden olacak" şeklinde sözler söylemiş olabileceği şeklindeki tevilli ikrar içeren savunması karşısında, yetersiz ve dosya içeriğine uymayan gerekçeyle beraat kararı verilmesi, kanuna aykırı ve o yer Cumhuriyet savcısının temyiz nedenleri yerinde görölmekle, tebliğnameye uygun olarak, hükmün bozulmasına" karar verilmiştir. Kararlar için bknz: uyap.gov.tr, (E.T. 04.10.2021).

⁴⁴¹ **GEDİK/TOPALOĞLU**, s. 46.

alınabilir.⁴⁴² İkrar edilmeyen vakıaların ispatı için tevsi-i tahkikat gerekir.⁴⁴³ Ancak bu şekilde bir beyanın, hakimin vicdani kanaatinin oluşmasında yetersiz kalacağı aşikardır.

İkrarın türlerine göre delil değeri ile ikrarın bölünebilme tartışması yakından ilişkilidir. Tam ve doğrudan ikrarda ikrarın bölünemeyeceği açıktır. Kısmi ve tevilli ikrarda *ikrarın bölünemezliği* ilkesi kabul edilerek, sanığın doğrudan kabul beyanını içermeyen vakıaların sanığa cezai müeyyide olarak yüklenmesi, muhakemenin maddi gerçek amacından uzaklaştırır. Kaldı ki ikrarın bölünemeyeceği ilkesi kabul edilerek ceza verilmesi, aydınlanmayan vakıaların tahmini anlamına gelir.⁴⁴⁴ Sanığın zihninde vakıaları birleştirmesi yada ayırması şeklinde ikrar, kısmi yada tevilli olduğunda sanığın beyanına olan güven azalacaktır. Bu durumda alt başlıkta değineceğimiz üzere, uzmanların yada beyanın güvenilirliği kriterleri önem arz edecek ve bu kriterler hakimin vicdani kanaat oluşturma sürecine katkı sunacaktır.

C. Delil Değeri Kriterleri

İkrarın delil olarak geçerli olması ve değerlendirilmesi için geçerli olan kriterler belirlenmiştir. Suç tipleri açısından, doğal olarak ikrarın delil değeri farklılık arz etmektedir. Her ne kadar aynı suç tipi açısından ikrar delilinin değeri Yargıtay'ın farklı kanaatteki kararlarına konu olmuş ise de; Yargıtay'ın da ikrarın delil değeri ve güvenilirliği açısından mahkemelerin tespit etmesi gereken hususlara ilişkin belirlediği kriterler vardır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 25.03.1980 tarihli 1980/8-1 E.- 1980/121 K. sayılı ilamında, Yargıtay 8. Ceza Dairesi hakaret ve mektupla tehdit suçunda ikrarın tek başına delil olmadığı, yazı ve imza benzerliği ile ilgili inceleme yapılması ve ekspertiz raporu alınması gerektiğini, ikrarın bu maddi ve bilimsel deliller ve diğer delillerle takdir edilmesi gerektiği gerekçesiyle hükmü bozmuş, ikrarın tek başına mahkumiyet hükmüne sebep olmayacağını kabul etmiştir. Ancak yerel mahkemenin direnme kararı üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulu "*ikrarın samimi olduğundan şüphe etmek için hiçbir vaziyet ve sebep yoksa diğer*

⁴⁴² BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 328- 329.

⁴⁴³ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 331.

⁴⁴⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 330.

*deliller gibi bir delil olan ikrarda da başlı başına hakimin vicdani kanaatini husule getirebilir. (Ord. Prof. Tahir Taner, Ceza Muhakemeleri Usulü, sh.221- 222.)*⁴⁴⁵

Doktrinde bazı yazarların tespit ettiği 1.4.1985 tarihli Yargıtay'ın ikrara dair ilk kararında, ikrarın delil niteliğinin kabulü için; ikrar olunan maddi olayın gerçekleşmesinin imkan dahilinde olması, ikrarın hakim huzurunda yapılması, ikrar edildikten sonra aşamalarda geri alınmamış olması ve yan delillerle desteklenmesi şartları belirlenmiştir.⁴⁴⁶

Pek çok kararda atf yapılan ve belirlenen kriterleri geçerli kabul edilen Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.11.2005 tarihli 2005/7-144 E.- 2005/150 K. sayılı kararı "...Sanığın ikametgahında kenevir bitkisi olduğu ihbarı alınması üzerine il merkezinde, gecikmesinde ne gibi sakınca olduğu belirtilmeden, hakim kararı ve yetkili amir tarafından verilen sözlü emir de alınmadan ve sanığın aramaya muvafakat ettiği de belirtilmeden yapılan aramada, evin damında 50 kök kenevir bitkisi tespit edilmiş, bu şekilde arama sonucu elde edilen delille mahkûmiyetine karar verilmiş, Verilen bu karar Yargıtay 7. Ceza Dairesi tarafından "başkaca delille desteklenmeyen mücerret ikrarın da mahkûmiyete esas teşkil edemeyeceği gözetilmeden sanığın mahkûmiyetine karar verilmesi..." isabetsizliğinden bozulmuştur. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından bu karara, sanığın hem kolluk ifadesinde hem de Sulh Ceza Hakimliği'nde sorgu esnasında suçunu ikrar ettiği, hâkim ve mahkeme önündeki ikrarın, suç üstlenme yada farklı nedenle olduğuna dair bir bulgunun olmaması; ikrarın kabulü için özgür ve iradesi ile açıklanmış olması koşulunun sağlandığı bu durumda sanığın suçu işlediğinin sabit olduğu, sanığın mahkumiyeti için mevcut delillerin yeterli olduğu gerekçesiyle itiraz edilmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu ile ilgili daire hukuka aykırı delil konusunda aynı görüşte olup, çözümlenmesi gereken mevzu hakkındaki ihbar ile sanığın mevcut ikrarının somut olayda mahkûmiyet için yeterli olup olmadığıdır. İkrarın delil değerine ilişkin "Gerçekten de, bir kimsenin suçlu olmadığı halde kendisini suçlu sayması veya bir başkasının suçunu kabullenmesi mümkündür. O halde, ikrarın hangi aşamada gerçekleştiği ve özgür iradeye dayalı olup olmadığı, ikrarda

⁴⁴⁵ KİPER, Osman, Ceza Usulünde İkrar, Ankara Barosu Dergisi, S. 2, Y. 1980, s. 247.

⁴⁴⁶ ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 75.

bulunanın beyanın ciddiyetini ve bundan doğacak sonuçları bilip bilmediği, ikrarın başkaca deliller veya emarelerle desteklenip desteklenmediği, hayatın olağan akışına uygun düşüp düşmediği, kuşkudan arınmışlığını ve belirliliğini zayıflatacak biçimde ikrardan dönülüp dönülmediği gibi hususlar da göz önünde bulundurulmak suretiyle, somut olaydaki ikrarın delil değeri ortaya konulmalı ve ispat sorunu bu şekilde çözümlenmelidir.” denilerek “*hakkındaki ihbar üzerine başlatılan soruşturma ve kovuşturma evrelerinde sanığın ihbarla uyumlu olup hayatın olağan akışına da uygun düşen özgür ve samimi ikrarı karşısında, uyuşturucu madde elde etmek amacıyla izinsiz hint keneviri ekme suçu sübuta ermiştir.*” şeklinde karar vermiştir.⁴⁴⁷

Bu kararda, hukuka aykırı delil kapsamında arama koruma tedbiri üzerine tartışmalar yoğunlaşmıştır. Ancak delilin hukuka aykırı olmadığı konusunda 7. Ceza Dairesi ve Genel Kurul ortak görüş belirterek, ikrarın delil değeri ve mahkumiyete yeterliliğini değerlendirmiştir.⁴⁴⁸ Karardan anlaşılacağı üzere; adli ikrar; özgür iradeye dayalı ve hukuka uygun olması, maddi delillerle desteklenmesinin yanı sıra olağan akışa, maddi gerçeğe uygun olması ve delillerin diğer özelliklerini taşıdığına tespit edilmesi halinde ancak hükme esas alınabilecektir.⁴⁴⁹

Şüphelinin/sanığın ikrarının suç üstlenme yönünde bir beyan olması halinde suç üstlenmenin konusunu oluşturması da ihtimal dahilindedir. Sanığın ikrarının tek başına hükme esas alınmaması da bu sebeplerle mantıklı kabul edilmektedir.⁴⁵⁰ Ancak suç üstlenme fiili kanunda suç olarak ayrıca düzenlenmiştir. Bu durumda yalan beyanda bulunan sanık bu yaptırımla karşı karşıya kalacaktır. *İkrarda manevi unsur* olarak da tanımlanan ve bizim de katıldığımız görüşe göre; ikrarda bulunanın özel ikrar kastının varlığı ve ikrarın hangi amaçla yapıldığı, medeni hukuktan farklı

⁴⁴⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.11.2005 tarihli 2005/7-144 E.- 2005/150 K. sayılı kararı için bkz: <http://www.kazanci.com.tr/gunluk/cgk-2005-7-144.htm>, (E.T. 21.10.2021).

⁴⁴⁸ Kararın hukuka aykırı delil değerlendirmesi tez konumuzun kapsamını aştığı için yalnızca kararda yer alan ikrara ilişkin önemli hususlara değinmek gerekmiştir. Kararın hukuka aykırı delil değerlendirmesi yönünden açıklaması ve yorumlanması için bkz **UZUNKAYA**, Esra, "*Yargı Kararları Işığında Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Delil Sistemi ve Değeri*", http://www.insanihakuk.com/files/articles/esra-uzunkaya-yargi-kararlari-isiginda-turk-ceza-yargilamasi-hukukunda-delil-sistemi-ve-degeri.pdf_1357819159.pdf, (E. T. 21.12.2021).

⁴⁴⁹ Bu karar ve benzer açıklamaları olan kararlarda; ikrarın delil olarak kabulü için başka delillerle ihtiyaç olduğunun yorumlandığı ancak belirtilen hususun iddianameye ve suç konusu olaya ilişkin muhakeme aşamalarında ortaya çıkan maddi gerçeğe aykırı ve bilimsel delillerle çelişen soyut ikrara dayanarak mahkumiyet hükmü verilemeyeceği açıklanmaktadır. **ÜNVER/HAKERİ**, s. 593- 594.

⁴⁵⁰ İkrarın tek başına delil kabul edilememesi teminat olarak düşünülmektedir. **KUNTER**, s. 649 (No. 350)

olarak ceza muhakemesi hukukunda önem arz eder.⁴⁵¹ İkrarın sonuçları bölümünde suç üstlenme fiiline yer verileceğinden bu bölümde yalnızca zikredilmiştir.

Sanığın ikrar beyanının kendisini suçlu sayma yada bir başkasının suçunu kabullenme yönünde olmadığını tespiti için araştırılması gereken, Yargıtay'ın istikrar kazanmış kararlarında belirlenen ikrarın delil değeri kriterleri sayılırken “*gibi hususlar da göz önünde bulundurulmak suretiyle*”⁴⁵² şeklinde belirtildiğinden Yargıtay'ın belirlediği kriterler yalnızca örnekleyici olup dosyada incelenmesi gereken hususlar hakim tarafından ikrarın delil değeri ve güvenilirliği re'sen belirlenmeli ve sanığın ikrarının hukukilik denetimi yapılmalıdır. İkrarın güvenilirliğini, sağlamlığını ve sanığın samimiyetini tespit etme görevi mahkemeye aittir.⁴⁵³ Sözelimi Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 18.11.2021 tarihli, 2021/177 E.-2021/13899 K. sayılı kararında suçun işlendiği bölgenin kültürel yapısı gereği aile meclisi kararı doğrultusunda karşılıklı zarar verme saikinin bulunması nedeniyle ikrar beyanının yalnızca mahkumiyete esas kabul edilemeyeceğine ve maddi delillerle desteklenmesi gerektiğine karar verilmiştir.⁴⁵⁴ Belirlenen ölçütler dışında yapılan bu değerlendirme de kanaatimizce yerindedir. Zira tüm deliller gibi ikrar açısından da maddi gerçeğe ulaşılrken sayıca ve değerce fazla kriterin birlikte değerlendirilmesi; çelişkinin giderilmesi için ek delil yada bilirkişi incelemelerinin

⁴⁵¹ **DEYNEKLİ**, Adnan, "İkrarda Manevi Unsur", TBB Dergisi, S. 64, Y. 2006, s. 322,

⁴⁵² Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.11.2005 tarihli 2005/7-144 E.- 2005/150 K. sayılı kararı için bkz: <http://www.kazanci.com.tr/gunluk/cgk-2005-7-144.htm>, (E.T. 21.10.2021); Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 17.11.2009 tarihli 2009/7-160 E., 2009/264 K. sayılı, 21.06.2011 tarihli 2011/91 E.-2011/132 K. sayılı, 30.09.2014 tarihli 2014/106 E.- 2014/414 K. sayılı ve 26.01.2016 tarihli 2015/669 E.- 2016/38 K. sayılı kararlarda ikrarın delil değeri açısından aynı açıklamalara yer verilmiştir. Kararlar için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 21.10.2021).

⁴⁵³ **DEMİRBAŞ**, s. 236.

⁴⁵⁴ Kararın içeriği “*Maktule ... ve Hülya'nın kasten öldürüldüğü olayda; sanık ...'in maktul ...'nin eşi olup eşini ve kayınvalidesini öldürdüğü kendi itirafı ve dosyadaki tüm delillerden sabit olup sanık ...'in yanında diğer sanıklar ... ve ...'in da bulunduğu ve ...'e “sık” diyerek onu suç işlemeye azmettirdiklerine dair olaydan 8 gün sonra beyanı alınan maktule ...'nin kardeşi, ...'nin de kızı olan ...'in beyanının olayın meydana geldiği bölgedeki kültürel yapı, bu tür olaylarda her iki tarafın karşı tarafa en ağır zararı vermek için aile meclisinin aldığı kararlar doğrultusunda ifadeler verildiği değerlendirilerek maddi delillerle desteklenmedikçe bu beyana itibar edilemeyeceği (Tanık ... sanıklar ... ve ...'in, sanık ...'i azmettirdiklerini söylemiş, ancak yerel mahkeme azmettirmeyi kabul etmemiştir). Yine maktule ...'nin yasal çerçevede alınmış bir beyanı olmayıp Türkçe bilmeyen maktuleyi yoğun bakımda dinledik diyen polislerin (polislerden biri kürtçe biliyormuş) yasal hiçbir dayanağı olmayan tercüman ve müdafisiz alındığı söylenen beyan tutanağının karara esas teşkil edemeyeceği” şeklindedir.*

Kararın tamamı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E. T. 10.01.2022).

yapılması olağan ve zorunludur. Zira ancak bu halde şüphenin belirliliğe dönüşmesi sağlanabilir.

Yargılama sürecinde şüphelinin/sanığın ikrar ehliyeti, ikrarın diğer delillerle desteklenip desteklenmediği, hayatın akışına ve somut olaya uygun olup olmadığı beyanın güvenilirliği açısından önem arz eder. Hasılı ikrardan dönme beyanı gibi ikrarın gücünü zayıflatan bir beyanın olup olmadığına bakılarak ikrarının delil değerinin anlaşılması ve olayın açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.⁴⁵⁵

1. İkrar Ehliyetine Sahip Olmak

Sanığın ikrarda bulunabilmesi için mevcut bir soruşturma ve kovuşturma olmalıdır. Sanık da kendisine isnat olunan fiili ve bu fiilin hukuki sonuçlarını; bunun yanı sıra, ikrarın ciddiyetini, anlamını ve sonuçlarını kavraması gerekir; ancak bu şekilde sanığın ikrarına, güvenilir delil niteliği atfedilebilir.⁴⁵⁶

Sanığın durumu cezai ehliyet açısından ve eğer ehliyete sahipse de cezanın bireyselleştirilmesi açısından önem arz eder. İkrardan bahsedebilmek için; suçun varlığı ve sanığın cezai ehliyetinin varlığı zorunludur. Cezai ehliyeti etkileyen durumlar; ikrar ehliyeti açısından ayrıca değerlendirilmelidir. Sanığın kişisel durumu sebebiyle ceza sorumluluğunu etkileyen durumlar, TCK'de akıl hastalığı, kaç küçüklüğü, sağır ve dilsizlik⁴⁵⁷ olarak sayılmıştır. İkrar beyan delili olarak zihinsel bir faaliyetin ürünüdür.⁴⁵⁸ Sanığın algılama ve kavrama yeteneğini doğrudan

⁴⁵⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.11.2005 tarihli 2005/7-144 E.- 2005/150 K. sayılı kararı için bkz: <http://www.kazanci.com.tr/gunluk/cgk-2005-7-144.htm>, (E.T. 21.10.2021); Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 16.02.2016 tarihli, 2014/81 E.- 2016/66 K. Sayılı; 09.12.2014 tarihli, 2013/466 E.- 2014/542 K. Sayılı; 25.03.2014 tarihli, 2013/63 E.- 2014/145 K. Sayılı ve 26.03.2013 tarihli, 2012/1319 E.- 2013/98 K. Sayılı kararları için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 21.10.2021).

⁴⁵⁶ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 124.

⁴⁵⁷ Sağır ve dilsizlik, akıl sağlığını ve anlama kavrama yeteneğini etkilemediğinden ikrar ehliyeti açısından da bir farklılık oluşturmaz. Ancak doğuştan ya da çocukken sağır ve dilsiz olunması kişinin akli gelişimini etkileyeceğinden; yaş küçüklüğüne; 21 yaşını tamamlamış sağır ve dilsizler için, akıl hastalığına ilişkin hükümler uygulanmalıdır. **BİRTEK**, s. 124.

⁴⁵⁸ İkrar, *ruhbilimsel kökenli karmaşık bir davranıştır*. **SELÇUK**, s. 60.

etkileyen zihinsel ve ruhsal durumu, ikrarı da etkileyecektir. Bu bağlamda ikrar ehliyeti açısından kanunda sayılan bu haller incelenmelidir.⁴⁵⁹

Akıl hastalığı, sanığın fiilin anlam ve sonuçlarını algılayamamasına yada davranışlarını yönlendirme yeteneğinin azalmasına yada tamamen yitirilmesine sebep olur. Akıl hastalığının tespiti ve sanığın durumunu nasıl etkilediği, tıp biliminin alanı olduğundan, uzman hekimler tarafından tespit edilmelidir. CMK'nin 74. Maddesinde gözlem altına alma usulü ile akıl hastalığının varlığının ve etkilerinin tespiti düzenlenmiştir. Akıl hastalığının şüpheli ve sanığın beyanlarına etkilerinin neler olduğu, beyanlarının ve özellikle ikrarının anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneklerinin var olup olmadığı hususunun da, gözlem altına alma usulüne ilişkin madde metnine eklenmesi gerektiği görüşüne iştirak etmekteyiz.⁴⁶⁰

Suç tarihinde, önemli ölçüde bu yetilerin kaybı halinde ve bu kişinin kusur yeteneğinin bulunmadığının uzman hekimler tarafından tespit edilmesi halinde; cezai sorumluluk bulunmaz. Bu durumda kanaatimizce sanığın ikrar ehliyetinin var olduğundan da bahsedilemez.⁴⁶¹ Çünkü, cezai sorumluluğu bulunmayan şahıs, sanık sıfatıyla yargılanamaz ve beyanları kavram itibariyle ikrar olarak değerlendirilemez.

Soruşturma yada kovuşturma aşamasında ortaya çıkan akıl hastalığının ve kanunda belirtilen yetilerinin sanıkta önemli ölçüde azalması halinde, cezai sorumluluğun var olduğu ancak kusur yeteneğinin azaldığı kabul edilir. Bu yetilerin azalması halinin, kişinin zihinsel faaliyetlerine etkisinin nasıl olduğu, anlama ve aktarma yeteneğinin ne derece etkilendiği, yaşadığı olayları hatırlayabilme ve yalansız gerçek olarak aktarabilmesi uzman hekimler tarafından tespit edilmeli, yapılan sorgu yada ifade alma işlemindeki beyanları bu açıdan değerlendirilmelidir. Eğer zihinsel bir yeti kaybı yoksa ikrar ehliyeti varsayılabilir. Ancak bu durumda ikrar delilinin güvenilirliğinin, sanığın durumu göz önünde bulundurularak

⁴⁵⁹ Ancak kabul etmek gerekir ki; ceza ehliyeti ile ikrar ehliyeti aynı değildir, zira sorgunun bir amacı da sanığın savunma hakkının kullandırılmasıdır. **EREM**, Faruk, "Sanığın Psikolojisi", Hümanist Dergi, Y. 12, 2013 Sonbahar Sayısı, <https://www.farukeremvakfi.org.tr/24/26.html>, (E.T. 05.12.2021).

⁴⁶⁰ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 153.

⁴⁶¹ Ancak, ikrar yeteneğinin doğrudan kusur yeteneğine bağlı olduğunu kabul etmeyen görüş de vardır. **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 142.

değerlendirilmesi gerekir; hatta bu yüzden diğer maddi delillerle desteklenmesi gerekebilir.⁴⁶²

Akıl hastalığı bulunan şüpheli veya sanığın beyanları alınırken, özel usullerin uygulanması gerektiği; CMK'nin 150/2. maddesinde “*kendisini savunamayacak derecede malul*” kavramı içinde değerlendirilerek zorunlu müdafinin atanması, soruşturma aşamasında ifadelerinin bizzat Cumhuriyet savcılığı tarafından alınması, ifade veya sorgu esnasında uzman görevlinin bulunması ve ifadelerin kayda alınması gerektiği hususunda düzenlemelerin yapılması gerektiği görüşüne katılmaktayız.⁴⁶³

Sanığın yaş küçüklüğü de ikrar ehliyetini etkileyeceğinden; TCK'de yapılan yaş küçüklüğü ayrımlarına göre ikrar ehliyeti değerlendirmelidir. Ancak yaş grupları ayrımı olmaksızın, uzmanlar tarafından hazırlanan ikrar yeteneğine ilişkin rapor mutlaka düzenlenmelidir. Kanuni düzenlemelerde 18 yaşından küçükler “*çocuk*” olarak; suç işlemeleri halinde “*suça sürüklenen çocuk*” olarak düzenlenmiştir. Cezai ehliyet açısından ise yaş sınırı 12 olarak kabul edilmiştir. 12 ila 18 yaş arasındaki çocukların algılama ve kavrama yeteneğine göre cezai sorumlulukları düzenlenmiştir. Cezai ehliyeti olmayan çocuklara soruşturma yapılmasında kanunda bir engel yoktur.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3/1-a maddesine göre, *on sekiz yaşını doldurmamış kişiler* çocuk olarak tanımlanmıştır. 15. mdde hükmü çocukların ifadelerinin bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınmasına ve sosyal çalışmacının ifade sırasında çocuğun yanında bulunmasına ilişkindir. 22. madde hükmü ise kovuşturma aşamasında sorgu esnasında çocuğun yanında sosyal çalışmacı bulunabileceğine dair düzenlemedir. Bu hükümler ile CMK'nin 150/2. maddesinde on sekiz yaşından küçükler için zorunlu müdafilik uygulaması çocuğun menfaatini gözetilen usullerdir. Her ne kadar bu düzenlemeler, çocuğun suç konusu olaya dair bildiklerini güvenli bir ortamda özgürce ve rahatça söylemesi için yapılmışsa da,⁴⁶⁴ usule uygun olarak alınan ifadelerde, algılama yeteneği gelişmemiş çocuğun suça ilişkin beyanları ayrıca değerlendirilmelidir.

⁴⁶² BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s.154.

⁴⁶³ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 153- 154.

⁴⁶⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 135.

Küçük yada algılama yeteneği gelişmemiş çocuklarda sorguda delil elde etme unsuru azalır, zira çocuğun kendini savunması ve koruması söz konusu olur. Kaldı ki kusurunu kolaylıkla itiraf eden çocuklar gibi yalan söyleyerek itiraftan kaçınan çocukların da varlığı aşıkardır. Bu durumda çocuk yalanı, kendini savunmak için kullanır.⁴⁶⁵ Yaptığı eylemin suç oluşturduğunu anlamayan çocuk, suçtan dolayı sorumlu tutulamaz. Bu çocuğun beyanı da oluşmayan suçun kabulü yada ikrarı anlamına gelemez. Ancak çocuğun eyleminin suç oluşturduğunu bilmediğinin hâkim tarafından anlaşılması, kastının suç işlemeye dönük olmadığı belirlenmesine yardımcı olur.

12-15 yaş arası anlama ve kavrama yeteneği gelişmemiş çocukların beyanlarına itibar edilememesi de tıpkı 12 yaşını tamamlamayan çocukların durumu gibidir. 12-15 ile 15-18 yaş aralığında ve anlama ve kavrama yeteneği gelişmiş çocukların cezai sorumlulukların olduğu kabul edilmiştir. Ancak suça sürüklenen çocuğun suça ilişkin bilgisi tam olsa da ikrar beyanının ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Çocuklardan farklı olarak, ergenlik dönemine has durumların varlığı beyanına itibarı güçleştirmektedir. Bu nedenle, bu yaş grubunda ifade alan görevlilerin ve sosyal çalışmacıların bu döneme dair de bilgi sahibi olması gerekir.⁴⁶⁶

Yaş grubu fark etmeksizin çocuk kollukla yada adli mercilerle ilk kez karşı karşıya geldiği için; suçu ikrar edebilir. Ancak bu beyanın korku veya panikle söylenmiş olabileceği yada suçun ikrarından doğacak sonuçları idrak edemeyecek durumda olması da muhtemeldir. Bir diğer yandan çocukların, olayları doğru şekilde hatırlama yeteneklerinin yetişkinlere nazaran daha az olduğu, yalan söyleme eğilimlerinin ise daha yüksek olduğu bilinen bir olgu olduğundan; çocukların kabul içeren beyanları da dolaylı delil yahut “*tamamlayıcıya ihtiyaç duyulan delil*” olarak değerlendirilmeli; mutlaka yan delillerle desteklenmelidir.⁴⁶⁷ Aksi halde hakimin suça sürüklenen çocuğun beyanına itibar ederek; ikrara dayalı mahkumiyet kararı vermesi isabetli olmayacaktır.

⁴⁶⁵ EREM, “Sanığın Psikolojisi”, <https://www.farukeremvakfi.org.tr/24/26.html>, (E.T. 05.12.2021).

⁴⁶⁶ DEMİRBAŞ, s. 261.

⁴⁶⁷ BIÇAK, s. 469.

Zihinsel olarak beyanlarına itibar edilebilmesi için raporda açıkça bu hususun belirtilmiş olması gerekir. Mağdur çocukların beyanlarının gerçekten yaşanmış olay mı yada kurgusal bir anlatım mı olduğunun belirlenmesi için CBCA Kriterleri geliştirilmiştir. Bu kriterler kapsamında belirlenen onu aşkın ölçüte göre, uzmanlar tarafından beyanın geçerliliği ve kurgusal olmadığının tespitine ilişkin bir sonuca ulaşılmaktadır.⁴⁶⁸ Buna benzer raporlar ve ölçütler ışığında; suça sürüklenen çocuklar ve sanıklar açısından beyan delillerinin doğruluğu ve güvenilirliği açısından ölçekler geliştirilmeli ve beyanlarına itibar edilip edilemeyeceğine hâkim tarafından dikkatlice karar verilmelidir. Bu husus birçok alanı ilgilendiren, inter-disipliner bir alan olduğundan; ikrara dair sanıklar açısından yapılan hukuki açıklamaların doğrudan yeterli olmasının beklenemeyeceği de kabul edilmelidir. Ayrıca şüphelinin ifadesinde ve sanığın duruşmadaki sorgusunda uzmanların bulunması ve bu kriterler açısından yapılacak değerlendirmelerde görüş bildirmeleri de oldukça önemlidir.

Bir diğer değerlendirme ileriki yaşlardaki şüphelinin/sanığın ikrar ehliyetidir. Yaş itibariyle mevcut hastalıkları yada bunama gibi nedenlerle ifade alma işlemi zorlaşacağı gibi beyanlarının güvenilirliği yetişkinlere nazaran daha az olacaktır; bu nedenle ifade alma esnasında görevlinin ve sosyal çalışmacının, yaşlı şüphelinin/sanığın rahatsızlıklarına uygun olarak işlemi gerçekleştirmeleri ve beyanlarına itibar edilip edilmeyeceğine ilişkin raporda ayrıca görüş belirtmeleri gerekir.⁴⁶⁹

Belirtmek gerekir ki; ikrar beyanında bulunan sanığın ikrar ehliyetine sahip olması ikrar delilinin güvenilirliği ve sağlamlığı anlamına gelmez. Bir suçla itham edilen kişinin, muhakeme sonunda yaptırımla karşılaşacağını bildiği halde ikrarda bulunması psikoloji açısından oldukça zordur.⁴⁷⁰ Kaldı ki kendini koruma güdüsü ile sanığın en samimi ikrarı bile suç konusu olayın kendi lehine değiştirilmiş hali olacaktır.⁴⁷¹ Bu sebeple yaş küçüklüğü yada akıl hastalığı gibi ehliyeti etkileyen

⁴⁶⁸ **EYÜPOĞLU**, Alparlan, "Cinsel İstismar Mağduru Çocuk İfadelerinin Ölçüt Bazlı İçerik Analizi (CBCA)", Güvenlik Bilimleri Dergisi, C. 1, S. 1, Y. 2012, s. 17.

⁴⁶⁹ **DEMİRBAŞ**, s. 262.

⁴⁷⁰ Erem'e göre; sanığın psikolojisi açısından ikrar, sanığın kendine itirafından sonradır; ikrarın elde edilmesi için sanığın yalnız kalması elzemdir. **EREM**, "Sanığın Psikolojisi", <https://www.farukeremvakfi.org.tr/24/26.html>, (E.T. 05.12.2021).

⁴⁷¹ **EREM**, "İkrar ve İtiraf". <https://www.farukeremvakfi.org.tr/27/20.html>, (E.T. 04.12.2021).

durumlar olmasa da psikolojik durumu ikrar beyanı için önemlidir. Muhakeme işlemleri yapılırken sanığın psikolojisi farklı olabileceğinden beyanlar arasındaki çelişki olağandır. Çelişkinin varlığı ikrarın inandırıcılığını ve güvenilirliğini etkiler.

Delillerin özelliklerinden biri olarak sayılan güvenilirlik, ikrar hususunda ayrıca önem arz etmektedir. Delil kaynağı olan sanığın beyanının ceza muhakemesi ilkeleri ve doğası gereği gerçeği yansıtmaması çok muhtemeldir. Bu yüzden ikrarın sübjektif kriterler dahilinde incelenmesi sakıncalıdır.⁴⁷² Fiili aydınlatan ikrarın gerçeği yansıttığının diğer maddi olgularla desteklenmesi gerektiği görüşü bu açıdan isabetlidir; ancak hâkimden beklenen, ikrar deliline dayanması için delilin güvenilirliği konusunda olumlu kanaat edinmiş olmasıdır. İkrarın güvenilirliği hususuna ikrarın delil değeri başlığında değinilecektir.

İkrarda bulunan sanığın ehliyeti yani ikrar beyanının ciddiyetini ve hukuki sonuçlarını kavrayacak şekilde olması gerektiği hususu tespit edilmelidir.

2. İkrarın Özgür İradeye Dayalı Ve Hukuka Uygun Olması

Özgür irade beyanı cebir, baskı, tehdit, korkutma gibi iradeyi sakatlayan durumlar olmaksızın elde edilmelidir. İkrar ancak bu koşullarda delil değeri kazanır. Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 08.07.1954 tarihli 1561 E.- 2587 K. sayılı ilamında *“Karakoldaki ikrarının tazyik sonucu olduğunu söylemiş olmasına rağmen, sanığın Cumhuriyet savcısı gelmeden önce tazyik edilip o korku ile Cumhuriyet savcısı huzurunda ikrarda bulunmuş olması muhtemel olduğundan ve kanaat verecek başka delil de bulunmadığından, yalnız bu ikrara dayanılarak mahkumiyet kararı verilmesi yolsuzdur.”*⁴⁷³ şeklinde özgür iradeyi sakatlayan tazyik ve korku ile elde edilen ikrarın mahkumiyete esas kabul edilemeyeceği kararı verilmiştir.

Şüpheliye/sanığa suç isnadı bildirilmeden, hakları açıklanmadan ifade alma ve sorgu işleminden elde edilen beyanlar ve özelinde ikrar delil olarak değerlendirilemez ve hükme esas alınmaz.⁴⁷⁴ Bu sebeple ikrar için sanığın

⁴⁷² BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 306; Zira ceza hukuku, faili değil fiili yargılamakta; fiile ilişkin hususların ispatına ihtiyaç duymaktadır.

⁴⁷³ KİPER, s. 248.

⁴⁷⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 622.

haklarının varlığı zorunlu öncüdür.⁴⁷⁵ Şüphelini/sanığın isnat karşısında yapacağı savunma, ikrara dayanabileceği gibi inkara da dayanabilir. Ancak ikrarın hukuka uygun ve hükme esas alınabilir nitelikte olması için sanığın hakları hatırladıktan sonra beyanının alınması gerekir. Aksi halde, sanığın isnadı bilmeden tahminen beyan ettiği durumlar ve açıklamalar, hukuki sebebi bilinmediği ve hukuki sonuç doğurmayacağı için teknik anlamda ikrar olarak kabul edilemez. Dolayısıyla ikrar beyanlarının güvenilir ve sağlam olduğu hususunda kesinlik oluşmaz.⁴⁷⁶

İkrar beyanının güvenilirliği ve delil değeri için şüphelinin/sanığın iradesinin özgür olması bir diğer değişle sakatlanmamış olması gerekir ki iradenin sakatlanmadığının tespiti için; Fisher ve Rosen-Zvi'ye göre dört kriter belirlenmiştir: Sorgunun güvenilirliği için sorgunun elektronik ortamda kaydedilmesi, *doğrulama teorisi* olarak adlandırılan ikrarın diğer delillerle desteklenmesi, gerçeğe uygun olmayan beyanların uzman aracılığıyla tespit edilmesi ve olay yerindeki nesnelere üzerinde yapılan DNA incelemesi ile sanığın kimliğinin tespiti şeklinde ölçütler geliştirilmiştir.⁴⁷⁷ Sanığın ikrarının güvenilirliğine ilişkin kuşkunun giderilmesi, ikrarın delil değeri için elzemdir. İkrarın güvenilirliği için; *ikrarın gerçekliği, ikrar edenin gerçekliği ve ikrar edilenin gerçekliği* değerlendirilmelidir.⁴⁷⁸ İkrar edilen olayların doğruluğunun ve gerçekliğinin değerlendirmesi, öncelikle şüphelinin/sanığın ikrar etmemesi, cezadan korkması⁴⁷⁹ ve içinde bulunduğu psikolojik durumu sebebiyledir.⁴⁸⁰ Bir diğer neden ise, ifade alma ve sorgu işlemi esnasında sanığın beyanının yalan olup olmadığının anlaşılabilmesidir. Değindiğimiz üzere, bu işlemler esnasında beyanların güvenilirliği açısından ölçüklerin belirlenmesi gerekmektedir.

Geçmiş tarihlerde, kollukta işkence ile ikrar elde edilmesi Yargıtay kararlarına da yansımış olup, elde edilen ikrar hukuka uygun delil olmadığından hükme esas kabul edilmemiştir. Sözgelimi, Yargıtay Ceza Daireleri Kurulu'nun

⁴⁷⁵ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 184.

⁴⁷⁶ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 184.

⁴⁷⁷ İŞİTGEN, s. 211- 212 akt: FİŞHER, Talia/ROSEN-ZVİ, Issachar, "The Confessional Penalty", Cardozo Law Review, August 2008, s. 888-890.

⁴⁷⁸ CİHAN, s. 118-120.

⁴⁷⁹ ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 243.

⁴⁸⁰ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 89- 100.

2.5.1973 tarihli 1549/1716 E.-K. sayılı kararında kollukta, savcılıkta ve sulh ceza mahkemesinde yapılan itirafların işkence ile elde edildiği, hatta ifadelerini değiştirmeleri halinde yeniden ifade için zabıtalara gelecekleri bu kez daha fazla işkence yapacakları yönünde zorlayıcı ifadeler kullandıkları raporlardan anlaşıldığından “*gerek zabıtada gerekse sulh ceza mahkemesinde yapılan itiraflar geçerli ve mesnedli sayılamaz. Yalnız bu nedenlere dayanarak ceza cihetine gidilmesi yasaya aykırıdır.*” denilerek ikrarın hukuka uygun elde edilmemesi halinde geçerli delil olmayacağı kabul edilmiştir.⁴⁸¹

İkrarın hukuka uygun olması için de ifade alma yada sorgu işlemlerinin kanunda belirtilen usule uygun yapılması gerekir.

a. İfade Alma ve Sorgu Usulü

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 147. maddesinde ifade alma ve sorgu işleminde yapılması gereken işlemler, dikkat edilmesi gereken hususlar ve hatırlatılması gereken haklar düzenlenmiştir. Bu aşamada hatırlatılması gereken haklar, adil yargılanma hakkı çatısı altında olup; hatırlatılmaması halinde adil yargılanma hakkı ihlal edildiğinden AİHS 6. maddenin ihlali sonucunu doğurur.⁴⁸² Savunma hakkının kısıtlanması sonucunu da doğuracağından mutlak bozma nedenidir. (CMK 289/1-h) Hakların hatırlatılmaması ayrıca şüpheli/sanığın ifade/sorguda elde edilen beyan delilinin ve özelinde ikrarın hukuka uygun olmamanın sonuçlarını doğurur.

Öncelikle CMK’nin 147/1-b hükmü gereğince; şüphelinin/sanığın kimliği tespit edildikten sonra, sırasıyla kendisine isnat edilen suç bildirilir. Suçun bildirilmesi ikrar beyanı için elzemdir. Zira, suçluluğu veya vakıayı kabul beyanları, isnatla bağlantılı olmalıdır; ikrarı doğuran unsur isnattır.⁴⁸³ Bu nedenle, ikrarın hukuka uygun elde edilmiş bir delil olarak kabul edilmesi için iki ön şart varsayılmıştır: İlk şart isnadın sanığa bildirilmesi iken; ikinci ön şart susma hakkının kapsamının ve bu haktan yararlanabileceğinin sanığa hatırlatılmasıdır, sanık ancak

⁴⁸¹ KİPER, s. 247.

⁴⁸² DEMİRAĞ, s. 256; BİRTEK, Delil ve İspat, s. 84.

⁴⁸³ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 184.

susma hakkını kullanmayacağını açıkladığında yaptığı beyanları “gönüllü” ikrar olarak değerlendirilebilir.⁴⁸⁴

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 147/1-c hükmü gereğince; isnat edilen suç hakkında soruşturma yapıldığı, kendisine hukuki yardımda bulunması için müdafî seçebileceği ve bu aşamada müdafinin hazır bulunabileceği, istediği yakınlarına derhal bilgi verileceği yani durumundan haberdar edileceği, isnat olunan suç hakkında susma hakkının bulunduğu, lehine olan delillerin toplanmasını ve varsa lehine durumların uygulanmasını isteme hakkının bulunduğu hatırlatılır. Hakların hatırlatılması esnasında, haklarını bildiğini iddia eden şüpheli açısından dahi haklarının tümünün anlatılması gerekir.⁴⁸⁵ Haklarını öğrendikten sonra bu haklarından feragat ederek açıklama yapmak isteyen şüphelinin özgür iradesiyle haklarını anladığı ve kullanmaktan feragat ettiğini yazılı olarak bildirmesi gerekir.⁴⁸⁶

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 147/1-e hükmü gereğince; şüpheliye/sanığa isnat edilen suç hakkında açıklama yapmamasının, kanuni hakkı olduğu hatırlatılmalıdır. Hatırlatma yükümlülüğü susma hakkının kullanılması halinde, şüpheliye/sanığa uzlaştırma yada etkin pişmanlık hükümlerinden faydalanılamayacağını bildirilmesini de kapsar.⁴⁸⁷

İkrar, hukuka uygun şekilde elde edilmiş ve özgür irade ürünü olması halinde delil olarak kabul edileceğinden; sanığın suça dair beyanda bulunmaya zorlanamaması anlamında susma hakkı ikrar açısından elzemdir.⁴⁸⁸ Susma hakkı hatırlatılmadan alınan beyanlar, ikrar olsa dahi delil olarak değerlendirilemez. Şüpheli/sanık susma hakkını kullanırsa, bu hakkı ikrar olarak yorumlanamaz.⁴⁸⁹ Bu durumda, mahkeme diğer delillere göre hüküm kurmak zorundadır.

İfade ve sorguda hakların hatırlatılmasının ardından şüphelinin/sanığın şahsi ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınması zorunludur. Bu husus özellikle

⁴⁸⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 196.

⁴⁸⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 622.

⁴⁸⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 622.

⁴⁸⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 624.

⁴⁸⁸ İŞİTGEN, s. 214; Hatta ikrarın delil değeri açısından ihlal edilmemesi gereken ilk hakkın susma hakkı olduğu iddia edilmiştir. İŞİTGEN, s. 215.

⁴⁸⁹ BIÇAK, s. 473; ERYILMAZ, s. 363.

ekonomik suçlarda etkilidir.⁴⁹⁰ Sanığın ekonomik durumu öncelikle adli para cezasına ilişkin hüküm kurulurken (TCK 52) ve belirlenirken (TCK 61) önem arz eder. Zararın giderilmesi ise, hüküm verilirken seçenek yaptırıma çevrilme (TCK 50), cezanın ertelenmesi (TCK 51) yada hükmün açıklanmasının geri bırakılması (CMK 231/5) açısından değerlendirmeyi gerektirir.

Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'ndan farklı olarak yapılan düzenleme; CMK'nin 147/1-h hükmü gereğince ifade ve sorgu esnasında teknik imkanlardan yararlanma zorunluluğudur.⁴⁹¹ Hükmün, lafzi ve amaçsal yorumu da zorunluluk bildirir. Sözelimi seslerin, görüntülerin ve beyanların teknik araçlarla dinlenmesi veya kaydedilmesi teknik imkanlardan sayılır.

Şüpheli yada sanığın Türkçe bilmemesi yada duyma, konuşma gibi bir engelinin bulunması halinde tercüman yardımıyla ifadesinin alınması, sorgusunun yapılması adil yargılanma hakkı kapsamında gereklidir. (AİHS m. 6/3)

İfade alma veya sorgu işleminin ne şekilde olacağı kanunda açıklanmamıştır, doktrinde tartışmalıdır.⁴⁹² Suç konusu olayı aydınlatacak şekilde ifade alınabilir, farklı metotlar kullanılabilir. Ancak ifade alma işlemini yapan kolluk yada savcı, sorgu işlemi yapan hakimin *yönlendirici soru* sormamalıdır, aksi halde yasak usulle delil elde edilmiş sayılır.⁴⁹³ Susma hakkını kullanan şüpheli/sanık yazılı beyanda da bulunulabilir ki bu yazılı ifade delillerin serbestliği ilkesi gereğince delil olarak değerlendirilmesi gerekir.⁴⁹⁴ Ancak, beyan delilinin geçerliliğinin, yetkili makamlar önünde sözlü olarak yapılması gerektiği düşünülmektedir.⁴⁹⁵

İkinci bölümde bahsettiğimiz üzere, sanık açıklamalarının yazılı olarak bir belgede yer alması halinde, bir diğer deyişle kaleme alınan sanık beyanları belge delili niteliği taşıyacaktır. Bu belgeler duruşmada okunmak suretiyle ortaya konulacaktır.⁴⁹⁶ Soruşturma evresinde beyan delili olan ifadelerin kovuşturma evresinde tekrarlanması halinde beyan delili niteliğinde olacağı, ancak kanunda

⁴⁹⁰ DEMİRBAŞ, s. 258.

⁴⁹¹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 626.

⁴⁹² BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 257.

⁴⁹³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 626.

⁴⁹⁴ DEMİRBAŞ, s. 93.

⁴⁹⁵ KOCA, s. 216; BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 258.

⁴⁹⁶ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 290-291.

sayılan hallerde belge delili niteliğinde duruşmada okunacağı görüşüne katılmaktayız. Ancak CMK'nin 147/1-i bendinde ifade alma ve sorgu işleminin tutanağa yazılması usulüne yer verilmiştir. Tutanak, soruşturma evresinin yazılılık ilkesi gereğince ve yasak usullerin uygulanıp uygulanmadığı hususunda delil olması hasebiyle zorunludur.⁴⁹⁷

Tutanakta şüphelinin ikrarda bulunduğu yazılmışsa, ikrarın içeriğine açıkça yer verilmelidir. Şüpheli müdafinin varlığında ikrarda bulunmuşsa; ikrarın kovuşturma evresinde hükme esas alınabilmesi için bu tutanağın eksiksiz düzenlenmiş olması gerekir. Kanun koyucunun emredici hükmü gereğince, tutanakta yer almamasına rağmen şüphelinin kolluk ifadesinde ikrarda bulunduğu süjeler tarafından iddia edilirse, kanaatimizce sanık tarafından ikrarda bulunduğu ve ikrarın içeriği doğrulanmadıkça süjelerin iddiaları gerçeği yansıtırsa dahi şüphelinin soruşturma aşamasında ikrarda bulunduğu tutanakla kanıtlanamayacağından hükme esas alınamaz. Ancak sanık kovuşturma aşamasında ikrarda bulunursa, ilk kez ikrar delili elde edilmiş kabul edilmeli ve beyan delili olarak nitelendirilmeli ve delil değeri kriterlere uygun olması halinde de hükme esas alınabilmelidir.

Kovuşturma aşamasının sözlülüğü ilkesi gereğince, sorgu işlemi sözlü yapılır. Ancak susma hakkını kullanan sanığın yazılı savunma verebileceğini kabul eden görüşler vardır.⁴⁹⁸ Kanaatimizce susma hakkı aleyhe beyanda bulunmama şeklinde yorumlanmalıdır, şekil şartı olmadığı için susma hakkını kullanan sanığın sözlü yada yazılı fark etmeksizin beyanları hükme esas alınamaz.

Bu hususa ilişkin olarak, Yargıtay 7. Ceza Dairesi'nin 01.11.2013 tarihli 2012/28604 E.- 2013/20892 K. sayılı kararı madde lafzı ile aynı yönde olup şu şekildedir: *Sanığın savcılık ve mahkemedeki savunmalarında, suçlamayı reddettiği, bu savunmanın tüm aşamalarda diğer sanık tarafından doğrulandığı, kaçak akaryakıt varillerinin sanığın babasına ait bahçe ve diğer sanığın bahçesinin yakınında bulunması, sanığın kollukta müdafii olmaksızın alınan suçlamayı ikrara yönelik beyanının sonraki aşamalarda doğrulanmaması karşısında hükme esas alınamayacağı ve bu kapsamda sanığın atılı suçu işlediğine dair mahkumiyetine*

⁴⁹⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 627.

⁴⁹⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 749.

*yeterli kesin ve inandırıcı delil bulunmadığı gözetilmeden beraati yerine mahkumiyet kararı verilmesi hukuka aykırıdır” yönünde karar verildiği görülmektedir.*⁴⁹⁹

İfade alma ve sorgu aşamasında yalan beyan ile gerçek beyanın ayırt edilmesi için, doğruyu söylemekte yada suçu ikrar etmekte direnen şahıslarının direncini azaltmak ve maddi gerçeğe doğrudan ulaşabilmek adına uygulamada geliştirilen taktikler vardır; ancak bu taktikler işlemi yapan görevlinin taktiği uygulamasına ve başarısına bağlı olduğundan maddi gerçeğe ulaşmada yetersiz kalmaktadır.⁵⁰⁰ Önceki bölümde değindiğimiz üzere, ifade alma ve sorgu işlemi esnasında uzmanların bulunması ve uzmanlar tarafından ikrarın güvenilirliğinin tespitine yönelik ölçekler geliştirilmesi halinde, bu sübjektif uygulama ve değerlendirmenin de önüne geçilebileceği kanaatindeyiz.

i. İfade Alma ve Sorguda Yasak Usuller

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 148. Maddesinde düzenlenen delil yasaklarından birisi de delil elde etme yöntemlerinin ve usullerinin yasak olmasıdır. Susma hakkı olduğu hatırlatılan şüphelinin/sanığın beyanlarının özgür iradeye dayalı olarak alınması zorunludur. Ayrıca, doktrinde yasak sorgu metotlarının yalnızca soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı ve adli kolluğu ilgilendirdiği hakimlerin ve mahkemelerin bu madde kapsamında değerlendirilemeyeceği öne sürülmüştür.⁵⁰¹ Benzer yönde, delil değerlendirme yasağının duruşma ve mahkeme olmadığı yönünde görüş de mevcuttur.⁵⁰² CMK'nin 148/1. maddesinde belirtildiği üzere; *şüpheli ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır*. Açıkça kanuni lafızda *şüpheli ve sanık* kavramları yer aldığından her iki aşamada da hükmün geçerli olduğunu, ifade ve sorguda özgür beyanın zorunlu olduğunu, yasak usul ile elde edilen delillerin ise değerlendirilmemesi gerektiğini düşünmekteyiz.

⁴⁹⁹ Karar için ve benzer yönde Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 05.05.2011 tarihli 2010/30146 E. ve 2011/6501 K. sayılı ve 13. Ceza Dairesi'nin 8.10.2013 tarihli 2012/17673 E.-2013/27945 K. sayılı kararı için bkz: **MAHMUTOĞLU**, s. 205.

⁵⁰⁰ Kolluğun ifade alma taktikleri ve detaylı açıklamalar için bkz: **BİRTEK**, s. 254- 255; **ÖZTÜRK ve diğerleri**, s. 243.

⁵⁰¹ **CENTEL/ZAFER**, s.

⁵⁰² **ÜNVER/HAKERİ**, s.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 147. Maddesinde örnekleme biçimde sayıldığı üzere *kötü davranma, işkence, ilaç verme, yarma, aldatına, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma* gibi metotlar *bedensel veya ruhsal müdahale* olup hukuka aykırıdır. Şüpheli/sanığın beyanları özgür iradesinin ürünü olmalıdır. Bu metotlar sınırlayıcı sayıda olmadığından buna benzer özgür iradeyi etkileyen her türlü müdahale de bu kapsamda incelenir. Yasak usulle elde edilen beyan delillerinin hakim tarafından delil olarak değerlendirilmemesi gerekir.⁵⁰³

Şüphelinin/sanığın vücut dokunulmazlığının fiziki zararlar verilerek ihlal edilmesi ifade alma kötü davranma kapsamında hukuka aykırıdır.⁵⁰⁴ Akli ve bedeni sağlığa zarar veren tüm saldırılar, yeme-içmenin engellenerek aç bırakıldıktan sonra ifade alma işlemi kötü davranma eylemi sebebiyle hukuka aykırı olacaktır.⁵⁰⁵

Her türlü ağır psikolojik, fiziksel veya ruhsal zarar veren, sistematik davranışlarla beyanının alınması işkence olarak tanımlanır ki, insan haklarını ihlal eden bu metot yasak usullerdendir.⁵⁰⁶ Uzun süren, süreklilik arz eden ve sistematik hale gelen maddi ve manevi eylemlerin tümü bu kapsamdadır. İşkence hem TCK'nin 94. Maddesinde suç olarak düzenlenmiş hem de Türkiye'nin taraf olduğu *İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi* çerçevesinde korunmaktadır.

Kimyasal ve diğer katkı maddeleri içeren ilaçların cebirle yada rıza ile olsa bile şüphelinin/sanığın özgür iradeyle açıklama yapmasını engelleyen haller yasak usullerdendir.⁵⁰⁷ Kanun koyucu cebirle yada zorla ilaç vermeyi ayrıca belirtmediğinden şüpheli/sanığın rızası olsa dahi iradeyi etkilemeye yönelik müdahale olarak kabul edilmelidir.⁵⁰⁸ Narkotize edici maddeler, kişinin beyninin işlevini yitirmesine neden olmakta, eylemlerini yönlendiremez bir duruma getirmektedir.⁵⁰⁹

⁵⁰³ BIÇAK, s. 471- 472.

⁵⁰⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 628.

⁵⁰⁵ BIÇAK, s. 591.

⁵⁰⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 628.

⁵⁰⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 628.

⁵⁰⁸ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 248.

⁵⁰⁹ BIÇAK, s. 591.

Şüphelinin/sanığın iradesi üzerindeki etkisini kaybedecek şekilde yorgun ve bitap düşürülmesi, ifade için saatlerce çalıştırılması sonucu alınan ifade yada yapılan sorgu yasak usullerdendir.⁵¹⁰

Bir diğer metot, hile ile iradenin sakatlanması yani aldatılması halidir; tipik aldatma eylemi kolluğun diğer şüpheli gibi konuşarak bilgi alması açıklamalar yaptırması halidir ve yasak usullerdendir.⁵¹¹ İştirak halinde işlenen suçta müşterek failin ikrar ettiğinin söylenmesi üzerine, şüphelinin/sanığın beyanının alınmaya çalışılması aldatma kapsamındadır.⁵¹²

Şüpheliye/sanığa fiziksel acı vererek cebirde bulunarak açıklama yaptırılması yada kendisini veya ailesini ciddi, ağır, haksız zarara uğratacağı gerekçesiyle tehdit ederek beyanların alınması özgür iradeyi ortadan kaldırır.⁵¹³

Bazı araçların kullanılması ile iradenin etkilenmesi yalan makinesi, hipnoz yada benzer aletler ile mümkün olabilir.⁵¹⁴ Hipnotize edilerek kişinin tamamen etkisiz hale getirilmesi bu metotlardan biridir.⁵¹⁵ Yalan makinesiyle ifade alınması yabancı doktrinlerde tartışılmakla beraber, Türk hukukunda yasak sorgu metotlarından biri olarak değerlendirilmekte, sanığın yalan söylediğinin bu makineyle kanıtlanması, suçluluğun ispatlandığı anlamına gelmeyeceği kabul edilmektedir.⁵¹⁶ Şüphelinin/sanığın ikrara zorlanarak yalan söylemesinin önlenmesi, özgür iradesiyle verilmiş bir kabul beyanı olmayacağından ikrar vasfında hükme esas alınmaz.⁵¹⁷

Şüphelinin/sanığın suça dair açıklama yapması, suçu itiraf etmesi gibi hallerde kanuna aykırı vaatte bulunarak ifadesi alınabilir, bu durumda vaatlerin kanuna uygun olmaması gerekir.⁵¹⁸ Ceza almayacağı yönünde kollukta vaatte bulunulması hukuka aykırıdır.⁵¹⁹ Ancak susma hakkını kullanması halinde lehine

⁵¹⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 628.

⁵¹¹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 628.

⁵¹² ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 249.

⁵¹³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 628.

⁵¹⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 629.

⁵¹⁵ BIÇAK, s. 598.

⁵¹⁶ DOĞAN, s. 308.

⁵¹⁷ BIÇAK, s. 602.

⁵¹⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 629.

⁵¹⁹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 249.

olan etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanamayacağı veya suçun indirim veya artırımı sebepleri kanuni bir sonuç olduğundan kanuna aykırı vaat sayılmaz.⁵²⁰ Yahut kahve, çay gibi içeceklerin yada sigaranın verileceği vaadi iradeyi ortadan kaldıracak yada etki altına alabilecek durumda olmadığından hukuka aykırı sayılmaz.⁵²¹

Şüphelinin adli kolluğun bilgi toplama evresinde, soruşturma aşamasında veya mahkemede ifade veya sorgusu yapılırken hakları hatırlatıldıktan sonra serbest iradesine dayanan beyanlarda ve özelde ikrar beyanında bulunması gerekir ki bu beyanlar delil olarak kullanılabilir.⁵²² Uygulamada geçmiş dönemlerde sıkça rastlanan bu yöntemlerle elde edilen delillerin hukuka aykırı sayılarak yeniden incelenmesi ve dosyanın sürüncemede kalması yahut bu durum göz ardı edilerek karar verilmiş olması, hak ihlallerine sebep olmuştur.

Yasak usullerle elde edilen ikrar delilinin hukuki geçerliliği olmadığı, kolluk tarafından alınan ifade esnasında ikrarda bulunan şüphelinin kovuşturma aşamasında ikrarından dönmesi bu sebeple de olabilmekte, bu hususun ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

Yasak metotlarla elde edilen beyanların hukuka uygun yöntemlerle elde edildiğine dair ispat yükümlülüğü savcılık makamına aittir, kaldı ki bu iddia ile mahkeme önüne gelen delilin hukuka uygun yöntemlerle elde edildiği ispatlanmadıkça hükme esas alınmaz.⁵²³

İfade ve sorgu sırasında sanığın müdafii ile görüşme ve müdafinin hazır bulunması kuralı gereğince savunma hakkı kapsamında şüpheli/sanık müdafinin hukuki yardımı ile savunmasını yapabilir.⁵²⁴ CMK'nin 147/1-c maddesinde şüpheli/saniğe müdafii seçme hakkı ile ifade ve sorguda müdafinin hazır bulunabileceğinin bildirilmesi düzenlenmiştir. Bu hükmün hukuki sonucu mahiyetinde ise 148/4. Maddesinde kollukta alınan ifade esnasında müdafinin bulunması gerektiğini, aksi halde hakim veya mahkeme huzurunda doğrulanmayan bu ifadenin hükme esas alınamayacağı açıkça belirtilmiştir.

⁵²⁰ AKSÜT ve diğerleri, s. 158.

⁵²¹ BIÇAK, s. 597.

⁵²² YENİSEY/NUHOĞLU, s. 566.

⁵²³ BIÇAK, s. 604.

⁵²⁴ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 222.

Müdafinin görevlendirmesi, ihtiyari ve zorunlu müdafilik CMK'nin 150. Maddesinde düzenlenmiştir. 150/3 uyarınca *alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan* dolayı zorunlu müdafî atanacağı, ifade ve sorgu aşaması için geçerli olacaktır. Ayrıca CMK'nin 91/6. maddesi gereğince sorgu esnasında zorunlu müdafilik düzenlemesi de mevcuttur. Bu sebeple istemi halinde müdafî atanmayan şüpheli açısından ve sorgusu esnasında zorunlu olduğu halde müdafî bulunmayan şüphelinin beyanları ve özelde ikrar beyanı kanuna aykırı delil hükmünde olup, hükme esas alınmaz.⁵²⁵

Muhakeme aşamalarında bulunabilecek müdafî sayısı CMK'nin 149. Maddesinde düzenlenmiş; hükmün 2. fıkrası gereğince ifade alma işlemi esnasında en fazla 3 avukat bulunabilir. Her aşamada avukatın şüpheli/sanıkla görüşme, ifade veya sorgu sürecinde yanında olma ve hukuki yardımda bulunma hakkı savunma hakkı kapsamında olup kısıtlanamaz.

Uygulamada ifade alma işleminde zorunlu müdafilik uygulamasıyla, yasak usullerle ifade alma durumunun varlığı tutanak düzenlenerek ortaya çıkarılmakta, hukuka aykırı elde edilen delillere dayalı olarak hüküm kurulmamaktadır. Müdafî hukuki yardımda bulunduğu gibi aynı zamanda yasak usullerle delil elde edilmediğinin de teminatını oluşturmaktadır.

ii. Yasak Usulle Elde Edilen Delillerin Hukuki Sonucu

Yasak usulle elde edilen delillerin hukuki sonucu CMK'nin 148/3. Maddesinde "*Yasak usullerle elde edilen ifadeler, rıza ile verilmiş olsa dahi delil olarak değerlendirilemez.*" şeklinde düzenlenmiştir. Ancak bu düzenleme tüm delillere ilişkin olmayıp lafzen "*ifade*" terimi kullanıldığından beyan deliline ilişkindir. Zira 148. madde ifade ve sorgu usullerine ilişkin olduğundan şüpheli/sanık beyanı için önem arz eden bir hükümdür.

Değerlendirmekte ve farklılığa dikkat çekmekte yarar gördüğümüz husus; CMK'nin 148. maddenin 3. Fıkrasında "*delil olarak değerlendirilmeme*" lafzı kullanılmışken 4. Fıkrasında "*hükme esas alınamaz*" ifadesinin kullanılmasıdır. Delil

⁵²⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 564.

olarak değerlendirilmekten maksat, diğer delil özelliklerini taşıyor olsa da hukuka uygunluk özelliğini taşımadığından delil olarak değerlendirilmemesi ve delilin reddedilmesi gerekliliğidir. Hükme esas alınma ise, hakimın kararını hukuka aykırı delile dayanarak vermemesi gerektirir.

Yasak usulle elde edilen delilin hukuki sonucu iki türdür. Bunlar; CMK'nin 206/2-a. Maddesi gereğince, muhakemede bu delilin reddinin gerekmesi ve CMK 289/1-i gereğince mutlak bozma nedeni olarak temyiz incelemesinde re'sen incelenerek delilin hukuka aykırı sayılması gerektirir.⁵²⁶ Hatta, şüphelinin/sanığın hukuka aykırı elde edilen beyanları, duruşma aşamasında kabul edilse dahi delil olarak değerlendirilemez.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 230/1-b. Maddesinde hükümde "*hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi*" gerektiği düzenlenmiştir. Gerekçelendirme ve hüküm hâkimin keyfi karar vermesinin önüne geçen, delillerin serbestliği ilkesinin yasal sınırınıdır. Kanaatimizce bu hüküm, hukuki sonuç olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır. CMK'nin 289/1-i maddesinde hükmün hukuka aykırı delile dayanması hali "*hukuka kesin aykırılık*" olarak düzenlenmiş ve temyiz merciinin re'sen incelemesi gereken haller arasında sayılmıştır. Bu hüküm açıkça yasak delilin hukuki sonucudur. Yasak usulle alınan şüpheli/sanık beyanları ve ikrar, hukuka kesin aykırı olup temyiz merciince mutlak bozma nedenidir. Ancak doktrinde, CMK'nin 217/2. maddesinin "*hukuka uygun elde edilen her delille ispat*" şeklinde düzenlendiği ve hakime takdir alanı bırakan mutlak bir yasağın söz konusu olmadığı kabul edildiğinden; sanığın temel haklarının ihlal edilip edilmediği değerlendirilerek suçla oluşan toplum zararını giderilmesi arasında denge kurulmasının uygun olduğu düşünülmektedir.⁵²⁷ Soruşturma aşamasında hukuka aykırı usulle elde edilen delil CMK'nin 148. maddesinde açıkça yasaklanan usullere başvurulmadan elde edilmişse ve bu kanuna aykırılığın yargılama aşamasında giderilebileceği mümkünse hakimın bu delili kullanabilmesi gerektiği, AİHM'nin içtihatlarının da adil yargılanma hakkının ihlal edilmediği durumda

⁵²⁶ DEMİRAĞ, s. 261.

⁵²⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 559.

kanuna aykırı delilin kullanılabilmesi yönünde olduğu görüşüne dayanılmaktadır.⁵²⁸ Bu görüşün nihai sonucu; delil yasaklarının sanık haklarını ihlal eden hukuka aykırılık olarak anlaşılması ve muhakemedeki işlemlerin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği bu bağlamda adil yargılanma sağlanmışsa delilin kullanılabilir olduğudur.⁵²⁹ Kanaatimizce bu görüş yerindedir, zira hukuka aykırı delilin kullanılmamasının ana sebebi sanığın haklarının ihlal edilmemesi ve özellikle adil yargılanmanın sağlanmasıdır. Ancak uygulamada bu görüş doğrultusunda hukuka aykırı delilin kullanılmasının ve yaygınlaşmasının önüne geçilebilmesi için muhakemenin bütün olarak değerlendirilmesinde etkin bir denetimin yapılması şarttır.

Hukuka aykırı elde edilen delilin hukuki sonucu CMK'nin 289/1-i. Maddesinde hükmün *hukuka aykırı yöntemle elde edilen delile dayanması* mutlak bozma sebebi olarak düzenlenmiş ancak bu delilin dosyadan çıkartılmasına dair hükme açıkça yer verilmemiştir. AİHS'nin 6. maddesinde adil yargılanma hakkını düzenlenmiş ancak hukuka aykırı delilin elde edilmesi halinde, bu delilin muhakemede kullanılmayacağı ve hüküm açısından değerlendirilemeyeceği düzenlenmemiştir; ancak işkence yada kötü muamele ile iradenin etkilenmesi halinde ilgili hükümlere göre ihlal kapsamında olacağı düzenlenmiştir.⁵³⁰

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 206/2-a maddesine göre kanuna aykırı elde edilen delilin reddedileceği düzenlemesi kovuşturma aşamasında bu delilin zaten dosyaya girmeyeceğine ilişkindir. Ancak 230/1-b. Maddesine göre mahkumiyet hükmünün gerekçesinde, reddedilen delillerin belirtilmesi ve dosyadan çıkartılmayan ve halihazırda dosyada bulunan hukuka aykırı yöntemle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi gerekeceği düzenlemesi gereğince bu delillerin dosyadan çıkartılmayacağı belirtilmiştir.⁵³¹

⁵²⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 559.

⁵²⁹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 559.

⁵³⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

⁵³¹ KOCA, s. 225; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 701; CMK'nin 206. maddesinin soruşturma evresi için geçerli olduğu ancak 230. maddesinin kovuşturma evresinde hukuka aykırı delilin dosyadan çıkartılmasına engel olduğu görüşü için bkz: BİRTEK, "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri", s. 985.

Hukuka aykırı olarak elde edilen delilin kullanılmaması, muhakemenin devam eden aşamalarında yer alan süjeleri etkilememesi için de dosyada bulunmaması gerekir.⁵³² Doktrinde hukuka aykırı delillerin ortaya konulduğunda reddedilmesi ancak dosyada tutulan hukuka aykırı delillerin hükümde açıkça ve ayrıca gösterilmesi mantıklı bulunmamış, hukuka aykırı delilin dosyadan çıkartılması gerektiği düşünülmüştür.⁵³³ Bu sorunun çözümü için delilin kanuna aykırı elde edildiğinin tespit edilmesinde görevli mercii; hukuka aykırı delilden etkilenmemesi için davaya bakan hakimin karar vermemesini⁵³⁴ yahut *tali bir davanın* açılıp, mahkeme kararıyla bu hususun açıklığa kavuşturulmasının kanunda düzenlenmesi gerektiğini düşünenler de vardır.⁵³⁵ Yasak usullerle elde edilen delillerin, hakim tarafından görülmesi ve incelenmesi olaylar hakkında kanaat oluşmasına şüphesiz katkı sağlayacaktır. Zira ceza muhakemesini başlatan süjenin beşeriliği gibi yargılamayı yapan süjenin de beşeriliği bu sonucun mukadderatıdır. Kanaatimizce, yasak usulle elde edildiği tespit edilen delilin dosyadan çıkartılması bu sebeple de zorunludur.

3. İkrarın Hayatın Olağan Akışına Uygun Olması

İkrarın olağan akışa uygun olması, suç konusu olayın gerçekleşme şeklinin olağan olması, hayatın akışında olayın gerçekleşme ihtimalinin bulunması olarak değerlendirilebilir. Çelişkili beyanlar, olağan akışa uygun olmayan sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bir diğer yandan istikrarlı kabul beyanının da olağan akışa uygun olmaması muhtemeldir. Zira sanığın işlemiş olduğu olayı, işlemediği yönünde istikrarlı anlatımları, etkili ifade alma ve sorgu sonucunda çelişki bularak giderilebilir.

Oluşa uygunluk⁵³⁶ olarak da ifade edilen bu kriter, öncelikle ikrarın uyumsuzluk konusu suçun işleniş biçimine, zamana, işlendiği yere ve bunlara ilişkin

⁵³² YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

⁵³³ BIÇAK, s. 611; BİRTEK, "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri", s. 975.

⁵³⁴ BIÇAK, s. 611; BİRTEK, "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri", s. 975.

⁵³⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 558.

⁵³⁶ "Mahkûmiyet hükmüne dayanak yapılan sanığın ikrarı oluşturma ve açıklanan delillere ters düşmektedir." Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 20.05.1991 tarihli 1991/1-131 E.- 1991/166 K. Sayılı kararı için bkz: MAHMUTOĞLU, Fatih Selami, "Yargı Kararları Işığında Ceza Ve Hukuk

özelliklere uygun olmasıdır. Diğer yönden ikrarın diğer delillerle çelişmeden aynı yönde kabul beyanı içermesi şeklinde olabileceği gibi, delillerle doğrulanmayan ancak hayat koşulları değerlendirildiğinde gerçekleşme ihtimali olmayan beyanlar açısından da hasıl olabilir. Ancak her halükarda uyuşmazlık konusu suçla ilgili elde edilen deliller keşif, adli rapor yada uzman raporları ile bilirkişi incelemesi neticesinde değerlendirilir, ikrarın da bu değerlendirmelerle uyumlu olması gerekir.

4. İkrardan Dönme Beyanının Bulunmaması

İkrardan dönme, sanığın ispatı gereken maddi vakıalara ilişkin açıklamalarından ve cezai sorumluluğunda değişikliğe sebep olacak şekilde beyanlarından kısmen yada tamamen vazgeçmesidir.⁵³⁷ Hukuk muhakemesinde maddi bir hatadan kaynaklandığı sürece ikrardan dönme, mümkün kabul edilmiştir. (HMK 188/2) Ancak CMK'de ikrardan dönme hususunda bir düzenleme bulunmadığından, sanık yargılamanın her aşamasında ikrarından dönebilir. Kaldı ki ceza muhakemesinin doğası gereği bu düzenleme zorunludur. Sanık işlediği suçun yaptırımından kurtulmak için, delil uydurma, tanıklar üzerinde baskı kurma yada önceki aşamalarda aleyhine olan beyanlarından vazgeçme şeklinde farklı yollara başvurabilir.

Suç konusu olay sonrasında, sanığın kollukta ifadesi alınır. Ancak olayın üzerinden epey zaman geçtikten sonra yargılama aşaması olacağı için sanığın savunma kapsamında suçtan kurtulmaya yönelik beyanları, kolluktaki ifadesinden farklı olabilir. Bir diğer deyişle, sanığın farklı sebeplerle ikrarından dönmesi muhtemeldir.

Suçta sürüklenen çocuklar açısından korkuyla verilen ilk ifade, ilk kez suç işleyen şüphelinin verdiği ifade yada baskı ve şiddet altında verilen ifade bu sebeplerden bazılarıdır. Aşamalarda deliller ortaya çıktıkça ikrardan dönmek gerçek sanığa ulaşmak için yardımcı da olabilir. Sözgelimi, sıklıkla karşılaşılan başkasının suçunu üstlenme eyleminde güvenlik kamera kayıtları ile gerçek sanığın tespit edilmesi halinde ikrardan dönülmesi bu kapsamda değerlendirilebilir.

Mahkemelerinin Hukuka Aykırı Yöntemlerle Elde Edilen Delillere Yaklaşımı", Suç ve Ceza Dergisi, S. 2, Y. 2013, s. 179 dipnot: 3.

⁵³⁷ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 342.

İkrardan dönmeden söz edebilmek için öncelikle hukuka uygun elde edilmiş, güvenilir bir ikrarın bulunması gerekir. Hukuka aykırı metotlarla, yasak usullerle elde edilen ikrardan dönülmesi, hukuki sonuç doğuracak bir dönme beyanı değildir. Zira hükme esas teşkil edebilecek bir ikrardan da söz edilemez. Yine CMK'nin 213. madde hükmü gereğince, kollukta müdafî hazır olmaksızın alınan ikrar içeren ifade ile duruşmadaki ifade arasında çelişki bulunması halinde duruşmada okunamayacağından ve hükme esas alınmayacağından, sanığın duruşmadaki ikrarı ilk ikrar sayılacaktır. Bu nedenle kolluktaki ve duruşmadaki beyanları farklı olsa dahi, ikrardan dönme olarak kabul edilemeyecektir.⁵³⁸

İkrar sanığın kabul içeren açıklaması iken; ikrardan dönme kabulün reddini içeren bir açıklamadır. İkrardan dönme açıklamasının da tıpkı ikrarın güvenilirliği gibi değerlendirilmesi gerekir. *İkrardan dönmenin gerçekliği, ikrardan dönenin gerçekliği ve ikrardan dönülenin gerçekliği* şeklinde üç kriter değerlendirilmelidir.⁵³⁹ İkrardan dönmenin güvenilirliği açısından hâkim değerlendirme yapmalıdır. İlk değerlendirme, ikrarın elde edilme yöntemidir. Bir diğer değişle hukuka uygunluk kriteridir. Ardından ikrardan dönme beyanının doğruluğu, gerçeğe uygunluğu, hayatın akışına ve somut olaya uygunluğu gözden geçirilmelidir. İkrar ile ikrardan dönme beyanının sağlamlığı ve güvenilirliği karşılaştırılarak ve dosyadaki diğer deliller dikkate alınarak incelenmelidir.⁵⁴⁰

İkrardan dönmenin ceza muhakemesinde önemi; ikrarın hükme esas teşkil edebilmesi ve güvenilirliği için, delil değeri kriterleri arasında sanığın yargılamanın diğer aşamalarında ikrarından dönmemiş olmasının da sayılmış olmasıdır. İkrardan dönme beyanı, tıpkı ikrar delili gibi hâkimi bağlayıcı değildir; hakim gerek ikrarı gerekse de ikrardan dönme beyanını serbestçe takdir eder.⁵⁴¹ Ancak ikrarın güvenilirliği konusunda belirliliğe ulaşan hâkim açısından sanığın ikrardan dönmesi; ikrarın güvenilirliğini yeniden araştırma gerekliliğinin doğması sonucunu doğurur. İkrardan dönme beyanının mı yoksa ilk ikrarın mı doğruyu yansıttığı, güvenilir olduğu yeniden değerlendirilmesi gerekir. Tam yada doğrudan ikrardan dönme

⁵³⁸ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 343.

⁵³⁹ **CİHAN**, s. 128.

⁵⁴⁰ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 273..

⁵⁴¹ **GEDİK/TOPALOĞLU**, s. 46; **BİRTEK**, s. 344; **DOĞAN**, s. 308.

durumunda, hakim ikrara yada ikrardan dönme beyanına göre beraat yada mahkumiyet kararı kurabilir.⁵⁴²

Sanığın ikrardan dönmesi; yalnızca ikrar deliline dayanılmış olması halinde, ikrardan dönme beyanının güvenilirliği tespit edilmeli,⁵⁴³ eğer bu beyan güvenilirse sanık hakkında delil yetersizliğinden beraat kararı verilmelidir. Ancak ikrarın diğer delillerle birlikte hükme esas alınabileceği durumlarda dönme beyanının güvenilirliği değerlendirildikten sonra; ikrar beyanı diğer delillerle çelişkili ise ve sanık ikrarından dönerse; diğer delillere göre karar verilir. İkrar beyanı diğer delillerle aynı yönde ise, ikrar delilinden dönülmüş olması ispatı etkilemeyebilir yada hakim ikrardan dönme beyanına itibar etmeyebilir.

İkrardan dönme, yazılı yada sözlü olarak yapılabilir. Önceki ikrar beyanından tamamen dönebileceği gibi, ikrarın bir kısmından da dönebilir.⁵⁴⁴ Kısmen ikrardan dönme durumunda yeni vakıalar öne sürülmüşse bu vakıaların araştırılması ve ispat edilmesi gerekir.⁵⁴⁵ Öne sürülen yeni vakıa yoksa, mevcut ikrar ve ikrardan dönme beyanının güvenilirliği değerlendirilerek hem ikrar edilen kısmın hem de ikrardan dönülmesi sebebiyle ispat edilemeyen kısmın yeniden araştırılması gerekir. Bu sebeple, ikrardan dönme ispatı zorlaştırıcı ve genişletici bir etkiye sahiptir.⁵⁴⁶

Tevilli ikrardan dönme durumunda değiştirilen yada değiştirilen vakıa açısından ayrıca ispat değerlendirilmesi yapılmalıdır. Hatta ayrıca delil araştırmasının zorunlu olduğu dahi düşünülmektedir.⁵⁴⁷ Tevilli ikrarın hükme esas alınabileceği hususunun dahi tartışmalı olduğu sistemde, tevilli ikrardan dönme beyanı, tevilli ikrara nazaran daha güvenilir ise ikrardan dönme beyanına itibar edilmesi daha sağlıklı sonuçlara neden olabilir.

İkrardan dönmenin hukuki sonucu, ikrarın güvenilirliğinin azalmış olmasıdır. Nitekim Yargıtay'a göre de, sanığın aşamalarda öne sürdüğü ikrarından dönmesi;

⁵⁴² **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 350.

⁵⁴³ Bu değerlendirmenin daha özenli yapılması gerektiği savunulmuştur. **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 349.

⁵⁴⁴ **CİHAN**, s. 127.

⁵⁴⁵ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 350.

⁵⁴⁶ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 345; Yazar, ikrardan dönmenin gerçek sebebinin araştırılmadan hüküm kurulmasını, eksik inceleme olarak değerlendirmektedir. s. 346.

⁵⁴⁷ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 350.

İkrarın delil olma özelliğini ortadan kaldırmaz. Yalnızca ikrarın gücünü zayıflatır.⁵⁴⁸ Ancak bazı kararlarda, katı bir değerlendirme yapılarak “*ikrarını geri alan sanığın önceki soyut ikrarına dayanılarak hiçbir zaman mahkûmiyet kararı verilemeyeceği*”⁵⁴⁹ şeklinde karar verilmiştir. Kanaatimizce ikrardan dönme beyanı, ikrarın delil değerinden daha büyük karmaşaya sebep olan bir kurumdur. İkrardan dönme ikrarın delil değerini etkilemez ancak hâkimde varolan şüphenin yoğunluğunu arttırır. İkrarın hukuka uygun yolla elde edildiği, güvenilirlik değerlendirilmesi yapılarak beyana itibar edilebilir olduğu durumlarda, ikrardan dönme beyanının hükme esas alınmaması gerektiği aşikardır. Ancak ikrarın hukuka uygun yollarla elde edilmediği durumlarda, zaten ikrarın hukukiliği kuşkulu olduğundan ikrardan dönme beyanı, yeni bir ikrar beyanı olacağı için bu beyanın güvenilirlik kriterlerine göre değerlendirmesinin yapılması gerekir.

Bir diğer açıdan, değinileceği üzere Yargıtay uygulamasında güvenilir bir ikrardan dönülmemiş olması halinde hakim takdiri indirim sebebi uygulayabilir. Ancak ikrardan dönme halinde, çelişkili beyanların yargılamadaki davranışlarının olumlu olmadığı gerekçesiyle takdiri indirim yapılmasına engel de oluşturabilir.⁵⁵⁰

İkrardan dönmenin etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmamasına sebep olacağı da kabul edilmektedir. Bilhassa örgütlü suçlar bakımından etkin pişmanlık hükmü düzenlenmiştir. (TCK 221) Ancak ikrarından dönen sanık açısından etkin pişmanlık hükmünün uygulanamayacağı Yargıtay tarafından kabul edilse de doktrinde kanunilik ilkesine ve ikrar konusunun özüne aykırılık olarak değerlendirilerek eleştirilmiştir.⁵⁵¹

5. İkrarın Gerçekleştiği Aşama

Hukuk sistemimizde ancak yetkili merciiler önünde yapılan ikrar geçerli kabul edilir. Kanun koyucu mahkemede yapılan ikrara üstünlük tanıyarak bu önemi

⁵⁴⁸ Ceza Genel Kurulu'nun 29.11.2005 tarihli, 2005/144 E.- 2005/150 K. sayılı kararı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021).

⁵⁴⁹ Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 17.02.2021 tarihli 2018/3792 E.- 2021/2659 K. sayılı kararı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021).

⁵⁵⁰ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 168.

⁵⁵¹ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 168.

açıkça vurgulamıştır.⁵⁵² Doktrinde, sanığın hangi aşamada ikrar beyanında bulunduğu değil ikrarın delil değeri açısından olağan akışa uygunluğa ve toplanan diğer delillerle arasındaki uyuma bakılarak hükme etkisinin değerlendirilmesi gerektiği iddia edilmiştir.⁵⁵³ Kanaatimizce ikrarın delil değeri ayrıca değerlendirilmelidir ancak sanığın ikrarda bulunması aleyhine bir sonuç doğuracağından, ikrarın hangi aşamada yapıldığı oldukça önemlidir.

Muhakemenin başlangıcından itibaren sanığın beyanının alınması zorunlu bir usuli şart olarak sayılmamış olsa da, ceza muhakemesinin doğası gereği her evrede olayın aydınlanması açısından önem taşıdığı aşikardır. Bu anlamda, sanığın ikrar beyanının nerede, ne zaman, nasıl ve hangi içerikte olduğu ikrarın delil değeri açısından önemlidir. Uygulamada “aşamalardaki beyanların tekrar edildiğine” ilişkin beyan, maddi gerçeğe ulaşma ve şüphelinin/sanığın ikrarını elde etme ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Şüpheli, inkar barındıran kolluk ifadesini tekrar ettiğini beyan ederek tüm aşamalarda inkar etmiş olacağından, inkara dayanarak hüküm kurulur. Kanaatimizce her aşamada sözlülük ilkesi gereğince, aşamalardaki beyanlarını yeniden almalı, tekrar ettiğine dair beyanda bulunsa dahi buna dair açıklama yaptırılmalı, şüphelinin/sanığın açık beyanına göre olayın aydınlatılması sağlanmalıdır. Sorgu esnasında yaptığı açıklamalar önceki beyanları ile çelişki oluşturmuyorsa, önceki beyanını okumamak gerektiği, bunun ikrarın teyiti amacına hizmet edeceğinden bu uygulamadan kaçınılması gerektiği vurgulanmaktadır.⁵⁵⁴ Bu hatalı uygulama sebebiyle, her aşamada alınan beyan öncekinin tekrarı olup yeni bir beyan delili oluşturmamaktadır.⁵⁵⁵

Hangi safhada yapılırsa yapılsın, ikrarın suça ilişkin olması gerekir; ancak mutlaka soruşturma yada kovuşturma aşamasındaki beyanlar olması gerekmez. Soruşturma başlamadan hazırlık aşamasında kolluk aşamasında alınan ifadelerin de ikrar içermesi mümkündür, bu ifadeler de beyan delili olarak değerlendirilir.⁵⁵⁶ Diğer açıdan ikrarın gerçekleştiği aşama, şüpheli/sanık sıfatlarının başladığı zamanının

⁵⁵² “Hâkim önündeki ikrarın delil değerinin üstünlüğü, onun doğrudan doğruya muhakemede doğmuş olmasındandır.” CİHAN, s. 119.

⁵⁵³ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 112 dipnot: 89.

⁵⁵⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 273.

⁵⁵⁵ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 274.

⁵⁵⁶ BIÇAK, s. 471.

tayininde, isnadın bildirilip bildirilmediğinin tespitinde, ikrarın şekli ve delil değerinde önem arz edeceğinden ayrıca incelenmesi gerekmektedir.⁵⁵⁷

a. Soruşturma Evresi Başlamadan Önce İkrar

Re'sen araştırma ilkesinin zorunlu sonucu olarak, soruşturma evresi başlamadan önceki araştırmaların yapılması da devletin görevleri arasındadır.⁵⁵⁸ Suç haberinin alınmasıyla, adli kolluk görevlileri tarafından araştırma yapılır ve suç konusu olay hakkında bilgi toplanır. “*Bilgi toplama*” olarak adlandırılan bu safha doktrinde “*ön soruşturma*” olarak da nitelendirilmiştir.⁵⁵⁹ Bu dönem kanuni deyiimiyle başlangıç şüphesinin bulunmadığı ancak bir şüphenin var olduğu, suç hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan gizli yürütülen bir evredir.⁵⁶⁰ Ön soruşturmanın CMK’de bir evre olarak açıkça gösterilmediği ancak iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması (CMK 135), gizli soruşturmacı (CMK 139) yada teknik araçla izleme (CMK 140) koruma tedbirlerinin bu döneme ilişkin olması sebebiyle evrenin varlığının kanunun özünde var olduğu iddia edilmektedir.⁵⁶¹ PVSK’da adli kolluğun görevinin yasal dayanağı bilgi toplama işlemi olarak tanımlanmamıştır; ancak 15. maddede “*tahkikat*” olarak adlandırılan bu işlem sırasında, ifadesine başvurulması gereken kişilerin çağrılarak dinlenebileceği düzenlenmiştir. Bu hükümde oldukça genel bir ifade kullanılarak *bilgisine ihtiyaç duyulan herkesin* dinlenebileceği; kolluğun şüpheli olduğunu düşündüğü şahsın ifadesini almak ve soru sormak için davet edebileceği anlaşılmaktadır. Soruşturma aşamasında adli kolluk görevlileri tarafından yapılan işlemlerinin usul ve esaslarının düzenlendiği Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği’nin 4. Maddesinde ise “*Bilgi alma; bir suçun tespiti veya aydınlatılmasına yönelik olarak, müşteki ve suçtan zarar gören ile suç işleme şüphesi altında bulunmayan diğer kişilerin dinlenmesini ve tutanağa geçirilmesi*” olarak tanımlanmıştır.

Ceza muhakemesi kanununda şüpheli ve sanık kavramı kullanılsa da, soruşturma evresi öncesinde kanuni düzenlemelerle paralel olarak farklı

⁵⁵⁷ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 225.

⁵⁵⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 285.

⁵⁵⁹ DEMİRBAŞ, s. 44; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 151- 154.

⁵⁶⁰ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 151.

⁵⁶¹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 153.

adlandırmalar yapılmıştır.⁵⁶² *Hakkında ihbarda yada şikayette bulunulan kişi* kavramı en geniş kavramdır. Soruşturma işlemlerinin başlaması ihbar yada şikayet ile mümkündür. Ancak CMK'nin 158/6. maddesi gereğince herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin anlaşılan veya genel ve soyut nitelikteki ifadeler kullanılan *hakkında ihbarda yada şikayette bulunulan kişi* hakkında soruşturma açılmasına gerek yoktur.⁵⁶³

Soruşturma aşaması öncesinde kolluk tarafından yapılan araştırma sürecinde suçu işlediğine dair şüphe yoksa "*bilgi sahibi*" olarak adlandırılır.⁵⁶⁴ Kolluk yada Cumhuriyet savcılığı tahmin üzerine bilgi toplamaya başladığında CMK 160. maddede belirtilen "*suç işlediği izlenimini veren hal*" henüz oluşmamıştır. Suçun işlenip işlenmediğinin araştırılması yani bilgi toplanması aşamasında henüz somut veriler elde edilmeksizin tahmine dayalı bir durum olduğundan; *suç işlediği tahmin edilen kişi* olarak adlandırılır.⁵⁶⁵

Başlangıç şüphesinin varlığında, kişinin suç işleyip işlemediği araştırılmaya başlanır. Kanuni deyimle "*suç işlediği izlenimini veren hal*" hasıl olmuştur. Suça dair deliller bulunmaya başlanmış, kriminalistik incelemeler yapılmaktadır.⁵⁶⁶ Bu durumda suç isnadı altında olan kişi "*şüpheli*", şüphenin belirli bir seviyeye ulaşarak kamu davası açıldıktan sonra hüküm kesinleşinceye kadar suç şüphesi altında bulunan kişi "*sanık*" olarak adlandırılmıştır. (CMK m. 2) İddianamenin kabul edilip edilmemesine yani evrelere göre farklı iki kavram kullanılmıştır.⁵⁶⁷ Bu düzenleme gereğince kanun koyucu şüpheliliği başlangıç şüphesinin var olduğu anda; sanıklığı ise iddianamenin kabulü ile kamu davasının açılması anında başlatmıştır. Görüldüğü üzere, bu kavramların farklılığı aşamalardaki şüphenin varlığı ve yoğunluğu

⁵⁶² Doktrinde *hakkında ihbar veya şikayette bulunulan kişi, suç işlediği tahmin edilen kişi, düzeni bozan kişi, şüpheli, sanık ve ceza davalısı* kavramları ele alınmıştır. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 189-191.

⁵⁶³ SYOK kararı, öncelikle 15.08.2017 tarihli KHK 694'ün 145. Maddesinde yer almış sonradan 01.02.2018 tarihinde 7078 sayılı Kanunun 140. Maddesinde aynen kabul edilmiştir.

⁵⁶⁴ Şüphelinin kolluk yada Cumhuriyet Savcılığı tarafından yapılan usuli işlemlerinde sıfatından haberdar olmaz. Genellikle bu durum hakkında koruma tedbiri uygulanırsa anlaşılır. Hatta kolluğun yakalama aşamasına kadar yürütülen araştırma faaliyetleri şüphelinin bilgisi dışındadır. **ERYILMAZ**, s. 362.

⁵⁶⁵ **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 190.

⁵⁶⁶ **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 191; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ**, s. 192.

⁵⁶⁷ **ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ**, s. 219.

sebebiyledir.⁵⁶⁸ Buna ilişkin kavramlara yüklenen sonuçlar da farklıdır. *Bilgi sahibinin* yada *suç işlediği tahmin edilen kişinin* suçu işlediğine dair şüphe bulunmamakta araştırılmakta iken; şüpheli üzerinde tahmine dayalı olarak suçun işlendiği düşüncesi ve şüphe bulutu belirsizlik barındırır, sanık üzerinde ise araştırma sonucunda elde edilen delillerle kesine yakın bir sonuç hasıl olmuştur.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda soruşturma öncesindeki evre ayrıca adlandırılmadığı ve belirlenmediği için, bu evre soruşturma evresi içinde değerlendirilmektedir.⁵⁶⁹ Kolluğun suç şüphesine dair yaptığı işlemler *soruşturmaya hazırlık evresi işlemleridir*. Alman ceza muhakemesinde kabul edildiği üzere, bu evrede soruşturma kapsamında uyulması gereken kurallar geçerli değildir ve yapılan açıklamalar kovuşturma aşamasında delil olarak değerlendirilebilir.⁵⁷⁰ Ancak Türk ceza muhakemesinde bu evrede toplanan delillerin, delil değeri tartışmalı olup, kolluk görevlileri bilgi toplama esnasında bilgi edindiği kişilerden şüphelenirse, şüpheli sıfatı verilerek kişileri dinler yada Cumhuriyet Savcısına haber vererek dinler, ifadenin delil değerinin olması ve hükme esas alınabilmesi için; ifade alma usulüne uygun olarak şüpheliye hakları hatırlatılarak işlemlerin yapılması gerekir.⁵⁷¹ Ayrıca kanunda Cumhuriyet savcısının emir ve talimatı olmaksızın adli kolluğun şüphelinin ifadesini alması işlemi düzenlenmediğinden delil değeri olmadığı da belirtilmiştir.⁵⁷²

Kolluğun bu aşamada yaptığı işlemlerin tutanağa geçirilmesi ve yazılı olması şarttır. Nitekim PYSK Ek 6/2. maddede suçun işlendiğinin polis tarafından öğrenilmesiyle, suça ilişkin tüm bilgilerin yazılı hale getirilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Bu sebeple, ifadesi alınan kişinin beyanları suçun işlendiğine dair ikrar içermekte ise, tutanakta bu husus yazılmış olmalıdır. Bu durumda tutanağın belge delili açısından delil değeri incelenmeli, tutanağı tanzim eden kolluk görevlileri tutanak tanıkları olarak dinlenmeli ve ifadeleri alınmalıdır.⁵⁷³

⁵⁶⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 188; ERYILMAZ, s. 361.

⁵⁶⁹ BİRTEK, s. 235.

⁵⁷⁰ CENTEL/ZAFER, s. 264- 265.

⁵⁷¹ CENTEL/ZAFER, s. 264; ÖZEN, s. 317.

⁵⁷² ÖZEN, s. 317.

⁵⁷³ CİHAN, s. 117; BİRTEK, s. 239.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 158/6. maddesi gereğince herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin anlaşılan veya genel ve soyut nitelikteki ifadeler sebebiyle soruşturma açılmasına gerek olmadığı hakkında karar verilir. Bu hüküm soruşturma başlamadan önce, Cumhuriyet savcısına değerlendirme yapması açısından yeni bir aşama var etmiştir.⁵⁷⁴ Bu aşamada ikrar içeren bir beyan araştırılmaksızın, genel ve soyut ifadelerin araştırma gerektirmediği kabulüyle karar verileceğinden, ikrara bağlanan bir sonuç olmayacaktır.

b. Soruşturma Evresinde İkrar

Soruşturma evresinin başlangıç anı; suç şüphesinin öğrenilmesi olarak kabul edilmiştir. Cumhuriyet savcısının ve emrindeki adli kolluğun suça dair araştırmalara başlayarak delil topladığı bu evre, iddianamenin kabul kararına kadar devam eder. Amaç suça dair var olan şüphenin kamu davası açmaya yetecek seviyeye ulaşması, bozulan toplum düzeninin suç oluşturup oluşturmadığının tespiti ve iddiasıdır.

Soruşturma evresi, kovuşturma evresinin öncülüdür; amaç kovuşturmaya hazırlanmak,⁵⁷⁵ kamu davası açılmasına gerek olup olmadığını tespit etmek⁵⁷⁶ ve şüphenin yerinde olup olmadığını değerlendirmektir.⁵⁷⁷ Delil toplama, delillerin muhafazası ve suç isnadının belirlenmesi şeklinde üç işlevden söz edilebilir.⁵⁷⁸ Kanaatimizce bu evrede en gerekli aşama, delillerin toplanması ve muhafazasıdır. Delillerin kaybolma, inkar edilme yada karartılma ihtimali yüksek olduğu için Cumhuriyet savcısının dikkatle tüm delilleri toplaması gerekir.

Soruşturma evresi için en azından *başlangıç şüphesinin* var olması gerekir. Bu şüphe, failin kim olduğunu tespitine yaramayan ancak kanunda düzenlenen suç tipine uygun, hukuka aykırı ve kusur sonucu işlenmiş bir fiilin varlığına işaret eder.⁵⁷⁹ Ancak bu fiiller somut vakıalara dayanmalıdır, soyut tahminler yeterli değildir.⁵⁸⁰

⁵⁷⁴ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 194.

⁵⁷⁵ CENTEL/ZAFER, s. 97.

⁵⁷⁶ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 190; ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 392.

⁵⁷⁷ BIÇAK, s. 353.

⁵⁷⁸ BIÇAK, s. 367.

⁵⁷⁹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 152.

⁵⁸⁰ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 193.

Soruşturma evresinin kovuşturmayaya hazırlık anlamında en önemli işlevi delillerin toplanmasıdır; zira kanunda mahkemenin görevi delil toplama değil yargılamadır.⁵⁸¹ Kaldı ki yeterli delil toplanmadan dava açılması, mahkeme tarafından suçun sübutuna etki edecek delilin toplanması için Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 174/1-b hükmü gereğince iddianameyi iade edilebileceği düzenlenmiştir. Toplanan deliller Cumhuriyet savcısı tarafından türlerine göre sözgelimi, şahsi deliller bizzat, maddi deliller ise bilirkişi ve görevli kurumlar tarafından incelenerek değerlendirilir; değerlendirme neticesinde suçun işlendiğine dair yeterli şüpheye ulaşılmaması halinde savcı kamu davası açmaya yer olmadığına karar verir.⁵⁸²

Soruşturma aşamasında asıl yetkili olan; Cumhuriyet Savcısıdır. CMK'nin 160. ve 161. maddelerinde tanımlanan görevi gereğince; Cumhuriyet savcısı, suç haberinin alınmasıyla suçu araştırmaya başlar, tüm araştırmaları yapar ve gereken tüm bilgileri gerekli yerlerden toplar. Suçun işlendiğine ilişkin araştırma ve soruşturma yükümlülüğü, Cumhuriyet savcısı nezdinde devlete aittir. Devletin kurumları ve görevlileri Cumhuriyet savcısının istediği belge ve bilgileri vermekle yükümlüdür. Soruşturma aşaması işlemlerine şüphelinin aktif katılımı söz konusu değildir.⁵⁸³

Soruşturma evresinin araştırma ve bilgi toplama şeklindeki işlemleri teknik işlemlerdir. Bu sebeple CMK'nin 160/2. maddesinde açıkça belirtildiği üzere; *“maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için”* Cumhuriyet savcısı ve emrindeki adli kolluk görevlileri lehe ve aleyhe delilleri toplama, muhafaza etme ve şüpheli haklarını koruma göreviyle donatılmıştır.⁵⁸⁴ CMK'nin 160/2. maddesinde ise soruşturma aşamasında savcının öncelikle adli kolluğa görevler vereceği düzenlenmiştir.⁵⁸⁵ Cumhuriyet savcısının önderliğinde adli

⁵⁸¹ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 295; ÖZTÜRK ve diğeri, s. 240; Doktrin delillerin toplanacağı zamanın soruşturma, kovuşturma evresi yada diğer aşamalar olacağı hakkında görüşler için bkz: BİRTEK, “Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri”, s. 961- 963.

⁵⁸² GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 285.

⁵⁸³ DEMİRBAŞ, s. 25.

⁵⁸⁴ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 574.

⁵⁸⁵ Çocuk Koruma Kanunu m.15 yada Avukatlık Kanunu m. 58 gibi özel kanunlardaki düzenlemeler gereğince soruşturma işlemlerinde Cumhuriyet savcısının bizzat görevli olduğu kabul edilmiştir. YENİSEY/NUHOĞLU, s. 574.

kolluğun yardımıyla soruşturma işlemleri yapılır. Bu işlemlerin başında kolluk görevlileri yada cumhuriyet savcısı tarafından şüphelinin ifadesinin alınması gelir.⁵⁸⁶ Ancak CMK'nin 163. Maddesi gereğince soruşturma işlemleri *suçüstü hali ile ve gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Cumhuriyet savcısına erişilemiyorsa veya olay genişliği itibarıyla Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşıyorsa*, Sulh Ceza Hakimi tarafından yapılır.

Soruşturmanın dağınkılığı prensibi gereğince; ifadenin öncelikle hangi makam tarafından alınması gerektiği düzenlenmemiştir.⁵⁸⁷ Ancak savcının öncelikle ifade almasının, olay hakkında doğrudan değerlendirme yapmasının etkin soruşturmayı sağlayacağı belirtilmiştir.⁵⁸⁸ Kolluk yada savcılık tarafından alınan ifadeler, kovuşturma evresinde oluşturulacak deliller bütününe önemli bir parçasını oluşturur.⁵⁸⁹ Alman Ceza Muhakemesinde bilgi toplama maksadı olmaksızın toplanan bilgiyi teyit etmek, daha önceden alınan ifadelerdeki hataları tespit etmek ve karşılaştırmak için bu aşamada alınan ifadelere "*doğrulatma ifadesi*" denir.⁵⁹⁰

Kısaca bahsettiğimiz üzere soruşturma evresi delillerin toplandığı aşamadır. Bu aşamanın en önemli süjesi de şüphelidir. Kolluk yada Cumhuriyet savcısı tarafından, suç hakkında şüphelinin ifadesinin alınması da toplanması gereken delillerden birisidir. Şüphelinin ifadesinin alınmasında öncelikle soruşturmaya hakim olan ilkelerin hayata geçirilmesi gerekir. Soruşturmanın başlamasıyla, şüpheliye suç isnadının bildirilmesi gerekir. Suç isnadının içeriğinde, suçun unsurları, sevk maddeleri, suça ilişkin özel durumlar açıkça bildirilmelidir. Suç isnadının bildirilmesi, sanığın savunmalarını ve beyanlarını hazırlaması için gereklidir. Sanığa susma hakkının olduğu hatırlatılmalıdır. Soruşturma evresinin gizliliği ilkesi gereğince ve şüphelinin suçsuzluk karinesine sahip olması nedeniyle, usul işlemleri gizli yürütülür. Zira sanığın lekelenmeme hakkı vardır, suç şüphesinin belliliğe kavuşmaması ve kamu davasının açılmamasına karar verilmemesi de olasıdır. Her soruşturma işlemi gibi şüpheli ifadelerinin de CMK'nin 169. maddesi gereğince tutanağa yazılmak suretiyle kaydının tutulması gerekir. Tutanağın tutulması diğer

⁵⁸⁶ DEMİRBAŞ, s. 50.

⁵⁸⁷ ÖZEN, s. 315.

⁵⁸⁸ ÖZEN, s. 316.

⁵⁸⁹ DEMİRBAŞ, s. 92.

⁵⁹⁰ DEMİRBAŞ, s. 52 akt: GEERDS, Friedrich, Vernehmungstechnik, 5. Auflage, Lübeck 1976, s. 5.

aşamalarda beyan delili yeniden toplanamazsa, tutanak üzerinden delil değerlendirilmesi ve hukuka uygun usulün gerçekleştirildiğinin tespitinin sağlanması açısından önemlidir.

i. Adli Kolluk Tarafından Alınan İfade Sırasında İkrar

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 161/2. maddesinde düzenlendiği üzere; adli kolluk görevlileri suç haberi üzerine elkoydukları olayları ve olaydan sorumlu olduğu yada bilgi sahibi olduğu düşünülen kişiler hakkında uyguladıkları tedbirleri savcıya bildirir. Suça dair delilleri toplar ve yapılacak usuli işlemleri savcının emri ve talimatıyla yerine getirirler. Bu talimatlar arasında şüphelinin ifadesinin alınması varsa, kolluk tarafından ifade alınır. Yani savcının emir ve talimatı olmaksızın kolluğun ifade alma işlemi kanunda düzenlenmemiştir. Emir ve talimat olmaksızın kolluk tarafından alınan ifadeler, bilgi toplama kapsamında olup delil değerine sahip değildir.⁵⁹¹

Alman ceza muhakemesi sisteminde düzenlendiği şekliyle; şüphelinin bilgi toplama aşamasında kolluk, savcılık yada sulh ceza hakimine verdiği ilk ifade, "araştırma ifadesi" dir.⁵⁹² İlk ifadenin alındığı zamana göre bir diğer değışle deliller toplandıktan önce yada sonra ifadenin alınması; açıklayıcılık unsurunu etkiler. Uygulamada suç şüphesi öğrenilir öğrenilmez mağdurun ve şüphelinin ifadesinin alınması yerleşmiş olsa da, şüphelinin savunma hakkının ihlal edilmemesi için delillerle birlikte yada delillerden sonra ifadenin alınması gerekeceğı görüşüne katılmaktayız.⁵⁹³

İfade için şüpheli davetiye ile çağrılır. (CMK 145) *Davet üzerine ifade alma* olarak tanımlanan bu işlem teknik anlamda ifade alma olduğundan, Cumhuriyet savcısının bilgisi ve emri dahilinde ifade usullerine uygun olarak ve şüpheli hakları hatırlatılarak gerçekleştirilmelidir; ancak davete uymayan şüpheli hakkında zorla getirme kararı verilemez.⁵⁹⁴ Kolluk soruşturma evresinde görevli makamlardan biri olarak, SEGBİS sistemini kullanarak ifade alabilir. SEGBİS Yönetmeliği'nde

⁵⁹¹ ÖZEN, s. 327.

⁵⁹² DEMİRBAŞ, s. 52 akt: GEERDS, Friedrich, Vernehmungstechnik, 5. Auflage, Lübeck 1976, s. 5.

⁵⁹³ Benzer görüş için bkz: CENTEL/ZAFER, s. 265.

⁵⁹⁴ CENTEL/ZAFER, s. 267- 268.

huzurda bulunan şüphelinin ifadesinin alınabileceği ancak mazereti sebebiyle huzurda bulunamayan şüphelinin (m. 13), tutuklu yada hükümlü olarak Ceza İnfaz Kurumu'nda bulunan şüphelinin (m. 14), tedavi kurumunda bulunan şüphelinin bulunduğu kurumda (m. 15) yada yargı çevresi dışında bulunan şüphelinin (m. 16) talimat mahkemesi tarafından ifadesi alınır ve tutanağa geçirilir. Kolluğun şüphelinin ifadesini alması yada diğer işlemlerin yapılması, aksine bir hüküm olmadıkça yazılan tutanaklar geçerli olup, tekrarı gerekmez.⁵⁹⁵

Kollukta alınan ifade, kovuşturma aşamasına ışık tutan en önemli delildir; özellikle ilk suçunu işleyen failer açısından devletin cezalandırma fonksiyonu ile ilk karşılaşmadır.⁵⁹⁶ Bu aşamada alınan ifadenin hukuki değeri açısından iki önemli husus vardır. Bunlar; kolluk tarafından alınan ifade sırasında müdafinin varlığı ve ifadeler ile sorgular arasında çelişkinin bulunmasıdır. CMK'nin 148/4. Maddesi gereğince, şüphelinin ifadesi, kollukta müdafî olmaksızın alınmış ve sanık tarafından mahkemede doğrulanmamışsa hükme esas alınamazken müdafî varlığında alınan ifade duruşma sürecinde doğrulanmasa dahi hükme esas alınabilir.⁵⁹⁷

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 213. Maddesi gereğince kollukta müdafî huzurunda alınan ifade ile kovuşturma evresindeki ifade arasında çelişki bulunursa duruşmada okunarak çelişkinin giderilmesi sağlanabilir. Sanığın kolluktaki ifadesini mahkemede tekrarlaması halinde hükme esas alınacak delilin mahkemedeki beyan delili olması, hükmün mefhum-u muhalifinin mahkemedeki beyan delili ile kolluktaki ifade arasında çelişki bulunmaması halinde kolluktaki ifadenin belge delili olarak hükme esas alınabileceği anlamına gelmesi sebebiyle iki hükmün uyumlu olmadığı eleştirilmiştir.⁵⁹⁸ Bu iki hüküm gereğince; müdafî olmaksızın alınan kolluk ifadesinin hukuki değerinin daha düşük olduğu yada hukuki değerinin olmadığı düşünülmüştür.⁵⁹⁹ Ancak hakları hatırlatılan ve müdafî talep etmediğini açıkça belirten şüphelilerin ifadesi alınırken yasak usuller kullanılmamışsa, ifadenin hukuki

⁵⁹⁵ CENTEL/ZAFER, s. 118.

⁵⁹⁶ DEMİRBAŞ, s. 49.

⁵⁹⁷ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 250; Doktrinde, CMK'nin 148/4 hükmünün kaldırılarak zorunlu müdafî atanmasının gerekli olduğunun, sebebinin ise *bir delilin kullanılmasının şüpheli iradesine bırakılmayacağı* savunulmuştur. ÜNVER/HAKERİ, s. 584.

⁵⁹⁸ CENTEL/ZAFER, s. 269- 270; AKSOY İPEKÇİOĞLU, s.73.

⁵⁹⁹ DEMİRBAŞ, s. 71; KOCA, s. 216.

değerinden söz edilebilir.⁶⁰⁰ Müdafî varlığında alınan kolluk ifadeleri geçerlidir; ancak mahkemedeki ifade ile arasında çelişki olursa duruşmadan okunarak giderilebilir. Bir görüşe göre bu hükümden anlaşılması gereken; müdafî olmadan alınan ifadenin tek başına hükme dayanak olmaması, diğer delillerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğidir.⁶⁰¹ Diğer bir görüşe göre ise, kollukta müdafî olmaksızın alınan ifadelerin hukuki değeri bulunmamaktadır, zira kanun koyucunun engellemek istediği müdafî olmaksızın kolluğun ifade almasıdır.⁶⁰² Kanaatimizce, yasak delilin elde edilmesinin önlenmesi açısından da müdafî olmaksızın alınan ifadenin hukuki değerinin bulunmadığının kabulü gerekir.

Soruşturmanın dağınıklığı ilkesi kabul edildiğinden, şüphelinin ifadesinin bir kez alınması yasal bir zorunluluk olmayıp; birden fazla kez alınabilir. Ayrıca hukuka uygun yöntemlerle alınmak şartıyla nerede ve nasıl alınacağına dair sıkı şartlar da bulunmamaktadır.⁶⁰³

Suç konusu olayı aydınlatan delillerin toplanması aşamasında şüpheli tarafından delillerin gizlenmesinin, yok edilmesinin önüne geçilmesi ve muhafaza altına alınması deliller açısından gerekli ise koruma tedbirleri uygulanır.⁶⁰⁴ Soruşturma evresinde şüpheli açısından başvurulacak ilk koruma tedbiri yakalama ve gözaltıdır. Şüphelinin suç şüphesinin varlığında yakalanması üzerine, Cumhuriyet savcısının vereceği talimat üzerine kolluk tarafından ifadesi alınabilir. Bu aşamada şüpheliye hakları hatırlatılmalıdır. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen bir kararla şüphelinin gözaltına alınması halinde, bu karar kapsamında kolluk tarafından şüphelinin ifadesi alınabilir.⁶⁰⁵ CMK'nin 94. maddesinde şüphelinin yakalanması üzerine ifadesinin alınması için hakime veya mahkemeye çıkarılması düzenlenmiştir. Bu hükümde belirtilen süre *en geç yirmi dört saattir*. Bu süre zarfında çıkartılamayan kişinin en yakın adliyede yada SEGBİS aracılığıyla ifadesinin alınması gerekir.

⁶⁰⁰ ERYILMAZ, s. 363.

⁶⁰¹ ÖZEN, s. 86.

⁶⁰² YENİSEY/NUHOĞLU, s. 626.

⁶⁰³ ÜNVER/HAKERİ, s. 584.

⁶⁰⁴ Uygulamada tutuklama tedbiri de ikrar delilinin elde edilmesinde araç olarak kullanılmaktadır. ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 292- 293; Ancak tutuklamanın ön ceza yada ön infaz olmadığı kabul edilmeli, ikrar delili ne kadar önemli olsa da bu uygulamalara başvurulmamalıdır. Hatta kanaatimizce tutuklamanın amacına aykırı bu uygulama, duruma göre hukuka aykırı delil elde etme yöntemi olarak dahi değerlendirilebilir.

⁶⁰⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 616.

(CMK 94/2, SEGBİS Yön. 16) Yakalama tedbiri üzerine, kendisine hakları hatırlatılan ve beyanda bulunan şüphelinin açıklamaları, kolluğun ifade almak için soru sorması üzerine değil de kendiliğinden olduğundan emir ve talimat doğrultusunda ifade alma kuralının istisnasıdır.⁶⁰⁶ Bu kapsamda şüpheli yakalamanın akabinde suçu işlediğine dair ikrarda bulunursa tutanağa bu hususun yazılması gerekir. Kanaatimizce, ikrar beyanı ifade alma esnasında alınmamıştır, sanık yakalama nedeniyle haklarından haberdardır. Bu durumda ikrar hukuka uygun elde edilmiş olup delil değerlendirmesi açısından diğer şartları sağlaması halinde ikrarın geçerliliğinden ve hükme esas alınabilirliğinden söz edilebilir. Ancak bu aşamada alınan ikrarın, şüphelinin psikolojik durumu da dikkate alınarak gerçeğe aykırı olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmekte olup, bu aşamada görüntü ve ses kaydı alınmasının kanunda düzenlenmesi gerektiği görüşü vardır.⁶⁰⁷

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 135. maddesinde düzenlenen *iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması* koruma tedbiri esnasında konuşmaların hakim kararı ile kayda alınması ve kayıta şüpheli işlediği suçu ikrar etmesi çok yüksek bir ihtimaldir. Ancak özgür iradenin ürünü olan bu ikrar beyanı, delil olarak kullanılmamalıdır. Zira şüphelinin ikrarının delil olarak kabul edilmesi için gereken usule uyulmamış ve hakları hatırlatılmamıştır.⁶⁰⁸ Diğer açıdan şüpheli suç isnadından haberdar olmadığından, özgür iradesiyle suçu ikrar etmiş sayılmaz. Bu şekilde elde edilen delillerin duruşmada okunması, sanığın diyeceklerinin sorulması gerekir.⁶⁰⁹

Ceza muhakemesine dair yapılan ilk usuli işlemler olması sebebiyle olayın izleri silinmeden, taraflar üzerinde etkisi azalmadan toplanan delillerin olayı aydınlatıcı etkisinin büyük olduğu aşıkardır, uygulamada da kollukta alınan şüpheli ve mağdur ifadelerinin doğruluğunun ve güvenilirliğinin yüksek olduğu düşünülür. Kural olarak bu durum geçerli olsa da, olaydan çok etkilenen yada çok üzülen, psikolojik sıkıntılar geçiren tarafların beyanlarının güvenilirliğinin teyit edilmesi

⁶⁰⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 616.

⁶⁰⁷ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 249- 253.

⁶⁰⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 472.

⁶⁰⁹ Yargıtay, iletişimin dinlenmesine ilişkin tutanakların tek başına olayı aydınlatması halinde duruşmada delil olarak tartışılması ve sanığın beyanda bulunmasının sağlanması koşuluyla delil olarak kabul edilebileceğini, tek başına olayı aydınlatmaya yeterli değilse diğer delillerle desteklenmesi halinde geçerli sayılacağını kabul etmektedir. ilgili kararlar için bkz: BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 275.

gerekir. Hazırlık soruşturmasında alınan ifadede ikrar içeren beyanda bulunan sanığın ikrarının yan delillerle desteklenmesi gerektiği aksi halde dikkate alınmaması gerektiği hakkında, Yargıtay 1990lı yıllarda kararlar vermiştir.⁶¹⁰ Bu kararlar, kolluğun zor kullanarak ifade aldığı bilindiği geçmiş tarihli dönemlere ilişkin olduğundan bu kararlara göre değerlendirme yapmanın doğru olmadığı görüşündeyiz.

Kolluk tarafından CMK'nin 147. maddesinde tanımlanan şüpheli/sanık hakları hatırlatılarak, CMK'nin 148. maddesindeki yasak usullere başvurulmaksızın, sanığın özgür iradesiyle ikrar beyanında bulunması halinde geçerli ve hukuka uygun elde edilmiş ikrara ulaşılmış olur. Bu usule aykırı olarak elde edilen delil hükme esas alınmamalıdır.

ii. Cumhuriyet Savcısı Tarafından Alınan İfade Sırasında İkrar

Cumhuriyet Savcısı, ifade alma işlemini şüpheliyi davet ederek yada şüpheli hakkında gözaltına alma tedbiri uygulanırken yapabilir. Davet edilerek dinlenen şahsın şüpheli olduğu düşünülmemekte ise ifade alma usulüne uygun olarak, hakları hatırlatılmalıdır.⁶¹¹ CMK'nin 145. ve 146. maddesi gereğince, davet üzerine gelmeyen sanık hakkında, zorla getirme kararı verilebilir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 91. maddesinde belirtildiği üzere, yakalanan şüpheli hakkında soruşturmanın tamamlanması maksadıyla, şüphelinin suçu işlediğini gösteren somut delillerin varlığı halinde Cumhuriyet Savcısı tarafından gözaltına alma kararı verilebilir. Gözaltına alınan şüphelinin ifadesi kolluk yada Cumhuriyet Savcısı tarafından alınabilir.⁶¹² Ancak suç konusu olayla ilgili ilk ifade kolluk tarafından alınmış ve yeniden ifade alınması gerekmişse işlem Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılmalıdır; aksi halde alınan ifade yasak usul kapsamında değerlendirilir.⁶¹³

⁶¹⁰ BİÇAK, s. 467.

⁶¹¹ “Şüpheli tanık” kavramı CMK’de düzenlenmemiştir. Cumhuriyet Savcısı, şüpheli sıfatında olabilecek kadar hakkında delil olmayan sanığı tanık olarak dinlemelidir. Tanıklara ilişkin usuller uygulanmalıdır. CENTEL/ZAFER, s. 268.

⁶¹² ÜNVER/HAKERİ, s. 584; CENTEL/ZAFER, s. 266.

⁶¹³ CENTEL/ZAFER, s. 266; Ancak 7145 sayılı Kanun ile 3714 sayılı Kanun kapsamına giren suçlarda, örgüt faaliyeti içerisinde işlenen suçlarda ve 31.07.2018 tarihinden itibaren üç yıl geçerli

Cumhuriyet savcılığında alınan ifade kamu davası açma yada takipsizlik kararı verme açısından kollukta alınan ifadeye nazaran soruşturma aşamasını sonuçlandırmaya dönüktür.⁶¹⁴ İfadenin hukuki değeri ise, duruşmada ifadeler arasında çelişki olması durumunda okunacağına dair CMK 213 hükmü kapsamında müdafî varlığında alınan kolluk ifadeleri ile eşdeğerdir.⁶¹⁵ Cumhuriyet Savcısının aldığı ifade müdafinin varlığı şart değildir. Ancak müdafî olmaksızın kollukta alınan ifadeye ilişkin CMK'nin 148/4. maddesi hükmü, Cumhuriyet savcısının aldığı ifade için söz konusu değildir. Zira kanun koyucu, Cumhuriyet savcısının ve hakimin huzurunda alınan ifadenin güvenilirliğini eşit düzeyde görmüştür.⁶¹⁶ Ancak bu hüküm, zorunlu müdafiliğin olmadığı durumlar açısından geçerlidir. Zorunlu müdafinin bulunmasının gerekli olduğu yasal hallerde, müdafî olmaksızın şüphelinin ifadesinin alınması CMK'nin 147. maddesine aykırı olup, elde edilen ikrar hukuka aykırı sayılacaktır.⁶¹⁷ Zorunlu müdafiliğin gerekmediği hallerde, müdafî talep etmeksizin verilen ifade geçerli olacaktır.⁶¹⁸

Soruşturma aşamasında kolluk yada Cumhuriyet Savcısı tarafından şüphelinin ve diğer süjelerin ifadesi alınır yada şüpheli susma hakkını kullanır; ancak araştırmaya ve delil elde etmeye devam edilir.⁶¹⁹ Şüpheli, susma hakkını kullanmayarak açıklama yaparsa ifade esnasında ikrarda bulunabilir. İkrara dair değerlendirme ifade alma işlemi sırasında yapılamayacaktır. Ancak bu durumda Cumhuriyet savcısı CMK'nin 162. maddesi gereğince, ikrarda bulunan şüpheliyi sorguya çekilmesi için nöbetçi Sulh Ceza Hakimliği'ne gönderebilir. Bu şekilde,

olmak üzere 5237 sayılı Kanunun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde yer alan suçlarda şüphelinin yeniden ifadesinin alınması gerekirse, Cumhuriyet Savcısı yada Cumhuriyet Savcısının yazılı emri ile kolluk tarafından işlemin yapılabileceği düzenlenmiştir. (3713 Terörle Mücadele Kanunu Geçici Madde 19/b).

⁶¹⁴ DEMİRBAŞ, s. 50.

⁶¹⁵ Konya Bölge Adliye Mahkemesi 5. Ceza Dairesi'nin 14/01/2022 tarihli 2021/2200 E.-2022/103 K. sayılı kararında "5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 213. maddesinde ise; sanığın hakim veya mahkeme huzurunda yaptığı açıklamalar ile Cumhuriyet savcıları tarafından alınan ifadelerin duruşmada okunabilmesi kabul edilerek, savcı tarafından alınan ifadelere de delil olma değeri tanınmıştır. Buna karşılık, şüphelinin kollukça alınan ifadesine ilişkin tutanağın duruşmada okunabilmesi için, kollukta ifade alındığı sırada müdafîin hazır bulunması şartı aranmıştır. Görüldüğü gibi, her iki kanuni düzenlemeye de, hâkim önündeki ikrarın delil değeri kabul edilmiştir." Karar metni için bkz: uyap.gov.tr, (E.T. 02.05.2022).

⁶¹⁶ DOĞAN, s. 307; Yasak ifade usulüne başvurmayaacağı hususunda Cumhuriyet Savcısına olan güven sebebiyle müdafî aranmadığı haklı yorumu yapılmıştır. ERYILMAZ, s. 363.

⁶¹⁷ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 259.

⁶¹⁸ ÖZEN, s. 317.

⁶¹⁹ ERYILMAZ, s. 363.

tarafsız ve bağımsız hakim önünde şüpheliye kendini savunma yolu da sağlanmış olur.⁶²⁰ Hatta tutuklama şartları oluşmuşsa, tutuklama talebiyle birlikte sorgu talebi gönderilebilir. Hakim, sanığı sorguya çeker, ikrar beyanını Sorgu Tutanağı'na yazdırır, tutuklama talebi varsa bu konuda da karar verir.⁶²¹

Kolluk veya Cumhuriyet savcısı tarafından alınan ifade sırasında şüphelinin ikrarda bulunması halinde, CMK'nin 91/7 ve 162. maddesi gereğince Cumhuriyet savcısı tarafından nöbetçi sulh ceza hakiminin sorguya çekmesi talep edilebilir. Ancak Yargıtay'ın da kabul ettiği üzere, ikrarın delil değeri açısından incelenmesinde sanığın muhakeme aşamalarında ikrardan dönüp dönmediği hususunun araştırılması gerektiğinden, ikrar olsa dahi soruşturma evresinde diğer delillerin toplanması gerekmektedir.⁶²²

iii. Sulh Ceza Hakiminin Yaptığı İstisnai Soruşturmada İkrar

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 163/1. maddesinde sayıldığı üzere; suçüstü hali yada gecikmesinde sakınca bulunan halin bulunması koşuluyla Cumhuriyet savcısına ulaşılamaması veya *olayın genişliği itibariyle Cumhuriyet savcısının işgücünü* aşması şeklinde sınırlı hallerde istisnai olarak, sulh ceza hakimi tüm soruşturma işlemlerini yürütmekle görevlidir.⁶²³

Sulh ceza hakimi soruşturmayı yürütürken tıpkı Cumhuriyet savcısı gibi hareket eder, delilleri toplar, şüphelinin ifadesini alır. Ancak şüphelinin beyanlarının alınması ifade alma olarak değerlendirilmelidir, teknik anlamda sorgudan söz edilemez. Hakim huzurunda müdafî bulunmaksızın alınan şüpheli ifadesi geçerli ve hukuka uygundur. Çelişki olması durumunda dahi hükme esas alınabilir.

Şüpheli ifade alma işlemi sırasında ikrarda bulunabilir. Şüphelinin suça dair kabul beyanları, hukuki değeri açısından adli ikrar olarak değerlendirilir. Yine bu durumda kanunda Cumhuriyet savcısı yada müdafî varlığında kollukta alınan ifadeler için düzenlenen CMK'nin 213. Maddesi uygulanmaz.

⁶²⁰ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 268.

⁶²¹ Alman ceza muhakemesi hukukunda, şüphelinin soruşturma evresinde hakim önünde verdiği ikrarın tutanağının duruşmada delil olarak okunması kabul edilmiştir. (StPO 254).

⁶²² BİRTEK, Delil ve İspat, s. 110 dipnot: 81.

⁶²³ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 297.

iv. Sulh Ceza Hakiminin Sorgusu Sırasında İkrar

Sulh ceza hakimliğinde sorgu işlemi, suç sonrasında şüphelinin bağımsız ve tarafsız hakim önüne çıkarıldığı ilk aşamadır.⁶²⁴ Usulüne uygun olarak sorgu yapılması hukuk devleti ilkesinin, maddi gerçeğe ulaşılırken sanığın haklarının da gözetilmesi gerekliliğinin bir sonucudur. Soruşturma evresinde Sulh Ceza Hakimi, CMK'nin 91/7. Maddesi gereğince, yakalama kararı üzerine gözaltına alınan şüphelinin bırakılmaması halinde en geç yirmi dört saat içinde hakim önüne çıkartılması halinde yada şüphelinin sorgu için davet edilerek gelmemesi halinde de zorla getirme kararı verilerek (CMK 162, 145) sorgu yapar. Bu haller dışında, yakalama üzerine getirilen şüphelinin de sorgusu yapılır. CMK'nin 162. maddesinde, gerekli görülmesi halinde bazı soruşturma işlemlerini Sulh Ceza Hakimi'nin yapması istenebilir ve bu kapsamda şüphelinin sorgusu yapılabilir.

Sorgu aşaması, soruşturma sürecinde şüpheliye kendini savunma hakkı tanıdığından; sorgu işleminde maksat; şüphelinin savunmasının alınmasıdır.⁶²⁵ Ancak delil elde etme amacı tartışmalıdır. Delil elde etme amacı olduğunu düşünenlerin⁶²⁶ aksine bizim de katıldığımız görüşe göre delil elde etme amacı yoktur.⁶²⁷

Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nun (CMUK) 158. maddesinde düzenlenen hazırlık evresinde ikrarda bulunan şüphelinin sorgu için sulh ceza hakimliğine çıkarılacağı hükmü CMK'de yer almamaktadır. Sulh Ceza Mahkemesi hakimi tarafından yapılan sorguda, şüphelinin beyanları kovuşturma aşamasında tekrarlanma şartı olmaksızın sorgu tutanakları belge delili olarak doğrudan okunabilir.⁶²⁸ Sorgu esnasında sanık hakim huzurunda yaptığı açıklamalarda ikrara yer verirse, delil teşkil eder.⁶²⁹ Kaldı ki, sorgu sırasında ikrar elde etmek, sanığın psikolojik durumu

⁶²⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 270.

⁶²⁵ CENTEL/ZAFER, s. 262; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 616; BİRTEK, Delil ve İspat, s. 90; BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 269.

⁶²⁶ SELÇUK, s. 52; ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 243.

⁶²⁷ KUNTER, s. 648 (No. 349)

⁶²⁸ CENTEL/ZAFER, s. 271.

⁶²⁹ KUNTER, s. 648 (No. 349)

açısından mümkündür.⁶³⁰ Hakim, sanığın ikrar beyanını detaylı ve dikkatlice incelemeli, nedensellik ilişkisi kurarak ikrarın delil gücünü tespit etmelidir.⁶³¹ İkrarın delil değeri açısından incelemesi yapılmalıdır. Zira; sorgu, soruşturma aşamasında olayın üzerinden uzun zaman geçmeden hatta kimi zaman daha deliller toplanmadan yahut karartılmadan sanık ifadelerine başvuru bir aşamadır. Değindiğimiz üzere, sorguda elde edilen ikrarın olayın sıcaklığı nedeniyle gerçek ve doğru beyanlardan oluşacağı düşünülmektedir. Kovuşturma aşamasına geçildiğinde sanığın sorgudaki ikrarı ile aynı yönde ifadeler kullanması, çelişkili bir anlatımda bulunmaması, hayatın olağan akışına aykırı bir görünüme kavuşmaması halinde hükme esas bir ikrar elde edilmiş sayılır.

v. Yer Gösterme İşlemi Esnasında İkrar

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 85. maddesiyle ilk kez düzenlenen yer gösterme işlemi, soruşturma işlemlerinden biridir. Cumhuriyet savcısı yada kanunda yazılı hallerde (CMK 250/1. fıkrasına giren suçlar açısından yapılan düzenleme maddenin ilga edilmesiyle uygulanmaz hale gelmiştir.) adli kolluk amiri tarafından, yer gösterme işlemi susma hakkını kullanmayıp suç konusu olay hakkında beyanda bulunan şüpheliye yaptırılabilir. Bir diğer deyişle, şüphelinin suçu kabul etmesi yani ikrar içeren beyanlarda bulunması halinde bunun teyit edilmesi amacıyla yer gösterme işlemi yaptırılır.⁶³² Bu düzenleme öncesinde keşif olarak yaptırılan bu işlemde, şüphelinin susma hakkı ve suçsuzluk karinesine uyulmadan ikrar elde edilmekteydi.⁶³³

Kanuni lafız *kendisine yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmuş olan şüpheli* şeklinde olduğundan yalnızca soruşturma evresinde yer gösterme işlemi yaptırılabilir. Bu işlemin muhatabı da yalnızca susma hakkını kullanmayan şüphelilerdir. “*Kısmen açıklamada bulunan şüpheliye*” de yer gösterme işlemi yaptırılmaz.⁶³⁴

⁶³⁰ **EREM**, Faruk, “İkrar ve İtiraf”, Hümanist Dergi, Y. 14, 2015 İlkbahar Sayısı, <https://www.farukeremvakfi.org.tr/27/20.html> (E.T. 04.12.2021).

⁶³¹ **SELÇUK**, s. 58.

⁶³² **GÖKTÜRK/ŞAHİN**, s. 73.

⁶³³ **ÖZTÜRK ve diğerleri**, s. 357.

⁶³⁴ **ÖZTÜRK ve diğerleri**, s. 358.

İşlemin amacı, ifade alan makam açısından delil elde edilmesi, şüpheli açısından savunma hakkının sunulmasıdır.⁶³⁵ Şüphelinin ifadelerinin doğrulanması için suçun işlendiği yerin gösterilmesi ve varsa yeni delil elde edilmesidir; ikrar elde etmek değildir.⁶³⁶ Ancak şüpheliye etkin pişmanlık hükmünün uygulanmasını sağladığı için lehe bir düzenlemedir.⁶³⁷

Yer gösterme işleminin niteliği kimi yazarlarca ifade alma olarak,⁶³⁸ kimi yazarlar tarafından ise keşif ve ifade alma olarak değerlendirilmektedir.⁶³⁹ Yer gösterme işlemi sırasında ifade alma işlemi yapılacaksa ifade alma CMK'nin 147-148. maddelerindeki usule göre gerçekleştirilmelidir. Hakları hatırlatılan sanık ikrarda bulunursa, Cumhuriyet savcısı tarafından alınan ifade gibi hukuka uygun elde edilmiş delil oluşur.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 85/2. maddesinde düzenlenen müdafinin de yer gösterme işleminde hazır bulunabileceğine ilişkin hüküm, ifade alma işlemi için kanaatimizce gerekli ve zorunlu değildir. Zira bu işlem savcı tarafından yapılacağından, müdafinin varlığı şart değildir. Yer gösterme işleminde ifade almak, suçun işlendiği yerde şüphelinin gözlemlenmesini sağlar ki, savcı huzurunda yapıldığında beyanın güvenilirliği daha yüksek olur. İkrar beyanında bulunan şüpheli açısından diğer şartların sağlanması halinde, ikrarın delil olarak değerlendirilmesi ve hükme esas alınması yüksek olasılıktır.

Bu açıklamalar ışığında soruşturma evresinde şüpheliye isnat edilen eylemin suç olup olmadığı deliller aracılığıyla araştırılır ve kamu davasının açılmasına gerek olup olmadığı hakkında karar verilir. Eylemin suç oluşturduğu hususunda, deliller ile basit şüphe yoğunlaşır ve kovuşturma evresinde ceza verilmesi için -mahkumiyete hükmetmek için- CMK'nin 170/2. mddesinde aranan yeterli şüpheye⁶⁴⁰ ulaşırsa, şartları oluşan ön ödeme, uzlaştırma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi yada seri muhakeme usullerine başvurulması gerekmemekte ise yahut Cumhuriyet

⁶³⁵ AKSÜT ve diğerleri, s. 432.

⁶³⁶ ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 358; *Yer gösterme bir nevi ikrardır.* YENİSEY/NUHOĞLU, s. 633.

⁶³⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 633; BIÇAK, s. 693.

⁶³⁸ AKSÜT ve diğerleri, s. 435.

⁶³⁹ ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 358.

⁶⁴⁰ Toplanan delillerin mahkumiyet olasılığının %51'i geçecek şekilde olması halinde yeterli şüphenin varlığından söz edilebilir. YENİSEY/NUHOĞLU, s. 572.

savcısının kamu davası açma konusunda takdir hakkının bulunmadığı durumlarda savcı tarafından iddianame düzenlenerek kamu davası açılır. Bu aşamada savcı suçun varlığını, maddi unsurlarını, hukuka uygunluk nedeninin bulunmadığını ve eylemin haksızlık içeriği taşıdığını ve suçun nasıl işlendiğini delillerle göstermeli ve bunları içeren bir iddianame hazırlamalıdır.⁶⁴¹ Ancak CMK'nin 172. Maddesi gereğince toplanan deliller ve yapılan araştırmalar sonucunda; yeterli şüpheye ulaşılamazsa yada muhakeme şartlarının yokluğu halinde savcı kovuşturmayaya yer olmadığı kararı vererek dosyadan el çeker.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 173. maddesi gereğince itiraz kararına karşı suçtan zarar gören, itiraz yoluna başvurabilir. Yargılamanın yenilenmesi düzenlemesiyle aynı minvalde getirilen bu uygulamada, itirazın reddedilmesi üzerine kapatılan soruşturma dosyasında kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak yeni delil elde edilmesi halinde yapılması gereken CMK'nin 172/2. maddesi gereğince bu hususta Sulh Ceza Hâkimliğince bir karar verilmesidir. Bu kararın verilmemesi halinde aynı fiilden dolayı kamu davası açılamaz. Kanunda aranan ölçüt, yeterli şüphe oluşturacak yeni delilin elde edilmesi olup; yargılamanın yenilenmesinde yapılan ikrara ilişkin ayrı bir açıklama söz konusu değildir. Bu sebeple elde edilen yeni delilin şüphelinin özgür iradeye dayalı ikrarının olması da muhtemeldir.

Hasılı, şüphelinin ikrarı soruşturma aşamasında yeterli delil olarak değerlendirilebilir. Öyleyse yazılı dilekçe ile ikrarda bulunan şüpheli hakkında kamu davasının açılması Sulh Ceza Hakimliği'nin kararına bağlı olacaktır. Sulh ceza hakimi, sorgu işlemi yineleyerek, ikrarın beyan delili olarak hakim huzurunda alınmasını sağlarsa beyan delili olan ikrarın delil değerlendirmesi yapar yahut belge delili üzerinden yaptığı delil değerlendirmesi neticesinde kamu davası açılması gerekmediğine karar verir.

c. İddianamenin Kabulü (Ara Muhakeme) Evresinde İkrar

İddianamede CMK'nin 170/4. maddesi gereğince, suç konusu olay maddi gerçeği ortaya çıkaracak lehe ve aleyhe toplanan tüm delillerle ilişkilendirilerek

⁶⁴¹ SOYASLAN, s. 64.

açıklanır. “*Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan*” iddianamenin düzenlenmesi ise CMK’nin 174. maddesi gereğince iddianamenin iadesi sebebidir. İade kurumu soruşturma evresinde delillerin toplanmasını sağlamaya yönelik getirilmiş bir hükümdür.⁶⁴²

Ceza Muhakemesi Kanunu’nda bu evreden açıkça bahsedilmiş değildir. Kamu davasının açılması bölümündeki hükümlerden hareketle, bu evre iddianamenin düzenlenmesi ile davanın açıldığı mahkeme başkanı yada hakim tarafından iddianamenin kabul veya iadesi arasında geçen zaman olarak tanımlanabilir.⁶⁴³

İddianamenin iadesi CMK’nin 174. maddesinde düzenlenmiştir: İade nedenleri iddianamenin şekli, yeterli delilin toplanmaması, ön ödeme, uzlaştırma yada seri muhakeme kapsamında olan suçlardan olmasına rağmen bu yollara başvurulmaması, izin yada talep gibi muhakeme şartları gerçekleşmeden iddianame düzenlenmesi olarak dört bent halinde sayılmıştır. Mahkeme iddianamenin ve soruşturma evrakının gelmesinden itibaren on beş gün içinde, belgeleri inceler eksik veya hatalı noktaların tespit ederek iddianameyi iade eder. 174/4. fıkra gereğince, bu süre içerisinde iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır.

Bu evrede sanığın iddianamenin kabul edildiğinden haberdar olması tebligat yoluyla yada UYAP sisteminin vatandaşlar tarafından kullanılması yoluyla da sağlanamaz. Zira bu ara evrenin öğrenilmesi ancak iddianamenin kabulü kararı ile başlayan kovuşturma evresinde dosyanın mahkeme tarafından açılmasıyla yada mahkeme tarafından duruşma hazırlığında sanığa tebligat yapılması ile mümkün olur. Bu nedenle bu evrede sanığın ikrarda bulunma olasılığı yoktur. Ancak doktrinde bizim de katıldığımız görüşe göre, yeterli şüpheye dair incelemenin yapıldığı bu aşamada, sanığa en azından ek savunma hakkı verilmelidir.⁶⁴⁴

⁶⁴² 1412 sayılı CMUK’de mahkeme başkanının duruşmada tanık ve bilirkişiyi hazır ederek başka delillerin toplanmasına karar verebilmekte iken 5271 sayılı CMK’de bu hükümlerin yer almaması delillerin soruşturma aşamasında toplanması gerektiğine dair bakış açısı olarak yorumlanmıştır. **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 296.

⁶⁴³ **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 571.

⁶⁴⁴ **ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ**, s. 495.

i. İade Nedeni Olarak Düzenlenen Uygulamalarda Şüphelinin İkrar Beyanı

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 174. maddesinde iddianamenin iadesi sebepleri dört bent halinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme kapsamında iade nedenlerinden ön ödeme, uzlaştırma ve seri muhakeme kurumları ceza muhakemesinde yargılamaya alternatif olarak düzenlenen uygulamalardır. Yargılamaya alternatif olsa da, yargı mercileri tarafından yerine getirilmesi yahut onaylanması nedeniyle ikrar açısından değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür.

1. Önödeme Uygulaması Açısından İkrarın Değerlendirilmesi

Türk Ceza Kanunu'nun 75. Maddesinde düzenlenen ön ödeme, yargılamaya alternatif yollardan biri olarak uygulanmaktadır. Hukuki nitelik açısından tartışmalı olup, kanunda kovuşturma aşamasına geçilmesini önleyen, *feragat* niteliğinde bir uygulamadır.⁶⁴⁵ *Uzlaştırmaya tabi olmayan ve yalnızca adli para cezasını gerektiren suçlarda ve belirlenen hapis cezasının üst sınırı 6 ayı geçmeyen suçlarda* soruşturma ve kovuşturma aşaması yapılmadan şüphelinin belli bir miktar ödeyerek suçtan kurtulmasını sağlayan bir yoldur. CMK 174. madde gereğince ön ödeme uygulanması gereken suçlarda bu yola başvurulmadan iddianame düzenlenmesi iade sebebidir. Önödeme uygulanacak suçlar açısından da şüphelinin suçu işlediğine dair yeterli şüphenin bulunması gerekir.⁶⁴⁶

Türk Ceza Kanunu'nun 75/1. maddesi gereğince, ön ödeme uygulandığında şüpheli hakkında dava açılmayarak, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılığınca soruşturma giderleri ile birlikte kanunda düzenlenen adli para cezasını karşılayan miktarın ödemesi bildirimini şüpheliye tebliğ edilir ve ödemenin yapılması halinde kamu davası açılmayacağı bildirilir. TCK'nin 75/2. maddesi gereğince özel kanunlar nedeniyle doğrudan dava açıldığında, ön ödemeye tabi suçların olduğu anlaşılması

⁶⁴⁵ Hukuki niteliği hakkında tartışmalar ve görüşler için bkz: **YAVUZ**, Hakan A, Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Düzenlemeler, 1. Baskı, Ankara 2020, s. 227- 232.

⁶⁴⁶ **YILMAZ**, Zahit/**APIŞ**, Özge, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 26, S. 1, Haziran 2020, s. 71.

halinde mahkeme tarafından sanığa, yargılama giderleri ile birlikte yapılması gereken ödeme tebliğ edilir ve ödemenin yapılması halinde kamu davası düşer.

Kanuni düzenlemede Cumhuriyet Savcısı tarafından suçun işlendiğine ilişkin araştırmanın yapılması yada yeterli şüphenin varlığının arandığı belirtilmemiştir. Mahkemeye doğrudan dava açıldığında da hakim tarafından ödenmesi gereken miktarın sanığa tebliği için yargılama yapılması da zorunlu görülmemiştir.⁶⁴⁷ Ancak doktrinde, ceza muhakemesinin maksadının sağlanması için Cumhuriyet savcısının suç haberini alır almaz araştırmaya başlaması başlangıç şüphesi olarak değerlendirildiğinden, toplanan delillerin değerlendirilmesi sonucunda yeterli şüpheye ulaşıldığında iddianame düzenleneceğinden yahut iade sebepleri söz konusu olacağından ön ödeme için yeterli şüphenin arandığı düşünülmektedir.⁶⁴⁸ Biz de bu görüşe iştirak etmekteyiz.

Şüpheli ön ödeme uygulamasını kabul ettiğinde muhakeme aşamasında sahip olduğu haklardan, adil bir yargılamanın sağlayacağı güvencelerden vazgeçerek, yargılama faaliyetiyle uğraşmamak için ödemeyi yaparak adeta suçun üstünü kapatmış olmaktadır.

Ön ödeme uygulaması açısından ikrarı değerlendirmek gerekirse; şüphelinin/sanığın doğrudan bir kabul beyanı aranmamıştır. Kanunda yalnızca ödemenin yapılmasına ilişkin hüküm düzenlenmiş olduğundan, zımnî ikrarın varlığından söz edilebilir. Zira şüpheli suçu işlemiş olduğu için bu ödemeyi yapar. Ancak ön ödemeye ilişkin tebligat geldiğinde, seçenek olarak ön ödemeyi kabul etmeyerek iddianame düzenlenmesini ve hakkında yargılama yapılmasını da sağlayabilir. Bu nedenle zımnî ikrarı ve kabulü içeren bu düzenlemede, şüpheli beyanı ile değil ödeme fiili ile suçu işlediğini kabul etmiş olur. Kanaatimizce, adli mercii önünde, özgür iradesiyle, ikrarın anlam ve sonuçlarını kavrayarak gerçekleştirilmiş bir suçu kabul iradesi olmadığından ön ödeme uygulamasını kabul etmek hukuken ikrar olarak değerlendirilemez.

⁶⁴⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 820.

⁶⁴⁸ ÖZEN, Muharrem/KÖKSAL, Atacan, "Önödeme Ve Bazı Çözüm Önerileri", AÜHFD, C. 70, S. 2, Y. 2021, s. 605.

2. Uzlaştırma Uygulaması Açısından İkrarın Değerlendirilmesi

Ceza muhakemesinin yargılama yapılmadan alternatif çözüm yolları olarak başvuru yapılan uygulamalardan birisi de CMK'nin 253. maddesinde düzenlenen uzlaştırmadır.

Uzlaştırma, şikayete tabi suçlarda ve şikayete tabi olmasa da CMK'nin 253/1-b. maddesinde sayılan bazı suçlarda yada özel kanunlarda düzenlenen suçlarda ve özellikle uzlaştırmanın uygulanmayacağına ilişkin açık hüküm bulunmayan suçlarda geçerli olmak üzere; kural olarak iddianame düzenlenmeden ancak kovuşturma aşamasında da tamamlanabilen bir yol olarak, şüpheli ile mağdurun bir edim karşılığında yahut edim olmaksızın uzlaşması ve mağdurun zararının bu yolla giderilmesi suretiyle adaletin tesisi için getirilmiş bir müessesedir.⁶⁴⁹ Ancak uzlaştırma yargılama faaliyeti değildir; uzlaştırmacı iddia eden yada savunma yapan değil, tarafları uzlaştıran kişidir.⁶⁵⁰

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253/8. maddesinde düzenlendiği üzere, uzlaştırmaya tabi bir suçun olması soruşturma yapılmasını ve delil toplanmasını engellemediğinden, Cumhuriyet savcısının suç haberini alır almaz araştırmaya başlaması ve toplanan delillerin değerlendirilmesi sonucunda başlangıç şüphesini aşan yeterli şüpheye ulaşıldığında iddianame düzenleneceğinden yahut iade sebepleri söz konusu olacağından uzlaştırma için yeterli şüphe aranmaktadır.⁶⁵¹

Uzlaştırma, CMK'nin 174. maddesi gereğince iddianamenin iade nedeni olarak düzenlendiğinden, yargılama aşamasına geçmeden önce başvurulması gerekir. Uzlaşmaya tabi suça ilişkin müracaat olduğunda, dosyanın Cumhuriyet Başsavcılığı nezdinde kurulan uzlaştırma bürolarına gönderilmesi ve uzlaştırma süreci açısından gerekli işlemlerin yapılması için dosyanın Uzlaştırma Savcısı'na tevdi sağlanır. CMK'nin 253/12. maddesinde düzenlendiği üzere; savcılık kalemi vasıtasıyla atanan uzlaştırmacı, taraflarla görüşerek süreci yönetir ve uzatmalar dahil yetmiş günde sonuçlandırır.

⁶⁴⁹ AŞKIN, Uğur/TOPUZ, Veysel/BİLGE, Burak, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara 2020, s. 102- 104.

⁶⁵⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 823.

⁶⁵¹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 843.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253/15. maddesi gereğince, uzlaştırmacı, tarafların imzalarını alarak hazırladığı ve büroya sunacağı raporda, tarafların uzlaşmadıklarını yada hangi şartlarda uzlaştıklarını açıklar. CMK'nin 253/17. maddesi gereğince, Cumhuriyet savcısı, raporda tarafların özgür iradeleriyle uzlaştığını yada belirlenen edimin hukuka uygun olduğunu denetleyerek dosyada muhafaza eder. Edimin hukuka ve ahlaka aykırı olmaması gerektiği Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 18/4. maddesinde de düzenlenmiştir. Hukuka ve ahlaka aykırı edim hususunda taraflar anlaşmış olsa dahi, edimin hukukilik şartını sağlamaması nedeniyle uzlaşma süreci olumlu sonuçlandırılmaz.

Uzlaştırmaya dair TCK'nin 73/8. maddesinde "*failin suçu kabullenmesi*" şartı 5560 sayılı kanun ile ilga edilmiştir. Öncesinde, bu hüküm gereğince uzlaştırmacının uygulanabilmesi şüpheli/sanığın ikrarına bağlıydı.⁶⁵² Failin gerçekleştirdiği fiilin sorumluluğunu alması gerektiği görüşü mevcuttu; ancak suçun kabullenilmesi yani ikrarı sorumluluk almak olarak değerlendirilmeyeceğinden değişikliğe gidilmiştir.⁶⁵³ Nihayet kanun değişikliği sonrasında, uzlaştırmaya tabi suçlardan olması ve soruşturma sonucunda hasıl olan yeterli şüphenin varlığı şart olarak sayılmıştır.⁶⁵⁴

Uzlaşma teklifinin kabulü, bir anlamda suçun kabulünü içerir. Suçun kabulünün ikrar anlamına gelmeyeceği, zikrettiğimiz kanun değişikliği sonrasında kabul edilmiştir. Uygulamada kullanılan Uzlaştırma Teklif Formu'nda uzlaşmanın hukuki sonuçlarına dair 12. maddede "*Şüpheli ya da sanığın uzlaşma teklifini kabul etmesi ve uzlaştırma görüşmesi yapması suçu kabul ettiği anlamına gelmez.*" şeklinde beyanların suçun kabulü yada ikrarı olmayacağı düzenlenmiştir. Ancak ikrar olarak değerlendirilebileceği yönünde görüşler sürdürüldüğünden⁶⁵⁵ bu tartışmaya değinmeyi gerekli buluyoruz.

Uzlaştırma sürecinde şüphelinin/sanığın kabul beyanlarının geçerli olup olmadığı konumuz açısından da önem arz etmektedir. İkrarın delil değerinin olması

⁶⁵² AŞKIN/TOPUZ/BİLGE, s. 85

⁶⁵³ DEĞİRMENCİ, Olgun, Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma, Ankara 2020, s. 159- 160.

⁶⁵⁴ ŞAHİN, Meral Ekici/YEMENİCİ, Kürşat, "6763 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma", ERÜHFD, C. XIII, S. 1, Y. 2018, s. 490.

⁶⁵⁵ ŞAHİN/YEMENİCİ, s. 490.

için öncelikle adli merciiler önünde gerçekleşmesi gerektiğinden uzlaştırmacı adli mercii olarak değerlendirilebilir mi? Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29/05/2018 tarihli ve 2017/15-496 E.- 2018/246 K. sayılı kararında belirtilmiştir: *Uzlaştırma kurumu, uyuşmazlığın yargı dışı yolla ve fakat adli makamlar denetiminde çözümlenmesini amaçlayan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir.*⁶⁵⁶ Açıkça belirtildiği üzere, denetimin adli makamlarca yapılması ancak çözümün yargı dışında olması; adli mercii önünde gerçekleşen bir ikrarın varlığından bahsetmeyi mümkün kılmamaktadır. Diğer husus, şüphelinin özgür iradesine dayanan ikrarın olup olmadığıdır. Uzlaştırma aşamasında şüphelinin uzlaşma teklifini kabul etmesi; bazı durumlarda şüphelinin yargılamadan korkması, toplumda sanık sıfatıyla anılmasından çekinmesi yada uğraşmak istememesi, hukuka uygunluk nedenlerinin varlığında suçun işlenmiş olmasına yada suçu işlenmemiş olmasına rağmen mümkün olabilir.⁶⁵⁷ Ancak bu durumun, CMK'nin 235/17. maddesine aykırılık oluşturup oluşturmayacağı da değerlendirilmelidir.

Doktrinde belirtildiği üzere, şüpheli/sanık uzlaşma teklifini kabul ettiğinde, suçu da ikrar etmiş sayılacağı düşüncesiyle uzlaşma teklifini reddetmekte, CMK'nin 253/20. Maddesi uzlaştırma sürecindeki beyanlarının ikrar anlamına gelmediğine dair hüküm bu sorunu çözmektedir.⁶⁵⁸

Adliyeler kurulan uzlaştırma bürosunda görevli olan savcı, tarafların özgür iradeyle uzlaştığını tespit etmesi halinde uzlaştırma sürecini sonuçlandıracaktır. Belirtmek gerekir ki, özgür iradeyle uzlaşıldığının denetlenmesi, ikrarın hukuka uygunluğunun denetimi anlamına gelmez. Zira saydığımız ihtimaller ışığında, şüphelinin kabul beyanının hukuki anlamda ikrar anlamına gelmeyeceği söylenebilir. Aksi bir durum olarak, şüpheli ikrar beyanında bulunmasına rağmen edimde anlaşılabilmesi yada yargılamadaki güvencelerden faydalanma isteği nedeniyle uzlaşmayı reddedebilir.

⁶⁵⁶ Kararın devamı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E. T. 10.01.22).

⁶⁵⁷ Bu sebeplere ek olarak, isnat edilen fiilin suçun tipine uygun olmaması da sayılmıştır. **ŞAHİN/YEMENİCİ**, s. 490.

⁶⁵⁸ **YENİDÜNYA**, A. Caner, "Uzlaştırma (CMK.m. 253-257)"

<https://caneryenidunya.medium.com/son-düzenlemeler-işığında-uzlaştırma-kurumu-cmk-m-253-255-flda2e6d5efb>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

Uzlaştırma mahkeme önünde yapılan ve değerlendirilen ikrardan ayrılmaktadır. Uzlaştırmanın taşıdığı risk, bu aşamada şüphelinin kabul ettiği suçlamayı yani ikrarının diğer aşamalarda kullanılması halidir. Kanun koyucu CMK'nin 253/20. Maddesinde ikrar beyanı; *herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılmayacağını* düzenleyerek bu riski ortadan kaldırmıştır. Bu hüküm gereğince, teklifin reddedilmesi halinde iddianame düzenlenirken yada muhakemenin ilerleyen aşamalarında şüphelinin ikrar beyanının varlığı şüpheli yada sanık aleyhine bir sebep olarak değerlendirilemez. Zira, kanunen şüpheliye yargılama benzeri alternatif bir yol sunulmuş ve kanunun tanıdığı bir hak ihdas edilmiştir. Bu nedenle; kanuni hak aleyhe değerlendirilmemelidir.⁶⁵⁹

3. Seri Muhakeme Usulü Uygulaması Açısından İkrarın Değerlendirilmesi

Yargılamanın uzun sürmesi, henüz çözümlenmeyen pek çok dosyanın olması, iş yükü ile orantılı personelin bulunmaması gibi nedenlerle ceza adaletine erişim geciktiği için niteliğine göre suç tipleri açısından alternatif çözümler kanunda düzenlenerek, daha ağır nitelikteki dosyalara daha çok zaman ayrılması amaçlanmaktadır.⁶⁶⁰ *Yargılama olmaksızın ceza olmaz* ilkesinin istisnası olarak CMK'nin 250. maddesinde düzenlenen seri muhakeme usulü; yeni bir uygulama olarak, kanunda sayılan suçlardan birinin varlığı halinde Cumhuriyet savcısı tarafından şüphelinin yargılanması halinde belirlenecek cezadan yarı oranda indirim yapılarak karar verilen cezanın teklif edilmesine ilişkindir. Bu uygulamada maksat, kanunda belirlenen ve nispeten diğerlerine göre daha hafif suçlara yargılama işlemleri yapılmaksızın adil ve orantılı bir cezaya hükmedilmesidir.⁶⁶¹ Suç işleyen kişinin şüpheli sıfatını taşıyorken mahkum edilmesi, yargılamaya alternatif diğer yollardan farklıdır.⁶⁶² Bu uygulamada Cumhuriyet savcılığı tarafından bir yaptırım

⁶⁵⁹ ÖZEN, s. 330.

⁶⁶⁰ KAŞLI, Enver, "Seri Muhakeme Usulü Teklifini Kabul Etme Ve Suç İkrarı İlişkisi", TAAD, S. 50, Y. 13 (Nisan 2022), s. 83.

⁶⁶¹ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 209.

⁶⁶² KAŞLI, "Seri Muhakeme", s. 84.

belirlenir.⁶⁶³ Bu haliyle, Kıta Avrupası hukuk sisteminde uygulanan Ceza Kararnamesi uygulamasıyla benzerlik taşır.⁶⁶⁴

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250/1. maddesi gereğince, Cumhuriyet savcısı kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar vermeyecekse yeterli şüpheyi araştırmaksızın, zorunlu olarak seri muhakeme usulünü uygulamalıdır.⁶⁶⁵ CMK'nin 250/3. fıkrası gereğince, şüpheli seri muhakeme usulünün uygulanması teklifinin müdafii huzurunda kabul eder. 4. fıkrası gereğince, Cumhuriyet savcısı tarafından, TCK'nin 61/1. maddesine göre cezanın alt ve üst haddi ve şartların varlığı halinde zincirleme suçla ilişkin hükümler uygulandıktan sonra belirlenen cezadan yarı oranda indirim yapılarak talepname hazırlanır. CMK'nin 250/8. maddesi gereğince görevli mahkeme, talep yazısının usulüne uygun olmadığı gerekçesiyle savcılığa iade edebilir yahut 250/9. maddesi gereğince seri muhakemenin uygulanmaksızın genel soruşturma usulüne uygun olarak sonuçlandırılması için dosyayı savcılığa gönderebilir.

Belirtmek gerekir ki, ön ödeme ve uzlaştırma usulünün uygulanacağı suçlara seri muhakeme usulü uygulanamaz. Kanaatimizce, kanun koyucunun yargılama ve yaptırım yerine, adalete erişimi hızlandıran alternatif çözüm yollarına öncelik tanıdığı yorumu yapılabilir.

Kanuni düzenlemede de görüldüğü üzere şüphelinin kabulüne bağlanan, cezanın daha soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından belirlendiği ve mahkemenin bu cezadan daha ağır bir cezaya hükmedemediği; adil yargılanma başta olmak üzere şüphelinin sahip olduğu masumiyet karinesi, susma hakkı, silahların

⁶⁶³ YAVUZ, s. 245.

⁶⁶⁴ YAVUZ, s. 149.

⁶⁶⁵ Cumhuriyet savcısına yeterli şüphe değerlendirmesi ve nihayetinde takdir hakkı bırakılmamıştır. YENİSEY/NUHOĞLU, s. 843; Ancak TBMM Adalet Komisyonu Raporu'nda, "yeterli delil elde edildiği takdirde işleyecek bir usuldür, aksi durumda zaten takipsizlik kararı verilecektir." şeklinde yeterli şüphelinin ortadan kalkmadığı açıklanmıştır. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss105.pdf>, (E. T. 10.01.22); Seri muhakeme usulü, iddianamenin iadesi sebeplerinden biri olarak sayılmakla şüphelinin suçu işlediği yönünde yeterli şüphelinin varlığının bulunması gerekir. YILMAZ/APIŞ, s. 71; ERDEM, Mustafa Ruhan/ŞENTÜRK, Candide, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi, (CMK m. 250)", CHD, S. 3, Y. 2019, s. 588; ŞAHİN/GÖKTÜRK, Ceza Muhakemesi Hukuk – II, s. 204; Kanaatimizce ve uygulandığı üzere, Cumhuriyet savcısının emir ve talimatı doğrultusunda kolluk tarafından toplanan delillerin yeterli şüpheyi ulaşması halinde dosyanın seri muhakeme savcılık bürosuna gönderildiğinden yeterli şüphe aranmaktadır.

eşitliği ve meramını anlatma gibi pek çok hakkının ihlal edildiği sistem, şüphelinin suçlu olduğunun kabulü üzerine kurulmuştur.⁶⁶⁶ Bu nedenle eleştirilen bir uygulama olarak yürürlüğe girmiştir. Doktrinde, seri muhakeme usulünün *iddia- ceza pazarlığı sistemine* her iki uygulamada savcının etkin olması, iş yükünün azaltılması için alternatif yargılama yolu olması ve karşılıklı tarafların anlaşmasına dayalı olması nedenleriyle benzediği düşünülmektedir.⁶⁶⁷ Ancak kanuni düzenlemelerden ve yönetmelik hükümlerinden anlaşılacağı üzere seri muhakeme usulünün savcı ile kolluk arasında bir pazarlık yöntemi olmasının amaçlanmadığı, adaletin hızlı şekilde sağlanması için Cumhuriyet Savcılığına öngülenen idari iş olduğu da öne sürülmektedir.⁶⁶⁸ Ancak bu görüş kapsamında dahi, seri muhakemenin uygulanmasının suçun kabulüne yada şüphelinin ikrarına bağlı olmaması nedeniyle işbirliği yada pazarlık yöntemi olmadığı söylenmelidir.⁶⁶⁹ Kaldı ki, iddia-ceza pazarlığı her suç için uygulanırken, seri muhakeme usulü yalnızca belli suçlar için uygulanacaktır ve yeterli delilin varlığı seri muhakeme usulünde zorunlu iken iddia-ceza pazarlığı sisteminde zorunlu değildir.⁶⁷⁰ Nitekim TBMM Adalet Komisyonu Raporu'nda seri muhakeme usulünü "*ikrara değer veren bir model*" olarak belirtilmiştir.⁶⁷¹ Mukayeseli hukuk açısından Almanya, Fransa, Hollanda gibi birçok ülkede, ikrara dayalı bir uygulama olarak varlığını sürdürmektedir.⁶⁷² Kaynak alınan karşılaştırmalı hukuk düzenlemelerinde, bu uygulamanın temelinde suç ikrarının varlığının esas olduğu bilinmesine rağmen, kanunda "*seri muhakeme usulü teklifini kabul etmek*" şeklinde bilinçli bir düzenleme yapılması, seri muhakeme teklifini kabul eden sanığın beyanının, ikrar anlamına gelmeyeceğini göstermektedir.⁶⁷³

⁶⁶⁶ UĞURLUBAY, Gülsün A. Aygörmez/HAYDAR, Nuran/KORKMAZ, Mehmet, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2019/2, s. 287; Konunun kapsamı itibariyle değinemediğimiz seri muhakeme usulünün ceza muhakemesi ilkeleri açısından detaylı incelemesi için bkz: ER, Elif, "Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri Ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Yaşar Hukuk Dergisi, C. 3, S. 1, Y. 2021, ss. 55-111.

⁶⁶⁷ BALO, Yusuf Solmaz/ ÇETİNTÜRK, Ekrem, "Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 1- 2, Y.2013, s. 1258.

⁶⁶⁸ YAVUZ, s. 285.

⁶⁶⁹ YAVUZ, s. 285.

⁶⁷⁰ BALO/ÇETİNTÜRK, s. 1258.

⁶⁷¹ "TBMM Adalet Komisyonu Raporu", <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem27/yil01/ss105.pdf>, (E. T. 10.01.22).

⁶⁷² YAVUZ, s. 311.

⁶⁷³ KAŞLI, "Seri Muhakeme" s. 86.

Kanuni düzenleme gereğince, seri muhakeme usulünün uygulanması için suçun kabulü yada ikrar gerekmemektedir. Doktrindeki görüşlere göre; şüpheli, muhakemenin kendisine sağlayacağı durumlardan feragat ederek seri muhakemede cezasının yarısının indirilmesini kabul ettiğinden suçu kısmen yada tamamen ikrar etmiş olmaktadır.⁶⁷⁴ Uygulamanın teklifinin kabulünün ikrar anlamına geldiğine dair düşünce; dürüst işlem, şüpheden sanık yararlanır ilkesine ve suçsuzluk karinesine aykırılık oluşturmaktadır.⁶⁷⁵ Bizim de katıldığımız görüşe göre, teklifin kabulü yalnızca seri muhakeme usulü uygulanmasına ilişkin olup, ikrar olarak değerlendirilmez.⁶⁷⁶ Bir diğer açıdan, şüphelinin ifadesinin alınması ile seri muhakeme usulünün teklif edilmesi hukuki olarak farklı işlemler olduğundan,⁶⁷⁷ hatta iddianamenin iade sebebi olarak düzenlenen seri muhakeme usulünün teklifinin yapılmasının zorunlu olmasına rağmen ifade alma işleminin zorunlu olmaması, ikrar olmadan da teklifin kabul edilmesinin mümkün olduğunu göstermektedir.⁶⁷⁸

İkrarın delil değeri açısından aynı değerlendirmenin burada da yapılması gerekir. Öncelikle ikrarın adli merciler önünde olup olmadığı tartışılmalıdır. Şüpheli, savcı huzurunda kabul beyanında bulunmuş olsa da bu işlem yargısal değil, kendi özgü bir idari işlem olarak nitelendirilmektedir.⁶⁷⁹ Ancak kanaatimizce işlemin yargısal işlem olarak değil idari işlem olarak nitelendirilmiş olmasına rağmen CMK'de *Özel Yargılama Usulleri* başlığında düzenlenmiş olması ve şekli açıdan Cumhuriyet savcısı huzurunda gerçekleşmesi adli ikrardan söz edileceğini gösterir.

Şüphelinin ikrarının delil değeri açısından, özgür iradeye dayalı ikrarın sonuçlarını kavrayacak şekilde bir beyan olup olmadığı değerlendirmesi için de şunlar söylenebilir: Öncelikle doktrinde, Cumhuriyet savcısının bu uygulamada baskın olmasına rağmen şüphelinin teklifi kabul yada reddetmesinde özgür iradesinin

⁶⁷⁴ TULAY, M. Emre, "Seri Muhakeme Usulü (CMK m. 250)", İzmir Barosu Dergisi, Mayıs 2020, s. 128.

⁶⁷⁵ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 847.

⁶⁷⁶ BAYTAZ, A. Batuhan, "Seri Muhakeme Usulü", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C. 8, S. 2, Y. 2020, s. 244.

⁶⁷⁷ Şüphelinin ifade alma işleminde ikrar elde edilirse bu hususun iddianameye yazılması zorunlu iken teklifin kabulüne ilişkin ikrar içeren beyanının talepnameye yazılmasının zorunlu olmaması ikrar ile teklifin kabulünün bağımsız olduğunu doğrular. KAŞLI, "Seri Muhakeme" s. 88.

⁶⁷⁸ KAŞLI, "Seri Muhakeme" s. 87.

⁶⁷⁹ YAVUZ, s. 245.

ön planda olduğu belirtilmektedir.⁶⁸⁰ Uygulamada seri muhakeme usulü teklifi yapılırken, şüphelinin üzerine atılı suç anlatılmakta, kolluk tarafından toplanan deliller açıklanmakta ve eğer teklifi kabul ederse verilecek cezada yarı oranda indirim yapılacağı bilgisi verilmektedir. Şüpheli hızlı bir yargılama benzeri bu faaliyetle, işlediği suça dair hukuki nitelendirmenin ardından belirlenen cezayı da öğrenmektedir. Eğer suçunu inkar edecekse teklifi kabul etmeyerek yargılama yapılmasını talep edebilmektedir. Ancak seri muhakeme usulünün uygulanabileceği suçların mağduru olmayan suçlar olması nedeniyle; şüpheli ile mağdur arasında bir husumet yada zıtlama durumu olmamakta, şüpheli mahkemeye gidip gelmekle hasılı yargılamayla uğraşmak yerine önerilen yarı orandaki cezayı ve ardından şartlar oluşmuşsa erteleme yada paraya çevirme şeklindeki hükmü kabul etmekte zorunlu müdafilik kapsamında atanan avukatlar da bu tavsiyede bulunmaktadır. Seri muhakeme usulünün uygulanması teklifini kabul eden şüpheli, suçunu kabul etmiş olsa da terim olarak ikrar etmiş sayılamaz. Zira yargılama yapılmadan, mahkemede deliller toplanmadan, tartışılmadan ve değerlendirilmeden; doğrudan yarı oranda bir indirim yapılması seri muhakemenin uygulanmasını şüphelinin kabul etmesi açısından, uzlaştırma usulüne ilişkin yazdığımız hususlar dahilinde ikrarın geçerliliğini tartışmayı gerektirir ki, şüphelinin ikrarının özgür iradeye dayandığını söylemek zorlaşır. Kaldı ki, seri muhakeme usulünün uygulanması ikrar şartına da bağlanmamış, müdafinin de telkiniyle süreci kabul etmeyerek yargılama yapılmasını isteme hakkına sahip olduğundan inkar yoluna başvurması da olağandır. Ancak doktrinde şüpheli suçu ikrar etmişse, talepten önce delillerin ilişkilendirilerek açıklanması ve özellikle ikrarın ayrıca belirtilmesi gerektiği haklı olarak savunulmuştur.⁶⁸¹

Seri muhakeme uygulamasında teklifin kabulünün ikrar olarak nitelendirildiği görüş açısından diğer bir sorun da ikrarın delil değerinin denetimi yapılmadan ve yargılama olmaksızın belirlenen cezaya hükmedilmesidir. Bu durum seri muhakeme usulü uygulamasında ikrarın ön kabul olduğu haklı eleştirisini doğrulamaktadır. Ancak her halükarda, CMK'nin 250/10. maddesinde ifade edildiği üzere şüphelinin seri muhakeme usulünün uygulanması teklifini kabul etmesine dair beyanları ve

⁶⁸⁰ KAŞLI, "Seri Muhakeme" s. 88.

⁶⁸¹ KAŞLI, "Seri Muhakeme" s. 88.

uygulamada kullanılan belgeler, delil olarak kullanılamayacağından şüphelinin ikrarının mahkemede delil olarak ortaya koyulması ve değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır.

ii. Cezayı Kaldıran Şahsi Sebep Olarak Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Uygulanması Açısından İkrarın Değerlendirilmesi

Failin suçun tamamlanmasının ardından pişmanlık göstererek meydana gelecek zararları gidermeye yönelik eylemlerde bulunmasına *etkin pişmanlık* denir.⁶⁸² Şüphelinin eylemi ile bozduğu düzenin onarımı için etkin davranışlarla ceza adaletinin teminine katkı sağlaması, şüphelinin/sanığın ikrarının yargılamada affedici etkisi olarak da ifade edilmiştir.⁶⁸³ TCK’de cezayı kaldırır yada azaltan şahsi sebep olarak bazı suç tipleri için geçerli olarak düzenlendiğinden, her suç tipinde failin zararını tazmine yönelik eylemleri indirim sebebi olamaz. Ceza muhakemesi açısından ise, CMK’nin 171. maddesinde cezayı kaldırır şahsi sebep olarak etkin pişmanlığın varlığı halinde kamu davası açılması Cumhuriyet savcısının takdirine bırakılmıştır.

Her suç tipi için etkin pişmanlığı gösteren eylem farklıdır. Sözelimi etkin pişmanlık indiriminden yararlanmak için TCK’nin 168. maddesinde “*mağdurun uğradığı zararı aynen geri verme veya tazmin suretiyle tamamen gidermesi*” gerekirken, kısmi zararın giderilmesinde mağdurun rızası aranmıştır. Yahut TCK’nin 192. maddesinde “*diğer suç ortaklarını ve uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin saklandığı veya imal edildiği yerleri merciine haber verirse, verilen bilginin suç ortaklarının yakalanmasını veya uyuşturucu veya uyarıcı maddenin ele geçirilmesini sağlaması*” gerekir.

Etkin pişmanlık failin suç işlediğini kabul edip, suçtan meydana gelen zararı yada tehlikeyi ortadan kaldırmaya yönelik olduğundan ikrar ile yakından

⁶⁸² KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 13. Baskı, Ankara 2020, s.

⁶⁸³ ARSLANTÜRK, Mustafa, Etkin Pişmanlık – Vazgeçme – Cezasızlık, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 22.

bağlantılıdır.⁶⁸⁴ Ancak etkin pişmanlıkta aslolan failin ikrarı değil, suç sonucunda oluşan zararın özgür iradesiyle iadesinin sağlanmasıdır.⁶⁸⁵

Etkin pişmanlık için belirlenen kriterler vardır. Öncelikle, suçun tamamlanmasının ardından şüphelinin/sanığın işlediği eylemden pişman olması gerekir. Bu pişmanlığını gösterecek nitelikte kanunda düzenlenen süre içinde⁶⁸⁶, düzenlenen eylemleri yapması gerekir. Bu eylemlerin gönüllü olarak, kendi isteğiyle ve suçtan meydana gelen zararları gidermeye yönelik olması gerekir yada beyanda bulunarak diğer suç ortaklarını veya suçla elde edilen maddi menfaatlerin yerinin bulunmasını sağlayacaksa beyanının yasak ifade ve sorgu yöntemi uygulanmadan özgür iradesiyle alınmış olması gerekir.⁶⁸⁷ Suçu ve suçluyu tespiti yönelik etkin pişmanlığı gösteren beyanlardan dönülmemesi de Yargıtay'ın içtihat olarak geliştirdiği şartlardan biridir; sözgelimi, terör suçları açısından etkin pişmanlıktan faydalanmak için *itirafçı* olan şüphelinin, mahkeme aşamasında bu itirafından ve ikrarından dönmemesi gerekir.⁶⁸⁸ Tüm bu şartlar hakim tarafından değerlendirilmeli, şüphelinin/sanığın etkin pişmanlık saikini sağladığı hususunda kanaat hasıl olmalıdır.

Suçun tamamlanmasının ardından şüphelinin beyanı ve suçu kabul eden ikrarı, diğer suç ortaklarını da ortaya çıkarırsa, etkin pişmanlık indiriminden faydalanır. Fakat buna benzer uygulamalarda etkin pişmanlık için aranan şart ikrar değildir.⁶⁸⁹ Kaldı ki sanığın ikrarı da etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanması için yeterli olmaz. Ancak sanığın pişman olduğunu suçu, suçluyu, suçtan elde

⁶⁸⁴ Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 09.01.2018 tarihli 2013/3034 E.- 2018/178 K. Sayılı kararında; *Sanığın üzerinde uyuşturucu madde bulunmadığı ve yakalanan 34 paket uyuşturucu madde ile ilgisinin olmadığı, ancak sanığın beyanlarıyla dosyanın diğer sanığı olan Hüsnü Şahin'in üzerinde ele geçen 1 paket uyuşturucu maddeyi içmek için aldıklarını beyan ederek ikrarı ile kendi suçunun ortaya çıkmasını sağladığının anlaşılması karşısında sanık hakkında etkin pişmanlıkla ilgili TCK'nın 192. maddesinin 3. fıkrasının uygulanması gerektiğinin gözetilmemesi, bozma nedeni yapılmıştır.* <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E. T. 01.01.2022).

⁶⁸⁵ ARSLANTÜRK, s. 28.

⁶⁸⁶ Kanunda düzenlendiği üzere etkin pişmanlığın gerçekleşmesi gereken aşamalar; TCK'nin 93/1, 192/1, 201/1 ve 254/1. maddelerinde, *resmi makamlar tarafından haber alınmadan önce suçluların yakalanmasını kolaylaştırma halinde, 221/1. maddesinde soruşturmaya başlanmadan ve örgütün amacı doğrultusunda suç işlenmeden önce yada 274/1. maddesinde aleyhine tanıklık yapılan kişi hakkında bir hak kısıtlamasını veya yoksunluğunu sonuçlayacak nitelikte karar verilmeyen veya hükümden önce etkin pişmanlık gösteren şüpheli/sanık hakkında cezanın verilmeyeceği şeklinde düzenlenmiştir.* Diğer hükümler cezada indirim sebebi olarak düzenlendiğinden, kamu davası açılır ve hüküm verilirken etkin pişmanlık indirimi uygulanır.

⁶⁸⁷ ARSLANTÜRK, s. 31.

⁶⁸⁸ ARSLANTÜRK, s. 31.

⁶⁸⁹ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 167.

edilenleri tespitiye yönelik beyanlarıyla yada pişmanlığını gösterir eylemleriyle kanıtlaması gerekir. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2013/6-143 E. 2013-137 K. Sayılı kararında belirtildiği üzere, “*Suç tamamlandıktan sonra failin pişman olması durumunda suç sonunda elde edilen eşyanın iade edilerek veya tazmin suretiyle mağdurun zararının giderilmesi halinde şahsi bir hal olan etkin pişmanlıktan söz edilecektir. Anılan koşul yerine getirilirken duyulan pişmanlığın mutlaka sözle ifadesi zorunluluğu bulunmayıp söz ve/veya davranışlar yoluyla ifade edilmesi olayın özelliğine göre olanaklı olabilecektir. İade veya tazmin hususunun gerçekleşmesi fail tarafından suçun kabul edildiği anlamına da gelmez, yeter ki failin iadeyi serbest iradesiyle gerçekleştirdiği sabit olsun.*”⁶⁹⁰ Sanık yalnızca sözel olarak ikrarda bulursa, eylemleri gerçekleştirirse yada yargılama aşamasında itirafından dönse şüpheli/sanık etkin pişmanlık indiriminden yararlanamaz. Bu nedenle ikrarın yanında pek çok kriterin de sağlanması gerekir.

Sanığın etkin pişmanlığı gösteren davranışlardan biri olarak oluşan zararı giderdiği durumlarda, Yargıtay Ceza Genel Kurulu 19.04.1993 tarihli 6-79 E.- 108 K. sayılı kararında, bu eyleminin suçu kabul yönünde ikrar anlamına gelmeyeceğine dair “*Sanık, aşamalarda ‘yüklenen suçu işlemediğini, buğday yığnında elde edilen deriyi harman yerindeki yığna kendisinin saklamadığını’ savunmuştur. Dinlenen tanıkların, sanığın koçu çaldığına ilişkin, kuşkudan uzak, inandırıcı ve yeterli bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmıştır. Sanığın, çalmadığını beyan ederek, koç bedelini ödemek suretiyle şikâyetçiyle anlaşmayı kabul etmesi, sanığın yüklenen suçu işlediğini kabule yeterli bir kanıt sayılamaz...*”, “*Ceza yargılamasında kuşkunun bulunduğu yerde mahkûmiyet kararından söz edilemez. Bu ilke evrenseldir.*” şeklinde karar vermiştir.⁶⁹¹

⁶⁹⁰ Kararın devamı için bkz: Yargıtay Karar Arama, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E. T. 05.12.2021).

⁶⁹¹ Kararın tamamı için bkz: Legalbank, <https://ea70330bbfe919e2312426c9be35e661274d7d97.vetisonline.com/belge/y-cgk-e-1993-6-79-k-1993-108-t-19-04-1993-yargitay-ceza-genel-kurulu-karari/513528/> (E.T. 05.12.21).

Uygulamada mahkemelerce, sanığın ikrarı ile yargılama sürecine katkı sunduğu ve işlediği suçun açığa çıkmasını sağladığı için etkin pişmanlık sebebiyle cezasında indirim yapılması gerektiği düşünülmektedir.⁶⁹²

İkrarın indirim sebebi olarak uygulanması için suçların “ispatı beyan deliline dayanan suçlar” ve “beyanın cezalandırmada esaslı bir yer teşkil edeceği” şeklinde belirlenmesinin uygun olacağı kanısındayız. İkrar sebebiyle yapılacak indirimin ise etkin pişmanlık kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini düşünüyoruz. Bir diğer değişle pişmanlığını gösterir eylemler gibi ikrarı doğrulayan eylemlerin bulunmasının gerekmediğini; yalnızca ikrarda bulunulan muhakemenin aşamasına göre ikrar sebebiyle ayrıca bir indirim sebebi düzenlenmesi gerektiğini ifade ediyoruz. Doktrinde, etkin pişmanlık hükümlerinin ikrarı da kapsayacak şekilde düzenlenmesini öneren yazarlar da vardır.⁶⁹³

d. Kovuşturma Evresinde İkrar

Geniş anlamda kovuşturma evresi, CMK'nin 2. maddesinde tanımlandığı şekliyle hüküm kesinleşinceye kadar olan süreci kapsar; *dar anlamda kovuşturma evresi* ise ilk derece mahkemesindeki süreci kapsar.⁶⁹⁴ Bu başlıkta dar anlamda kovuşturma evresini inceleyeceğiz. Kovuşturma evresinin kalbi delillerin ortaya koyulduğu ve değerlendirildiği duruşmadır. Bu evrenin süjesi “*sanık*” olarak adlandırılır. *Sanık muhakemenin sebebidir.*⁶⁹⁵ Sanığın bu evredeki açıklamaları da beyan delili niteliğindedir.⁶⁹⁶ Sanığın duruşmadaki sorgusu esnasında CMK'nin 147 ve 148. madde hükümlerinde belirtilen usule uygun işlem yapılması gerekir.

⁶⁹² Adana BAM 5. Ceza Dairesi'nin 23.02.2022 tarihli 2020/1091 E.- 2022/270 K. sayılı kararında ve pek çok kararında “*Sanığın, aleyhine yeterli delil bulunmadığı aşamada, ikrarıyla kendi suçunun ortaya çıkmasına yardım ve hizmette bulunduğu anlaşıldığından, yardım ve hizmetin niteliği ve mahiyetine göre, TCK'nın 192/3. maddesi uyarınca cezasından taddiren 1/3 oranında indirim yapılarak*” şeklinde karar verilmiştir. Karar metni için bkz: uyap.gov.tr, (E.T. 20.05.2022).

⁶⁹³ ÖZYÜKSEL, s. 30 dipnot 137 akt: TÖNGÜR, Ali Rıza/ÇETİNTÜRK, Ekrem, “Ceza Adalet Sisteminde İkrarın Önemi”, Prof. Dr. Mehmet Artuk’a Armağan, 1. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 1059-1063.

⁶⁹⁴ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 140.

⁶⁹⁵ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 569; ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 171.

⁶⁹⁶ CENTEL/ZAFER, s. 262.

i. Duruşma Hazırlığında İkrar

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 175. maddesi gereğince kovuşturma evresinin başlangıcı iddianamenin kabulüdür, duruşma hazırlığı için öncelikle iddianamenin kabulü kararı verilmesi gerekir. Zira, kovuşturma evresine hazırlık maksadıyla yapılan soruşturma evresi, duruşmanın hazırlanmasını sağlamaz.⁶⁹⁷

Duruşma hazırlığı aşamasında duruşmaya yönelik hazırlıklar yapılır, soruşturma evresinin eksikleri giderilir, maksat duruşmanın kesintisiz şekilde, hatta tek celsede tamamlanması için gereken tüm hazırlıkların yapılmasıdır.⁶⁹⁸ Soruşturma evresindeki gizlilik nedeniyle, taraflar bu evrede yargılamadan haberdar olacaktır.⁶⁹⁹ Soruşturma aşamasında toplanamayan delillerin yada iddianamenin kabulünden sonra ortaya çıkan delillerin bu evrede toplanması gerekir.⁷⁰⁰ Soruşturma aşamasında suça yönelik araştırmaların savcı tarafından yapılması ve delillerin toplanması Cumhuriyet Savcılarına özgülenmiş bir görev olsa da; kovuşturma aşamasında re'sen araştırma kapsamında hâkimin delil toplamasını, suçu araştırmasını sınırlandıramaz.⁷⁰¹ Yeterli delil toplanmış olsa dahi hâkim aydınlatılması gereken durumlarda yeniden delil toplayabilir.

Hakim tarafından duruşmaya yönelik yol haritası niteliğinde olan Tensip Zaptı hazırlanır.⁷⁰² Tensip zaptında duruşma günü belirlenerek, taraflara davetiye ile iddianame ve ekleri gönderilir. Sanığın dosyada telefon numarası, e-posta adresi gibi diğer iletişim araçları varsa onlar üzerinden de duruşma günü bildirilir. Sanığın adresinin yargı çevresi dışında olduğu anlaşılırsa, sanığın sorgusunun istinabe yoluyla, bulunduğu yerdeki mahkeme tarafından yapılması istenebilir.

Sanık CMK'nin 145. maddesi gereğince duruşmada sorgu için davetiye ile çağrılır. Ancak CMK'nin 146. maddesi gereğince *hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan* veya

⁶⁹⁷ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 571.

⁶⁹⁸ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 707.

⁶⁹⁹ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 105.

⁷⁰⁰ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 108.

⁷⁰¹ ÜNVER/HAKERİ, s. 580; Ancak doktrinde hakimin delil ortaya koymayacağı, delillerin yargılama sürecinde de toplanmasını Cumhuriyet savcısından talep edeceği görüşü vardır. KOCA, s. 212.

⁷⁰² BIÇAK, s. 395; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, s. 587.

davetiyeye rağmen gelmeyen sanık hakkında zorla getirme kararı verilebilir. CMK'nin 176. maddesi gereğince tutuklu olmayan sanığın çağrılmasına rağmen gelmemesi halinde zorla getirileceği çağrı kağıdına yazılır. Sanığın tutuklu yada hükümlü olduğunun anlaşılması halinde, duruşma günü sanığın hazır edilmesi için ilgili Ceza İnfaz Kurumu'na müzekkere yazılır. SEGBİS aracılığıyla sanık duruşmada hazır edilir ve beyanları alınır.

Bu aşamada sanığın duruşmada hazır bulunmasının maksadı, diğer süjeler tarafından sunulan deliller hakkında savunma yapmasının varsa delillerini sunmasının sağlanmasıdır. Zira CMK'nin 176/4. maddesi hükmünde *çağrı kağıdının tebliği ile duruşma günü arasında en az bir hafta sürenin bulunması* savunma yapmak için yeterli sürenin sanığa tanınmasının bir gereğidir.⁷⁰³ Bu maksatla, CMK'nin 190/2. Maddesi gereğince; kanunda belirlenenden daha az zaman kalmışken tebligat gönderilirse sanık duruşmaya geldiğinde savunmasını hazırlamak için ara verilmesini isteyebilir, sanık istemeden de mahkemenin bu hususu gözeterek sanığın ara verilmesini isteme hakkı olduğunun hatırlatması gerekir.

İstinabe ve SEGBİS yöntemi ile ifade alınması delillerin doğrudanlığı ilkesinin istisnalarındadır. Fakat Yargıtay'ın da kararlarında belirttiği üzere bu yöntemler, doğrudanlık ilkesinin sağladığı delillerle temas etme imkanını ve savunma başta olmak üzere hakların korunmasını sağlayamaz. Duruşmanın canlılığı hakim vicdanı kanaatinde etkilidir. Kaldı ki bu imkan sağlanırken sanık, tanıkların ifadelerini dinleyemez, deliller hakkında savunma yada açıklama yapamaz ve müdafî hakkından yararlanamazsa doğrudan savunma hakkı ihlal edilmiş olur.⁷⁰⁴ Ancak bu şekilde sorgusunun yapılmasını ve savunmasının alınmasını istemeyen sanığın mutlaka duruşmada hakim huzurunda dinlenmesi gerekir. Sanığın bu talebinin karşılanmaması silahların eşitliği ilkesinin ve savunma hakkının ihlaline neden olur.

⁷⁰³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 711; GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 106.

⁷⁰⁴ "Hiçbir mikrofonun teknik özellikleri veya kameranın çözünürlüğü, insanın gözünden, kulağından daha duyarlı olamaz. Teknoloji ne kadar gelişmiş olursa olsun SEGBİS'te mekân farklılığından dolayı kamera ve mikrofon aracılığıyla iletişim kurulması nedeniyle, bırakalım sanığı, hâkim dahi tam olarak duruşmaya hakim değildir. Zira, diğer mekânda kameranın görüş açısı dışında neler olup bittiğini, hâkim, savcı, katip, mübaşir, sanık, mağdur, tanık ve bilirkişi dahil hiç kimsenin tam olarak bilmesine imkân yoktur." Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 27.05.2021/2021/12028 E- 2021/9993 K. sayılı kararın tamamı için bknz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E.T. 04.12.2021).

“*Sanıksız ceza yargılaması olmaz*” prensibi gereğince sanığın duruşmada hazır edilmesi zorunludur.

Duruşma gününü tebliğ alan sanık, hakkında açılan kamu davasından haberdardır. Silahların eşitliği ilkesi gereğince dosyayı inceleme hakkına ve CMK’nin 177. maddesi gereğince, delillerinin toplanmasını isteme hakkına sahiptir. Ancak bu husustaki dilekçesini belirlenen *duruşma gününden en az beş gün önce* mahkemeye vermelidir. Bu hüküm sanığın kendi beyanı dışındaki delillere ilişkindir. Bir diğer deyişle, delil vasıtası olarak kendisi dışındaki diğer vasıtalarla elde edilen delillerin toplanması talebidir. Sanık beyanını doğrulayan yada lehine olabilecek delillerin toplanmasını isteyebilir. Sanığın bu talebi dışında, mahkemece re’sen gerekli görülmesi halinde tanık yada bilirkişilerin duruşma gününden haberdar edilmesi de mümkündür.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 177. maddesi gereğince, sanığın “*tanık veya bilirkişinin davetini veya savunma delillerinin toplanmasını*” isteyebileceğinden, hükmün devamında ise *bunların ilişkin olduğu olayları göstermek suretiyle bu husustaki dilekçesini hakime vereceğinden* bahsedilir. Madde gerekçesinde, AİHS’nin adil yargılanma hakkı kapsamında silahların eşitliği ilkesinin sağlanması amacıyla sanığın tanıklarının davetini istemesi ve tanıkların dinlenmesinde eşitliğin sağlanması için hükmün varlığından söz edilmiştir.⁷⁰⁵ Bu dilekçesinde sanık suçu işlediğini kabul ederek, ikrar beyanında bulunabilir mi yahut sanığın savunma delilleri arasında ikrar sayılabilir mi? İkrar sanığın suçu işlediğine dair kabul beyanı olduğundan, inkarla bütünleşen savunmanın delili sayılamaz mı? Bu sorulara cevaben madde metninden ve gerekçesinden, hükmün düzenleniş gayesinin savunmaya yönelik, suçun işlenmediğinin kanıtları olarak tanıkların ve bilirkişilerin dinlenmesinden söz edildiği anlaşılmaktadır. Fakat kanaatimizce, lehine indirimlerden yararlanması da sanığın savunması kapsamında sayılmalıdır. Bu nedenle sanığın ikrar beyanı dilekçede bulunabilir ve bu beyanını doğrulamak için gösterdiği tanık yada bilirkişilerin dinlenmesini talep edebilir. Lehine hükümlerden faydalanması açısından kanunda ayrıca ve açıkça düzenlenmesi gerektiğini düşündüğümüz suçlar açısından bu hüküm de uygulanır hale gelecektir. Ancak bu

⁷⁰⁵ DEMİRAĞ, s. 335.

sebepden uzaklaşarak yalnızca ikrar beyanında bulunan ve bu beyana yönelik tanık yada bilirkişinin davetini isteyen sanığın dilekçesi açısından da hakimin karar vermesi gerektiği kanaatindeyiz. Zira maddi gerçeğe ulaşma maksadı her evrede amaçlanan temel prensiptir. Bu nedenle iki halükarda da CMK'nin 177/2. maddesi gereğince karar verilerek, kararın sanığa tebliğ edilmesi gerekir. CMK'nin 177/3. maddesi gereğince ise kabul edilen istemler de Cumhuriyet savcısına bildirilmelidir.

Bu evrede, bazı işlemler duruşma gününü beklemeksizin de yapılabilir. CMK'nin 196/6. maddesi gereğince, duruşma tarihinde hazır bulunamayacak olan sanığın sorgusu bu aşamada yapılabilir. Sorgu usulüne uygun olarak yapılan bu işlemde, sanık ikrarda bulunabilir. Tıpkı duruşma aşamasında ikrarda bulunmuş gibi, ikrarın delil değeri için kriterlerin uygun olup olmadığı araştırılır ve hukuka uygun adli ikrarın hükme esas alınması mümkün hale gelir.

ii. Duruşmada Hakimin Sorgusu Sırasında İkrar

Duruşmada suça dair maddi uyuşmazlığın deliller vasıtasıyla çözülmesi amaçlanır.⁷⁰⁶ Maksat; hakimin vicdani kanaatinin oluşması ve buna göre hüküm kurması için delillerin hakim huzurunda tartışılmasıdır.⁷⁰⁷ Soruşturmada ve duruşma hazırlığında toplanan delillerin yanı sıra duruşmada da yeni deliller ortaya çıkabilir ve mahkeme re'sen araştırma ve maddi gerçeğe ulaşma ilkesi gereğince bu aşamada da delillerin toplanmasını sağlayabilir.⁷⁰⁸

İkrarın diğer delillerle birlikte bütün olarak gerçeği yansıtması, ikrar eden sanığın davranışları ve özellikleri ile somut olayın değerlendirilmesi; ikrar edilen vakıanın gerçekliği ise maddi olayın incelenmesi ile duruşmada ortaya çıkar.⁷⁰⁹ Bu nedenle tıpkı diğer deliller gibi ikrarın, hâkimde vicdani kanaat oluşması için duruşmada taraflarca tartışılması gerekir.⁷¹⁰

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 191. maddesinde belirtildiği üzere; sanık duruşmaya bağısız olarak alınır ve mahkeme başkanı iddianamenin kabul kararını

⁷⁰⁶ KUNTER, s. 758 (No. 410).

⁷⁰⁷ BIÇAK, s. 395- 396; GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 112.

⁷⁰⁸ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 135.

⁷⁰⁹ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 310.

⁷¹⁰ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 308.

okuyarak duruşmanın başladığını belirtir. İddianamenin kabul kararının okunması duruşmayı başlatan değil, duruşmanın başladığını duyuran işlemdir.⁷¹¹ Tanıklar salondan çıkarılarak, sanığın kimlik tespiti yapılır ve ekonomik sosyal durumu hakkında bilgi alınır. Sanığın durumu hakkında edinilen bilgi, işlediği iddia edilen suçta hangi şartlarda ve sebeplerle işlediği konusunda ve kusur durumunun tespitinde yardımcı olacaktır.⁷¹² Kimliği tespit edilemediğinden sanık sıfatıyla duruşmaya alınan sanığın da tespit edilmesini sağlayarak, hatalı değerlendirme yapılmasının önüne geçilecektir.⁷¹³

24/11/2016 tarihinde 6763 sayılı kanununun 29. maddesinde yapılan değişiklik sonrasında⁷¹⁴ CMK'nin 191/3-b hükmü gereğince; iddianamenin veya yerine geçen belgenin okunması, sanığa isnad edilen suçlamanın dayanağını oluşturan fiillerin ve delillerin anlatılarak isnadın hukuki nitelendirmesinin anlatılması gerekir.⁷¹⁵ 191/3-c hükmü gereğince sanığa susma hakkının olduğu ve 147. maddedeki diğer hakları bildirilir. CMK'nin 191/3-d hükmünde sanığın sorguya hazır olduğunu belirtmesi üzerine; sorgu işlemine usule uygun olarak başlanır. Sanığın sorguya hazır olduğu beyanı, özgür irade ile temin edilmiş hukuka uygun beyan olmalıdır; aksi halde bu durumda sorgu, CMK'nin 148. Maddesi kapsamında delil yasakları kapsamında değerlendirilir.⁷¹⁶

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 191. madde hükmü sanığın tanıklar olmaksızın haklarının hatırlatıldığına ve sorgunun başlayacağına ilişkin olup, incelenecek ilk delilin sanık beyanı olduğunun da işaretidir. İncelenecek ilk delil

⁷¹¹ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 131.

⁷¹² YENİSEY/NUHOĞLU, s. 744.

⁷¹³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 748.

⁷¹⁴ Değişiklik yapılmadan önce iddianamenin ve yerine geçen belgenin okunması gerekmekte, yargılamalar uzamaktaydı. YENİSEY/NUHOĞLU, s. 745.

⁷¹⁵ Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 01.07.2021 tarihli 2017/502 E.- 2021/8389 K. sayılı kararında ve pek çok kararda belirtildiği üzere; "Sanıkların savunmaları tespit edilirken iddianame okunmadan, okunmuş ise denetime olanak sağlayacak biçimde tutanağa geçirilmeden savunma haklarının kısıtlanması suretiyle sorguları yapılarak 5271 sayılı CMK'nın 147. ve 191/3-b maddelerine aykırı davranılması" bozma sebebidir. Ancak içtihattan da anlaşılacağı üzere; yalnızca iddianamenin okunarak hukuki nitelendirme yapılması yeterli olmayıp, denetime esas tutanağa yazılması da gereklidir. Savunma hakkının ihlali olarak değerlendirildiğinden, bu usule aykırı verilen kararları Yargıtay daima bozma sebebi yapmaktadır. Kararın metni için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E.T. 04.12.2021).

⁷¹⁶ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 133.

olması sebebiyle, sanığın sorgusunun yapılması için sanığın duruşmada hazır olması gerekir. Sanığa usulüne uygun tebligatın çıkarılmış olması, tebligata rağmen geçerli sebebi olmaksızın gelmeyen sanık hakkında zorla getirme kararı çıkarılması gerekir. Tebligat Kanunu hükümlerine aykırılık sebebiyle duruşma gününden haberdar olmayan sanığın, bilgilendirilme hakkı ihlal edilmiş olur. Ancak buna rağmen, sanık duruşmada bulunursa CMK'nin 147. maddesi hükmüne uygun olarak sanığın sorgusu yapılır.

Sanığın yargı çevresi dışında bulunması halinde istinabe yoluyla sorgusu yapılır. Ancak sanığa esas mahkemede sorgusunu yapmak isteyip istemediğinin sorulmuş olması gerekmektedir. Zorunlu durumlarda aynı yargı çevresi içinde olsa dahi CMK'nin 196/4. Maddesi gereğince SEGBİS yöntemi kullanılarak ifadenin alınması da mümkündür. Ancak zorunluluk hali dahi olsa, silahların eşitliği ilkesinin ve sanığın savunma hakkının, ihlal edilmemesi gerekir. Sözelimi Covid-19 salgını sebebiyle kapanma dönemi zorunluluk hali olarak nitelendirilerek sanığın ifadesinin SEGBİS yöntemi ile alınması savunma hakkı ihlali olarak değerlendirilmiştir.⁷¹⁷

Sanığın duruşmada hazır olması, maddi gerçeğe ulaşılması,⁷¹⁸ savunma hakkının temini ve cezanın kişiselleştirilmesinde sanığı görmenin etkisi diğer hususlar açısından elzemdir.⁷¹⁹ Bu nedenle CMK'nin 193. Maddesi gereğince sanığın yokluğunda duruşma yapılmaması kuraldır. Geçerli bir mazereti olmayan sanığın zorla getirilmesine karar verilir.⁷²⁰ Ancak belirtmek gerekir ki; CMK'nin 193/2. maddesinde mahkumiyet hükmü dışında bir karar verilecekse sanığın sorgusunun yapılmasının gerekli olmadığı düzenlenmiştir. Ancak bu hükmün uygulanmasının doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Her ne kadar sanık lehine bir hüküm olduğu düşüncesiyle düzenlenmişse de sanığın beraat etmesi gereken hallerde beraat dışında verilecek bir hüküm için mutlaka sanığın sorgusunun yapılması savunma hakkı için elzemdir. Kaldı ki tüm delillerin doğrudan incelenmesinin gerekliliği, çelişmeli

⁷¹⁷ Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 27.05.2021/2021/12028 E- 2021/9993 K. sayılı kararın metni için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>, (E.T. 04.12.2021).

⁷¹⁸ ÖZTÜRK ve diğerleri, s. 174.

⁷¹⁹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ss. 224, 594.

⁷²⁰ Gaipilerin yargılamasına ilişkin CMK'nin 244. Madde, kaçakların yargılanmasına ilişkin CMK'nin 247 ve 248. Maddesi ile sanığın duruşmada hazır bulunmasını gerektirmeyen haller CMK'nin 193/2, 194, 195, 196, 299. Madde hükümleridir.

yargılama ve bilhassa silahların eşitliği ilkesi açısından mutlak zorunludur. Kamusal iddia makamının lehe ve aleyhe topladığı delillerin yanı sıra müştekinin delilleri sunulmuş ancak sanığın ifadelerine başvurulmamışsa silahların eşitliği ilkesi ihlal edilmiş olur.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 206. maddesinde *sanığın sorgusundan sonra delillerin ortaya konulacağı* düzenlenmiştir. Doktrinde, bu düzenleme gereğince sanığın sorgusunun delil ikamesi olmadığı, mahkemenin delil araştırması kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ancak sanığın önceki aşamalardaki beyanlarının ise duruşmada ortaya konulacağı öne sürülmüştür.⁷²¹ Kanaatimizce, sanığın sorgusu da delil ikamesi olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu hüküm gereğince de, ortaya konulacak olan deliller arasında öncelikle sanığın sorgusu sayılmıştır.

Duruşma devresinde yapılan sorgunun amacı, sanığın savunma yapmasıdır.⁷²² Bu hükümden anlaşılacağı üzere, öncelikle sanığın varsa ikrar beyanının ortaya konulacağı yorumunu yapmak mümkündür. Ancak CMK'nin 206. maddesinin devamında duruşmaya mazeretsiz olarak gelmeyen sanığın sorgusu yapılmasa dahi delillerin ortaya konulacağı düzenlenmiştir. Bu sebeple kural, sanığın duruşmada hazır olması halinde sorgusu yapılmaksızın duruşmada diğer delillerin incelenmesine geçilemeyeceği ancak duruşmada mazeretsiz hazır olmayan sanık açısından diğer delillerin ortaya konulabileceğidir. Sorgunun yapılması için, isnat edilen suç sanığa bildirilir, hakları hatırlatılır. Sanığın hakların içeriğini anladığından emin olduktan sonra sorgu yapılır.⁷²³

Sanık sorgu esnasında ikrarda bulunursa, diğer delillerden önce ikrarda bulunmuş olur. Mahkemede yapılan ikrar, geçerli bir delildir. Ancak ikrar beyanının maddi delillerden sonra ortaya koyulması zorunlu değildir. Değerlendirilmesi gereken maddi delillerle uyumlu olmasıdır. Doktrinde, ikrarın fiil isnadının sanığa söylenmesinden ve sanığın haklarının kendisine bildirilmesinden sonra yapılması gerektiği düşünülmektedir.⁷²⁴ Suç konusu olayın ispatında maddi delile dayanılması

⁷²¹ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 136.

⁷²² YENİSEY/NUHOĞLU, s. 747.

⁷²³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 749.

⁷²⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 313.

zorunlu ise; suçun konusu olan eşya ele geçirilmişse mutlaka bu maddi delillerin ikrar ile birlikte değerlendirilmesi gerekir.⁷²⁵ Bu suçlar açısından, maddi delillerle uyumlu olmayan ikrarın soyut olduğu ve güvenilir olmadığı düşünülmektedir.⁷²⁶ Kanaatimizce, delillerin ortaya konulması açısından kanunda bir sınırlama olmadığından maddi delillerden önce yada sonra sanık ikrar beyanında bulunabilir. Sorgudan sonra ortaya konulan her delil için sanığa söz hakkı verilmeli, delile dair açıklaması veya savunması alınmalıdır.⁷²⁷

Duruşmada sunulan deliller hakkında CMK'nin 206/2. maddesi gereğince delillerin reddine dair denetim yapılır. Delillerden vazgeçilmesine ilişkin 206/3. madde hükmü ikrar açısından değerlendirilmelidir. Tanık yada diğer delillerden *Cumhuriyet savcısı ile sanık veya müdafii birlikte rıza gösterirse vazgeçilebileceği* düzenlenmiştir. Sanığın ikrar beyanından vazgeçmesi ikrardan dönme beyanı ile mümkündür, ikrar gibi bu beyanın da ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Ancak bizim de katıldığımız görüş gereğince, güvenilir bir ikrarın varlığı halinde hakimde kanat oluşmuşsa, diğer delillerin mahkemede tartışılmasından vazgeçilebilir, kaldı ki yargılamanın da gereksiz uzamasının önüne geçecek bir hüküm olduğundan adil yargılanma kapsamında çabuk yargılama yapılmasını da sağlayacaktır.⁷²⁸

Ceza muhakemesine hakim olan sözlülük, doğrudanlık ilkeleri gereğince, sanığın önceki ikrar içeren beyanının okunarak çelişkinin giderilmesi gerekir.⁷²⁹ Mevcut uygulamada yapıldığı şekliyle, *“önceki beyanların tekrar edildiğine”* ilişkin beyan, bu ilkelere ve adil yargılanma hakkına ihlal oluşturur. CMK'nin 213. maddesi gereğince sanığın duruşmadaki ikrar içeren beyanı, önceki aşamalardaki beyanları⁷³⁰ ile çelişki içermekte ise; çelişkinin giderilmesi amacıyla duruşmada beyanların okunması *delil değeri kazandırılması* gerekir; ancak müdafii yokluğunda alınan

⁷²⁵ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 313.

⁷²⁶ *“İkrar olunan olay yargıç önünde yapılarak, geri alınmayıp yan delillerle desteklendiğinde değerlidir. Başka bir ifade ile kanıtla doğrulanan ikrar değerlidir. Soyut ikrar tek başına yeterli olamaz.”* Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 17.02.2021 tarihli 2018/3792 E.- 2021/2659 K. sayılı kararı için bkzn: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021).

⁷²⁷ **ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ**, s. 591.

⁷²⁸ **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 751.

⁷²⁹ **GEDİK/TOPALOĞLU**, s. 140.

⁷³⁰ Kanun koyucunun “önceki aşamalar” deyiminden mahkeme önünde olmaksızın kolluk, Savcılık yada başka bir soruşturma için mahkeme bulunduğu beyanlar anlaşılmalıdır. **GÖKTÜRK/ŞAHİN**, s. 164.

beyanlar, duruşmada okunmak suretiyle delil değeri kazanmaz.⁷³¹ Sanığın duruşmada hazır bulunup sorgusunun yapılması ile ortaya çıkan çelişkilerin giderilmesi için; kanuni düzenleme sanığın önceki beyanlarının okunmasını içerse de, delil yasağı içermediğinden beyanı alan görevlinin duruşmada tanık olarak dinlenmesi de mümkündür.⁷³²

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 213. maddesi gereğince sanığın ifadelerindeki çelişkinin giderilmesini sağlamak için sanığa sorulduğunda farklı ihtimaller oluşabilir.⁷³³ Sanık önceki ifadesini inkâr edebilir ki bu durumda hakim huzurunda vereceği ifadeye göre değerlendirmek gerekir. Önceki ifadesinde ikrarda bulunmuş olan sanığın, bu aşamadaki inkârı, ikrarda dönme olarak değerlendirilebilir. Sanık önceki ifadesini tekrarlayarak kabul edebilir, ki ikrarda bulunmuşsa ikrardan dönme beyanı içerip içermediği hususu incelenmelidir. Hâkim huzurunda önceki ifadesini açıklayan beyanlarda bulunursa da hakim huzurundaki ifade geçerli olur. Sanık önceki ifadelerinde hiç olmayan hususlara değinerek yeni bir ifade verebilir ki; hakimin önceki ifadelere yada huzurunda alınan son ifadeye dayanması gerekçesini açıklamak şartıyla mümkündür.

Duruşma devam ederken taraflardan biri yeni bir delil ortaya koyarsa, söz sırası CMK'nin 216. maddesine uygun olacak şekilde delillerin tartışılması gerekir, CMK'nin 216/3. Maddesi gereğince, son söz sanığa verilir. Bu usule uyulmaması CMK'nin 289. Maddesi gereğince mutlak bozma nedenidir.

Duruşma dışında keşfin icrası sırasında da sanığın ikrarda bulunması muhtemel olup, keşif sırasında yapılan ikrar adli ikrar sayılacağından aynı koşullara ve değerlendirmelere tabi olacaktır.⁷³⁴

Duruşmada ortaya konulan belgelerdeki yahut ses ve görüntü kayıtlarındaki ikrar beyanları, belge yada belirti delili mahiyetinde değerlendirilmeli, duruşmada bu kayıtlar hakkında sanığın beyanı alınmalıdır.⁷³⁵

⁷³¹ BIÇAK, s. 473.

⁷³² GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 165.

⁷³³ AKSOY İPEKÇİOĞLU, s. 72.

⁷³⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, 275.

⁷³⁵ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 274.

Delillerin ortaya konulması ve tartışılması tamamlandıktan sonra karar aşamasına geçilir. Bu aşamada da delil ortaya konulması mümkündür zira CMK'nin 207. Maddesi gereğince delilin geç bildirilmiş olması sebebiyle reddedilmesi mümkün değildir. yeni bir delil ortaya konulursa kovuşturmanın genişletilmesi (*tevsî-i tahkikat*) ile sonradan getirilen delil tartışılır. Delillerin tartışılmasına ilişkin usul uygulanır ve delil hakkında son söz sanığa verilir.⁷³⁶ Ortaya konulan bu delilin tartışılmaması halinde CMK'nin 217. naddesine aykırılık oluşur.

Ortaya konulan delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi neticesinde suçun hukuki niteliğinin değişmesi halinde CMK'nin 226. naddesi gereğince savunma hakkı kapsamında sanığa ek savunma verilmesi gerekir.

Sanığa son sözünün sorulması ikrar için de önem taşır. Duruşma aşamasında sorgu esnasında ikrar beyanında bulunan sanığın son sözünde de ikrarını yinelemesi aranmaz. İlk ikrarın geçerliliği ve güvenilirliği sabit ise değerlendirme yapmak gerekmez. Ancak sorguda olayın bir kısmını yada tamamını inkar eden sanığın son sözünde ikrarda bulunması yeniden değerlendirmeyi gerekir. Sözgelimi, suçu işlediği yönünde kesin kanaat oluşmayan sanığa beraat kararı verilmesi düşünülürken, sanığın etkin pişmanlıktan faydalanmak istediğini beyan etmesi, etkin pişmanlık kurumu gereğince suçu işlediğini ikrar anlamına gelecektir. Sanığın son sözüne geçerlilik tanınarak beraat kararından vazgeçilerek, ancak etkin pişmanlık indirimi yapılarak mahkumiyet kararı verilmesi gerekecektir. Bu nedenle sanığın son sözü, kaderinin tayinidir.

Değiniilmesi gereken bir husus da şudur ki; kanun koyucu duruşma hazırlığı evresinde tüm hazırlıkların yapılması ve tek celsede duruşmanın sonuçlandırılması düzenlemesi yapmıştır. Ancak uygulamada duruşma hazırlığı hatta daha öncesinde soruşturma evresinde tamamlanmayan evraklar nedeniyle uzayan celseler nihayetinde duruşmalar yıllar sürmektedir. Bu durumun ortaya çıkardığı pek çok olumsuz sonuç vardır. Bunlardan ilki, duruşmanın uzunluğu nedeniyle sanığın olayları net hatırlayamaması, ifadelerini unutması nedeniyle çelişkili beyanlarının artmasıdır. Çelişkinin giderilmesi için sorulan sorular dahi bazı durumlarda yeterli olmamaktadır. Diğer bir durum, duruşma süresince hayatı aksayan hatta suçun

⁷³⁶ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 170.

niteliğine göre mesleğini kaybeden sanıklar açısından mahkumiyet kararı da olsa hükmün kurulması bir kurtuluş ve sonuç olarak görülmekte, özgür iradesiyle ikrar beyanında bulunulabilmektedir. Fakat bazı dosyalar açısından ikrar beyanının diğer deliller açısından ve hayatın olağan akışına uygunluk açısından yeniden değerlendirilmesi yeniden süreci uzatan bir işlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten gelen suç üstlenme davranışları açısından da soruşturma evresindeki ifadesiyle uyuşmayan ikrar içeren yeni açıklamalar ortaya çıkmakta, tekrar araştırma yapmayı gerektirmektedir. Sözde sanık açısından ise, istikrarlı şekilde inkarda bulunan ve diğer delillerle hakimde kanaat oluşarak verilen mahkumiyet kararı, maddi gerçekten uzak bir karar olup hak kaybına sebep olmaktadır.

Açıklanan sebeplerle, “ispatı beyan deliline dayanan suçlar” ve “beyanın cezalandırmada esaslı bir yer teşkil edeceği” suçlara dair yapılan yargılamalarda sanığın ikrarda bulunmaması; maddi gerçeğe ulaşmayı ve adaletin teminini onarılamaz şekilde güçleştirmektedir. Bu sürecin uzamasının ceza hukuku açısından en önemli sonucu da zamanaşımıdır. Zira suçu işlemiş olduğu halde ikrar etmeyerek, suçu işlemediği beyanında bulunan sanık mahkemeyi oyalayarak zamanaşımı süresinin dolmasına sebep olabilmektedir. Aksi durum da söz konusu olabilir; sanık ikrarda bulunmadığı için tüm delillerle suçluluğu ispat edilemeyen şahıs için zamanaşımı dolduğunda bu şahıs hakkında beraat kararı verilmesi yerine düşme kararı verilmekte, düşme kararının beraat olarak değerlendirilememesi nedeniyle hakkında mahkumiyet hükmü kurulmuşçasına suçlu kabul edilmektedir. Suçu işlemeyen ve beraat kararı verilmesi gereken sanık hakkında verilen düşme kararı, sanığın kendisinin ve ailesinin hayatını suçlu sıfatıyla geçirmesine sebep olmaktadır.

Tüm bu hususlar açısından, sanığın ikrarı olumlu ve olumsuz kaderini belirler, hatta sanık tespit edilemediği için suç işlemediği halde suç şüphesini üzerinde bulunduran şahsın da kaderini tayin eder. Ancak yeniden belirtmek gerekir ki; sanığın her halükarda duruşma aşamasında, hakim karşısında ikrarda bulunması hakimi bağlamaz; hakim her delil gibi ikrarı da serbestçe takdir eder. Ancak ikrarın delil değerinin belirlenmesi için, delil değeri kriterlerine göre ikrarın hukuka uygunluğunun ve güvenilirliğinin tespit edilmesi ve hakkaniyete uygun bir karar verilmesi gerekir.

iii. Özel Yargılama Usulü Olarak Basit Yargılama Uygulaması Açısından İkrarın Değerlendirilmesi

Basit yargılama usulü, 7188 sayılı kanunla CMK'nin 251 ve 252. maddesinde düzenlenerek ceza muhakemesine eklenmiştir.⁷³⁷ Alternatif sunması ve yargılamanın daha kısa sürede sonuçlanması amacıyla getirilmiş bir uygulamadır. Klasik yargılamaya nazaran delillerin incelenmesi aşaması duruşma dışına taşınarak yargılama sürecinin hızlandırılması amaçlanmıştır.

Duruşma yapılmaksızın, kanunda belirlenen ve asliye ceza mahkemelerinin görevli olduğu suçlar hakkında uygulanır. Asliye ceza mahkemelerinde iddianamenin kabulünden sonra, iddianamedeki suçun *adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektirdiği* durumlarda duruşma günü belirlenmeksizin basit yargılama usulü uygulanmasına karar verilebilir. (CMK 251/1) Kanuni düzenleme, basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verme hususunda hakime takdir hakkı tanımıştır.⁷³⁸

Doktrinde basit yargılama usulünün duruşma yapılmadan cezanın belirlenmesi ve hüküm kurulması ile ceza belirlenmesinin sakıncalı olduğu durumlarda duruşmanın açılması açısından ve itiraz edilmeyen kararların kesinleşmesi yönleriyle mülga CMUK'nin 386- 391. maddeleri arasında düzenlenen "*sulh hakiminin kararnamesi*" ile benzerlik taşıdığı belirtilmiştir.⁷³⁹

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 251/2. maddesi gereğince; basit yargılama usulünün uygulanacağına ilişkin kararın ardından, duruşma yapılmaksızın hüküm verileceği yazılarak iddianame taraflara tebliğ edilir. Savunmalarını ve beyanlarını yazılı olarak bildirmeleri için on beş günlük sürelerin olduğu belirtilir. Diğer delillerin toplanması da mahkemece sağlanır.

Beyanların ve savunmaların temin edilmesi ile duruşma yapılmaksızın ve Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaksızın TCK'nin 61. Maddesine göre ceza

⁷³⁷ Konunun kapsamı itibariyle değinemediğimiz basit yargılama usulünün ceza muhakemesi ilkeleri açısından detaylı incelemesi için bkz: ER, ss. 55-111.

⁷³⁸ YILMAZ/APIŞ, s. 65.

⁷³⁹ YILMAZ/APIŞ, s. 87; Kurumun detaylarına girmek çalışmamız kapsamını aşacağından, bahse konu kurumun basit yargılama usulü ile benzerliği hususunda doktrindeki görüşü olduğunu belirtmeyi yeterli buluyoruz.

belirlenir ve hüküm kurulur. Mahkumiyet hükmü kurulduğunda ise cezadan dörtte bir oranında indirim yapılır. (CMK 251/3) Hasılı duruşma olmaksızın, daha duruşma hazırlığı devresinde hüküm kurulmuş olur.⁷⁴⁰ Ancak basit yargılama usulünün uygulandığı her aşamada, gerekli görülmesi halinde duruşma açılarak yargılama yapılabilir. (CMK 251/6)

İtiraz kanun yoluna tabi olan bu usulde, itiraz olması halinde duruşma açılarak klasik yargılama usulü ile duruşma yapılır. Ancak CMK'nin 252/2. maddesi gereğince duruşmaya tarafların gelmesi gerekmediğinden, tarafların tebliğ davetiyelerinde gelmemeleri halinde hüküm verileceği bildirilir. İtiraz üzerine yapılan yargılamada, CMK'nin 252/3. maddesi gereğince hakim basit yargılama usulünde kurulan hükme bağlı değildir ancak sanık dışında itiraz edilmesi halinde CMK 251/3. Madde gereğince yapılan indirim korunur.

Öncelikle duruşma açılmaksızın uygulanan basit yargılama usulü açısından sanığın ikrar beyanında bulunması hali incelenecektir. Adli ikrar olduğu hususunda şüphe yoktur. Basit yargılama usulünün uygulanacağı kararının ardından duruşma açılmaksızın yazılı beyan, savunma ve mahkemece toplanan deliller ile dosya üzerinden hüküm kurulması halinde sanığın beyan delili olan ikrar duruşmada elde edilemez. Soruşturma evresinde ifade alma sırasında elde edilen ikrar beyanı varsa, yazılı olarak sunduğu savunmalarında ikrardan dönülüp dönülmediği hususunun hakim tarafından değerlendirilmesi gerekir. Ancak sanığın sunmuş olduğu yazılı savunmalar arasında suçu kabul beyanı yani ikrarı varsa kanaatimizce belge delili niteliğinde ikrardan söz edilir ve belge delinin değerlendirmesi yapılır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlendiği şekliyle basit yargılama usulünde itiraz halinde yada hakimin gerekli görmesi durumunda duruşma açılmasına karar verilebilecektir. Ancak duruşmada tarafların hazır bulunması şart değildir. Sanığın duruşmada hazır olması halinde sorgusu yapılarak, ikrar beyanından dönme durumu yada ilk kez suçu kabul beyanı içeren ikrarının delil değeri, klasik yargılamada yapıldığı şekliyle tespit edilmelidir. Ancak sanığın duruşmada hazır bulunmaması durumunda, savunmalarını sunmuş olması halinde savunması belge delili olarak değerlendirilerek ve diğer deliller üzerinden karar verilerek duruşma

⁷⁴⁰ GÖKTÜRK/ŞAHİN, s. 215 dipnot 460.

sonlandırılacaktır. Savunmasını sunmamış olması halinde ise, mevcut deliller üzerinden karar verilerek duruşma sonlandırılacaktır. Ancak duruşma açılarak beyanının alınmasının, ikrarın beyan delili olarak elde edilmesinin ve değerlendirilmesinin daha yerinde olacağı kanaatindeyiz. Bir diğer açıdan, yazılı savunmasından sanığın ikrar ehliyetinin olup olmadığı yada özgür iradenin ürünü olup olmadığı hususunda kuşkuya düşen hakim CMK 251/6. madde hükmü gereğince duruşma açabilir ve sanığın sorgusunu yaparak bu kuşkuyu giderebilir. Sanığın ikrar beyanının suç üstlenme, atf-ı cürüm yada iftira şeklinde olmadığı ve olağan akışa aykırılık teşkil etmediği hakim tarafından değerlendirilmelidir. Kanaatimizce maddi delillerle çelişmemesi de oluşan kanaatin kuvvetlenmesi açısından faydalı olacaktır.

iv. Bölge Adliye Mahkemesi'nde İstinaf İncelemesi Kapsamında Duruşmada İkrar

Bölge adliye mahkemelerinde istinaf incelemesi maddi ve hukukilik yönünden inceleme mercii olup, suçun sübutu açısından da inceleme yapılacağından⁷⁴¹ CMK'nin 280. Maddesinde düzenlendiği üzere, deliller ve ispat yönünden, duruşmalı yada duruşma yapılmaksızın inceleme yapılmaktadır. Duruşma hazırlığı ve duruşma aşaması bakımından ilk derece mahkemesindeki ilkeler ve hükümler geçerli olup, eksik delil varsa delillerin toplanması sağlanacaktır.⁷⁴² Sanığın bu aşamada da ikrarda bulunması mümkündür. CMK'nin 281. Maddesinde düzenlendiği üzere, yeni delillerin toplanması ve incelenmesi bakımından sanığın ikrarı değerlendirilmelidir.

İstinaf incelemesinde ikrar delili, duruşma açılması halinde sorgu yoluyla elde edilebileceği gibi⁷⁴³ yazılı bir belge sunmak suretiyle istinafa başvuru evresinde yada istinaf incelemesi esnasında elde edilebilir. Sanık ikrarını bir belgede yazılı surette sunmuş ise, belge delili açısından değerlendirilmesi gereken yeni bir delil

⁷⁴¹ KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2000, s.1026.

⁷⁴² KAYMAZ, Seydi, Ceza Muhakemesinde İstinaf, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 217.

⁷⁴³ KARAKEHYA, Hakan/TUNÇER, Asuman İnce, "İstinaf Yargılamasında Sanığın Sorgusunun Zorunlu Olup Olmadığı ve Bu İşlemden SEGBİS Kullanımı Üzerine Düşünceler", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 2, Y. 2017, s. 102.

elde edilmiş olup, beyan delili olarak değerlendirilmesi için ikrarın duruşmada tartışılması gerekecektir.⁷⁴⁴

Adli ikrara tanınan üstünlük gereğince, sorgu yoluyla elde edilen ikrarın geçerliliği aşıkardır. Bu sebeple, her halükarda ikrarın hakim huzurunda yapılması gerektiği düşünülmektedir.⁷⁴⁵

Bu aşamada yeniden duruşma açıldığından sözlülük ilkesi gereğince sanığın beyanının alınması için sorgusunun yapılması gereklidir.⁷⁴⁶ Sorgunun SEGBİS yöntemi kullanılarak da yapılabileceği kabul edilmektedir.⁷⁴⁷

Sorgu esnasında sanığın ikrarda bulunması mümkün olup, önceki aşamada elde edilmemiş ilk kez ikrar deliline dayanılmışsa, kanaatimizce ikrarın delil değeri kriterleri açısından değerlendirilmesi gerekecektir.⁷⁴⁸ Ancak bu durumda sanık ilk derece mahkemesinde ikrarda bulunmadığından, ikrarın güvenilirliğinin daha dikkatli bir incelemeye tabi tutulması zorunludur. Sanık önceki aşamadaki ikrarından dönme şeklinde bir beyanda bulunursa, duruşmada çelişkinin giderilmesi için CMK'nin 213. Maddesi uygulanmalıdır.⁷⁴⁹

v. Yargıtay'da Temyiz Aşamasında Duruşmada İkrar

İlk derece mahkemesinde yada Bölge Adliye Mahkemesi'nde verilen kararların hukuka aykırılığının denetimini yapan temyiz mercii olan Yargıtay'da⁷⁵⁰ istinaf incelemesinden farklı olarak suçun sübutuna dair delil değerlendirilmesi yapılmamaktadır.⁷⁵¹ CMK'nin 299. maddesi gereğince on yıl veya daha uzun süreli hapis cezalarına ilişkin hükümler duruşmalı olarak incelenebileceğinden, sanığın temyiz aşamasında duruşmada ikrarda bulunması mümkün olsa da temyiz incelemesinde maddi yönden bir denetleme olmadığı için, duruşmada yapılan sorgu

⁷⁴⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 282.

⁷⁴⁵ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 283.

⁷⁴⁶ KARAKEHYA/TUNÇER, s. 116.

⁷⁴⁷ KARAKEHYA/TUNÇER, s. 122.

⁷⁴⁸ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 279.

⁷⁴⁹ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 279.

⁷⁵⁰ ERDEM, Mustafa Ruhan/ŞENTÜRK, Candide, Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018, s. 177.

⁷⁵¹ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 280.

temyiz sebepleri yönünden sınırlıdır. İlk derece mahkemesinde yada istinaf aşamasında teknik anlamda sorgudan ve elde edilen ikrardan söz edilemez.

Doktrindeki bir görüşe göre, temyiz aşamasında sanık duruşmada sözlü olarak yada bu aşamada yazılı olarak sunacağı bir belge ile ikrarda bulunursa yapılması gereken, ikrarın tutanağa yazılarak bozma kararı verilerek istinaf mercii yada ilk derece mahkemesinin değerlendirmesi gerekecektir.⁷⁵² Kaldı ki yazılı olarak bir belge ile ikrarda bulunulmuşsa, belge delili açısından değerlendirilmesi gereken yeni bir delil elde edilmiş olup, duruşmada tartışılması gerekecektir.⁷⁵³

e. Yargılamanın Yenilenmesi Sebebi Olarak Sanığın İkrarı

Yargılamada kaçınılmaz olan adli hataların tamamının giderilmesi mümkün olmasa da, önemli aykırılıkların giderilmesi ceza muhakemesinin hakikati arama prensibinin yansımasıdır.⁷⁵⁴ Maddi gerçeğe ulaşmanın her aşamada sağlanabilmesi için hüküm verilmiş olsa dahi, hatanın düzeltilmesi için getirilen olağanüstü kanun yolu olarak düzenlenen yargılamanın yenilenmesi,⁷⁵⁵ kesinleşmiş hükümlerde maddi hatanın bulunduğu anlaşılması durumunda, olağan kanun yoluna başvurma hakkı bulunan kişilerin talebi ile uygulanır.

Yargılamanın yenilenmesi talebinin haklı bir sebebe dayanması halinde kovuşturma evresi yenilenecek yargılama yapılır, maddi hatayı düzelterek hüküm kurulur.

Yargılamanın yenilenmesi sebepleri hükümlünün aleyhine ve lehine olmak üzere sınırlı olarak sayılmıştır; CMK'nin 311. maddesi lehine olan sebepleri, 314. maddesi ise aleyhine olan sebepleri düzenlemiştir. Tezin kapsamı itibariyle yalnızca sanığın aleyhine yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak 314/1-c maddesinde düzenlenen "*beraat sonrası sanığın ikrarda bulunmasını*" incelenecektir.⁷⁵⁶

⁷⁵² "Temyiz aşamasında ortaya çıkan yazılı ve/ veya sözlü beyanın, ikrar olup olmadığının değerlendirilmesi bir öğrenme yargılamasını gerektirir." BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 281-282.

⁷⁵³ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 282.

⁷⁵⁴ KUNTER, s. 1120 (No. 552).

⁷⁵⁵ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 714.

⁷⁵⁶ CMK'nin 314/1-c hükmüne ilişkin detaylı açıklamalar ve doktrinde tartışmalar için bkz: ÖZYÜKSEL, s. 21-31.

Öncelikle sanığın lehine yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak 311/1-e maddesinde “*yeni delil veya yeni olay bulunması*” hükmünün sanığın ikrarını içermediğini belirtmek gerekir. Ancak ayrı bir hüküm olarak sanığın ikrarı düzenlenmemiş olsaydı “yeni delil” olarak bu hüküm gereğince incelemek gerekirdi, sanığın ikrarı sanık lehine bir sebep olmadığından sanığın ikrarının ayrı bir hüküm olarak düzenlenmesinin yerinde olduğu kanaatindeyiz.⁷⁵⁷

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 314/1-c maddesinde sanık aleyhine yargılamanın yenilenmesi nedeni olarak, beraat eden sanığın suçla ilgili hakim önünde güvenilir bir ikrarda bulunması düzenlenmiştir. Hükümde hakim önünde yapılan ve güvenilir bir ikrardan söz edildiği kanunun lafzından anlaşılmaktadır.⁷⁵⁸ Hakim önünde kavramından kolluk, Cumhuriyet savcısı gibi soruşturma makamlarının da anlaşılması gerekeceği, bu kavramın kullanılmasının sebebinin aleyhe yargılamanın yenilenmesi nedenlerinin sınırlı olduğunun anlaşılması nedeniyledir.⁷⁵⁹

Yargılamanın yenilenmesi için kabule değer ikrarın, muhakeme aşamalarında değil beraat hükmü sonrasında yapılması gerekir.⁷⁶⁰ Sanık hakkında verilen hüküm “ceza verilmesine yer olmadığı” ise ikrar etse dahi yargılama yenilenmez.⁷⁶¹ Bir diğer deyişle açıkça “*suçla ilgili olarak, hakim önünde, güvenilebilir nitelikte ikrar*” olarak düzenlendiği için ikrarın niteliğini ve çeşidini açıklar niteliktedir. CMK’de muhakeme sonuçlanmadan, aşamalarda yapılan ikrar için böyle bir sınırlandırma söz konusu olmasa da doktrinde kıyasen bu hükmün uygulanabilirliği tartışılmış, CMK’nin 148/4 hükmü gereğince mahkeme ile savcı yada kolluk huzurunda gerçekleşen sanığın ikrar beyanı arasında farklılık bulunmadığı ancak serbest delil ilkesi gereğince, yargılamanın yenilenmesine ilişkin düzenlemenin muhakemenin ilk

⁷⁵⁷ Sanık aleyhine yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin sınırlı tutulması gerektiği görüşü için bkz: **GÜNDÜZ**, Hakan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi”, Yayımlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018, s. 193.

⁷⁵⁸ **DOĞAN**, s. 307.

⁷⁵⁹ **GÖKTÜRK**, Neslihan/**ŞAHİN**, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Hukuk – II, s. 312 dipnot: 548.

⁷⁶⁰ **KUNTER**, s. 1129 (No. 554).

⁷⁶¹ **KARAKURT**, Ahu, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Muhakemenin Yenilenmesi”, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2008, s. 134.

aşamasında kıyasen uygulanamayacağı, ikrarın mutlaka diğer delillerle desteklenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.⁷⁶²

Muhakeme aşamalarında inkar yoluna başvuran yada susma hakkını kullanan sanığın muhakeme sonuçlandıktan sonra beraat etmesi halinde yada delillerin sözde sanık üzerinde toplanması ve gerçek sanığın beraat etmesi halinde bu yola başvurulabilir. Ancak sanığın ikrarına rağmen diğer deliller değerlendirilerek beraat kararı verilmiş ve kesinleşmişse, sanık yargılamanın yenilenmesi için ikrarına devam etse dahi yargılamanın yenilenmesi sonucu doğmayacaktır,⁷⁶³ çünkü sanığın ikrarı muhakeme sürecinde bilinmektedir.⁷⁶⁴

Sanığın kabule değer ikrarı, iade sebebidir. Ancak sanığın aleyhine iade sebebi olması için; sanığın mahkeme kararıyla beraat etmiş olması gerekir. Beraat eden sanığın ikrarı, sadece ikrarda bulunan sanık aleyhine iade sebebi olabilir. Diğer sanıkların aleyhine sirayet etmez.⁷⁶⁵ Ancak lehe iade sebebi olması pek tabiidir, zira bu ikrar diğer sanıklar açısından delil niteliğindedir.⁷⁶⁶ Ancak her halükarda sanığın ikrarı cezanın arttırılması sebebi olamayacaktır.⁷⁶⁷

Yargılamada beraat eden sanığın ikrarının iade sebebi olarak kabul edilebilmesi, mahkeme önünde ikrarda bulunmasına bağlıdır.⁷⁶⁸ İkrarın güvenilebilir nitelikte olması için, ikrarın özgür irade ile hukuka uygun olarak elde edildiğine, ikrarın içeriğinin akıl ve mantık kurallarına uygun olduğuna ve diğer deliller ile olağan akışla uyumlu olduğuna bakılması gerektiği⁷⁶⁹ görüşüne karşın CMK'nin 320. Maddesinde açıklandığı üzere yenilenen muhakemede, farklı bir mahkeme heyeti tarafından kovuşturma evresi yapılarak, deliller yeniden değerlendirilip tartışılacağı

⁷⁶² DOĞAN, s. 307.

⁷⁶³ GÜNDÜZ, s. 195.

⁷⁶⁴ KARAKURT, s. 136.

⁷⁶⁵ Ancak bu anlayış şu gerekçeyle eleştirilmiştir. *“Pişmanlığı yüzünden ikrarda bulunma yolunu seçen suç ortağını cezalandırırken, pişmanlık yaşamadığı için ikrarda bulunmamayı tercih eden suç ortağı aleyhine muhakemenin yenilenmesi imkanını oluşturmamak kötülüğü ödüllendirmek demektir.”* KARAKURT, s. 135.

⁷⁶⁶ SOYASLAN, s. 596.

⁷⁶⁷ SOYASLAN, s. 596.

⁷⁶⁸ CMUK döneminde bulunmayan bu şart doktrinde eleştirilmiştir. İkrarın ispatının kolaylığı ve güvenilirliği açısından yerinde bir uygulama olduğu düşünülmekte ise de hükmün uygulamasını daralttığı için yerinde olmadığı görüşüne sahip yazarlar da vardır. Görüşler ve eleştiriler için bkz: GÜNDÜZ, s. 198; KARAKURT, s.136.

⁷⁶⁹ KARAKURT, s.138.

için sanığın ikrar delili değerlendirilecektir.⁷⁷⁰ Kanunda ikrarın niteliği olarak *güvenilirliği* yeterli sayıldığından, ikrarın içeriğinin gerçeğe uygunluğunun araştırılması gerektiği yorumu yapılmıştır.⁷⁷¹ Kanaatimizce yeniden yargılama yapılırken ikrarın delil değeri kriterlerini hâkimin değerlendirmesi gerekmektedir. Zira yargılama bitip hüküm verildiği halde beraat eden sanığın ikrarda bulunması ikrar ehliyetine sahip olup olmadığının incelenmesi, sanığın beyanına güvenilirlik güvenilemeyeceği, ikrarın olağan akışa uygun olup olmadığı ve diğer delillerle çelişmediği ikrarın güvenilirliği açısından dikkatlice incelemeyi gerektirir. Sanığın ikrarının cezanın indirilmesi sebebi olması gerektiği görüşümüzü yineleyerek, yargılamanın yenilenmesi aşamasında ilk kez sanığın ikrarda bulunması halinde de cezasının indirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Doktrinde, ikrarın mahkumiyet sebebi yapılırken sanığa katkı sunmaması, sanığı yalana yöneltmesi ve gerçeği inkara teşvik etmesi eleştirilmekte; sanığın ikrarda bulunmaya teşvik edilmesi için TCK'nin 61. Maddesine “*yargılamanın yenilenmesi sebebi olarak sanığın ikrarda bulunmasının*” cezada indirim nedeni yapılması ve buna ilişkin hükmün eklenmesi gerektiği savunulmaktadır.⁷⁷²

Yargılamanın yenilenmesi nedeni olarak sanığın ikrarının gerçeğe aykırı beyan olduğunun anlaşılması durumunda TCK'nin 270. Maddesi gereğince suç üstlenme yada TCK'nin 271. Maddesi gereğince suç uydurma suçuna göre soruşturma açılması zorunludur.⁷⁷³

f. Diğer Yargı Makamlarında İkrar Niteliğindeki Beyanların Durumu

Uyuşmazlık konusu olayla ilgili olarak diğer yargı makamlarında tarafların beyanlarının ve özelinde ikrarın ceza muhakemesinde delil değeri incelenmelidir. Ancak bu hususa ilişkin açıkça CMK'de hüküm bulunmamaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, her yargılama açısından delillerin değerlendirilme usulündeki farklılıklar, ispat işlevleri ve muhakemeye ulaşılması

⁷⁷⁰ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 289.

⁷⁷¹ ÖZYÜKSEL, s. 27.

⁷⁷² ÖZYÜKSEL, s. 30 akt: TÖNGÜR, Ali Rıza/ÇETİNTÜRK, Ekrem, “Ceza Adalet Sisteminde İkrarın Önemi”, Prof. Dr. Mehmet Artuk'a Armağan, 1. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 1043-1044.

⁷⁷³ ÖZYÜKSEL, s. 30.

hedeflenen amaç farklı olduğundan diğer yargılamada elde edilen kabul beyanı, ceza muhakemesi açısından ikrarı kapsamayabilir; zira ikrar ehliyetine sahip olmak ikrarın hukuki anlam ve sonuçlarının bilinerek kabulünü gerektirdiğinden *hukuki bir tasarruf* olarak da değerlendirilmektedir.⁷⁷⁴

Doktrindeki görüşlere göre, aynı fiil nedeniyle devam eden hukuk yargılamasında ikrar içeren beyanlar hakim tarafından değerlendirilebilir, gerekli olması halinde ceza mahkemesi hakimi tarafları yeniden dinleyebilir.⁷⁷⁵ Bir görüşe göre de bu beyanlar, “belge delili” olarak değerlendirilebilecekse de; ceza mahkemesinde sanığın beyanı alınarak yapılan sorgulama sonucunda hakimde vicdani kanaat oluşması, maddi gerçeğe ulaşmada doğrudan tercih edilmesi gereken bir yol olduğundan, diğer yargı makamında alınan beyan delilini içeren belge deliline dayanılarak hüküm verilmesi haklı olarak eleştirilmektedir.⁷⁷⁶

Hukuk yargılamasında ikrarın fonksiyonu HMK'nin 188. maddesi gereğince, vakıaların çekişmeli olmaktan çıkarılması olduğundan, vakıanın ispatına ihtiyaç kalmaz. Ceza muhakemesine konu uyuşmazlıkta sanığın, hukuk yargılamasında ikrar ettiği husus çekişmeli olmaktan çıkacağından ispatına ihtiyaç duyulmayacak, hakimi bağlayacaktır.⁷⁷⁷ Bu nedenle değerlendirilebilir bir ikrardan söz edilemeyeceği kanaatindeyiz.

İdari yargılama hukukunda, delillerin serbestliği ilkesi *mutlak bir ilke değildir*.⁷⁷⁸ Delillerin hepsinin *takdiri delil* olduğu ifade eden görüşler⁷⁷⁹ olduğu gibi, *kesin ve takdiri delil* ayrımı olduğunu kabul eden görüşler⁷⁸⁰ de vardır. Kesin ve takdiri delil ayrımının tartışmalı olduğu kabul edildiğinde kesin deliller; “*ikrar, kesin hüküm ve yazılı belgedir*.”⁷⁸¹ İkrarın kesin yada takdiri delil olarak tartışmalı

⁷⁷⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 292.

⁷⁷⁵ ARAS, Bahattin, “Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2013, s. 390.

⁷⁷⁶ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 290.

⁷⁷⁷ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 291.

⁷⁷⁸ CEYLAN, Mahmut, “İdari Yargıda Delil Serbestisi Ve Sınırları”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, S. 16, Y. 8 (Aralık 2018), s. 326.

⁷⁷⁹ ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 318.

⁷⁸⁰ GÖZÜBÜYÜK, Şeref, Yönetmelik Yargı, 33. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013, s. 464-465; YASİN, Melikşah, İdari Yargılama Usulünde İspat, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2015, s. 100.

⁷⁸¹ YASİN, s. 100.

durumun yanı sıra, idari yargılama hukukunun temelinde, taraflardan biri idare iken karşı taraf gerçek kişi olarak yer almakta, idari bir işleme dair ikrar beyanı idari sonuçlar doğurduğundan, ikrar beyanının ispat işlevi bizim de katıldığımız görüşe göre, ceza muhakemesinde dikkate alınmamalıdır.⁷⁸² Ancak diğer yargı makamlarında da hakim önünde gerçekleşen mahkeme içi ikrarın ceza muhakemesinde değerlendirilmesi gerekeceği düşünülebilirse de, diğer yargı mercilerinde yapılan ikrar suçun unsuları yönünden kabul beyanını içermeyebilir. Kaldı ki, ceza muhakemesinde suçun sanık tarafından işlendiğinden kesin emin olunmadığı takdirde mahkumiyet hükmü verilemeyeceğinden ikrarın delil değerlendirmesi ceza muhakemesi aşamalarında yapılmalı, diğer yargı makamlarındaki ikrarın delil değerine şüpheyle yaklaşılmalıdır.

Sanığın başka bir ceza dosyasında, muhakeme konusu suça ilişkin kabul beyanında bulunduğu anlaşılması halinde ise kanaatimizce o dosyadaki beyanına dair belge, duruşmaya getirilerek belge delili olarak incelenmeli, duruşmada sanığa ek savunma hakkı tanınarak beyanı alınmalı, beyanı alınmayan sanığın belge üzerinden ikrar içeren savunmasının delil değeri hakkında karar verilmelidir. Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin 23.11.2021 tarihli 2020/29944 E.-2021/19626 K. sayılı kararında

"Sanığın, suç tarihinden sonra işlediği başka bir hırsızlık suçu nedeniyle yakalandığı, işlediği suça ilişkin savunması alınırken, Malatya Cumhuriyet Başsavcılığınca müdafî huzurunda ve sorgu esnasında alınan savunmasında, müştekinin yöneticiliğini yaptığı YKM mağazasından da yaptığı hırsızlık suçunu ikrar ettiğinin anlaşılması karşısında, sanığın yüklenen suçu işlediğinin, sanığın ikrar içeren savunması ve tüm dosya içeriği ile kanıtlandığı gözetilmeden, mahkumiyeti yerine yerinde olmayan gerekçe ile yazılı şekilde beraatına karar verilmesi, bozmayı gerektirmiş." şeklinde karar verilerek, sanığın başka bir soruşturma dosyasındaki ikrarına da delil değeri tanınarak mahkumiyete esas delil olacağı kabul edilmiştir.⁷⁸³ Roxin'e göre, sanığın başka bir mahkemede tanık olarak

⁷⁸² BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 291.

⁷⁸³ Karar metni için bkz: uyp.gov.tr, (E.T. 02.05.2022).

ifadesi alınmış olup bu ifadesi aleyhine ise, hakları hatırlatılmadan alınan ifade muhakemede delil olarak kullanılamaz.⁷⁸⁴

g. Sanığın Kendiliğinden Yaptığı Açıklamalarda İkrarın Değerlendirilmesi

Ceza muhakemesi dışında yapılan tüm açıklamalar, kendiliğinden yapılan açıklamalar olup; öncelikle belirtmek gerekir ki soruşturma başlamadan önce kolluk tarafından basit şüphenin hasil olması ve tahmine dayalı bilgi toplama esnasında şüphelinin kendiliğinden açıklamalar; usulüne uygun ifade alma işlemi olmadığından, ifade ile ikrar elde edilmiş sayılamaz.⁷⁸⁵ Bu nedenle ifade alma usulüne uygunluğun aranması gerekmez ve gönüllü yapılan açıklamalar olduğundan hukuka uygun delil olarak değerlendirilir.⁷⁸⁶

Doktrinde kolluk tarafından yapılan bilgi toplama esnasında serbest delil ilkesi gereğince⁷⁸⁷ sanığın yaptığı açıklamaların ikrar olarak değerlendirilebileceği iddia edilmektedir.⁷⁸⁸ Ancak Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi 3. Ceza Dairesi 14.04.2022 tarihli 2022/599 E.- 2022/545 K. sayılı kararında “*CMK'da belirlenen hakları bildirilmeden ve yasada öngörülen usule uygun olarak alınan ifadelerinde geçmeyen, "mülakat" "öngörüleme" gibi adlar altında alınan beyanlarının hukuken ikrar olarak değerlendirilemeyeceği, kaldı ki başka delillerle desteklenmeyen sanık ikrarının dahi tek başına mahkumiyete yeterli görülmediği*” şeklinde belirtilerek bu görüşün aksi yönünde karar vermiştir.⁷⁸⁹

Kollukta görüşmede alınan şüpheli ifadeleri “*iradi açıklamalar*” olarak da adlandırılır. Bu şekilde kendiliğinden iradi açıklamalarda bulunan şüpheliye yönlendirici ve olayı derinden irdeleyen sorular sorulmadığı müddetçe, şüpheli ifade alma kapsamında açıklama yapmış sayılmayacağından haklarının hatırlatılması gerekmez.⁷⁹⁰ Ancak hakları hatırlatılmadığından ve ikrarın anlam ve sonuçlarını

⁷⁸⁴ ROXİN, s. 283.

⁷⁸⁵ CENTEL/ZAFER, s. 264.

⁷⁸⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 564- 565.

⁷⁸⁷ GEDİK/TOPALOĞLU, s. 49.

⁷⁸⁸ CENTEL/ZAFER, s. 264.

⁷⁸⁹ Karar metni için bkz: uyp.gov.tr, (E.T. 04.05.2022).

⁷⁹⁰ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 617.

kavrayarak ikrar etmediğinden, ikrar delili elde edilmiş sayılmaz; ancak bu aşamada alınan beyanlar, görüntü ve ses olarak kayda alınmışsa maddi delil olarak değerlendirilebilecektir.⁷⁹¹

Soruşturma evresi başlamadan önce, henüz resmi makamların haberi olmadan suç konusu olay sanık tarafından yazılı şekilde beyan edilirse; Yargıtay'a göre sanığın yaşı, sosyal durumu ve olayın hayatın olağan akışına aykırı olmaması gibi durumlar dikkate alınarak, ikrar içeren yazılı belgenin cebren alınmadığı sonucuna varılırsa beyanına itibar edilebileceği kabul edilmiştir.⁷⁹² Yine resmi makamların haberi olmadan yada soruşturma öncesi hazırlıklar devam ederken sosyal medya üzerinde yapılan bir ankette, televizyon yada internette yayınlanan programlarda kişinin suçu işlediğini ikrar etmesi halinde, hakkında soruşturma yada kovuşturma olmaması ve ikrarın yetkili merciler önünde yapılmamış olması nedeniyle ikrarın delil değeri yoktur, ancak delil başlangıcı olarak kabul edilebilir.⁷⁹³ İşlediği suç hakkında soruşturması yada kovuşturması devam eden şüpheli yada sanığın böyle bir platformda yaptığı açıklamalar ve ikrarı, adli olmayan ikrar kapsamında değerlendirilebilir ki bu durumda da kanunen tanınan bir delil değeri olmadığından yine geçerli sayılamaz. Bir diğer deyişle, adli ikrar vasfını kazanmadıkça delil değeri kazanamaz; ancak diğer delillerle birlikte değerlendirilmesi mümkündür.

Muhakeme devam ederken, kolluğa giderek ikrarın hüküm ve sonuçlarını bilmeden açıklama yapan failin durumu da aynı şekilde değerlendirilmeli, kolluk tarafından açıklamalar tutanak altına alınmışsa belge delili olarak değerlendirilmesi söz konusu olabilir.⁷⁹⁴

Bizim de katıldığımız görüşe göre, kendiliğinden yapılan açıklamalar ikrarın delil değeri kriterlerine uygun olmadığı durumlarda belge yada belirti delili olarak delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi usulüne uygun olarak hükme esas alınabilecektir.⁷⁹⁵

⁷⁹¹ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 211.

⁷⁹² Yargıtay 11. Ceza Dairesi'nin 08.10.2007 tarihli, 10714 E.- 6109 K. sayılı kararı için bkz: **BIÇAK**, s. 473.

⁷⁹³ **ÖZEN**, s. 331.

⁷⁹⁴ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 212-213.

⁷⁹⁵ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 216.

6. İkrarın Başka Delil veya Emarelerle Desteklenmesi Kriterinin Değerlendirilmesi

Geçmiş tarihlerden bu yana Yargıtay, ikrarın tek başına mahkumiyete esas sayılamayacağı, mutlaka yan delillerle desteklenmesi gerekeceği görüşünü taşımaktadır.⁷⁹⁶ Özgür iradeyle elde edilen ikrar delinin, diğer aşamalarda geri alınmamış olması, maddi olaya aykırı olmaması ve diğer delillerle doğrulanması gerektiğini kabul etmektedir.⁷⁹⁷ Soruşturma aşamasındaki ihbar yada istihbari bilgi ile uyumlu olan ikrarın suçun sübutuna etki edeceğini⁷⁹⁸ ancak serbest delil ilkesinin ikrar dahil hiçbir delilin tek başına hakimi bağlamayacağı yorumu nedeniyle, diğer delillerle desteklenmeyen ikrarın mahkumiyet için yeterli olmayacağı görüşünü sürdürmektedir.⁷⁹⁹

⁷⁹⁶ Yargıtay CGK 02.02.1987 tarihli, 314 E.- 18 K. Sayılı ilamı, 16.02.1987 tarihli, 6/721 E.- 50 K. Sayılı ilamı için bkz: **AKSÜT ve diğerleri**, s. 162 dipnot no. 49.

⁷⁹⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 16.11.1999 tarih ve 1-70 E.- 273 K. sayılı ilamı için bkz: **DOĞAN**, s. 307.

⁷⁹⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.11.2005 tarih ve 2005/144 E.- 2005/150 K. sayılı kararında: *“Usulüne göre alınmış bir arama kararı olmadan yapılan arama hukuka aykırı olduğundan, arama işleminde elde edilen maddi delilin hükme esas alınmayacağı belirtilmiş ancak, sanığın özgür iradesine dayalı, ihbarla uyumlu ikrarının varlığı karşısında, suçun sübuta erdiği kabul edilmiş”* benzer yönde ikrarın suçun sübutuna etki edeceğine dair Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 12.02.2019 tarih ve 2016/74 E.- 2019/87 K. sayılı kararında *“Böylelikle sanıkların istihbari bilgi ile uyumlu ve hayatın olağan akışına da uygun düşen özgür ve samimi ikrara yönelik mahkeme huzurundaki beyanları ve hükmün münhasıran arama sonucu elde edilen delile dayanmaması karşısında, suçun sübutuna ilişkin yerel mahkeme kararında bir isabetsizlik görülmemiştir.”* Kararların devamı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021).

⁷⁹⁹ *“Görüldüğü gibi, itibar edilip mahkûmiyet hükmüne dayanak yapılan sanığın ikrarı oluşa ve açıklanan delillere ters düşmektedir. Kaldı ki mahkeme sanığın ikrarını bölerek bir kısmına itibar edip bir kısmına itibar etmemekle çelişkiye düşmüş ve bu çelişki nedeniyle öldürme nedenini dahi açıklayamamıştır. Bu nedenle, yüklenilen suçu işlediğine ilişkin hakkında inandırıcı deliller bulunmayan sanığın aksi kanıtlanamayan inkâra yönelik savunmalarına itibar edilmesi gerekirken oluşa ve fenni delillere ters düşen... ve bazı varsayımlara dayanılarak mahkûmiyetine karar verilmesinde isabet görülmemiştir.”* denilerek, oluşa ve açıklanan delillere uygun düşmeyen delile itibar edilmemesi gerektiği ortaya konulmuştur.” Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 20.05.1991 tarihli 1991/1-131 E.- 1991/166 K. Sayılı kararı için bkz: **MAHMUTOĞLU**, s. 179 dipnot: 3; Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 11.02.2020 tarihli 2017/899 E.- 2020/70 K. sayılı kararında *“Sanığın ikrar olarak nitelendirilebilecek ve tek başına mahkûmiyetine esas olabilecek savunması bulunmamakla birlikte, ikrarının olduğu kabul edilse bile, CGK'nun 25.11.2014 tarihli ve 2014/166-514 sayılı kararında belirtildiği gibi maddi delillerle desteklenmiş sayılmayacak, ikrar soyut nitelikte olup mahkûmiyete esas alınmayacağı.”* Şeklinde karar vermiştir. Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 17.02.2021 tarihli 2018/3792 E.- 2021/2659 K. sayılı kararında *“İkrar, tek başına kesin kanıt kabul edilemez. Çünkü bir kimsenin çeşitli nedenlerle ikrarda bulunması olanaklıdır. Yargıç önünde yapılan ikrarın dahi bağlayıcı olabilmesi için başka yan kanıtlarla doğrulanması gerekir.”* Kararların devamı için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (E.T. 30.11.2021).

Doktrinde ikrarın hükme esas alınması için diğer delillerle desteklenmesi gerektiği öne sürülmektedir.⁸⁰⁰ Hatta bir görüşe göre, ikrar *tamamlayıcıya ihtiyaç duyan delil* olarak değerlendirilmektedir.⁸⁰¹ Hâkimin diğer delillerle aynı yönde olmayan ve doğrulanmayan ikrara şüpheli bakması gerektiği kabul edilmektedir.⁸⁰² Ancak bu görüşler, vicdani delil sistemi ile serbestçe delillerin değerlendirilmesi ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.⁸⁰³ Kanaatimizce; ceza muhakemesinde kabul edilen sistem ve ilkelere bağlı kalınarak, ikrarın maddi delillerle desteklenerek bilimsel delille aynı statüye ulaşacağı görüşünün mutlak doğru kabul edilmemesi, ikrarın bazı suç tipleri açısından tek başına delil olarak kabul edilmesi ve diğer maddi delillerin ikrarı desteklemesinin gerekmediği, yalnızca hakimin kanaatine katkı sunacağı kabul edilmelidir.

Bilimsel delillerin yaygınlaşmasının ikrar hususundaki etkisine değinmekte fayda vardır. Şüphelinin veya sanığının bir suçu işlediğini gösterdiği iddia edilen maddi deliller örneğin dijital materyal, tabanca veya suçta kullanılan diğer madde teknik açıdan incelenmeden, bilirkişi tarafından rapor alınmadan, bu materyalin suç işlerken kullanıldığı araştırılmadan sanığın ikrarına dayanarak hakimin hüküm vermesi, diğer deyişle ikrarı yeterli sayarak diğer delillerin yeterince araştırılmaması ispat hukukuna ilişkin ilkelere aykırıdır.⁸⁰⁴ Sözelimi hırsızlık, yağma, belgede sahtecilik yada kaçakçılık gibi suçlarda bilimsel metotlar kullanılarak uzman bilirkişilerce yapılan incelemeler neticesinde sanığa kolay ulaşılabilir. Sözelimi kamera görüntülerinden şüphelinin/sanığın eşkâli belirlenebilmekte, yazı ve imza incelemesi yapılarak şüphelinin/sanığın yazı ve imzaları karşılaştırılarak suçluluk sabit hale getirilmekte yada kaçakçılık suçuna dair alınan raporlar ile suçun oluştuğu netleştirilmektedir. Bu şekilde şüphenin kesinliğe ulaştırılma imkanının daha kolay olduğu suç tiplerinde sanığın ikrarının delil olarak kabulü mümkünken, sanığın ikrarına daha az ihtiyaç kalmaktadır. Zira maddi delillerle açığa çıkarılması mümkün olan maddi gerçek ancak ikrarla desteklenmektedir. Bu tür suçlar ve

⁸⁰⁰ DEMİRBAŞ, s. 70; SOYASLAN, s. 408; BACAKSIZ/BAYZİT, s. 386; KOCA, s. 212; DOĞAN, s. 306; AKSÜT ve diğerleri, s. 163.

⁸⁰¹ BIÇAK, s. 466- 467.

⁸⁰² SELÇUK, s. 58.

⁸⁰³ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 341.

⁸⁰⁴ AKSÜT ve diğerleri, s. 162- 163.

bilimsel deliller şüpheliyi/sanığı ikrara zorlar mı? Bu sorunun cevabı kanunda tanımlanan cezanın indirim nedenlerinden yararlanmak için ikrarda bulunabileceği veya ikrar ederse cezalandırılacağı yanılgısı yada delillerin geçerli sayılmama ihtimali gibi sanığın psikolojik kaygıları ile ikrardan kaçınacağı şekilde ihtimaller dahilinde değerlendirilebilir. Ancak biz zaten maddi delillerin, maddi gerçeği aydınlattığı suçlar açısından ikrarın tek başına hükme esas ve yeterli delil kabul edilmesinin gerekli olduğunu düşünmediğimizden bu konu yalnızca tartışma seviyesinde kalmaktadır.

Bir diğer husus; muhakeme konusu suça dair tek delilin ikrar olması halinde; ikrarın delil değeridir. İkrarın delil değerini belirleyen ölçütlerden birinin maddi delillerle desteklenmek olduğu yönündeki görüşe yukarıda değindik. Bizim katıldığımız görüşe göre, ikrarın maddi delillerle desteklenmesi gerekmez, hâkim hukuka uygun elde edilen ve ikrarın delil değeri açısından belirlenen diğer özellikleri taşıyan ikrar deliline dayanabilir. Her ne kadar Anglo-Saxon hukuk sisteminde kabul edilen “*corpus delicti*” kuralının hukukumuzda geçerli olmadığı kabul edilmekte ise de bazı suçlar açısından Yargıtay içtihatları ile şekillenen bazı suçlar için belirlenen zorunlu ispat unsurları vardır, bunlar: cezası ağır olan suçlar ile suç konusunun suçun ispatına zorunlu olarak bağlı olduğu kabul edilen suçlardır. Doktrinde suç tipleri açısından yapılan ayrıma göre ikrarın delil değerinin değiştiği kabul edilmektedir. Sözgelimi *uyuşturucu madde, silah, ceset veya suçu ispat elverişli somut deliller olmaksızın* ilgili suçlar ispatlanamayacağından, tek delil olarak ikrara dayanılarak mahkumiyet kararı verilemeyeceği savunulmaktadır.⁸⁰⁵ Uyuşturucu ve uyarıcı madde

⁸⁰⁵ **AKSÜT ve diğerleri**, s. 163; Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 26.01.2016 tarihli 2015/9-669 E.-2016/38 K. ilamında “*failin tüm kenevir bitkilerini hasat ettiği veya kurutmaya bıraktığı ahvalde, TCK'nun 188 veya 191/1. maddelerindeki suçun yanında 2313 sayılı 23/5. maddesindeki suçtan da cezalandırılabilmesi için kenevir ekimine ilişkin somut delillerin (kenevri kökü veya hasat artığı gibi) mevcut olması gerekli olup örneğin failin evinde ele geçirilen esrarı kendi ektiği kenevir bitkilerinden elde ettiği yönündeki soyut ikrarı anılan suçtan mahkûmiyeti için tek başına yeterli değildir. (Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerle İlgili Suçlar, Şener Güngör-Ali Kınacı, Yetkin Yayınları, Ankara 2001, s.903; Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Suçları, Birsen Elmas, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s.459-460)*” Karar metni için bkz: uyp.gov.tr, (E.T. 02.05.2022). Erzurum Bölge Adliye Mahkemesi 3. Ceza Dairesi'nin 2019/2507 E.- 2022/840 K. Sayılı Kararında “*Sanığın 29.06.2013 tarihinde meydana gelen kasten yaralama olayına ilişkin 31.10.2013 tarihinde alınan ifadesinde olay günü esrar maddesi kullandığını beyan ettiği fakat olay ve ifade tarihinde sanıktan biyolojik örnek alınarak uyuşturucu madde kullanıp kullanmadığının tespit edilmediği, 28.11.2014 tarihinde alınan kan ve tırnak örneklerinde ise uyuşturucu madde tespit edilemediği, ifadesinde suçu ikrar ettiği belirtilerek kullanmak için uyuşturucu madde bulundurduğu ve/veya kullandığından bahisle*

kullanma ve ticareti, kasten öldürme yada belgede sahtecilik suçlarının ispatında beyan deliline nazaran maddi delillerin daha işlevsel olduğu kabul edilmekte, bu suçlar dışında suçun konusunun maddi unsur olmadığı diğer suçlar açısından, ikrarın tek delil olsa bile kabul edilmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Soruşturma aşamasında yasak delil metoduyla elde edilen ikrarın tek delil olarak kabul edilmemesi gerektiği öne sürülmektedir; ancak kanaatimizce delil toplanması aşamasında hukuka uygun yöntemlere dair çözümler üretilmeli iken, olaya dair esaslı delil sayılabilecek ikrar delilinin kabul edilmemesi; kolay yoldan çözüme ulaşmak ancak beyan delili ile aydınlanacak ikrar deliline önem vermemek anlamına gelmektedir. Ceza muhakemesinde kabul edilen sistem ve ilkelere bağlı kalınarak, ikrarın maddi deliller ile desteklenerek bilimsel delille aynı statüye ulaşacağı görüşünün mutlak doğru kabul edilmemesi gerekir. İkrarın tek başına delil olarak kabul edilmesi mümkün olmalı diğer maddi delillerle çelişmemesi de yalnızca hâkimde oluşan kanaatin kuvvetlenmesi açısından faydalı görülmelidir.

Hasılı doktrinde de ifade edildiği ve bizim de katıldığımız görüşe göre hukuka uygun elde edilen, güvenilirliği tespit edilen ve duruşmada tartışılan ikrar delili hükme esas alınabilir; zira ceza muhakemesinde ikrarın delil değeri tartışması, belli suç tiplerinin doğası gereği zorunlu ispat unsurları olmasından ve bu unsurların yokluğu halinde maddi gerçeğe şüphesiz olarak ulaşılamamasından kaynaklanmaktadır.

Şüphenin kesin bir belliliğe kavuşmaması halinde, sanığın güvenilirliğine karar verilmiş ikrarı hâkimde kanaatin oluşması için yeterli olmayabilir. Bu durumda hâkim serbestçe ikrar deliline rağmen, delil yetersizliğinden yahut diğer sebeplerden beraat kararı verebilir. Delil yetersizliği, ikrarın maddi delille desteklenmemesi hali için söz konusu olabilmekte ise de; kanaatimizce güvenilir bir ikrar mahkumiyete esas teşkil edebileceğinden ikrara rağmen beraat kararı verilmemelidir. Kanaatin oluşması için ikrarın delil değeri kriterlerine bakılmalıdır.

soruşturma başlatıldığı gözetildiğinde, sanığın olay günü kullandığını belirttiği maddenin uyuşturucu madde olduğuna dair tespit bulunmaması karşısında beraat kararı yerine sanığın soyut ikrarı esas alınarak yetersiz gerekçe ile mahkumiyet kararı verilmesi,” şeklinde karar verilerek, kan ve tırnak örneklerinde tespit edilmemesine rağmen ikrarına göre mahkumiyet kararı verilemeyeceği kabul edilmiştir. Karar metni için bkz: uyap.gov.tr, (E.T. 02.05.2022).

Ceza muhakemesi sistemimizde, her şeyin delil olabileceği ancak bu delillerin belli özellikleri taşıması gerektiği kabul edildiğinde, hukuka uygunluk çatısı altında; akla, mantığa, somut olaya ve hukuka uygun ikrar delilinin güvenilir olması halinde diğer delillerle aynı ispat gücüne sahip olacağından, hükme esas kabul edilmemesi bu sisteme ve ilkeye aykırılık teşkil edecektir. İkrarın delil değeri kriterlerinden, maddi delillerle desteklenmesi dışındaki diğer kriterlerin, ikrar delilinin özüne ve doğasına yönelik olumlu kanaat oluşturması için yeterli olduğunu düşünmekteyiz. Zira ikrar ehliyeti başlığında değindiğimiz üzere, hukuka uygun elde edilme koşuluyla beyanların güvenilirliğine ilişkin kriterlerin belirlenmesi, somut olaya ve hayatın akışına aykırı düşmemesi, başka bir suç oluşturmaması halinde ikrarın delil değeri diğer deliller gibi hükme esas kabul edilmelidir. Zira, doktrinde kabul edilen ikrarın maddi delille desteklenmesi görüşü, “*tek delil ile ispat olmaz*” şeklinde kanunda olmayan bir uygulamaya dönüşür. Bu durumda hâkim dosyada ikrarın varlığı halinde ikrarı destekleyen delil arama gerektiği düşüncesiyle hareket edebilir. Bu eylem maddi gerçeği arama amacından uzaklaşarak ikrara dayanak delil arama amacına dönüşürse ceza muhakemesi amacından sapılmış olur.

VII. İkrarın Sonuçları

Sanığın ikrarının sonuçları, ikrarın ispata etkisi açısından önemlidir. Zira ispat ile amaçlanan; suçun sanık tarafından işlendiğine dair iddianın ispatlanmasıdır. Öyle ki ikrarın delil olma fonksiyonu bu amaca hizmet eder. İkrarın gerçekleştiği aşamaya göre, hukuki sonuçlarının farklı olacağını çünkü ikrarın delil olma fonksiyonunun değişeceğine üst başlıkta değindik. Bu bölümde ikrarın güvenilirliğinin tespiti açısından sanığın ikrar etmek yerine farklı saiklerle bulunduğu beyanların hukuki sonuçlarına ve nihayetinde güvenilir bir ikrarın suçun sübuta ermesini sağlayacağına değineceğiz.

A. İkrar ile İşlemediği bir Suçu Kabullenme Durumu (TCK 270)

Şüphelinin/sanığın ikrar beyanı, işlemediği halde suç işlediğini beyan etmesi halinde kanuni unsurları oluşmuşsa TCK'nin 270. maddesinde düzenlenen suç üstlenme eylemi işlenmiş olur. İkrar beyanının güvenilirliği açısından, suç üstlenme

eylemine sebebiyet verecek türden bir kabul beyanı olmaması gerektiğine ikrarın delil değeri kriterlerinde değinmiştik, ancak işlemediği halde bir suçu üstlenen failin beyanı ikrar olarak değerlendirilmez, kanuni unsurları oluşmuşsa suç üstlenme fiili oluşur.

Türk Ceza Kanunu'nun 270. maddesinde düzenlendiği üzere; yetkili makamlara, gerçeğe aykırı olarak suç işlediğini yada suça iştirak ettiğini beyan eden kişi hakkında yaptırım uygulanır. Adil yargılanma hakkının da korunduğu değerlendirilmişse de, suçun düzenlendiği yer "*adliyeye karşı suçlar*" olduğundan korunmak istenen hukuki yarar adli makamların uğraştırılmasını ve hataya düşmesini önleyerek maddi gerçeğe ulaşılmasına yardımcı olmaktadır.⁸⁰⁶

Fail, özgü suç olarak düzenlenmediğinden yaşayan gerçek kişi olup, işlediğini yada iştirak ettiğini beyan ettiği suç hakkında soruşturma ve kovuşturma olmamasına rağmen, gerçek olmayan itirafta bulunmaktadır.⁸⁰⁷ Failin hakkında mevcut bir soruşturma yada kovuşturmanın bulunmaması gerekir.⁸⁰⁸ Suçun mağduru, adil yargılanma hakkına sahip olan, yaşayan gerçek kişilerdir.⁸⁰⁹

Kanun koyucu, "suçun" üstlenilmesini düzenlediğinden eylem disiplin suçu yada kabahat oluşturmakta ise, bu suç oluşmaz.⁸¹⁰ Kanunda lafzen "suçu işleme yada suça katılma" şeklinde bir eylemden bahsedilmiş, madde gerekçesinde ise "*gerçekte hiç işlenmemiş veya başkası tarafından işlenmiş olan bir suç*"un hüküm kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁸¹¹ Doktrinde kanunilik ilkesi gereğince, yalnızca işlenmiş bir suçun bu hüküm kapsamında değerlendirilmesi gerektiği, gerçekte işlenmemiş bir suçun kapsam dışı olduğu düşünülmektedir.⁸¹²

⁸⁰⁶ ERDEM, Mustafa Ruhan Erdem/TEZCAN, Durmuş/ÖNOK, Rıfat Murat, Ceza Özel Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 19. Baskı, 2021, s. 1373.

⁸⁰⁷ ÜNVER, Yener, İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmemek Suçları (TCK'da Düzenlenen Adliyeye Karşı Suçlar), Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara 2021, s. 172.

⁸⁰⁸ KARTAL, Pınar Memiş, "Türk Ceza Hukukunda Suç Üstlenme", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 27, S. 1, Y. 2021, s. 19.

⁸⁰⁹ ÜNVER, s. 173.

⁸¹⁰ ÜNVER, s. 177.

⁸¹¹ Madde gerekçesi için bkz: <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss664m.htm>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

⁸¹² ŞEN, Ersan, "Suçu Üstlenme Suçu Özel Haller", bkz. <https://www.hukukihaber.net/suc-ustlenme-sucu-ozel-hallermakale,7922.html>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

Kanaatimizce, madde metninde düzenlendiği üzere, hükmün yalnızca işlenmiş suçtu kapsadığı anlaşılmaktadır.

İşlemediği bir suçtan dolayı hakkında ceza soruşturması/kovuşturması başlatılmış ve devam eden muhakemede şüpheli/sanık, bu suç hakkında gerçeğe aykırı ikrarda bulunursa eylemi TCK'nin 270. maddesinde düzenlenen suçtu oluşturmaz; fakat muhakemede isnat edilen suç dışında henüz muhakemeye başlanmamış ancak işlemiş olduğu başka bir suçtu işlediğini ikrar ederse TCK'nin 270. maddesinde düzenlenen suç oluşur.⁸¹³

Suçun oluşması için failin beyanda bulunduğu yer, yetkili makamlar olmalıdır. CMK'nin 158. maddesinde sayıldığı üzere, kolluk, savcılık, mahkeme, Valilik ve kaymakamlık yada kamu görevi nedeniyle ilgili kurumlar yetkili makam olarak değerlendirilmelidir.⁸¹⁴ Bu sayılanlar dışında makamlarda failin beyanda bulunması, suçun oluşması için yeterli değildir.

Seçimlik hareketli ve sırf hareketli suç olarak düzenlenmiştir; yetkili makamlara sözlü yada yazılı, doğrudan yada vasıtalı olarak bildirimde bulunulabilir.⁸¹⁵ Failin işlemediği suçtu işlediğini beyan etmesiyle suç tamamlanır.⁸¹⁶ Adli mercilerce işlemlerin yapılmış olması gerekmez. Bu nedenle, adli işlemlerin başlaması sonrasında gerçeği açıklayan fail hakkında takdiri indirim nedenleri düşünülse de suç oluşacağından ceza verilir.

Fail kasten, gerçekte işlemediği yada iştirak etmediği suç hakkında kendisi aleyhine beyanda bulunmuş olması gerekir.⁸¹⁷ Suçun manevi unsuru kasttır, ayrıca saik öngörülmediği için hakim suçtu neden işlediğini değerlendirmez.⁸¹⁸ Ancak nemo tenatur ilkesi kapsamında yakınlarını ceza tehdidinden kurtarmak için suç üstlenilmişse TCK'nin 270/1-2. cümlesi gereğince şahsi cezasızlık sebebi olarak indirim uygulanacaktır.

⁸¹³ KIZIROĞLU KESKİN, Serap, "Suç Üstlenme Suçu (TCK.m.270), Suçluyu Kayırma Suçunun (TCK.m.283) Özel Şekli Midir?", makale için bkz., <https://www.hukukihaber.net/suc-ustlenme-sucu-tck-270-sucluyu-kayirma-sucunun-tck-283-ozel-sekli-midir-makale,7938.html>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

⁸¹⁴ ÜNVER, s. 174.

⁸¹⁵ ÜNVER, s. 174.

⁸¹⁶ KARTAL, s. 20.

⁸¹⁷ ÜNVER, s. 180.

⁸¹⁸ KARTAL, s. 21.

Suç üstlenme fiilinin gerçeğe aykırı olması gerekir; failin beyanları savunma hakkı kapsamında yada gerçeği aydınlatmak için suçun ikrarı kapsamında gerçekten işlenen bir eyleme dairse suç oluşmaz.⁸¹⁹ Hasılı sanığın kabul beyanı içeren ikrarı açısından, bu suçun oluşmadığı da tespit edilmeli ve ikrarın ikrarın doğru ve güvenilir olduğuna mahkemece karar verilmelidir.

B. İkrar ile Başkasını Suçlama Durumu

Kendisini suçlama beyanında bulunan kişinin başkasını suçlaması da doğaldır.⁸²⁰ Sanık kendi aleyhine beyanda bulunmak yerine başkası aleyhine beyanda bulunabilir. Başkası aleyhine bulunduğu beyanlar da doğru olmayabilir. *Atfi cürüm* kavramıyla açıklanan bu beyanlar delil olsa da hükme esas alınamaz. Diğer delillerle desteklenmesi gerekir. Her ne kadar kabul ettiğimiz görüş gereğince ikrarın maddi delillerle desteklenmesi gerekmez de, kanaatimizce muhakemeye ilişkin maddi yada başka delil elde edilmesi sanığın beyanının atfi cürüm olmadığını doğrulayacağından gereklidir. Bir diğer deyişle, sanığın bu beyanı dışında vakıyı doğrulayan başka maddi delilin olmaması halinde görünüşte ikrara ancak gerçekte suç atma beyanına dayanarak hüküm kurulmamalıdır. Bu sebeple sanığın beyanlarının değerlendirilmesinde; iftira yada suç atma eylemlerinin oluşabileceği düşüncesiyle hareket edilmeli, bu hususta şüpheyi belliliğe ulaştırın bir sonuca varmaya gayret edilmelidir. İkrarın güvenilirliğinin sağlanması için, bu saiklerle hareket edilmediği manevi unsur bakımından değerlendirilmelidir. Sanığın beyanının bu yönde saiki olması halinde de ikrar geçerli bir delil olarak değerlendirilmemelidir.

C. Yalan Beyanda Bulunan Sanığın Durumu

Ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşma amacının, tarafların ortak sorumluluğu olmaması sanığın savunma hakkı sebebiyledir; bu sebeple tarafların sorumluluğu, süjelerin haklarını gözeterek ortaya çıkar.⁸²¹

Sanığın susma hakkına sahip olduğu anayasal bir hak olarak düzenlenmiştir; ancak sanığın yalan beyanda bulunması bu hak kapsamında değerlendirilemez.

⁸¹⁹ ÜNVER, s. 178.

⁸²⁰ BECCARÍA, s. 94.

⁸²¹ ZAFER, Hamide, "Savunma Hakkı ve Sınırları (Savunma Hakkı)", s. 523.

Savunma hakkı kapsamında değerlendirileceğine dair bir hüküm de bulunmamaktadır. Sanığın yalan beyanda bulunmamasının ahlaki bir yaptırımını olabilirken, hukuki bir yaptırım uygulanamaz.⁸²² Suç olarak tanımlanmayan yalan beyanda bulunma eylemi, savunmanın tümünü de kapsayabilir.⁸²³ Hasılı, susma hakkı sanığın yalan söyleme hakkını da içinde barındırır.⁸²⁴

Sanığın ikrar ederek yalan beyanda bulunmasının suçtan kurtulma, işlenen bir suçta üstlenme yada tutuklamaya sevk edilmesi halinde özgürlüğünden yoksun kalmama isteği gibi pek çok sebebi olabilir ki bu sebeplerin ikrarın gerçek beyana dayalı olmama ihtimalinin varlığı, beyanın gerçekliğinin tespitini zorunlu kılmakta ve ikrara güvenilirliği güçleştirmektedir.⁸²⁵ Sanığın adli makamlara yardım etme yada maddi gerçeğin ortaya çıkmasında etkili olma durumu söz konusu olmadığından, beyanın gerçeğe aykırı olduğunun tespiti halinde, sanık tıpkı susma hakkını kullanmış gibi yalan beyanı delil olarak değerlendirilemez; ayrıca araştırmayı ve yalan beyanında var olan vakıaların incelenmesini gerektirir. Bu araştırma neticesinde sanığın yalan beyanda bulunduğu tespit edilmesi halinde, ikrar delilinin oluşmayacağı aşıkardır. Ancak sanığın bu tutumunun, sanığın beyanlarının inandırıcılığı ve itibarı açısından değerlendirilebileceği düşünülmektedir.⁸²⁶

Beyanın gerçeğe aykırı olduğunun tespiti ikrarın hukuki sonuçlarına karşı bir sonuç doğurmakta, adli makamların işini güçleştirmekte, adalete ulaşılmasını geciktirmektedir. Susma hakkı kapsamında değerlendirildiğinde, hakkın aleyhe kullanımı hukuka uygun olmadığı için sanık aleyhine bir sonuç doğurmamaktadır. Bu noktada TCK'nin 62. madde hükmü gereğince sanığın duruşmadaki olumsuz davranışı nedeniyle takdiri indirim yapılmaması, TCK'nin 51. madde gereğince cezanın ertelenmesi hükmünün uygulanmaması ve CMK'nin 231. madde hükmü kapsamında "*sanığın tekrar suç işlemeyeceği konusunda kanaatin oluşmaması*" nedeniyle hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmemesi kanunun tanıdığı yasal şartlardır. Ancak kanaatimizce, yargılamaya yardımcı olan sanık ile

⁸²² ZAFER, s. 524.

⁸²³ ZAFER, s. 532.

⁸²⁴ EREM, s. 298.

⁸²⁵ DEMİRBAŞ, s. 250.

⁸²⁶ ERYILMAZ, s. 641.

yalan beyanda bulunan sanığın durumunun aynı sonucuna tabi tutulması da adalete ters düşmektedir.

D. Suçun Sübuta Ermesi

Uyuşmazlık konusu suçun sanık tarafından işlendiği yada işlenmediği tespit edildiğinde, hakim suçu “*sabit görür veya sabit göremez*” ve “*suç sübuta ermiş veya ermemiş*” kabul edilir.⁸²⁷ Bu aşamada, hakimde kesin bir vicdani kanaat oluşması gerekir, hakim zihnindeki şüphelerin yerini kesin kanaatin alması gerekir; aksi halde şüphe sanık lehine yorumlanacaktır.⁸²⁸ Öyleyse, ikrarın delil değeri kriterleri açısından incelenmesi sonucunda sanığın suçu işlediğinin ikrarı ile sabit olması halinde ispat faaliyetinin tam olarak gerçekleşmiş olacak ve ikrarın en önemli sonucu olarak suç sübuta erecektir.

Değindiğimiz üzere kanaatimizce belirlediğimiz “ispatı beyan deliline dayanan suçlar” ve “beyanın cezalandırmada esaslı bir yer teşkil edeceği” şeklinde belirlenen suçlar açısından ikrarın, tek başına suçun sabit olduğunu gösterdiğini ve mahkûmiyete esas delil olduğunu kabul etmek gerekir. Diğer deliller sadece hakimde oluşan kanaatin desteklenmesine katkı sağlar. Suçun sanık tarafından işlendiği hususunda kesin bir sonuca ulaşılması halinde de, sanığın ikrarı doğrultusunda mahkûmiyet hükmü kurulur.

E. İkrarın Cezada İndirim Sebebi Olması

İkrarın indirim sebebi olarak kabul edilmesi gerektiği hususunda doktrinde farklı görüşler öne sürülmüştür.⁸²⁹ İkrarın hafifletici sebep olarak sayılmasının ifade ve sorguya ilişkin özgür iradeyle yapılan açıklamaların susma hakkı ve nemo tenatur ilkesine dayanan güvencenin korunarak değerlendirilmesi gerekir.⁸³⁰

İkrarın tek başına delil olarak kabul edilmesine karşı çıkan görüşler, Anglo-Saxon hukuk sisteminde uygulanan itham pazarlığı sistemine benzer bir yargılama

⁸²⁷ KUNTER, s. 584 (No. 321).

⁸²⁸ YILDIZ, s. 104.

⁸²⁹ Diğer görüşler hakkında detaylı açıklamalar için bkz: CİHAN, s. 120- 124.

⁸³⁰ ÜNVER/HAKERİ, s. 585- 586.

olacağı düşüncesi içindedir. İtham pazarlığı, doktrinde "*Savcı-sanık pazarlığı*"⁸³¹ yada "*iddianame pazarlığı*"⁸³² kavramı kullanılmıştır. Savcının ikrar elde etmek suretiyle, sanığın avukatlarıyla pazarlık yapması anlamına gelir.⁸³³ Yapılan pazarlıkta, şüpheli/sanığın ithamı kabul etmesi halinde savcılık makamı bazı ithamlardan vazgeçileceğini, daha az ceza verilmesini talep edeceğini vaat etmektedir.⁸³⁴ Zira, Amerikan hukuk sisteminde, sanığın bu kurumdan yararlanması için ikrarının varlığı zorunludur.⁸³⁵ Sanık ithamı kabul ettiğinde, yargılanma ve daha fazla ceza almaktan kurtulma imkanı olan haklarından feragat etmiş sayılmaktadır.⁸³⁶ Bu sistemin sanığa bir diğer zararı ise, yargılama esnasında ikrarda bulunsa dahi daha fazla ceza alarak hukuki kavram olarak ikrarın gerçekleşmesi halinde cezalandırılmasıdır.⁸³⁷ Bir diğer açıdan itham pazarlığı uygulamasının uygulanacağı evreler ve itham pazarlığı türleri ayrıca düzenlenmiş olup⁸³⁸, suçun kabulü yönündeki beyanın özgür iradeyle gerçekleşmesi, şüphelinin itham pazarlığı anlaşması tamamlanmadan önce, ikrarından vazgeçmemiş olması gerekir; ancak Federal Delil Kuralları'nın 410. Kuralı gereğince, ikrardan vazgeçme halinde bu beyan, şüpheli aleyhine delil olarak kullanılmaz.⁸³⁹ Tıpkı ikrarın delil değerinde olduğu gibi, itham pazarlığında şüphelinin itirafının diğer delillerle uyumlu olması da geçerliliği açısından şarttır.⁸⁴⁰ Bu düşünceye katılmamakla birlikte, ikrarın indirim nedeni sayılması gereken suçlarda dahi diğer deliller veya hayatın olağan akışı göz önünde bulundurularak ve sanığın hakları temin edilerek ikrarın delil değerlendirmesinin yapılması gerekir. Bizim sistemimizde geliştirilmesi gereken husus, CMK'deki hükümlere ek olarak yalnızca küçükler için değil tüm şüpheliler için ifade alma işlemi esnasında uzman bulundurulması, ikrarın güvenilirlik ve doğruluk özelliğinin

⁸³¹ **BALO**, Yusuf Solmaz/ **ÇETİNTÜRK**, Ekrem, "Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 1-2, Y. 2013, s. 1247.

⁸³² **BACAKSIZ**, Pınar, "İddianame Pazarlığı (Plea Bargaining)", Ceza Hukuku Dergisi, S. 7, Y. 3 (Ağustos 2008), s. 121.

⁸³³ **BALO/ÇETİNTÜRK**, s. 1248.

⁸³⁴ **BIÇAK**, s. 393.

⁸³⁵ ABD Federal Ceza Muhakemesi Kanunu, Madde 11 (c), https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/rule_11 (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

⁸³⁶ **BIÇAK**, s. 394.

⁸³⁷ **KAŞLI**, Enver, Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining), Ankara 2017, s. 63.

⁸³⁸ Türleri için bkz: **BALO/ÇETİNTÜRK**, ss. 1248-1251.

⁸³⁹ **KAŞLI**, "İtham Pazarlığı", s. 87-93.

⁸⁴⁰ **KAŞLI**, "İtham Pazarlığı", s. 92.

sağlanması için ölçeklerin oluşturulmasıdır. Kanaatimizce suçların ikrar beyanının ispat açısından zorunluluğuna göre bir sınıflandırma yapılarak TCK’de bu suçların soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasında ikrara binaen kanuni indirim sebepleri düzenlenmesidir.

Sanığa susma hakkının tanındığı hukuk sisteminde, aleyhine beyanda bulunan sanığın cezasının indirilmesi çelişkili değerlendirilebilir. Zira ikrarın varlığı, doğrudan indirimin sebebi olamaz.⁸⁴¹ Ancak ikrarın doğurduğu sonuçlar bakımından indirim sebebi olması haklı görülebilir. Doktrinde de bu görüşte olan yazarların varlığı, *ikrar sempatisi* kavramına yol açmıştır.⁸⁴²

Bizim de içinde yer aldığımız ancak gerekçelerine katılmadığımız görüş; ceza muhakemesinin nihai amacına ulaşmak için ikrarın gerekli ve zorunlu olduğu, bu nedenle indirim sebebi yapılması gerektiği yönündeki görüştür. Ancak bu görüşümüz, sanığın susma hakkıyla bağdaşmadığı ve inkar durumunda sanığın cezasının ağırlaştırılması gerekeceği şeklinde bir yoruma sebebiyet vereceğinden eleştirilmektedir.⁸⁴³ Ancak bu görüşe de iştirak etmemekteyiz. Zira, susma hakkını ihlal edeceğini savunan görüş, inkar halinde de cezanın arttırılması gerektiğini öne sürmektedir. Ancak savunma hakkı suçun inkarını da içinde barındıracağından inkarın arttırıcı sebep olması savunmanın doğasına aykırı bir yorum olmaktadır. Ayrıca tüm suçlar açısından değil ispatında ikrarın zorunlu olduğu suçlar açısından ikrarın indirim sebebi olması gerektiğini düşündüğümüzden ve ayrıca susma hakkına rağmen sanığın özgür iradesiyle gerçek beyanlarda bulunmasının, yargılamada sanığın üzerine düşen sorumluluğun üstünde bir davranış olarak nitelendirilmesi gerektiğinden hak ihlali oluşmayacağını düşünmekteyiz.

Kanunda yalnızca belli suçlar için etkin pişmanlık hükmü düzenlenmiştir. Değindiğimiz üzere etkin pişmanlık için aranan şart ikrar değildir.⁸⁴⁴ Kaldı ki sanığın ikrarı da etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanması için yeterli olmaz. Ancak sanığın, pişman olduğunu suçu yada suçluyu tespitiye yönelik beyanları ile yada bu pişmanlığını gösterir eylemleri ile kanıtlaması gerekir.

⁸⁴¹ CİHAN, s. 120.

⁸⁴² CİHAN, s. 120;

⁸⁴³ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 161.

⁸⁴⁴ BİRTEK, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 167.

Doktrinde yaygın olan ikrarda bulunma halinde hâkimin takdirine göre indirim sebebi yapılması düşüncesi Yargıtay uygulamasında da vardır. Zira Yargıtay Ceza Genel Kurulu 30.01.1989 tarihli 1-503/8 E.-K. sayılı kararında; “*İkrarı ile suçu meydana çıkaran ve suça vasıf kazandıran sanıklar hakkında takdiri indirimin uygulanması zorunludur.*” şeklinde karar vermiştir. Kararda yer alan bu cümle birçok kararda atıf yapılarak yer almıştır.⁸⁴⁵ Ancak kanaatimizce, bu uygulama ile eksik kapatılmaya çalışılmakta; sanığın ikrarının TCK 62. madde gereğince takdiri indirim nedeni olarak “*fılden sonraki ve yargılamadaki davranışları*” bağlamında değerlendirilebileceği kabul edilmektedir.⁸⁴⁶ Böylece, yargılamalarda sanığın ikrarı, takdiri indirim nedeni olarak değerlendirilmekte, sanığın ikrarına göre lehine indirim yapılması da hâkimin takdirine bırakılmaktadır. Fakat bu uygulama içtihatlarıyla gelişmiştir.⁸⁴⁷

Sanığın ikrarının hâkimin kanaatine etkisinin olduğu diğer hususlar; hakime takdir alanı bırakılan TCK 51. madde gereğince cezanın ertelenmesi ile CMK 231. madde gereğince hükmün açıklanmasının geri bırakılması düzenlemeleridir. TCK'nin 51. maddesinde “*yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması*” ile CMK'nin 231/6. Maddesinde “*duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması*” hükümleri her ne kadar lafzen sanığın pişmanlık duyduğuna hakimde kanaat oluşması olarak anlaşılmakta ise de hakim samimi beyanlarla suçunu ikrar eden bir sanığa da pişmanlık duyduğu düşüncesiyle lehine olan bu hükümleri uygulayabilmektedir. Kanaatimizce, açıklanan nedenlerle bu hükümler dolaylı olarak ikrara takdiren indirim tanısı da yetersizdir.

Hakaret suçunda ikrarın ispat için zorunlu delil olduğu kanısındayız. Yargıtay'ın tevilli ikrara dair kararlarında istikrarlı bir yaklaşım öne sürmemesine

⁸⁴⁵ Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 16.07.2019 tarihli 2018/1991 E.- 2019/5040 K. sayılı, 11.04.2019 tarihli 2018/4723 E.- 2019/2596 K. sayılı ve 05.03.2019 tarihli, 2019/1316 E.- 2019/1887 K. sayılı kararları için bkz: <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, (Erişim Tarihi: 02.12.2021).

⁸⁴⁶ **ÖZYÜKSEL**, s. 30 akt: TÖNGÜR, Ali Rıza/ÇETİNTÜRK, Ekrem, “Ceza Adalet Sisteminde İkrarın Önemi”, Prof. Dr. Mehmet Artuk'a Armağan, 1. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 1050-1051; **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 162;

⁸⁴⁷ **BİRTEK**, Ceza Muhakemesinde İkrar, s. 167.

rağmen, Yargıtay 4. Ceza Dairesi hakaret suçu açısından verdiği bir kararında⁸⁴⁸ tevilli ikrarı mahkumiyete esas kabul etmiş, başka bir kararında da ikrarın delil değeri olduğunu belirtmiştir.⁸⁴⁹

Biz öncelikle kanunda suç tiplerinin hakaret, tehdit ve şantaj gibi “ispatı beyan deliline dayanan suçlar” ve kasten öldürme gibi sanığın beyanının yargılamanın seyrini değiştiren “beyanın cezalandırmada esaslı bir yer teşkil edeceği” şeklinde belirlenmesi ve bu suçlar hakkında kurulacak hükümde, ikrar deliline dayanmak gerektiğinden ve beyanın cezalandırmada esaslı bir yer teşkil edeceğinden sanığın ikrarının cezada indirim sebebi olarak kanunda ayrıca düzenlenmesi gerektiğini düşünüyoruz.⁸⁵⁰ Bu düzenleme adli hataları, uzun süreli haksız mahkumiyetleri en aza indirecek ve gerçeğe ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Ancak ikrarın güvenilirliği açısından gerekli araştırmaların yapılmasını, ölçütlerin uygulanmasını ve mahkemede ikrarın tartışılmasını da ikrarın delil değeri açısından gerekli buluyoruz.⁸⁵¹

⁸⁴⁸ Yargıtay 4. Ceza Dairesi 09.03.2022 tarihli 2020/1189 E.- 2022/6956 K. sayılı kararında, “Sanığın 17/12/2015 tarihli duruşmada olay sırasında çok sinirlendiği için eşine yönelik “senin ölümün benim elimden olacak” şeklinde sözler söylemiş olabileceği şeklindeki tevilli ikrar içeren savunması karşısında, yetersiz ve dosya içeriğine uymayan gerekçeyle beraat kararı verilmesi, kanuna aykırı ve o yer Cumhuriyet savcısının temyiz nedenleri yerinde görülmekle, tebliğnameye uygun olarak, hükmün bozulmasına,” karar vermiştir. Karar metni için bkz: uyap.gov.tr, (E.T. 02.05.2022).

⁸⁴⁹ Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 06.01.2022 tarihli 2020/6706 E.- 2022/1273 K. sayılı kararında, “Sanık hakkında katılan Mesut Aydın'a yönelik hakaret suçundan beraat hükmünün temyizinde; dosya kapsamında mevcut mesaj tespit tutanağı ile sanığın ikrar içeren savunması dikkate alındığında sanığın katılana yönelik hakaret suçunun oluştuğu gözetilmeyerek, sanığın mahkûmiyeti yerine, kanuni ve yerinde olmayan gerekçe ile beraat kararı verilmesi, Kanuna aykırı ve katılan Mesut Aydın vekilinin temyiz nedenleri yerinde görüldüğünden tebliğnameye aykırı olarak, hükmün bozulmasına,” karar verilmiştir. Karar metni için bkz: uyap.gov.tr, (E.T. 02.05.2022).

⁸⁵⁰ Erem'e göre suç tipleri açısından sanığın psikolojisi ikrara meyillidir. “İtirafa en fazla kan suçlarında rastlanır. Suçlu, suçu işlemeyen evvel ve suçu işlerken, kendinde o suçu işlemek için haklı sebepler bulunduğu emindir, suçtan sonra genellikle vicdan azabı başlar, pişmanlık duygusu, onu itiraf etmeğe, bu suretle iç dökmeğe mecbur tutar. Halbuki ihtiras suçlarında normal ahlaki şahsiyet ile suç arasında bir çelişki gözükür, dış unsurların etkisi altında bulunmadığı zaman ihtiras suçlusunun ahlaki şahsiyeti suç işlemeğe uygun değildir. Bu sebeple heyecan darbesi geçtiği zaman bu çelişki suçluyu itirafa sevk eder. Suç işledikten sonra suçlunun intihar etmesi vak'alarının izahında da bu çelişki hakim unsurdur, itiyadi suçlularda itirafa pek ender raslanır. Bu sınıftan olan suçluların adalet organları ile birden fazla karşı karşıya gelmesi onlarda bir soğukkanlılık ve sorguya alışkanlık hali doğurmuştur.” **EREM**, “İkrar ve İtiraf”. <https://www.farukeremvakfi.org.tr/27/20.html>, (E.T. 04.12.2021).

⁸⁵¹ Bu husustaki hükmün beyan deliline dayanması halinde, bu beyanın güvenilirlik ve inandırıcılık açısından şüpheliye veya sanığa denetleme imkanı tanınmasının adil yargılanma kapsamında gerekli olması şeklindeki dayanak noktasına katılmaktayız. **ÜNVER/HAKERİ**, s. 94.

Bu suçlar dışında ispatında somut delilin zorunlu olduğu suçlarda kanaatimizce ikrar tek başına yeterli olmayacak diğer delilleri destekleyecektir. Sözelimi, dolandırıcılık ve 6136 sayılı kanun'a muhalefet suçları açısından verilen 15. Ceza Dairesi'nin 09.06.2021 tarihli 2018/4895 E.- 2021/6825 K. sayılı ilamında *"sanığın üzerinden 10 cm uzunluğunda sustalı bıçak çıktığı bu suretiyle dolandırıcılığa teşebbüs ve 6136 sayılı Kanun'a Muhalefet suçlarını işlediğinin iddia edildiği olayda; sanığın ikrar içeren savunması, katılan beyanları, bilirkişi raporu ile tüm dosya kapsamına göre suçun sanık tarafından işlendiği sabit olmakla bu gerekçelere dayanan mahkemenin kabul ve uygulamasında isabetsizlik görülmemiştir."*⁸⁵² şeklinde ikrarın diğer delilleri destekleyici mahiyette olduğuna dair karar verilmiştir.

Suç tiplerine göre ayırım yapılması gerektiği ön kabulüyle; maddi gerçeğe ulaşmak ancak delillerin ispatı ile mümkündür. Her şeyin delil olarak kabul edildiği sistemde ispat için; zorunlu olan delile ulaşmak gereklidir. Bazı suç tipleri için bu zorunlu delilin ikrar olduğuna, bu nedenle ispat aracı olan beyan deliline ulaşmanın önemine değinmekteyiz.⁸⁵³ Bir diğer açıdan; susma hakkına rağmen sanığın özgür iradesiyle gerçek beyanlarda bulunması, yargılamada sanığın üzerine düşen sorumluluğun üstünde bir davranış olarak nitelendirilmelidir. Öyle ki sanık, ikrar ettiğinde özgürlüğünden vazgeçeceğinin bilincinde olmasına rağmen; maddi gerçeğin ortaya çıkması için hâkime ve yargılama sürecine yardımcı olmaktadır. Ancak kanun koyucu sanığın haklarına rağmen ikrarda bulunmasını; kanunda sanık lehine bir değerlendirme yapmamıştır. Oysa sanığa ulaşamamasından başlayarak uzayan yargılama süreçleri, gerçeğe aykırı beyanlarla ve inkar içeren ifadelerle yıllarca sürmekte maddi gerçeğe ulaşmak zorlaşmaktadır.

⁸⁵² Karar metni için bkz: uyap.gov.tr, (E.T. 02.05.2022).

⁸⁵³ Yargıtay'ın tevilli ikrarı mahkumiyet hükmü için yeterli saymasına rağmen, tehdit suçu açısından Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 08/02/2022 tarihli 2022/3890 E.- 2021/30491 K. sayılı kararında, *"tehdit suçundan kurulan hükümlerin temyizinde; sanığın yalnızca katılanlarla konuştuğunu belirterek suçlamaları kabul etmemesi ve olay hakkında bilgisi bulunan bir tanığın da bulunmaması karşısında; atılı suçtan beraati yerine sanığın savunmasının tevili ikrar mahiyetinde olduğu belirtilerek sanık hakkında mahkumiyet hükümleri kurulması, hükümlerin bozulmasına"* şeklinde sayılmaması çelişki oluştursa da, kanaatimizce tehdit suçunun da ispatının zorunlu delili, beyan delili olan ikrardır. Karar metni için bkz: uyap.gov.tr, (E.T. 02.05.2022).

Tüm bu açıkladığımız nedenlerle, ikrarın ispatta zorunlu olduğu suçların belirlenmesi ve bu suçların yargılama aşamasında sanığın ikrarda bulunmasının kanuni indirim sebebi sayılması gerektiğini düşünmekteyiz.

SONUÇ

Türk ceza muhakemesi hukuku insanlık onuruna uygun olarak sanığın temel haklarını koruyarak maddi gerçeğe ulaşmayı amaç edinen, ilkeler aracılığıyla dengelerin oluşturulduğu bir sistemdir. Hakim maddi gerçeğe ulaşırken tarafların talepleriyle, delilleriyle bağlı olmaksızın her delili araştıracaktır. Kanunda tanınan istisnalar ve öncelikler dışında hiçbir delilin üstünlüğünün yada önceliğinin olmaması sebebiyle hakim serbestçe takdir yetkisini kullanacaktır. Vicdani delil sistemi, delillerin serbestliği ilkesinin önünde bir geçit olmaktadır.

Uyuşmazlık konusu olayda, suç unsurlarının oluştuğunun ispatlandığı ancak bu unsurlar ile sanık arasında bağ kurulamadığı durumlarda suçun kim tarafından işlendiği tespit edilemez. Gelişen teknoloji sayesinde maddi delillere erişim ne kadar kolaylaşmışsa da, bu bağın kurulması açısından beyan delili ispat faaliyeti için önemini korumaktadır. Zira bazı uyuşmazlıkların çözümünde maddi gerçeğe ulaşmak beyan delillerine dayanır. Her şeyin delil olarak kabul edildiği sistemde ispat için zorunlu olan delile ulaşmak gereklidir. İspatı açısından sanığın ikrarının gerekli ve zorunlu olduğu tehdit, hakaret ve şantaj gibi “ispatı beyan deliline dayanan suçlar” ve kasten öldürme gibi “beyanın cezalandırmada esaslı bir yer teşkil edeceği” şeklinde suçlar belirlenmelidir. Bu suçların yargılamasında, sanığın ikrarına ulaşılması zorunlu delil olduğundan, ikrar elde edildiğinde ikrara dayanarak mahkûmiyet hükmü kurulabilmelidir.

Muhakeme sürecinde insan ile suç arasında sıkı bir bağ kurulur. Aynı bağ sanığın ikrarı ile hüküm arasında da vardır. Sanığın davranışı suç oluştururken; gerçeğe ve hukuka uygun ikrar hüküm oluşturur. Bu sebeple sanık beyanlarına değer atfedilmeksizin verilen hüküm manasızdır. Sanığın beyanı olan ikrar, bir kristal gibi diğer delilleri de yansıtır.⁸⁵⁴ Ancak tehlikeli bir delildir. Delil kaynağının beşer olması sebebiyle beşeriyete özgü suçtan kurtulma, kendisini suçsuz çıkarma gibi hasletlere sahip olan sanığın ifadelerinden gerçeğe aykırı hususların süzülerek, çarpıtılan gerçekten sıyrılan doğru olguların tespitinin yapılmasını gerektirir. Elde edilen gerçeklik; suçlu psikolojisine bürünmüş sanığın beyanlarından sızdırılmış ve

⁸⁵⁴ SELÇUK, s. 59.

arındırılmış olduğu takdirde uyuşmazlık konusu olay tıpkı üzerine ışık huzmesi tutulmuş gibi aydınlanacaktır. Güvenilir ve hukuka uygun ikrar suçun sübuta ermesini sağlayacaktır.

Ceza muhakemesi kanununda, ikrarın delil değerinin adli merciler önünde gerçekleşmesi gerektiği, adli ikrarın üstünlüğü kabul edilmiştir. Yargıtay da ilk verdiği kararlardan bu yana ikrarın delil değerinin tespitinde bazı hususların değerlendirilmesi gerektiğini yerleşik içtihat haline getirmiş ve mahkemelerce bu hususlara riayet edilmesini sağlamıştır. İkrarın delil değeri kriterleri ile amaçlanan hakim in ikrarın güvenilirliğini test etmesidir. Kanaatimizce tartışılması ve çözümlenmesi gereken husus budur. Uygulamada kolluk tarafından ifade alma esnasında oluşan taktikler öznel olduğu için güvenilirliği azdır. Kanaatimizce subjektif değerlendirmeler yerine, ikrarın güvenilirliğinin sağlanması için mağdur çocukların beyanlarının kurgusal olup olmadığının belirlenmesi için CBCA Kriterleri geliştirildiği gibi suça sürüklenen çocuklar ve sanıklar açısından buna benzer ölçekler geliştirilmeli, bu ölçekler ışığında ikrarının doğruluğuna ve güvenilirliğine itibar edilip edilemeyeceği incelenmelidir. Ayrıca ifade alma yada sorgu işlemi sırasında uzmanların bulunması ve bu kriterler açısından yapılacak değerlendirmelerde görüş bildirmeleri de sağlanmalıdır.

Ceza muhakemesinde yargılamaya alternatif olarak düzenlenen ve uygulanan hükümlerde; şüpheli/sanık muhakeme aşamasında sahip olduğu haklardan ve adil bir yargılamanın sağlayacağı güvencelerden vazgeçerek, yargılama faaliyetiyle uğraşmaksızın sanık sıfatını almadan cezasının yaptırımıyla karşılaşmaktadır. Önödeme uygulamasında, şüpheli doğrudan suçu kabul ettiğine dair beyanda bulunmayarak ancak belirlenen para cezasını ödeyerek zımnen suçu işlediğini kabullenerek ödeme yapar ve ödeme fiili ile suçu kabul etmiş sayılır. Kanaatimizce önödeme uygulamasında teklifin kabulü ve ödeme yapılması, şüphelinin ikrarın anlam ve mahiyetini bilerek ve kabul ederek yapılmadığı için hukuken ikrar anlamına gelmez. Uzlaştırma uygulamasında, ikrarın gerçekleştiği merci açısından uygulamanın denetiminin adli makamlar tarafından yapılması ancak çözümün yargı dışında olması sebebiyle adli ikrardan söz etmek mümkün değildir. Toplumda şüphelinin yargılama sonucunda sanık sıfatıyla anılmasından çekinmesi yada uzun

süren yargılama süreciyle ve mahkemeye gelip gitmekle uğraşmak istememesi, avukat tutmak için maddi külfete katlanmak istememesi gibi nedenlerle şüphelinin uzlaşma teklifini kabul etmesi mümkün olabilmektedir. Teklifin kabulünün sebebinin denetlenemeyeceği aşikar ise de, ikrarın hukuki anlam ve sonuçlarını kavrayarak suçun kabulünden de söz edilemeyecektir. Karşılaştırmalı hukuk düzenlemelerinde Seri Muhakeme Usulü uygulamasının temeli ikrara dayansa da sanığın ikrarı ile bir pazarlık yönteminin amaçlanmadığı, adaletin hızlı şekilde sağlanması için getirilmiş bir uygulama olmadığı yorumu yapılmalıdır. Kanaatimizce kanunda *Özel Yargılama Usulleri* başlığında düzenlenmiş olması ve şekli açısından Cumhuriyet savcısı huzurunda gerçekleşmesi adli ikrardan söz etmeyi gerektirir. Teklifin kabulünün ikrar olarak değerlendirilmesi sanığın sahip olduğu pek çok hakkının ihlali anlamına geleceğinden yalnızca seri muhakeme usulünün uygulanmasına ilişkin kabul olduğu değerlendirilmeli, ikrar olarak kabul edilmemelidir. Kanaatimizce bu uygulamalar, adil yargılanma kapsamında adalete erişimin hızlandırılması için sanık haklarına gözlerini kapatan alternatifler olarak nitelendirilmeli ve sanığın bu uygulamaları kabul etmesi, ikrar olarak değerlendirilmemelidir. Zira yargılama yapılmadan, mahkemede deliller toplanmadan, tartışılmadan ve değerlendirilmeden şüphelinin suçu kabulü doğrultusunda yaptırım uygulanması, hukuki anlam ve sonucunu kavrayarak suçunu kabul ettiğini göstermez.

Basit Yargılama Usulü uygulamasında gerçekleşen ikrarın, adli ikrar olduğu hususunda şüphe yoktur. Duruşma açılmaksızın sanığın sunmuş olduğu yazılı savunmalar arasında ikrar beyanı varsa, belge delili niteliğinde ikrardan söz edilir, kanaatimizce duruşma açılarak sanığın sorgusunun yapılarak beyan deliline ulaşılması gerekir. Ayrıca soruşturma evresinde elde edilen ikrar delili varsa, basit yargılama usulü için yazılı olarak sunduğu belgelerde ikrardan dönme beyanının olup olmadığı değerlendirilmelidir.

Yargıtay'ın uzun zamandır sürdürdüğü ve doktrinde baskın olan görüş hâkimin sanığın ikrarı ile kararını vermesinin ancak ikrarı doğrulayan ve destekleyen diğer maddi yada beyan delillerinin varlığında mümkün olduğu yönündedir. Aynı zamanda bu görüş, ikrarın mutlaka yan delillerle desteklenmesi şeklinde hatalı olarak anlaşılmaktadır. Kanaatimizce, hukuka uygun elde edilen ikrarın tek başına suçun

sübutuna etki edebilmesi, mahkûmiyete esas tek delil kabul edilmesi, hâkimin vicdani kanaat merceğinden geçerek kovuşturma süreci için de yeterli delil olabileceği kabul edilmesi, toplanan diğer delillerin ise hakimde oluşan kanaati destekleyeceği değerlendirilmesi gerekir.

Kanun koyucu sanığın haklarına rağmen ikrarda bulunmasının sonucunu kanunda sanık lehine bir değerlendirme yapmamıştır. Doktrinde yaygın olan ikrarda bulunma halinde hâkimin takdirine göre indirim sebebi yapılması düşüncesi Yargıtay uygulamasında da vardır. Etkin pişmanlık halinde, ikrar ederek yargılamaya yardımcı olan sanığın ikrarının indirim sebebi olduğu kabul edilir. Ancak kanaatimizce ikrarın indirim nedeni olarak uygulanması için etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması gerekmemektedir. Sanığın ikrarının TCK 62. madde gereğince takdiri indirim nedeni olarak değerlendirilebileceği kabul edilmekte, sanığın ikrarına göre lehe indirim yapılması da hakimin takdirine bırakılmaktadır. TCK 51. madde ile CMK 231/6. Madde hükümleri ile hakim samimi beyanlarla suçunu ikrar eden sanığa, pişmanlık duyduğu düşüncesiyle lehine olan bu hükümleri uygulayabilmektedir. Kanaatimizce, bu uygulamalarla eksiklik kapatılmaya çalışılmakta olup, açıklanan nedenlerle bu hükümler dolaylı olarak ikrara indirim tanısı da yetersizdir.

İkrarın gerekli ve zorunlu delil olduğu kanunda açıkça belirlenmesini önerdiğimiz suç tipleri için sanığın ikrarı kanuni indirim sebebi olarak düzenlenmelidir. Ancak ikrarın güvenilirliğinin sağlanması, indirim sebebi olması bakımından önşarttır. Sanık, ikrar ettiğinde özgürlüğünden vazgeçeceğinin bilincinde olmasına rağmen; maddi gerçeğin ortaya çıkması için hakime ve yargılama sürecine yardımcı olmaktadır. TCK’de düzenlenen sanığın suç üstlenme fiili yaptırım altına almış, sistem bu şekilde kendi kurduğu düzenin ve ikrarın güvenilirliğini sarsan eylemin yaptırımını hazırlamıştır. Diğer yönden susma hakkı ve adil yargılanma hakkı korunarak sanığın yalan beyanına hukuki sonuç bağlanmamıştır. Bu sebeple ispatında beyanın zorunlu delil olduğu suçlar açısından ikrar, indirim sebebi olmalıdır. Susma hakkına rağmen sanığın özgür iradesiyle gerçek beyanlarda bulunması yargılamada sanığın üzerine düşen sorumluluğun üstünde bir davranış olarak nitelendirilmesi gerekir ki bu durum susma hakkı ihlal teşkil etmez. Kaldı ki ikrar indirim sebebi olarak belirlense dahi CMK’nin 147. ve 148. maddeleri

uygulanmaya devam edileceğinden susma hakkı hatırlatılacak ve sanık yine aynı saiklerle ikrarda bulunmama hakkına sahip olacaktır. Denge oluşturulan ceza muhakemesi sisteminde, sanığın hakkı korunarak ispata ve maddi gerçeğe ulaşma amacı da sağlanmaya çalışılmalıdır. Bu düzenlemenin maddi gerçeğe ulaşmada mahkemeye yardımcı olan sanığa ödül mahiyetinde olacağı da aşikârdır.

Kanunda düzenlenmiş olmasına rağmen, uygulanamayan her uygulama, hakimi maddi gerçeğe ulaşma amacından uzaklaştırmaktadır. Ceza yargılamasının tek celsede bitecek şekilde düzenlenmiş olmasına rağmen; suçun ispatında zorunlu olan delile ulaşılabilmesi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. İkrar delili açısından sanığın beşeriyetinden kaynaklı unutkanlıkları yada çelişkili ifadeleri delil değerlendirme aşamasını uzatmakta yahut sosyal açıdan, duruşma süresince hayatı aksayan hatta suçun niteliğine göre mesleğini kaybeden sanıklar açısından mahkûmiyet kararı da olsa yargılamanın nihayete ererek, hükme varılması bir kurtuluş ve sonuç olarak görülmektedir. Bir diğer açıdan ülkemizde sosyo-kültürel açıdan halen aşılamayan saiklerle suç işlenmesi yada suç üstlenme davranışlarının varlığı nedeniyle, yapılan yargılamalarda adli hatalar yapılmakta, istikrarlı şekilde inkarda bulunan gerçek sanığın beyanlarına karşın, diğer delillerle sözde sanığın mahkûmiyeti ve cezasının infazı gerçekleşmektedir. Bu şekilde gerçekte suç işlemeyen şahıslar da hak kaybına uğramaktadır. Suçu işlemiş olduğu halde inkar beyanında bulunarak mahkemeyi oyalayan sanık zamanaşımı süresinin dolmasına sebep olabilmekte yada aksi durum da söz konusu olabilmektedir. Gerçekte suç işlemeyen sanığın ancak suçsuzluğunun ispatlanamadığı durumlarda, zamanaşımının dolması sebebiyle verilen düşme kararı, beraat olarak değerlendirilemediği için kişi toplumda ve iş hayatında mahkûmiyet hükmü kurulmuşçasına suçlu olarak kabul edilmektedir. Suçu işlemeyen ve beraat kararı verilmesi gereken sanık hakkında verilen düşme kararı, sanığın kendisinin ve ailesinin hayatını suçlu sıfatıyla geçirmesine sebep olmaktadır.

Açıklanan sebeplerle tehdit, hakaret ve şantaj gibi “ispatı beyan deliline dayanan suçlar” ve kasten öldürme gibi “beyanın cezalandırmada esaslı bir yer teşkil edeceği” suçlar açısından yapılan yargılamalarda ikrarın delil olarak toplanabilmesi; maddi gerçeğe ulaşmayı zorlaştırmakta adaletin teminini onarılamaz şekilde

güçleştirmektedir. Tüm bu hususlar açısından, sanığın ikrarı olumlu ve olumsuz kaderini belirler, hatta sanık tespit edilemediği için suç işlemediği halde suç şüphesini üzerinde bulunduran şahsın da kaderini tayin eder. İkrarın delil değerinin doğru tespit edilememesi de her geçen gün bu yaraları kapatmak yerine yeni yaralar açar. Başlangıçta da belirttiğimiz üzere, sanık beyanlarına değer atfedilmeksizin verilen hüküm manasız olacağından, ikrarın delil değeri doğru tespit edildiğinde uyuşmazlık konusu olay tıpkı üzerine ışık huzmesi tutulmuş gibi aydınlanacaktır.

KAYNAKÇA

AKSÜT, Ertekin/ **ŞEN**, Ersan/ **MAVİŞ**, Mert/**BERKÜN**, Beyza Başer/**YILDIZ**, Ali Kemal/**DUYMAZ**, Erkan/**ŞAHİN**, Buğra/**ERVAN**, Mehmet Vedat/**ERDEM**, Erkam, Ceza Avukatının Başvuru Kitabı, Seçkin Yayıncılık,1. Baskı, 2022.

ARAS, Bahattin, “Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2013.

ARSLAN, Abdullah, “Fransız Devrimi ve 1789 Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, <https://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/belgeler/144.pdf>, (E.T. 04.12.2021).

ARSLAN, Ramazan/**YILMAZ**, Ejder/**AYVAZ**, Sema T., Medeni Usul Hukuku, 1. Baskı, 2016.

AŞKIN, Uğur/**TOPUZ**, Veysel/**BİLGE**, Burak, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara 2020.

BACAKSIZ, Pınar/**BAYZİT**, Tuğba, "Yargıtay'ın Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlarda İspata Yaklaşımı", D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, C.21, Özel S., Y. 2019,

BACAKSIZ, Pınar, “İddianame Pazarlığı (Plea Bargaining)”, Ceza Hukuku Dergisi, S. 7, Y. 3 (Ağustos 2008), s.155-156.

BALO, Yusuf Solmaz/ **ÇETİNTÜRK**, Ekrem, “Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukuku Uygulamasında Savcı-Sanık Pazarlığı Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 1- 2, Y.2013.

BARDAKOĞLU, Ali, “İsbat”, DİA, C. 22, Ankara 2000.

BAYTAZ, A. Batuhan, "Seri Muhakeme Usulü", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C. 8, S. 2, Y. 2020.

BECCARIA, Cesare, Suçlar ve Cezalar Hakkında (Çev. Sami Selçuk), 7. Baskı, 2018.

BIÇAK, Vahit, Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 4. Bası, 2018.

BİRTEK, Fatih, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, 1.Baskı, Ankara 2016.

BİRTEK, Fatih, Ceza Muhakemesinde İkrar, 1. Baskı, 2018.

BİRTEK, Fatih, “Cumhuriyet Savcısının Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi”, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, MÜHFHAD, C.19, S.2, 2013.

BOGA, Bekir, “Ceza Muhakemesinde Delillerin Tartışılması”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, 2019.

CENTEL, Nur/**ZAFER**, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 19. Baskı, 2020.

CİN, M. Onursal, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, 1. Baskı, 2012.

CİHAN, Erol, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İkrar”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 31, S. 1-4, Y, 1965.

CEYLAN, Mahmut, “İdari Yargıda Delil Serbestisi Ve Sınırları”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, S. 16, Y. 8 (Aralık 2018).

ÇAĞLAYAN, Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014.

ÇEVİK, Yasin, “Ceza Muhakemesi Hukukumuzda İspatın Mahiyeti”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış) Doktora Tezi, 2017.

DEĞİRMENCİ, Olgun, Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma, Ankara 2020.

DEMİRBAŞ, Timur, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, 2. Baskı, Ankara 2013.

DEMİRAĞ, Fahrettin, Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu, 1. Baskı, 2007.

DOĞAN, Koray, Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanırlık İlkesi, 2. Baskı, 2018.

ER, Elif, "Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri Ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Yaşar Hukuk Dergisi, C. 3, S. 1, Y. 2021, ss. 55-111.

ERDEM, Mustafa Ruhan Erdem/**TEZCAN**, Durmuş/ **ÖNOK**, Rifat Murat, Ceza Özel Hukuku, 19. Baskı, 2021,

ERDEM, Mustafa Ruhan/**ŞENTÜRK**, Candide, Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2018.

ERDEM, Mustafa Ruhan/**ŞENTÜRK**, Candide, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi, (CMK m. 250)”, CHD, S. 3, Y. 2019.

EREM, Faruk, Ceza Usul Hukuku, 4. Bası, Ankara 1973.

ERYILMAZ, M. Bedri, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 1. Baskı, 2012.

ESMEIN, Adh mar, “Ceza Muhakemesi Sistemleri” (Çev. Devrim Aydın), CHD, C. 11, S. 31, Y. 2016.

EYÜPOĞLU, Alparslan, "Cinsel İstismar Mağduru Çocuk İfadelerinin Ölçüt Bazlı İçerik Analizi (CBCA)", Güvenlik Bilimleri Dergisi, C. 1, S. 1, Y. 2012, ss. 1-21.

FEYZİOĞLU, Metin, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Ankara 2002.

FEYZİOĞLU, Metin, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, AÜHFD, C. 48, Y. 1999/1-4.

GEDİK, Doğan, “Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi Üzerine Bir İnceleme”, C. 30, S. 3, Y. 2004, ss. 297- 326.

GEDİK, Doğan, “Ceza Muhakemesinde Hakimin Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217)”, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, C. 21, Özel S., Y. 2019, ss. 913-963,

GEDİK, Doğan/**TOPALOĞLU**, Mahir, Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması, 1. Baskı, Ankara 2014.

GÖKCEN, Ahmet/**BALCI**, Murat/**ALŞAHİN**, M. Emin/**Çakır**, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, 3. Baskı, 2018.

GÖKTÜRK, Neslihan / **ŞAHİN**, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Hukuku - I, 11. Baskı, 2020.

GÖKTÜRK, Neslihan / **ŞAHİN**, Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Hukuk – II, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı, 2020

GÖZÜBÜYÜK, Şeref, Yönetsel Yargı, 33. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013.

GÜNDÜZ, Hakan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.

HACİMÜFTÜOĞLU, Nasrullah, “beyan”, DİA, C. 6, İstanbul 1992.

İPEKÇİOĞLU, Pervin Aksoy, “Gözaltında Alınan İfadenin Önemi ve Delil Değeri”, AÜHFD, C. 57, S. 3, 2008.

İŞİTGEN, Rezzan, “Kişinin Kendini Suçlamaya Zorlanamaması İlkesi (Nemo Tenetur İlkesi)”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2012.

KARAKEHYA, Hakan, “Dolaylı Maddi Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddi Gerçeğe Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine”, TAAD, Yıl:7, Sayı:27, (Temmuz 2016).

KARAKEHYA, Hakan, "Ceza Muhakemesinin Amacı", İÜHFİM, C. LXV, S. 2, Y. 2007.

KARAKEHYA, Hakan/**TUNÇER**, Asuman İnce, "İstinaf Yargılamasında Sanığın Sorgusunun Zorunlu Olup Olmadığı ve Bu İşlemden SEGBİS Kullanımı Üzerine Düşünceler", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 2, Y. 2017.

KARAKURT, Ahu, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Muhakemenin Yenilenmesi", Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2008.

KARTAL, Pınar Memiş, "Türk Ceza Hukukunda Suç Üstlenme", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 27, S. 1, Y. 2021.

KAŞLI, Enver, Ceza Adaleti Sisteminde İtham Pazarlığı (Plea Bargaining), Ankara 2017.

KAŞLI, Enver, "Seri Muhakeme Usulü Teklifini Kabul Etme Ve Suç İkrarı İlişkisi", TAAD, S. 50, Y. 13 (Nisan 2022).

KAYMAZ, Seydi, Ceza Muhakemesinde İstinaf, 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, 2020.

KİPER, Osman, "Ceza Usulünde İkrar", Ankara Barosu Dergisi, S. 2, Y. 1980.

KİZİROĞLU KESKİN, Serap, "Suç Üstlenme Suçu (TCK.m.270), Suçluyu Kayırma Suçunun (TCK.m.283) Özel Şekli Midir?", makale için bkz., <https://www.hukukihaber.net/suc-ustlenme-sucu-tck-270-sucluyu-kayirma-sucunun-tck-283-ozel-sekli-midir-makale,7938.html>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

KOCA, Mahmut, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller", Ceza Hukuku Dergisi, C. 1, S. 2, Y. 2006.

KUNTER, Nurullah, Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenileştirilmiş ve Geliştirilmiş 9. Baskı, İstanbul 1989.

KUNTER, Nurullah/**YENİSEY**, Feridun, Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2000.

MAHMUTOĞLU, Fatih Selami, "Yargı Kararları Işığında Ceza Ve Hukuk Mahkemelerinin Hukuka Aykırı Yöntemlerle Elde Edilen Delillere Yaklaşımı", Suç ve Ceza Dergisi, S. 2, Y. 2013.

ÖZBEK, Veli Özer, "Ceza Muhakemesinde Hakimin Vicdani Kanaati", HFSA, 16. Kitap, İstanbul 2007.

ÖZBEK, Veli Özer/**DOĞAN**, Koray/**BACAKSIZ**, Pınar/**TEPE**, İlker, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, 2017, s. 38.

ÖZBEK, Veli Özer/**DOĞAN**, Koray/**BACAKSIZ**, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 13. Baskı, 2020.

ÖZEN, Mustafa, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 2. Baskı, Ankara 2017.

ÖZEN, Muharrem/**KÖKSAL**, Atacan, "Ön ödeme Ve Bazı Çözüm Önerileri", AÜHFD, C. 70, S. 2, Y. 2021,

ÖZGENÇ, İzzet/**ÜZÜLMEZ**, İlhan, Ceza Genel Hukuku, 3. Baskı, 2020.

ÖZTÜRK, Bahri/ **TEZCAN**, Durmuş/**ERDEM**, M. Ruhan/**GEZER**, Ö. Sırma/**KIRIT**, Yasemin F. S/**AKCAN**, E. Alan/ **TÜTÜNCÜ**, E. Erden/**ÖZAYDIN**, Özlem/**VILLEMIN**, A. Derya/**TOK**, M. Can, Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku (Ders Kitabı), Güncellenmiş 7. Baskı, 2020.

ÖZYÜKSEL, Özgün, "Beraat Sonrası İkrar (CMK m. 314/1-c)", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 12, S. 1, Y. 2021.

PARLAR, Ali/**HATİPOĞLU**, Muzaffer/**YÜKSEL**, Erol Güngör, Deliller Çapraz Sorgu ve İspat, Ankara 2008.

ROXIN, Claus, "İspat Hukukunun Esasları", (Çev: Yener Ünver), İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 4, S. 8, 2005/2.

SELÇUK, Sami, "Kanıtların Toplanmasında Yasallık, Dürüstlük Ve Total Ceza Adaleti", Yargıtay Dergisi, C. 3, S. 2, Y. 1977.

SOYASLAN, Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Ankara 2014.

ŞAHİN, Cumhur, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi), Ankara 2001.

ŞAHİN, Meral Ekici/**YEMENİCİ**, Kürşat, "6763 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma", ERÜHFD, C. XIII, S. 1, Y. 2018.

ŞEN, Ersan, "Suçu Üstlenme Suçu Özel Haller", bkz. <https://www.hukukihaber.net/suc-ustlenme-sucu-ozel-hallermakale,7922.html>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

TOROSLU, Nevzat/**FEYZİOĞLU**, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, 11.Baskı, Ankara 2017.

TOSUN, Öztekin, Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, İstanbul 1971.

TULAY, M. Emre, "Seri Muhakeme Usulü (CMK m. 250)", İzmir Barosu Dergisi, Mayıs 2020.

UĞURLUBAY, Gülsün A. Aygörmez/**HAYDAR**, Nuran/**KORKMAZ**, Mehmet, "Seri Muhakeme Usulüne İlişkin Sorunlar", ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2019/2.

UZUNKAYA, Esra, "Yargı Kararları Işığında Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Delil Sistemi ve Değeri", http://www.insanihakuk.com/files/articles/esra-uzunkaya-yargi-kararlari-isiginda-turk-ceza-yargilamasi-hukukunda-delil-sistemi-ve-degeri.pdf_1357819159.pdf, (E. T. 21.12.2021).

ÜNVER, Yener, İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmemek Suçları (TCK'da Düzenlenen Adliyeye Karşı Suçlar), Güncellenmiş 6. Baskı, Ankara 2021.

ÜNVER, Yener/**HAKERİ**, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 18. Baskı, Ankara 2021.

ÜZÜLMEZ, İlhan, "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", TBB Dergisi, S. 58, Y. 2005.

WALTER, Tonia, "Ceza Muhakemesinde İspat Yükü", (Çev. Koray DOĞAN), Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil ve İspat, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 15, 1. Baskı, 2014.

YASİN, Melikşah, İdari Yargılama Usulünde İspat, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2015.

YAYLA, Mehmet, Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe, 2016.

YAVUZ, Hakan A, Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Düzenlemeler, 1. Baskı, Ankara 2020.

YEĞİN, Abdullah, Osmanlıca – Türkçe Yeni Lügat, İstanbul.

YENİDÜNYA, A. Caner, "Uzlaştırma (CMK. m. 253-257)", <https://caneryenidunya.medium.com/son-düzenlemeler-ışığında-uzlaştırma-kurumu-cmk-m-253-255-f1da2e6d5efb>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

YENİDÜNYA, A. Caner, "Ceza Muhakemesinde Delillerin Değerlendirilmesi, Delil Yasakları ve Hukuka Aykırı Delillerin Ceza Yargılamasında Vaziyeti", <https://caneryenidunya.medium.com/ceza-muhakemesinde-delillerinde%20değerlendirilmesi-delil-yasaklar%20ve-hukuka-aykır%20delillerin-ceza-bff814552eb4>, (E.T: 20.06.2021).

YENİSEY, Feridun, "Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Kabul Edilmiş Delil)", CHD, C. 2, S. 4, Y. 2007.

YENİSEY, Feridun / **NUHOĞLU**, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 8. Baskı, 2020.

YILDIZ, Ali Kemal, “Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi (Ceza Muhakemesinde İspat)”, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, 2002.

YILMAZ, Zahit/**APIŞ**, Özge, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 26, S. 1, Haziran 2020.

YURTCAN, Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, 16. Bası, 2019.

ZAFER, Hamide, “Savunma Hakkı ve Sınırları (Savunma Hakkı)”, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 19, S. 2, Y. 2013,

Türk Hukuk Lügatı, Türk Hukuk Kurumu, Ankara 1991, 3. Baskı, s. 155.

http://www.vertic.org/media/National%20Legislation/Turkey/TR_By-law_Police.pdf, (Erişim Tarihi: 06.06.2021).

<https://www.farukeremvakfi.org.tr/27/20.html> (E.T. 04.12.2021).

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml>

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2454>, (E.T. 24.11.2021).

Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T. 01.09.2021).

https://www.ab.gov.tr/ab-terimleri-sozlugu_110.html, (E.T. 01.10.2021).

<https://dictionary.law.com/Default.aspx?typed=Confession%20&type=1>, (E.T. 01.10.2021).

uyap.gov.tr, (E.T. 04.10.2021).

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss664m.htm>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).

Legalbank,

<https://ea70330bbfe919e2312426c9be35e661274d7d97.vetisonline.com/belge/y-cgk-e-1993-6-79-k-1993-108-t-19-04-1993-yargitay-ceza-genel-kurulu-karari/513528/>
(E.T. 05.12.21)